

PAPINI IL LIBRO NERO

Giovanni Papini

Noul Jurnal al lui GOG

CARTEA NEAGRĂ

Traducere din franceză.de BADEA NICOLESCU
ALBA IULIA - PARIS 1997

TABLA DE MATERII

<i>Introducere</i>	5
<i>Vizită la Ernest Lawrence (Despre bomba atomică)</i>	9
<i>O petrecere neobișnuită</i>	13
<i>Tribunalul electronic</i>	18
<i>Cântare omului</i>	22
<i>Vizită la Wright (Despre arhitectura viitorului)</i>	27
<i>Biblioteca de oțel</i>	30
<i>Astronomul dezamăgit</i>	35
<i>Vizita lui Molotov</i>	40
<i>Noutăți din Lumea de dincolo</i>	43
<i>Fabrica de romane</i>	50
<i>Dușmanul naturii</i>	53
<i>Tatăl a o sută de copii</i>	58
<i>Un pianist celebru</i>	61
<i>Ignoretica</i>	65
<i>De la forța fizică la spirit</i>	69
<i>Vizită la Lin – Yutang</i>	71
<i>Călăii voluntari</i>	75
<i>Piața de copii</i>	79
<i>Vizită la Otorikuma (Despre paradoxurile războiului)</i>	82
<i>Revanșa sălbaticului</i>	87
<i>Institutul regresului</i>	92
<i>Abrutizarea progresivă</i>	96
<i>Armata sultanului Baadur</i>	99
<i>Zburătorul solitar</i>	103
<i>Afroditele urâte</i>	107
<i>Elogiul noroiului</i>	111
<i>Un călugăr își pune întrebări</i>	115
<i>Muzeul rebuturilor</i>	119
<i>Universitatea crimei</i>	122
<i>Sihăstrie pe apă</i>	128
<i>Moartea insulei</i>	131
<i>Republica Ascenzia</i>	134
<i>Congresul Panclaștilor</i>	138

<i>Moarte Morților!</i>	143
<i>Predica despre orgoliu</i>	147
<i>Sfârșitul persecutorilor</i>	153
<i>Tinerețea lui Don Quijote</i>	156
<i>Conversație cu Garcia Lorca (Despre coride)</i>	161
<i>Primul și Ultimul (Miguel de Unamuno)</i>	164
<i>Revolta Actorilor</i>	168
<i>Vizită la Salvador Dali (Despre geniu)</i>	172
<i>La Venganza</i>	175
<i>Un mare înțelept</i>	180
<i>Singurul locuitor al lumii</i>	183
<i>Oprimismul lui Leopardi</i>	186
<i>Vizită la Marconi (Despre sfârșitul mișcării)</i>	190
<i>Omenirea de marmură</i>	194
<i>Urâtirea Italiei</i>	197
<i>Vizită la Picasso (Despre sfârșitul artei)</i>	202
<i>Viizită la Voronof (Despre transformarea omului)</i>	205
<i>Preotul și păcătoasele</i>	210
<i>Doriți Pacea?</i>	215
<i>Ucis de iubire</i>	222
<i>Învierea materiei</i>	227
<i>Conversație cu Paul Valéry (Poezie și Filozofie)</i>	231
<i>Ura (de Stendhal)</i>	234
<i>Totul trebuie refăcut</i>	237
<i>Întoarcerea (de Franz Kafka)</i>	241
<i>Bătrâni și Copii (de Leon Tolstoi)</i>	246
<i>Istoria universală în câteva cuvinte</i>	250
<i>Vizită la Hitler</i>	254
<i>Revolta Zeilor (Wolfgang Goethe)</i>	259
<i>Viața nu e decât moarte</i>	263
<i>Noul Cosmos</i>	267
<i>Convertirea Papei (după Robert Browning)</i>	271
<i>Vizită la Huxley (Despre moartea individului)</i>	277
<i>Masculinismul</i>	282
<i>Vânzătorii de imposibil</i>	286
<i>Paradisul regăsit (de William Blake</i>	292

CARTEA NEAGRĂ

INTRODUCERE

Acum un an, înainte de Crăciun, am primit o scrisoare expediată dintr-un port scoțian și semnată: Gog. Ea avea următorul conținut:

"Dragă prietene, cel care îți scrie nu este o fantomă, ci același straniu nomad, bolnav de nervi - mereu bolnav și mereu nomad - pe care l-ai cunoscut, acum douăzeci de ani, într-un sanatoriu ascuns printre arbori.

Am citit odinioară, în ediția americană, tot ce ai publicat din notele trimise de mine. Alegerea făcută mi s-a părut destul de bună, și îți mărturisesc că am regăsit în aceste pagini din trecut, o îndepărtată imagine a mea și amintirea vie a câtorva ciudate personaje pe care le-am cunoscut. Cartea dumitale mi-a redeschis pofta de a relua acest jurnal, pe care obișnuitele recidive ale bolii mele m-au făcut să-l abandonez. Am continuat să parcurg lumea în lung și în lat, fără plan și fără scop, cum o făceam și înainte și mi-am notat, cam la întâmplare, tot ce am văzut și auzit în cursul capricioaselor mele pelerinaje.

Scrie-mi, te rog, dacă ți-ar face plăcere să citești această a doua parte a jurnalului meu. Poți face cu ea ce vei dori - traducând și publicând ce îți va părea mai bun. Scrie-mi sau telegrafiază-mi la adresa de mai jos.

Al dumitale

Gog

Am telegrafiat imediat la New Partehenon, casa de vacanță a excentricului milionar, spunându-i că aș fi foarte

bucuros să primesc și să citesc ceea ce îmi propunea cu atâta amabilitate. Nu am primit răspuns; dar după trei luni mi-a sosit, din Mexic, un pachet voluminos îndesat cu foi dactilografiate. Le-am citit conținutul cu mare atenție și curiozitate, și am întocmit, ca și în trecut, un soi de antologie a acestui îmbelșugat și original jurnal. Îl ofer acum nenumăraților cititori ai lui *Gog* - răspândiți în toate colțurile lumii - sub titlul *Cartea Neagră*.

*

Am ales acest titlu - de capul meu - pentru că notele din acest jurnal aparțin aproape toate uneia din cele mai întunecate epoci din istoria omenirii: anii din timpul și de după ultimul război.

Totuși, a trebuit să las de-o parte câteva pasaje care mi s-au părut prea scandaloase sau prea penibile. Este în natura lui *Gog* o maladivă sete intelectuală, un nu știu ce sadic; această cruzime, oricât de teoretică și de platonică ar fi, a lăsat urme în paginile pe care le-am tradus.

Gog, așa cum s-a obișnuit să o facă, a vrut să cunoscă oamenii celebri cei mai reprezentativi ai timpurilor noastre; conversațiile cu aceștia sunt aproape totdeauna surprinzătoare și revelatoare. Cititorii acestei lucrări vor putea cunoaște, de exemplu, gândurile lui Molotov și Hitler, ale lui Voronof și Ernest O. Lawrence, ale lui Picasso și Salvador Dali, ale lui Marconi și Valery, ale lui Aldous Huxley și Lin Yutang. Cea mai mare noutate a acestei a doua părți a jurnalului o reprezintă, dacă eu nu mă înșel, descoperirea mai multor opere necunoscute ale

unor scriitori de faimă. Gog a avut totdeauna pasiunea - ca să nu-i zicem mania - colecțiilor. El povestește că a cumpărat în Anglia culegerea de manuscrise a lordului Everett, care nu conținea decât fragmente sau schițe ale unor opere inedite. La rândul său Gog a încercat să îmbogățească această culegere adăugându-i noi achiziții. Cititorii vor găsi deci, pentru prima oară, în această lucrare, informații asupra unor opere, până azi absolut necunoscute, ale lui Cervantes și Goethe, ale lui William Blake și ale lui Robert Browning, ale lui Stendhal, Kirkegaard și Miguel de Unamuno, ale lui Leopardi și Walt Whitman. Aceste revelații extraordinare ar fi suficiente pentru a face din *Cartea Neagră* unul dintre cele mai excepționale evenimente literare ale timpurilor noastre. Cu toate astea, Gog a întâlnit, ca și în peregrinările sale anterioare, amatori de paradoxuri și lunatici, apostoli ai unor științe noi și ai unor noi teorii, intelectuali maniaci și nebuni în libertate, criminali cinici și vizionari naivi. Toți aceștia, luați în ansamblu, dau o imagine fantastică și înfricoșătoare, satirică și caricaturală, dar mai ales, mi se pare, simptomatică și profetică pentru o epocă mai mult ca oricând bolnavă și disperată.

Ceea ce ofer aici, din spicuirea acestei noi recolte de experiențe a lui Gog, mi se pare mult mai savuros și mai important decât ceea ce am oferit acum douăzeci de ani. Aș vrea ca cititorii mei, ajunși la ultima pagină, să aibă aceeași părere despre *Cartea Neagră*.

Giovanni Papini *Florența, 5 noiembrie 1951*

O VIZITĂ LA ERNEST LAWRENCE

(sau: DESPRE BOMBA ATOMICĂ)

Los Angeles, 2 decembrie.

Au trecut deja câteva luni de la explozia bombei atomice de la Hiroșima și abia azi am ajuns să vorbesc cu ilustrul fizician căruia i se datorează, în principal, această înfricoșătoare invenție.

Să te apropii de profesorul Ernest Lawrence nu e deloc ușor, căci savanții sunt la fel de păziți și de greu de văzut ca cei mai faimoși gangsteri. Dar țineam prea mult să am o întrevedere cu inventatorul cyclotronului, cu cel care a descoperit, împreună cu Oppenheimer, această nouă metodă de sciziune a atomilor care a permis fabricarea faimoasei bombe. După câteva tentative eșuate, am reușit deci să vorbesc cu Lawrence. Țineam în special să aflui sau să ghicesc dacă și-a pus problema responsabilității morale a acestei înfiorătoare invenții la care el a luat parte împreună cu alți câțiva. Nu mi-am pierdut timpul cerându-i explicații științifice pe care, bineînțeles, ar fi refuzat să mi le dea sau pe care nu le-aș fi putut înțelege, în loc de asta, cu o brutală franchețe, i-am pus această brutală întrebare:

- Ce sentimente vă încearcă, domnule Lawrence, gândindu-vă la masacrele deja provocate de descoperirea d-voastră și de cele, poate de mai mari proporții, pe care le va produce în viitor? Profesorul ucigaș nu a dat nici un

semn de emoție și mi-a răspuns cu un calm angelic :

- Vreau să cred, domnule Gog, că știți, cel puțin în mare, ce este știința și că ea a fost din totdeauna, de la Thales încoace, pasiunea savanților. Pe ei nu-i preocupă deloc consecințele practice ale cercetărilor și teoriilor lor, fie ele utile sau dăunătoare. Ei își propun numai să elaboreze ipoteze și formule care să le permită o reprezentare aproximativă și o interpretare plauzibilă a universului și a legilor sale. Fondatorii fizicii nucleare, Ruthenford, Niels Bohr și alții nu gândeau și nu prevedeau că descoperirile lor vor permite într-o zi oamenilor să fabrice o bombă capabilă să spulbere, în câteva secunde, mii de vieți. Ei voiau numai să pătrundă secretele atomului, această ultimă particulă a materiei care timp de atâtea secole părea indivizibilă, în concluzie, ei voiau să cunoască nu să distrugă. Eu însumi, cu ciclotronul, mi-am propus să realizez simpla accelerare a particulelor electrizate; scopul meu era pur experimental.

Dar în urma noastră au venit militarii și politicienii, care și-au propus să se servească de descoperirile făcute de noi pentru a realiza unul din obiectivele majore ale concurenței mondiale: suprimarea rapidă și în masă a vieții oamenilor.

Aceasta este eterna tragedie a omului. El nu se poate împiedica să caute, să exploreze, să cunoască, și aproape totdeauna descoperirile sale aduc după ele catastrofe și moarte. Fizica nucleară este actul cel mai tragic al acestei tragedii. Vrând să pătrundă secretele atomului, are astăzi în mâinile sale mijlocul de a se

distruge pe sine, de a distruge viața în toate formele sale și, poate, întreaga planetă.

- Înțeleg foarte bine, i-am răspuns, dar totuși nu se întâmplă să vă încerce câteodată un sentiment de remușcare? Nu ar fi mai bine să se renunțe la dorința de cunoaștere, pentru a cruța vieți omenești ?

- V-aș atrage atenția, reluă cu vocea sa liniștită profesorul Lawrence, că această hecatombă de vieți omenești - dincolo de cea datorată bolilor și bătrâneții - este mult mai mare în anii de pace decât cea provocată de bomba atomică; aceasta din urmă face multe victime într-un singur minut; celelalte cauze fac mult mai multe, dar dispersate ici și colo în spațiu și în timp. Să facem o mică socoteală. Adunați pe toți cei care sunt omorâți de semenii lor, cu arma sau prin otrăvire, pe cei ce-și iau singuri viața, pe cei striviți de automobile, masacrați în accidente feroviare sau aviatice, pe cei înecați, muncitorii ciopârțiți de mașini, minierii asfixiați sau îngropați, criminalii spânzurați sau împușcați, cei uciși în bătaie de poliție sau sfârtecați de mitraliere în timpul revoltelor, cei carbonizați în incendii sau explozii, cei ce mor din întâmplare în meciurile de box sau în cursele de automobile, cei electrocuțați sau otrăviți în cursul unor experiențe. Rețineți, nu mai vorbesc de victimele provocate de cutremure, de erupții vulcanice, de trăsnet, de avalanșe. Faceți numai socoteala oamenilor care mor din cauze pur omenești și veți vedea că în întreaga omenire mor anual mai multe milioane, de zeci de ori mai mulți decât victimele detestabilei bombe atomice. Dar cum

aceste biete cadavre sunt împrăștiate în diverse țări, iar aceste morți violente se petrec zi de zi, numai statisticienii cunosc înspăimântătorul lor număr; omul de pe stradă este cutremurat de episodul de la Hiroșima, dar nu se gândește la alte masacre mult mai mari care se produc zi de zi pe suprafața planetei. Mila nu poate fi homeopatică, ea se naște numai la exterminări simultane și în masă.

Cu toate astea, de toate aceste morți cotidiene cineva este totdeauna răspunzător: fabricanți, șoferi, criminali, tehnicieni, leneși, ignoranți și așa mai departe. De ce deci ar trebui ca eu singur să am remușcări, eu care am muncit numai pentru a face să crească cunoștințele omului despre univers, eu care, din simpla datorie de cetățean, am colaborat la fabricarea unei arme destinate să răzbane sau să-mi protejeze patria ?

Conversația durase prea mult; folosind o formulă politicoasă, profesorul Lawrence încheie întrevederea.

O PETRECERE NEOBIȘNUITĂ

Miami, 3 mai

Vechiul meu asociat Samuel Puppenheim, rămas în afaceri până în ultima vreme, m-a invitat la petrecerea organizată de el cu ocazia inaugurării grandioasei și somptuoasei sale vile din Florida.

Am luat masa cu el și cu soția sa; mi s-a părut stăpânit de o bucurie încărcată de nervozitate.

- Vei vedea, îmi repeta el, câteva lucruri pe care nu le-ai văzut până acum; deschide bine ochii și urechile pentru a nu pierde nimic din acest spectacol unic.

Invitații începură să sosească; erau destul de puțini și aproape toți bărbați; dar, puși laolaltă, reprezentau mai multe miliarde de dolari.

Samuel ne conduse către teatrul vilei, un vast amfiteatru cu trepte de marmură acoperite cu perne de catifea, împrejmuț de o deasă și întunecată perdea de conifere. Spectacolul trebuia să înceapă cu un balet al cărui titlu suna curios : Triade, Terțele, Triple.

Pe eșafodajul din mijlocul amfiteatrului, brusc inundat de lumini puternice, apărură trei figuri bălțate, imobile și enigmatice.

Prima avea fața aurită, părul verde și un mantou de stofă moale de culoarea turturelei. Cea de a doua avea fața argintată, părul albastru și un mantou gris-vert; cea de a treia avea fața foarte albă, ca de ipsos, părul de un roșu

aprins și un mantou de culoarea păunului. Nu li se vedeau nici brațele, nici picioarele, fiindcă veșmântul bogat îi acoperea până la pământ. Nu puteai nici măcar ști dacă aceste trei fantome de diverse culori, care făceau să crească lumina caldă a proiectoarelor, erau bărbați sau femei.

La primele acorduri ale unei muzici țesute din distonante tânguitoare, cele trei fantome începură să se miște, înclinându-se, făcând piruete, urmărindu-se, regroupându-se, dispunându-se în triunghi, retrăgându-se încet cu bustul răsturnat spre spate. La semnalul scurt al unui instrument drăcesc, greu de definit, cele trei fantome căzură pe spate și rămaseră nemișcate, ca niște cadavre, până ce lumina se stinse.

După câteva momente o lumină albă, lunară, inundă amfiteatrul, lăsând să se vadă o rețea de cabluri de oțel întinse între niște înalți piloni negri. Aceste fire aminteau de cele ce se văd în circuri și pe care se plimbă echilibriștii dar, de astă dată, mult mai multe, dispuse în diverse direcții, puse în diagonală și încrucișate.

- Și acum, șopti de lângă mine prietenul meu Samuel, vei vedea, jucat de dansatori pe sârmă, ultimul act din *Lucifer* al lui Vondel. Ști că această celebră tragedie a celui mai mare poet olandez nu are decât personaje angelice, ceea ce presupune ca drama să se desfășoare deasupra pământului.

Într-adevăr, în aceeași clipă apărură" mai mulți tineri asemănători unor îngeri, cu fețe luminoase și aripi mari; mișcându-se pe cablurile de oțel suspendate la mare

înălțime, ei începură să declame înflăcăratele și convingătoare versuri ale lui Vondel. Între ei l-am recunoscut imediat pe Lucifer, mai mare decât ceilalți, cu aripi imense de velur negru; asculta impasibil, cu privirea spre cer, blestemele și batjocurile lui Rafael și Mihail. Îngerii rebeli puteau fi recunoscuți după măștile lor întunecate; ei se agitau cu furie de colo-colo, la capetele firelor spre fund, ca niște condamnați pe punctul de a fi aruncați în hău.

Ascultam cu răbdare blestemele poetice ale marelui Vondel dar, la drept vorbind, nu mă prea amuzam. Eram emoționat numai pentru că așteptam cu neliniște, cum se întâmplă totdeauna când asisti la exhibiții acrobatice, să văd căzând și sfărâmându-se de pământ unul dintre acești actori curajoși.

Actul luă sfârșit și lumina se stinse. A urmat o lungă pauză de liniște și întuneric. Apoi, o mare lumină roșie, o lumină de incendiu se îndreaptă spre scena aliată în centrul amfiteatrului și am putut vedea deodată o orchestră pe care numai cea mai extravagantă imaginație ar putea s-o conceapă.

O mică mulțime de deșeuri umane, de fantome mizerabile, imagini ale decăderii și sărăciei, umpleau vasta estradă.

Atât cât am putut distinge, cocoșați îmbrăcați în zdrențe, șchiopi și deșelați în bluze negre, femei bătrâne și grase cu figuri desperate de epileptice și de isterice, vrăjitoare cu părul răvășit și cu priviri feroce, pitici cu figuri deformate de zâmbete de paie, bătrâni orbi cu pupile moarte

îndreptate spre cer. Fiecare din aceste creaturi ținea în mână un instrument muzical; vechi instrumente seculare cum nu mai vezi decât în stampele lui Callot sau în *Capriciile* lui Goya: viole pântecoase, flauturi nesfârșit de lungi, trompete imense furate parcă dintr-o orchestră din infern, tobe înalte și scunde ca niște coloane trunchiate, harfe africane, chitare, tamburine și *putipu* napolitane, castaniete de fildeș și tam-tamuri barbare din bronz.

Apăru apoi dirijorul, asemănător unui schelet îmbrăcat în negru; în locul baghetei obișnuite, el ridică în aer un tac de biliard. La acest semnal toți acești muzicanți zdrențăroși începură să cânte fiecare pe cont propriu și amfiteatru fu invadat de fluierături, planșete, vaiete, acorduri scârțâite, motive sfâșietoare care făceau să te gândești la un concert al demonilor. Priveam cu teroare aceste fețe transfigurate și desperate, unele palide ca ale muribunzilor, altele umede și roșii ca cele ale nebunilor în delir. Cu cât cântau mai mult, cu atât se zbăteau și se agitau mai tare. Cei șchiopi își loveau pupitrele cu picioarele lor de lemn, cocoșații se încovrigau ca niște pisici enorme gata de bătaie, femeile păreau zdrobite de convulsii.

La un moment dat, se săturară de instrumentele lor dezacordate și începură să cânte, să strige, să fluiere, să geamă, să urle, ca și când ar fi vrut, într-un crescendo frenetic, demential, să împingă până la exasperare această simfonie satanică.

Câteva femei se tăvăleau pe jos, infirmii încercau să danseze printre aceste cărnuri care îți făceau greață, șeful

orchestrei bătea un ritm imaginar pe capetele chelboase ale muzicanților din apropierea sa.

Mulțumită lui Dumnezeu, bacanala sonoră a acestor mizerabili posedați luă sfârșit. Luminile se stinseră, vocile amuțiră. Mă simțeam plin de desgust și de oroare.

M-am ridicat cu gândul să fug. Prietenul meu Samuel a înțeles și mă întrebă:

- Nu ți-a plăcut petrecerea mea? N-a fost cel mai original spectacol pe care l-ai văzut în această țară ?

I-am răspuns că petrecerea a fost magnifică și uluitoare, dar că simțeam nevoia să mă odihnesc. Am alergat la mașină și m-am întors cu mare viteză la hotel. Zgomotul mării mi se păru încântător.

TRIBUNALUL ELECTRONIC

Pittsburg, 6 octombrie.

În ultimii ani, mașinile gânditoare au făcut mari progrese în țara noastră care, de altfel, deține întâietatea în materie de tehnică, așa cum Italia a deținut-o altă dată în artă, Franța în eleganță, Anglia în comerț iar Germania în arta militară.

În aceste zile, la Pittsburg, se fac primele experimente de folosire a mașinilor în administrarea justiției. După creierele electronice - specializate în matematică, dialectică, statistică și sociologie - s-a construit în acest oraș, după doi ani de strădanii, primul instrument mecanic producător de justiție.

Fațada giganticului aparat se întinde pe șapte metri; el este instalat pe zidul celei mai spațioase săli a tribunalului. Judecătorii, avocații, grefierii nu sunt așezați la locul lor obișnuit, ci în primele rânduri ale publicului, ca simpli spectatori; mașina nu are nevoie de ei; ea este mai perfecționată, mai precisă și mai sigură decât micul lor creier uman. Enormul creier electronic nu are decât un singur operator, un tânăr mecanic care știe secretele nenumăratelor fotocelule și ale celor cinci sute de manete cu ajutorul cărora se face interogatoriul și se obțin deciziile. Unica amintire din trecut este o balanță din bronz așezată, platonicește, deasupra acestui creier justițiar de metal.

Prima ședință a acestui nou tribunal a început în această dimineață la ora 9. Întâiul acuzat a fost un tânăr muncitor oțelar, acuzat de uciderea unei fete care nu-l acceptase. Acuzatul și-a spus povestea sa, martorii pe a lor. Tehnicianul a apăsă pe un buton pentru a întreba mașina ce articol din cod trebuie aplicat acestui caz. Imediat au apărut pe ecranul luminos numerele articolelor cerute. Apoi, creierul electronic, solicitat cu dibăcie de secretarul său uman, a acordat acuzatului circumstanțe atenuante, după care, pe un alt ecran, a apărut sentința: 23 de ani de muncă silnică pentru tânărul asasin. Un distribuitor automat a scuiat apoi un cartonaș pe care era înscrisă sentința; acesta fu luat de inspectorul de poliție care plecă ducând cu sine pe condamnat.

Intră apoi o femeie, care era acuzată că a falsificat semnătura directorului său pentru a sustrage câteva mii de dolari. Acest al doilea proces a fost rezolvat și mai expeditiv decât primul. Pe panoul acestui creier jurist s-au aprins câteva becuri galbene și roșii, iar după un minut și jumătate a apărut sentința: doi ani și șase luni de închisoare corecțională.

Cel de al treilea proces a fost mai important și a durat mai mult. Era cazul unui spion recidivist care vânduse unei puteri străine niște documente secrete privind securitatea țării. Interogatoriul, realizat de mașină cu ajutorul unor semnale acustice și luminoase, a durat câteva minute. Acuzatul a cerut să fie apărut; creierul electronic, după ce a recunoscut ca îndreptățită această cerere, prin mijlocirea unui disc vorbitor, a expus

argumentele ce puteau fi invocate pentru atenuarea acestei monstruoase culpe. După o scurtă pauză, un alt disc a răspuns, punct cu punct, într-o formă concisă și aproape geometrică...

Operatorul a consultat apoi diversele compartimente ale mașinăriei, iar răspunsurile, exprimate unul după altul pe ecranele luminoase, s-au dovedit defavorabile acuzatului.

În final, după câteva secunde de tăcere apăsătoare, ecranul cel mai de sus al mașinăriei se luminează: se putea vedea, mai întâi, desenul unui craniu, apoi, mai jos, aceste două oribile cuvinte: scaunul electric.

Condamnatul, un om de vârstă mijlocie, cu o figură foarte serioasă așa zice, de profesor - văzând verdictul, răcni un blestem, apoi căzu pe spate ca un epileptic. Acest blestem a fost singura vorbă cu adevărat omenească din acest proces. Trădătorul fu întins pe o targă și fu scos gemând din sală.

N-am mai avut nici dorința și nici forța să asist la celelalte patru procese care urmau să aibă loc în această dimineață. Nu mă simțeam bine: aveam grețuri și spasme stomacale. Oare, din cauza unor feluri indigeste mâncate dimineața, sau mai curând datorită spectacolului sinistru oferit de acest nou tribunal?

M-am întors la hotel și m-am întins pe pat gândindu-mă la ceea ce văzusem. Am fost de când mă știu un partizan al prodigioaselor invenții date de știința modernă, dar această oribilă aplicație a ciberneticii m-a tulburat profund, m-a întors pe dos; să vezi niște ființe umane, mai curând nefericite decât vinovate, judecate și condamnate de o

mașină strălucitoare și rece ca un sloi de gheață, asta îmi provoacă un surd sentiment de protest, fără îndoială primitiv și instinctiv, dar pe care nu-l pot înăbuși. S-a ajuns până acolo încât mașinile inventate și produse de mintea oamenilor, să poată lua libertatea și chiar viața celor care le-au fabricat. Un angrenaj mecanic, pus în mișcare numai de curentul electric, pretinde să rezolve cu ajutorul cifrelor, misterioasele probleme ale sufletului omenesc. Mașina devine judecătorul unor ființe vii, materia pronunță verdicte asupra unor lucruri din domeniul spiritului. Asta este de neconceput chiar și pentru acei entuziaști ai progresului, cum mă pretind eu.

Mi-au trebuit câteva pahare de whisky și câteva ore de somn pentru a-mi găsi cât de cât seninătatea. Tribunalul electronic are, fără discuție, un merit: cel de a lucra mai rapid decât orice tribunal de judecători plămădiți din carne și oase.

CÂNTARE OMULUI

Cambridge Mass, 3 februarie.

Am venit în această universitate pentru a consulta un savant de renume, specialist în opera și viața poetului Walt Whitman.

Printre manuscrisele inedite din colecția mea figurează o primă ciornă a unui poem necunoscut al celebrului autor al „ Firelor de iarbă .”

Profetul simfonic din Manhattan, astăzi cam uitat, dar care, după mine, rămâne glasul cel mai puternic și mai inspirat al Americii, a fost, cum chiar el o spunea, „poetul universalității”. Într-o zi a avut ideea de a prezenta într-un mare poem istoria universală a omenirii, dureroasă, penibilă, rușinoasă și glorioasă aventură a speciei umane, pornind de la locuitorii cavernelor până la mântuitorii acestei lumi.

”Disponem, scrie Walt Whitman într-o notă, de poemele lui Ahile și Ulisse, ale lui Enea și Cezar, ale lui Tristan și Roland, ale lui Sigfried și al Cidului, dar nimeni n-a cântat până azi epopeea Omului de peste tot și din toate epocile, a omului care prin milenarele sale acțiuni eroice a repurtat victorii în marile sale războaie împotriva naturii și împotriva lui însuși. Voi da glas acelei epopei care nu este a unui singur erou, nici a unui singur popor, ci a tuturor națiunilor și a tuturor oamenilor. Vreau să fiu primul care să înalțe cântul fiilor lui Adam, vreau să devin Homerul

întregii specii umane.

Istoricii, scrie Whitman într-o altă notă, chiar și cei mai de seamă, povestesc peripețiile din istoria omenirii tot așa cum bunii jurnaliști descriu crimele nopții și ceremoniile zilnice. Ei sunt îngăduitori, calmi, placizi, reci; nu uită nici un nume, nici un episod, dar omit ceea ce este mai important: pasiunile mistuitoare, nebuniile furioase ale prinților și ale plebei, aceste pierderi ale minții care constituie drama și care dau unitate istoriilor particulare. Istoria universală nu este o colecție de cronici și de imagini, este o tragedie umană și divină, în același timp, compusă din mii de acte, o tragedie agitată și sublimă, cu protagoniștii și antagoniștii săi, cu apoteozele și catastrofele sale, este o gigantică epopee construită din cuplete în care bocetele și strigătele de bucurie alternează continuu; ea a avut un prolog dar nu are încă un epilog."

Manuscrisul intrat în posesia mea are într-adevăr ca titlu: *Cântare omului* și, judecat după scurtul sumar pe care îl am sub ochi, el ar fi trebuit să fie cea mai vastă și mai ambițioasă operă a lui Walt Whitman.

În *Prolog în Cer*, titlu ce amintește pe cel din Faust a lui Goethe, poetul ar fi dorit să cante nașterea și tinerețea pământului din ziua în care el, glob de văpaie gonind în spațiu, s-a desprins de soare, până în ziua în care, după multe transformări și revoluții s-a acoperit de noroi și de vapori, de oceane fără margini și de imense insule. Această bucată incandescentă ruptă din steaua mamă a devenit ceea ce noi vedem azi, sălașul și regatul omului.

Adevărata istorie a planetei începe o dată cu apariția

omului. Primii oameni trăiesc în grotte, asemenea animalelor, își acoperă trupul cu piei de animale, se hrănesc cu carnea animalelor; dar, puțin câte puțin, ei părăsesc această stare de animal, încep să capete inteligență, transformă piatra în armă, arma în unealtă; ei transformă peștera în casă și în templu, îmbrățișările oarbe în dragoste, vrăjitorul în preot, preotul în monarh, vânătorii în păstori, păstori în agricultori, primitivele horde sălbatice în triburi organizate, triburile în popoare și în națiuni.

Omul devine stăpânul focului și al animalului de povară, inventează roata și carul, învață să semene și să picteze; își înnobilează strigătele guturale transformându-le în limbaj articulat, desenele lor simbolice devin scriere inteligibilă.

Dar omul trebuie să lupte, să lupte mereu, să lupte continuu. Primul său război este cel împotriva foamei, împotriva animalelor sălbatice, împotriva amenințătoarei și misterioasei naturi, împotriva triburilor rivale, împotriva celor care abuzează de putere pentru a-l exploata și opri. Omul va fi mereu un războinic, un combatant, un erou: el va trebui să lupte împotriva obscurității și a fricii de întuneric, împotriva junglei otrăvite și a furiei furtunilor; el va lupta, în fine, împotriva regilor și chiar împotriva zeilor săi.

Oamenii trasează drumuri prin păduri și deșerturi, trec munții, pun stăpânire pe vânt și lovesc apa cu vâslele lor pentru a parcurge rapid mările și fluviile; ei ridică stâlpi de piatră și coloane de marmură, construiesc locașurile lui

Dumnezeu și palatele monarhilor, sculptează în piatră chipul morților și al divinităților, construiesc metropole. Cu toate astea, războiul între om și lume, între om și om nu se sfârșește niciodată. Cetățile aliate sau cele cucerite se întind și devin regate sau imperii; imperiile se luptă între ele pentru stăpânirea cetăților și regatelor, ele se dezvoltă, înfloresc, triumfă, slăbesc și se năruie. Alte imperii le iau locul și, la rândul lor, putrezesc și cad în ruină.

Occidentul atacă Orientul, Orientul se aruncă asupra Occidentului, Asia împotriva Europei, Europa împotriva Africii, continente împotriva continentelor, rase împotriva raselor, religii împotriva religiilor.

Migrația popoarelor nomade provoacă noi războaie, invaziile barbarilor aduc alte războaie, popoarele tinere și primitive care apar pentru prima oară pe scena istoriei își fac loc cu ajutorul războaielor. Memphis și Teba sunt distruse, Babilonul și Persepolis sunt incendiate, Athena și Roma sunt asediate și supuse. Din nord și din est torente de călăreți lăptoși, înfometați de pâine, de lux și de soare, trec frontierele, traversează mările, supun și despoaie pe vechii stăpâni moleșiți. Între timp, împărații omoară și sunt omorâți, regii cei noi ordonă masacre, apoi ei înșiși sunt masacrați.

Cu toate acestea, în ciuda urei și a sângelui vărsat, în ciuda cruzimilor și a trădărilor, oamenii supraviețuiesc și omenirea se regenerează. Noi metropole se ridică în locul celor căzute și distruse; capodoperele îngropate sunt readuse la lumină; poezii cântă, pe malurile Ilisos-ului sau sub porticele Atenei, isprăvile învingătorilor și învinșilor; în

teatrele neacoperite de sub frumosul cer mediteranean, corurile de fecioare și de bătrâni se tânguie evocând destinul neînduplecat; se văd ridicându-se amfiteatre, palate de justiție, biserici asemănătoare unor locuințe de ciclopi. Iar deasupra acestor miracole risipite se înalță când cântecul armonios al rapsozilor, când țipătul trompetelor, când urletele tâlharilor.

Dar, într-o zi, într-un staul întunecos dintr-un neînsemnat sat, în mijlocul unui popor disprețuit și adus în sclavie, se naște un nou dumnezeu, care prin sângele său răscumpără, prin vorbele sale înnoiește omenirea, prin moartea sa deschide porțile unei vieți noi.

Din păcate, manuscrisul lui Walt Whitman - care, în rezumatul făcut de mine, își pierde mult din strălucire - se oprește aici.

Urmarea acestor fragmente este atât de laconică și de dezordonată, încât nu e posibilă reconstituirea ansamblului acestui poem, care ar fi trebuit să fie capodopera unui titan, și care aici nu apare decât ca umbra unui prea mare vis. Va veni oare ziua când un poet suficient de inspirat și cu un suflet la fel de eroic să reia și să termine *Simfonia neterminată* & lui Walt Whitman?

VIZITĂ LA WRIGHT

(sau: DESPRE ARHITECTURA VIITORULUI)

Taliesin (Wisconsin), 15 noiembrie

Am venit în această rece și aspră regiune, numai pentru a-l cunoaște personal pe bătrânul arhitect Frank Lloyd Wright.

Usanii, concetățenii săi și ai mei, au pentru el foarte puțină simpatie și încă și mai puțină afecțiune; poate pentru că are curajul - curaj de neimaginat în această țară - de a se declara dușmanul marilor capitale și al zgârie-norilor. Astfel de oameni, ce se războiesc cu imbecilitatea universală, sunt tocmai ceea ce eu într-atât caut, încât am făcut acest lung și incomod voiaj pentru a-l întâlni pe Wright.

Când a aflat că îl căutam, m-a invitat să luăm ceaiul împreună la școala sa. L-am găsit singur. Este un bătrân voinic, către optzeci de ani, sănătos și viori, cu o figură serioasă, dar în ai cărui ochi poți citi un răutăcios orgoliu.

- Dacă ați vrut să mă vedeți, mi-a spus el, cunoașteți fără îndoială, chiar dacă nu în detaliu, ideile pe care se sprijină revoluția mea în arhitectură. Tot ce au făcut până azi arhitecții - afară de câteva excepții în Evul Mediu și în Japonia - a fost o ridicolă greșală. Trebuie renegat și suprimat tot ce se suprapune naturii, tot ce este născut din vanitatea și stupiditatea omului: fațadele, efectele de masă, simetriile, grația, fastul, ornamentația, grandiosul,

ostentația, supraîncărcarea; toate construcțiile care vor să producă o încremenire estetică. Tot ce deformează, acoperă sau depășește natura este o crimă. Dacă doriți o comparație, eu sunt un Rousseau al arhitecturii.

Construcțiile mele se înscriu abil și plăcut în decorul naturii sau al câmpiilor, sau se inspiră din creațiile naturii; am construit o casă care seamănă cu un corn, o alta care imită o pasăre cu aripile deschise.

Iar acum vreau să merg și mai departe, cum spunea vechiul meu prieten Walt Whitman: arhitectura, chiar așa cum o înțeleg eu, este un adaus adus naturii, o violare impertinentă, un parazit al peisajului; specia umană trebuie să înceteze de a mai năpădi și urâți imaginea simplă și liberă a câmpiilor, cu stângacele sale construcții din piatră, fier, și ciment. Rețineți că includ în această condamnare propriile mele construcții din trecut. De acum înainte, vor trebui căutate locuințele oamenilor chiar în natură, acolo unde ele deja există, gata să ne primească: va fi suficientă o simplă muncă de retușare și de adaptare. O scobitură în munte, curățită și lărgită, o peșteră care, prin lucrări potrivite, ar deveni locuibilă, o frumoasă cavernă la care s-ar adăuga comoditățile indispensabile, o grotă rațional amenajată, craterul unui vulcan stins, amenajat cu ajutorul unor pereți de lavă, interiorul călduț al unui trunchi de arbore gigant, iată locuințele de acum o sută de secole: ele sunt și cele ale viitorului. Până acum i-am admirat pe oamenii din Evul Mediu și pe japonezi, acum îi resping și, în schimb, îi admir pe divinii primitivi, genialii paleolitici și neolitici. Zgârie-norii sunt o

insultă adusă naturii, deci lui Dumnezeu. Scobiturile naturale ale scoarței terestre, atât de bine înscrise în natura din care fac parte, sunt singurele locuințe perfecte, pentru că ele înseamnă renunțarea noastră totală la vanitatea omenească, această vanitate care ridică mase de zidărie, emfatică și de prisos, în sfânta virginitate a pădurilor și munților.

Sunteți primul căruia îi dezvălui acest ultim și definitiv progres al revoluției mele arhitecturale. Adevărata arhitectură, arhitectura viitorului constă, după mine, în suprimarea oricărei forme de arhitectură. Revoluția adusă de mine trebuie, într-adevăr, să ducă logic la desființarea arhitecturii. De aici înainte arhitectul nu va mai avea altă menire decât aceea de a descoperi și a amenaja grottele și cavernele. Vechea arhitectură e moartă. Trăiască arhitectura eternă.

Abia termină de vorbit și bătrânul Frank Lloyd Wright începu să râdă pe înfundate: un râs sarcastic care lăsa să se vadă un fel de dublă claviatură, cu clape de fildeș învechit și de aur foarte nou. Apoi îmi turnă o a doua ceașcă de ceai și îmi oferă un biscuit tare. În schimb, asupra teoriilor sale refuză să mai scoată vreo vorbă. La sfârșit, ochii săi mă făcură să înțeleg limpede că dorea să rămână singur.

BIBLIOTECA DE OȚEL

Boston, 20 decembrie.

O scrisoare de recomandare din partea vechiului meu prieten Gabriel Pascal, m-a obligat să-l primesc și să-l ascult pe Mr. Harry Golding, profesor de papyrologie la un știu ce universitate din sud.

Un om foarte scund, mai galben decât un mongol, cu o coamă deasă, lungă și albă ce semăna a perucă, îmi declară deschis că face apel la mine fiindcă fusese respins de multe institute și guverne.

- Știți bine, zise el, ce soartă groaznică vor avea toate țările lumii, fără excepție, în cazul, deloc imposibil, al unui al treilea război mondial. Oamenii dispun astăzi de mijloace de distrugere atât de înspăimântătoare, încât nici un oraș, mic sau mare, nu va putea evita dezastrul. Bibliotecile, private sau publice, care au în păstrare un material prețios și inflamabil, vor dispărea una câte una și, dacă războiul se prelungește, mărturiile a trei milenii de civilizație, de gândire și de poezie vor fi transformate în nori de pulbere neagră. Din geniul creator a treizeci de secole, nu vor rămâne - dacă chiar va rămâne ceva - decât fragmente sfâșiate și nume golite de sens.

Trebuie de pe acum gândit - dacă Apocalipsa se mai lasă încă așteptată - să punem la adăpost fructele cele mai prețioase ale spiritului uman, astfel ca viitorii barbari rămași după cataclism să le poată găsi și folosi când vor începe munca de recivilizare a lumii, îngroparea

bibliotecilor nu ar servi la nimic, hârtia fiind prea fragilă și prea gingașă, prea expusă tuturor formelor de degradare.

M-am gândit să propun construirea unei biblioteci în care operele esențiale ale umanității să fie gravate pe un material dur și rezistent, vreau să spun pe oțel. Anumite opere vor fi gravate în întregime, altele mai puțin importante, în extrase; totul va fi realizat în două limbi, adică textul original va fi însoțit de traduceri fidele: operele grecești în latinește, cele latine în italiană, cele italiene în franceză, cele franceze în engleză, cele engleze în germană și așa mai departe. Toate aceste opere adânc gravate pe plăci solide de oțel, cu informații precise asupra autorului și a epocii sale, vor fi închise, după ce au fost catalogate, în vaste subterane blindate, construite undeva în deșert, departe de orice oraș. Niște piloni de mari dimensiuni din oțel, inoxidabili și indestructibili, vor marca locul ales și îi vor ajuta pe supraviețuitori să-l găsească.

Un comitet internațional va alege operele demne de a fi conservate în biblioteca de oțel. Din rațiuni evidente de cheltuieli și de spațiu, ele nu vor putea fi mai multe de câteva zeci. În ceea ce mă privește, eu am deja în minte un catalog provizoriu; dacă nu vă plictisesc vă voi spune câteva titluri.

L-am întrerupt pe profesorul Harry Golding explicându-i că nu mă plictisește, dar că pentru alegerea cărților mă încredințez fără grijă lui. "Eu sunt un simplu ignorant, am adăugat, și părerea mea, dacă aș avea curajul să am una, nu v-ar servi la nimic."

- Deloc, strigă omulețul icteric. Dumneavoastră veți suporta cheltuiala pentru această bibliotecă; aveți tot dreptul să știți ceva mai mult. Nu vă voi reține prea mult, fiindcă lista este obligatoriu scurtă.

Vechiul și Noul Testament vor fi primele cărți pe care le vom grava, verset cu verset, de la primul la ultimul. Ne vom putea mulțumi apoi, numai cu o antologie a scrierilor lui Confucius, a Avestei și a Coranului. Orientul va trebui sacrificat - în această privință am remușcări și mă înțeleg regrete - dar nu vom putea face altfel. Vedele, Ramayana, Mahabharata, Upanișadele, Kalidasa, Lao-Tse, Kung-Tse, Firdusi ar necesita mii și mii de plăci de oțel.

Voi recupera în Grecia, mama tuturor luminilor și a tuturor științelor. Cele două poeme homerice, o tragedie a lui Sofocle și una a lui Eschil, două sau trei dialoguri din Platon, *Elementele* lui Euclid, o introducere în metafizica lui Aristotel, fragmente din Heraclit și Epicur, vor ajunge pentru a da o idee asupra a ceea ce numim Miracolul Grec. Roma ne va da mai puțin de lucru: numai *Eneida* va fi gravată în întregime, în privința lui Horațiu, Tacit, Juvenal, o alegere judicioasă va fi suficientă. Vom realiza, în schimb, o ediție completă a *Confesiunilor* sfântului Augustin și largi extrase din *Tratatul folozofico-teologic* al sfântului Thoma din Aquino. Aș vrea să gravăm în întregime *Cântecul lui Roland*, *Tristan*, *Divina Comedie* și cele mai frumoase sonete ale lui Petrarca. Cât despre moderni, eu m-aș mulțumi cu *Elogiul nebuniei* al lui Erasmus din Rotterdam și cu *Principele* lui Machiavel. Trei sau patru tragedii shakespeariene ar însoți *Paradisul*

pierdut al lui Milton și *Don Quijote* a lui Cervantes. Aș mai adăuga cu plăcere câteva pasaje din Ariosto și Rabelais, dar aș grava în întregime *Noile științe* ale lui Galileu și *Principiile* lui Newton. Din Franța, aș alege *Maximele* ducelui de la Rochefoucauld, cele mai frumoase dintre judecățile lui Pascal, un mic roman a lui Voltaire - poate *Candide* - și *Florile răului* al lui Baudelaire. Pentru Germania, ne putem mulțumi cu *Faust* a lui Goethe, cu *Zarathustra* lui Nietzsche. Pentru Rusia, un roman de Dostoievski și un altul de Tolstoi. Nu trebuie uitată știința, care va fi reprezentată cu cinste prin *Origina Speciilor* a lui Darwin, *Lecțiile de psihanaliză* ale lui Freud și principalele eseuri ale lui Einstein. Ce impresie vă face micul nostru catalog?

I-am răspuns că mi se pare excelent și că nu aș ști să-l sfătuiesc dacă ar mai fi ceva de adăugat sau de scos.

- Există din păcate mari lacune, adăugă Mr. Harry Golding, și mi se strânge inima excluzând de exemplu pe Shelley și Leopardi, pe Hume, Kant, Victor Hugo și Rimbaud. Dar, cum v-am spus, teama unor cheltuieli excesive m-a obligat la aceste dureroase excluderi. Am făcut deja un calcul aproximativ: pentru Biblioteca de Oțel, așa cum mi-o imaginez, câteva milioane de dolari vor ajunge. Din câte mi s-a spus, sunteți fabulos de bogat și un prieten al culturii și al umanității. Gândiți-vă că veți avea onoarea și gloria de a salva, printr-un sacrificiu modest de bancnote tipărite, cea mai minunată comoară a civilizației. Sunt sigur că vă veți arăta mai inteligent și mai generos decât atâția magnați ai finanțelor cărora m-am

adresat până acum, fără nici un rezultat.

I-am spus profesorului Golding că ideea sa mi se pare genială și măreață în același timp, dar că mai am nevoie să reflectez serios înainte de a-i da un răspuns.

Toți mi-au spus la fel, observă cu amărăciune micuțul gălbejit, și apoi nu am mai auzit nimic despre ei. Aș dori sincer să sper că d-voastră nu veți face ca ceilalți.

Ne-am despărțit cu o oarecare răceală. Mă gândesc să plec în seara asta la New-York și mâine să mă îmbarc pentru Europa.

ASTRONOMUL DEZAMĂGIT

Mount Wilson, 11 iulie.

Am urcat până la acest observator, care dispune de cel mai puternic telescop din lume, pentru a cere ultimele noutăți despre univers unui astronom care și-a efectuat studiile pe cheltuiala mea. Nu-l anunțasem că voi veni și nu l-am găsit. Dar am putut vorbi cu asistentul său, doctorul Alf Wilkovitz, un tânăr de origine poloneză, care mi s-a părut mult prea inteligent pentru postul subaltern pe care îl ocupă.

Ieri seară spre exemplu, ieșind să fumăm și să bem un pahar pe terasa observatorului, sub un cer limpede și încărcat de stele cum rar poți vedea, Alf Wilkovitz mi s-a adresat dintr-o dată, cu vocea schimbată:

- Domnule Gog, simt nevoia să vă mărturisesc ceea ce, până azi, n-am mărturisit șefilor mei. Cred că mă veți putea înțelege mai bine decât ei.

Acum câțiva ani mi se părea că astronomia este cea mai divină știință; ea a fost prima mea dragoste intelectuală, o dragoste pasionată. Astăzi, după ce am cunoscut mai de aproape cerul, mă încercă un sentiment de perplexitate, mă simt tulburat, ezitant, câteodată speriat. Astronomia m-a decepționat. Vă rog să mă înțelegeți bine: astronomia, ca știință exactă, este una din cele mai minunate construcții pe care spiritul uman le-a edificat în ultimele secole. Ceea ce m-a decepționat însă, este obiectul său: universul sideral.

Provin dintr-o familie religioasă și, din copilărie sufletul mi-a fost legănat de acest faimos verset: „Cerurile sunt mărturia gloriei lui Dumnezeu”. Dar azi, când cunosc mai bine cerul până în punctele cele mai îndepărtate, am impresia că am fost trădat. Mi-am imaginat firmamentul ca o arhitectură rațională și de neschimbat, mult diferită de haosul terestru, ca o sferă aproape dumnezeiască deasupra planetei noastre prea omenești. Și dimpotrivă...

Alf Wilkovitz aruncă furios țigara abia aprinsă și ridică mâna spre bolta scânteietoare. Apoi reluă:

„Iată ce se petrece acolo sus : nenumărate focuri, imense, care aleargă în spațiu și se consumă. De ce aleargă? Și către ce? Noi ne-am obișnuit cu rotațiile regulate ale minusculelor noastre planete în jurul acestei modeste stele care este soarele. Dar marea majoritate a astrelor aleargă vertiginos - atât nebuloasele cât și stelele mature - nu știm încotro și nu știm de ce. Măsurătorile noastre sunt ridicol de neîndestulătoare; cele mai puternice telescoape de care dispunem sunt ca ochii insectelor care încearcă să vadă cele mai înalte piscuri ale Himalayei; cerul pe care îl vedem nu este cel de astăzi, din acest moment: în anumite zone, este cerul de acum câteva secole, în altele, cerul de acum câteva mii de ani. Se pare că nebuloasele cele mai îndepărtate încearcă mereu să se distanțeze și mai mult de Calea Lactee, dar de ce fug și încotro merg, asta nu o vom ști niciodată.

Astrele aleargă cu disperare, de parcă ar fi fugărite; alergând, ele ard, altfel spus se consumă. Atomii care le compun se dezagregă cu milioanele în același timp,

producând lumină și căldură. Dar ce luminează această lumină? Ce încălzește această căldură? Această dementă risipă de energie are loc numai pentru a produce slabele licăriri care ne luminează nopțile? Ar fi prostesc de orgolios s-o credem; acest consum imens pentru un efect atât de neînsemnat, ar fi o nebunie de neconceput. Adâncurile siderale sunt atât de imese încât nici chiar această gigantică urgie de căldură nu le poate mări temperatura.

Și cu toate astea, milioane de nebuloase, miliarde de stele nu fac altceva, de secole și de secole, decât să alerge și să se autodistrugă, fără nici o rațiune. Risipa inutilă de lumină și de căldură care se produce în fiecare clipă în infinitatea spațiului cosmic depășește orice calcul și orice imaginație.

E oare posibil ca o inteligență superioară și perfecă să fi dorit acest enorm jaf, etern și totuși inutil? La ce servesc aceste flăcări rătăcitoare fără număr, înfiorător de mari, care se nasc și ard continuu, destinate în final să se consume, chiar dacă pentru asta sunt necesare milioane de ani? La acest gând, spiritul uman rămâne uluit, speriat de acest absurd spectacol. E ca și cum oamenii ar vrea să lumineze pe tot timpul nopții, cu milioane de lămpi și reflectoare, deșertul Saharei sau oceanul Arctic, zone nelocuite de nici o viețuitoare.

Dar asta nu e tot: cerul are și alte mistere pe care nici o inteligență omenească nu le va putea lămuri. Altădată cerul era imaginat ca centrul sau oglinda eternității. Altă iluzie și altă decepție, cercetările astronomice moderne au

demonstrat că cetatea stelelor este compusă din foetuși și din cadavre, din noi născuți și din muribunzi. Giganticele nebuloase în spirală sunt matricea sau placenta noilor stele, milioanele de stele noi. Dar aceste flăcări destinate sinuciderii nu sunt eterne; ele cresc, se umflă, strălucesc răspândind o lumină albastră și limpede ca bucuria tinereții, și apoi, încet-încet, slăbesc în intensitate, capătă culoarea aurului, apoi culoarea jarului, și în final, devin niște corpuri negre invizibile, tenebroase spectre ale morții în întunecatele unghere ale infinitului. Cerul este o clocitoare de copii fără limite, dar și-un cimitir, tot fără limite, al morților. Legea nașterii, creșterii și decadentei, considerată de noi ca specifică acestei efemere vieți pământești, stăpânește de asemenea și înaltul cerului. Ceea ce s-a spus despre oameni, care pornesc în viață ca frunzele proaspete primăvara, ca apoi toamna să cadă putrede, este la fel de adevărat și pentru stele. Aceste inutile flăcări rătăcitoare sunt și ele, ca și oamenii, muritoare: oamenii trăiesc câteva milioane de secunde, iar astrele câteva milioane de ani. Dar, la urma urmei, în raport cu eternitatea, se poate vorbi de o adevărată diferență?

Veți înțelege acum dezorientarea și neliniștea mea. Acolo unde credeam că voi afla o perfecțiune sublimă, operă a rațiunii, n-am aflat decât risipă inutilă, cheltuială smintită, mișcare și distrugere fără scop și fără rațiune. Acolo unde credeam că voi găsi măreția imuabilității și a incoruptibilității, am întâlnit cursul obișnuit al ceea ce este trecător și provizoriu: o naștere penibilă, o tinerețe rău

folosită, o decadență senilă, un sfârșit inevitabil. Imediat ce se va reîntoarce șeful meu, voi părăsi observatorul și astronomia. Mă voi mulțumi, ca toți ceilalți oameni, să rămân o sărmană insectă înfometată care se mișcă printre firele de iarbă ale câmpiilor acestui pământ.

Asta mi-a spus tânărul Alf Wilkovitz; avea în glas un tremur de furie și în privire o strălucire umedă, ca de lacrimi.

VIZITĂ LA MOLOTOV

Washington, 12 noiembrie

Nu mi s-a întâmplat niciodată, când am vrut să întâlnesc personalități celebre, să întâmpin atâtea dificultăți, atâtea obiecții ca în ziua când am vrut să vorbesc cu Molotov, aflat în trecere, în Statele Unite.

Puternicul vicar al lui Stalin a refuzat câteva zile să-mi acorde o întrevedere; a trebuit să mă adresez unui șef comunist foarte influent, căruia altădată i-am fost prieten, pentru a obține consimțământul lui Molotov să mă primească, și doar pentru câteva minute.

Conversația s-a desfășurat seara târziu, în hotelul ocupat de Comisarul poporului pentru afaceri externe. Iată, în rezumat, ce mi-a spus:

- Frica de comunism care domnește în Statele Unite și în într-o bună parte a Europei este foarte stranie, ca să nu folosesc un termen mai brutal.

Guvernele d-voastră, dintr-o necesitate firească, sunt în curs să pregătească o rețea de control, de restricții, de planuri economice, de amestec al instituțiilor și a statului, care au ca finalitate să generalizeze regimuri de tip colectivist și conformist, deloc diferite de acest comunism de care vă este atât de teamă. Nu puteți face altfel, dată fiind complexitatea și exigențele vieții moderne, care cer intervenția statului, continuă și progresivă, în toate domeniile activității oamenilor. Guvernele d-voastră continuă să se servească de noțiunile vechi de liberalism

și democrație, dar realitățile zilnice le obligă să imite, chiar dacă gradat și camuflat, sistemul socialist. Este de-a dreptul ridicol din partea d-voastră să vorbiți despre pericolul comunismului, în timp ce, cu propriile mâini construiți regimuri mereu mai asemănătoare, în fond, cu regimul comunist.

Este o fatalitate istorică de la care nici o țară modernă nu se poate sustrage. Vor fi suficiente, peste puțin timp, câteva retușări, câteva schimbări de structură și de nomenclatură pentru ca țările d-voastră să devină surorile mai tinere ale țărilor comuniste.

Acum, în Occident, întreaga politică este dirijată spre economie, în ultimul secol se vorbea încă de principii, de idei, de valori și idealuri naționale; astăzi conducătorii d-voastră nu mai vorbesc decât de probleme financiare, de tarife și de salarii, de reforme agrare, de sindicate și de greve, de exporturi și de piețe, de naționalizarea industriilor, de producție și de folosirea mâinii de lucru etc...

Ei se declară adversari ai marxismului, dar demonstrează pe zi ce trece că s-au convertit, în practică, unei doctrine pe de-a întregul marxistă : cea a materialismului istoric. Deci, chiar sub raport ideologic, d-voastră sunteți pregătiți pentru comunism.

Tocmai din acest motiv Rusia nu va avea nevoie de război pentru a construi comunismul mondial, înainte de orice marele Stalin nu este un romantic, un visător, un impulsiv, așa cum au fost Mussolini, Hitler și Trotsky; lui nu-i plac aventurile costisitoare și periculoase. Este un

asiatic cu bun simț, care cunoaște prețioasa, dar dificila, valoare a răbdării. El e convins că doctrina marxistă reprezintă adevărul; el așteaptă fără grabă ca forțele interne ale economiei capitaliste să-și desăvârșească opera; pentru asta el nu are nevoie să-și angajeze propriul popor într-o vărsare de sânge. El știe bine cum va evolua lumea: regimul capitalist, prin însăși legile sale interne de dezvoltare, trebuie să ajungă mai devreme sau mai târziu la o criză fără ieșire: șomaj în creștere, dezechilibru între producție și puterea de cumpărare, nemulțumiri și dezordine, dorința unei schimbări, în plus, Stalin știe că el poate conta, în toate țările dușmane, pe un număr din ce în ce mai mare de aliați voluntari, entuziaști, pentru care nu trebuie să cheltuie aproape nimic, în timp ce țările capitaliste nu pot conta pe nici un aliat serios în țările comuniste.

Toate aceste rațiuni fac neverosimilă posibilitatea unui război de cucerire dorit de republicile sovietice, pe când triumful comunismului mondial devine mult mai probabil, dacă nu sigur.

Acestea sunt adevărurile elementare pe care Occidentul ar fi trebuit să le înțeleagă, dacă nu ar fi îndobitocit de o frazeologie demodată și de temeri nejustificate.

Și, cu o ușoară mișcare a capului ce voia să țină loc de salut, Molotov părăsi încăperea.

NOUTĂȚI DIN LUMEA DE DINCOLO

Edmonton (Canada), 9 august.

Un pastor adventist, pe care l-am cunoscut din întâmplare acum câteva zile, mi-a prezentat pe cel mai aiuritor om ce mi-a fost dat să întâlnesc vreodată în cursul călătoriilor mele prin lume.

Se numește George A. Gifford, are optzeci de ani și mi-a declarat că este Directorul General al Societății pentru Reînvierea Morților.

- Spiritiștii, mi-a declarat el, se mulțumesc cu câteva conversații purtate cu spiritele celor morți. Noi, dimpotrivă, ne propunem să realizăm, înainte de Judecata de Apoi, una dintre promisiunile cele mai colosale ale religiei creștine: reînvierea trupului. Eu sunt elevul rusului Feodorov, care în secolul trecut, susținea, în faimoasa sa carte despre *Opera Comună*, necesitatea și posibilitatea învierii strămoșilor.

Dar Feodorov s-a mulțumit numai cu teoria și cu speranța, cum au obiceiul cei din țara sa. Eu sunt American și am vrut să transform în realitate concretă și practică ideea sublimă a profetului slav. Am întâmpinat nenumărate obstacole; a fost necesar să-mi schimb puțin câte puțin metodele și supușii, a trebuit să creez o asociație care să poată colabora, cu voință unită și prin rugăciuni asidue, la această mare operă, considerată omenește imposibilă. Mulți oameni îmi spun: numai Isus avea puterea de a învia morții. Asta nu este adevărat:

sfinții au realizat și ei reînvieri; și totuși ei erau oameni ca noi, doar că întăriți de o credință mai puternică decât călduții și mediocrii noștri credincioși.

- Și chiar ați reușit în realitate să înviați morții?

- Sigur, deși pentru asta a fost necesară o imensă cheltuială de forțe spirituale și de timp. Societatea noastră numără câteva mii de aderenți și, cu toate acestea, printr-o muncă neobosită, în cursul a douăzeci și cinci de ani, nu am putut reda viața decât unui număr de șase morți. Unul dintre ei, ultimul, locuiește în acest oraș; sunt aici pentru a-l vizita, cum fac în fiecare an.

- Ar exista posibilitatea să-i pot pune niște întrebări, spusei eu?

- Mr. Newborn, așa se numește acum, nu va refuza să vorbească unei persoane prezentate și însoțite de mine.

- Am putea merge acum la el?

- În seara asta după cină voi veni să vă iau de la hotel și sunt sigur că Mr. Newborn vă va povesti unele lucruri pe care nici o imaginație omenească nu le-ar putea inventa.

Casa învialului se afla la capătul orașului, pe vârful unei coline împădurite cu pini. Am fost primiți de o femeie încă tânără, care ne conduse într-o sală cu pereții din lemn, plină cu minunate și prețioase blănuri canadiene atârinate cu multă grijă în cuiere din brad lustruit.

Am așteptat câteva minute în acest salon în care nu exista nici un scaun. Apoi femeia reveni și ne conduse într-un cabinet cu aspect comercial; în fața unei mașini de scris era așezat un om palid și gânditor, îmbrăcat cu un halat de velur negru. Era Mr. Newborn.

Mr. Grifford îi spuse cine sunt și ce doresc, apoi îl rugă să-mi povestească câteva întâmplări din perioada șederii sale în lumea cealaltă.

Reînviatul taciturn nici măcar nu se ridică din fotoliul său. El îmi privi fața câteva clipe, cu ochi triști, cenușii și parcă stinși. Apoi, cu o voce domoală și gravă, începu:

- Nu vă voi spune nimic despre mine, despre plecarea și întoarcerea mea, pentru că Mr. Gifford știe toate astea și vă va putea spune tot ce va considera util pentru progresul societății noastre. Vă voi povesti numai evenimentul cel mai semnificativ la care am asistat în cursul lungilor ani petrecuți printre morți.

Mi se pare că oamenii își imaginează că lumea cealaltă nu are istorie. Că totul ar fi stabilit de Atotputernicul Etern, că fiecare defunct ar avea locul său și destinul său și că nici unul nu s-ar putea îndepărta de acestea. Că cei condamnați urlă în întuneric, iar preafericiții exultă în lumină, că diavolii și îngerii își îndeplinesc perpetuu îndatoririle și că nimic nu se va schimba în vecii vecilor. Or, eu vă pot asigura de contrariul, că și lumea de dincolo își are istoria sa, altfel spus crizele și peripețiile sale.

Zăceam de multă vreme în *tenebrele exterioare*, apăsător de greutatea greșelilor mele, când o veste extraordinară se răspândi brusc în imensul regat al morților. Un grup de veterani ai infernului au dat semnalul începerii revoltei generale a condamnaților. O mulțime din ce în ce mai numeroasă și mai amenințătoare, formată din tovarăși de suferință, se pregătea să-i urmeze. Paznicii și supraveghetorii infernului considerând că revoltații erau pe

cale de a le deveni discipoli, deoarece aceștia imitau vechea lor rebeliune împotriva lui Dumnezeu - se făceau că nu-i văd și chiar, se vorbea în acea zi, îi întărâtau pe nehotărâți și timizi.

Unul din șefii revoltei, faimosul Munzer, alerga de colo-colo în imensul regat al tenebrelor, pentru a-i întoarce pe cei lași și a-i convinge pe ezitanți.

"Suntem victimele unei nemiloase injustiții, spunea el, a unei negări evidente a promisiunii de iertare anunțate de Fiul lui Dumnezeu. Eternitatea pedepselor este de neîmpăcat cu ideea de Dumnezeu al iubirii, predicată de sfinți și de teologi. Un tată iubitor, care ține cu adevărat la copiii săi, îi poate pedepsi pentru o greșeală, dar nu îi poate lipsi pentru eternitate de speranța iertării păcatelor comise. Omul este o ființă pieritoare care comite o greșeală limitată în spațiu și timp, și adesea el o comite antrenat de propria sa ursită de care nu întotdeauna este răspunzător.

De ce caracterului pieritor al ființei vinovate și al greșelii sale i s-ar răspunde cu o pedeapsă fără sfârșit? De ce greșeala unei scurte clipe, a unei singure perioade sau a unei întregi existențe efemere, trebuie să fie pedepsită printr-o tortură eternă?

Se spune că, dacă păcătosul este pieritor, păcatul este nepieritor. Oare Dumnezeu, care este Perfecțiunea absolută și Dragostea eternă, se poate simți ofensat de o sărmană creatură care, la urma urmei, este opera sa?

Acceptăm că justiția divină are dreptul de a-i pedepsi pe cei răi. Dar nu putem admite și tolera ca un păcat, prin

natura sa limitat, să poată fi condamnat la o pedeapsă fără limite. Un păcat de o oră să fie pedepsit cu o ispășire de un secol, un păcat de o viață să fie ispășit prin o mie de ani de exil în adâncuri, fie; dar în final să existe un sfârșit. Or, știți ce este eternitatea, știți cât de atroce poate fi gândul unei suferințe fără limită, cel al întunericului în care nu-și va face loc niciodată o geană de lumină. Noi cerem numai, după secole de închisoare și întuneric, o eliberare finală, o întoarcere la soare. Noi ne adresăm milei lui Dumnezeu și ne ridicăm împotriva cruntei sale justiții. Dacă Dumnezeu este Dragoste, și nimic altceva decât Dragoste, să o arate iertându-și dușmanii. Mișcarea noastră nu este o revoltă, ci o sfântă cruciadă în numele milostivirii."

Aceste discursuri provocau un mare entuziasm în rândul nefericiților martiri; milioane de condamnați își ridicau glasurile către cerul îndepărtat într-un cor de rugăciuni pline de furie, în urlete și blesteme, în gemete și strigăte de spaimă.

Câțiva diavoli se strecuraseră printre victimele lor și le ațâțau la rebeliune: „Nu aveți nimic de pierdut, spuneau ei, voi sunteți condamnați la chinuri eterne; nimic mai rău nu vi se poate întâmpla. Știți că nu veți mai fi pedepsiți, în schimb puteți spera iertarea."

Dar cerul rămânea mut; nici o voce nu cobora din înalturi. Nici un înger nu a venit să anunțe confirmarea sentinței sau promisiunea iertării. De aceea, revolta nu se liniștea și strigătele disperate ale celor blestemați continuau să se izbească de zidurile nevăzute ale

adâncurilor.

Dar, într-o zi, nu știi în ce fel, în infern ajunse o veste de necrezut: chiar și fericirii din paradis amenințau să se alăture fraților lor condamnați.

Bineînțeles, protestul lor era total diferit de cel al infernului: el a luat forma unei imense rugăciuni, îndurerate, plină de respect. Cei drepti cereau lui Dumnezeu milă pentru cei nedrepți. Fiecare, spuneau ei, avea acolo, în întunericul etern, un frate, un prieten, o rudă, o femeie iubită, un fiu rătăcitor; așa încât starea lor de beatitudine nu poate fi desăvârșită, ea fiind umbrită de gândul la torturile suferite de cei pe care i-au iubit pe pământ. „Tu ne-ai promis, spuneau ei Atotputernicului, fericirea eternă, dar această fericire nu poate fi deplină și întreagă, atâta vreme cât suntem întristați de mila ce ne-o inspiră cei pe care Tu i-ai condamnat la suferință eternă. Tortura celor condamnați ne umbrește fericirea și, în acest fel, noi suntem indirect pedepsiți pentru greșeli pe care nu le-am comis, ceea ce nu se potrivește nici cu justiția Ta, nici cu mila Ta. Tu le-ai cerut oamenilor să-și ierte dușmanii, de ce nu dai Tu însuți cel mai sublim exemplu iertându-i pe dușmanii poruncilor Tale, după o atât de lungă disgrație?”

Dar Dumnezeu asculta și tăcea. Atunci, un mare număr de preafiericiți, și printre ei sfinții cei mai venerați, se oferă să coboare ei înșiși în infern pentru a lua locul nefericiților exilați.

„Pedepsele inocenților - spuneau ei - vor putea ispăși mai repede păcatele celor păcătoși, și astfel se vor împlini

justiția și mila Ta. Ai milă, Doamne, și fă ca și în cea de a doua viață, comunitatea sfinților să-și poată îndeplini îndatoririle. Noi, cei care prin mila Ta am primit lumina eternă, ne oferim Ție pentru a-i înlocui - cât Tu vei dori - pe frații noștri disperați care suferă de atâta vreme în întunericul etern.

În înaltul cerurilor imnurile încetaseră, răsunau gemete și rugi; îngerii uimiți și înduioșați tăceau privind fața Celui Etern. Dar Dumnezeu asculta și continua să tacă...

În acest moment Mr. Newborn își întrerupse brusc neobișnuita sa poveste.

- Și apoi? întrebă Mr. Grifford, după câteva momente de așteptare.

- Apoi, răspunse înviatul cu o voce surdă, nu mai știu ce s-a întâmplat și nu pot spune mai mult: chiar în momentul când toți morții, cei care cântau și cei care urlau, așteptau hotărârea lui Dumnezeu, eu am fost rechemat la viață de frații mei de pe pământ. Poate un nou venit de pe celălalt tărâm, când îl veți chema la voi, vă va putea spune urmarea poveștii mele.

Imediat după asta, ne-am despărțit de acest melancolic întors dintre morți și de atunci m-am tot întrebat și mă întreb încă: să fi fost un vis, o invenție sau un adevăr?

FABRICA DE ROMANE

Chicago, 2 martie

De câțva timp sunt unul din principalii acționari ai Societății *Novels Company*; trecând prin Chicago, am vrut să vizitez atelierele societății noastre.

Dintre toate produsele tipărite oferite publicului, romanul este cel mai căutat și asigură cele mai mari vânzări; așa a încolțit în mintea unuia dintre tinerii mei prieteni ideea de a face din acesta o adevărată industrie, care să ofere consumatorilor, în cantități mari, un material standard.

Imaginația pusă în slujba nevoii de evadare: aceasta este deviza societății *Novels Company Limited*. Romanul, ajuns obiect de consum zilnic și, pentru mulți, de primă necesitate, nu putea fi lăsat pe mâna inițiativei particulare, a vechii producții individuale și artisanale.

Așezarea în care se realizează fabricația romanelor în serie este amplasată pe malurile lacului Erie; ea se compune din mai multe clădiri, răspândite într-o grădină, fiecare servind diferitelor secții. Diviziunea muncii este riguros aplicată și ea constituie secretul producției industriale de serie.

Într-una din clădiri lucrează specialiștii în peisaje câmpenești și decoruri urbane, în alta își desfășoară activitatea cei ce pregătesc descrierile de interioare, de la tavernele destinate negrilor până la castelele miliardarilor, într-o a treia sunt adunați creatorii de tipuri feminine din toate clasele și de toate genurile: aventuriere din clasa de

mijloc, fecioare bogate și îndrăgostite, neveste ce-și înșală soții, țărânci din vest, mulatre criminale și prostituate fatale, în clădirea vecină se fabrică protagoniștii de sex opus: gangsteri, cow-boys, oameni politici, dansatori profesioniști, cuceritori de salon, proxeneți. Urmează apoi clădirea în care se inventează noi forme de crimă și de intrigi tenebroase; o alta adăpostește pe specialiștii în erotică, în perversiuni și inversiuni sexuale, asistați de psihanaliști și prostituate la pensie. Există, bineînțeles, o bibliotecă cu romane din toate timpurile și din toate țările, foarte utilă pentru imitații și plagiate, unde un lingvist, atașat sectei de dicționare, furnizează debutanților și celor fără experiență termenii folosiți în vocabularul tehnic, cuvintele utilizate în *slang* și în *argot*.

În centrul grădinii se află clădirea direcției centrale, unde un grup de corectori bine plătiți, assemblează, din fragmentele furnizate de diferitele secții, romanele bine ajustate, după modelele preferate de marele public.

Directorul general, un bătrân romancier, altădată foarte popular în Statele Unite, mi-a spus că din rațiuni economice, în acest moment producția este orientată către două tipuri de romane: Romanul Venerian (cu doze bine calculate de pornografie) și Romanul Criminal, cu cele două subcategorii ale sale: cele în care triumfă criminalii și cele în care înving polițiștii. Romanul Sentimental și Romanul Psihologic sunt în mare scădere pe piață, la fel ca Romanul Istoric și cel Social.

- Producția noastră medie, spunea directorul, este de aproximativ două sute de romane pe lună, dar sperăm să

o mărim în anul viitor. Numărul celor folosiți la fabricarea lor este de aproape cinci sute, în cea mai mare parte tineri doctori ai diferitelor universități, jurnaliști bătrâni și scriitori fără succes. Nu lipsesc femeile, care se dovedesc pline de zel și neobosite. Avem, bineînțeles, o imprimerie imensă, cu mașinile cele mai moderne și un oficiu comercial care, prin agenții și reprezentanții săi, răspândesc romanele noastre până în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Produsele noastre standardizate au cucerit milioane de cititori, fiindcă ele corespund gustului clasei de mijloc. Tirajele noastre, adunate, se ridică la câteva milioane de exemplare; succesul nostru este imens și sigur; întreprinderea începe să aducă profituri. La viitoarea adunare a acționarilor, vom putea propune ca dividendele să fie de doisprezece la sută.

Am părăsit Societatea foarte satisfăcut; afacerea merge cum nu se poate mai bine; mă bucur că dolarii mei au fost bine plasați.

DUȘMANUL NATURII

New Parthenon, 18 aprilie

Acum câteva zile, plimbându-mă prin grădina vilei mele de pe malul mării, am observat că cel mai frumos dintre cireșii mei, care cu o zi înainte arăta ca un nor de flori, nu mai era decât un schelet descărnat, ca în ianuarie. Florile și frunzele care în ajun îl acopereau, acum erau pe jos, transformate în gunoi umed și murdar.

În timpul nopții nu fusese furtună. Dezastrul se datora unei mâini de om. Cine putea fi autorul acestui sacrilegiu devastator.

În ziua următoare, o altă surpriză: toate rondurile mele cu narcise, toate glicinele de pe ziduri nu mai aveau nici o floare. Chiar și gardurile vii, totdeauna verzi, dafinii, merișorii erau transformați în niște mizerabile tufe de crengi moarte.

L-am chemat pe Harry, grădinarul meu șef, care constatare și el dezastrul și care părea mai speriat decât mine. El îmi aduse la cunoștință că și terenul cultivat cu legume fusese răscolit, călcat în picioare, iar plantele smulse sau tăiate.

Fapta era mult prea gravă. Am telefonat imediat șerifului care sosi curând la vilă și care rămase stupefiat, ca și mine, de acest smintit masacru. "În seara asta, spuse el, voi trimite aici doi oameni care vor supraveghea toată noaptea și vor surprinde pe răufăcător, dacă acesta va reveni.

În acea noapte și în cea care a urmat, polițiștii nu văzură pe nimeni și nu auziră nimic. Dar în zorii celei de a treia zi am fost trezit de împușcături și de strigăte. Am coborât în grădină și am văzut îndreptându-se spre mine un tânăr foarte palid pe care polițiștii îl trăgeau cu brutalitate spre casa paznicului. După ce fu pus sub pază în una din camerele de la parter, i-am pus câteva întrebări.

Mai întâi rămase imobil și mut, ca și cum întrebările mele s-ar fi adresat altcuiva. Am avut răgazul să-l observ pe îndelete. Era blond și delicat, cu o față ascetică de intelectual visător; curat îmbrăcat într-un costum gri-închis, cu mâini delicate, mâini de artist sau de femeie. Mă privea cu frumoșii săi ochi albaștri, luminoși ca cei ai unui sfânt novice.

Șeriful, chemat prin telefon, sosi după câteva minute și începu să îl interogheze pe necunoscut; el avu mai mult succes decât mine.

- Mă numesc David Bayton, spuse cu o voce blândă tânărul, am douăzeci și cinci de ani și sunt pictor. Nu am familie și locuiesc la hotel Sanderson în Five Street. Mi-am făcut studiile la Boston și mi-am expus lucrările la Philadelphia. Ce mai doriți să știți?

- Vrem să știm un singur lucru și cel mai important: d-voastră sunteți cel care, în câteva rânduri, ați distrus florile și plantele din grădina domnului Gog?

- Da, eu.

- Și de ce ați făcut-o ? Aveți motive personale de ură împotriva domnului Gog.

- Nu. Nu am nici un motiv. Pe d-l Gog l-am văzut pentru prima oară acum câteva minute.

- Atunci cum puteţi explica gestul d-voastră smintit.

- Vă va fi oarecum greu să înţelegeţi motivele care m-au determinat să fac ceea ce am făcut.

- Asta nu e treaba d-voastră, Mr.Bayton; spuneţi ce aveţi de spus şi noi ne vom strădui să înţelegem.

- Veţi putea oare înţelege că, din copilărie, am urât poezii, mincinoşii în versuri, escrocii cu diplomă. Veţi ajunge oare să înţelegeţi că i-am urât în special pentru banalele şi stupidele lor reprezentări ale primăverii? Adevărata primăvară, cea pe care eu am cunoscut-o pe când trăiam în mizerie, era zămislită din noroi murdar, dintr-un vânt tăios şi din putoare de bălegar. Primăvara voastră este rezultatul dibăciei scriitorilor şi grădinarilor şi ea reprezintă pentru mine o ofensă.

- Aţi spus că sunteţi pictor. Cum se poate ca un artist să comită o asemenea blasfemie împotriva operei lui Dumnezeu?

- Eu sunt într-adevăr pictor, dar sunt dintre aceia care s-au lepădat, şi sper că pentru totdeauna, de umilitoarea fidelitate faţă de ceea ce este adevărat, faţă de natură, faţă de frumos; noi dorim să reprezentăm o lume a noastră, arbitrară şi metafizică, operă a spiritului nostru şi nu creaţia Dumnezeului vostru pentru şcoala de duminică.

- Eu nu am venit aici pentru a teoretiza despre artele frumoase. Mai aveţi declaraţii de făcut?

- Da, aş vrea să adaug că, în ochii mei, vegetaţia reprezintă o formă inferioară a vieţii pământeşti, o viaţă

parazitară, pasivă, imobilă și mută. Nu pot suferi să o văd și, ori de câte ori pot, o distrug.

- Foarte bine; și mai departe?

- Vreau să vă mai spun încă, pentru că tot mă ascultați, că nutresc o ură specială împotriva florilor din momentul în care am aflat că nu sunt altceva decât niște impudice exhibări sexuale destinate să atragă insectele pentru a le servi de intermediari pentru răspândirea polenului. Aceste flori, atât de poetice, pe care le miroșiți cu atâta pietate d-voastră, persoane înțelepte și virtuose, și pe care le oferiți castelor fecioare, nu sunt decât niște organe genitale cărnose și vâscoase.

- Am înțeles, și apoi?

- Apoi, declar că detest, că vomit de greață pe care mi-o produce frumoasa voastră natură care se reduce în totalitate, chiar și în regnul vegetal, la o luptă atroce pentru supraviețuire, la un război etern, la un masacru reciproc. Este îndeobște admis că un om civilizat, cultivat, bine crescut trebuie să admire sfânta, divină natură, în ceea ce mă privește, eu m-am revoltat din totdeauna împotriva acestei comune banalități. Pentru mine, natura este un haos neliniștitor și misterios din care nu pot scăpa, dar care îmi întemnițează și îmi amenință existența și personalitatea. Este un dat impus și ostil de la care nu mă pot sustrage decât prin revoltă și distrugere. Dar nu sunt nebun, cum credeți; cum nu pot sfărâma munții și nici să omor balene, mă răzbun pe ființele vii cele mai fragile și fără apărare - pe plante.

- Ați terminat?

- Mai există un motiv care mă împinge spre asta, dar acesta este prea intim și prea personal și nu-l veți afla niciodată.

- Să trecem peste asta. Singura problemă pe care eu mi-o pun este aceea de a ști dacă trebuie să vă bag în pușcărie sau dacă trebuie să vă conduc într-un azil de nebuni.

- Între una și cealaltă nu e nici o diferență, spuse David Bayton surâzând; duceți-mă unde vă este mai aproape.

Șeriful și oamenii săi îl urcară pe tânăr într-o mașină și plecară. Rămas singur m-am gândit la cele petrecute, în fond, acest pictor dement nu mi-a plăcut deloc. Trebuie să fac ceva pentru a-l pune în libertate.

TATĂL A O SUTĂ DE COPII

Pasadena, 17 iulie.

Marele neurolog C. W. Carr, care atâta vreme mi-a îngrijit sănătatea, a dorit să-mi petrec două săptămâni în minunata sa vilă, unde el însuși vine adesea să-și odihnească sistemul nervos obosit.

În afară de mine, mai are aici câțiva invitați aleși cu grije și care îi asigură o companie agreabilă. Unul singur, cel mai taciturn și mai îngândurat a trezit interesul bătrânului diavol al curiozității mele. Mr. H.B. este un tânăr înjur de treizeci de ani, de talie mijlocie, bine făcut, cu un frumos ten roz și cu ochii de culoarea albastrelor.

Mănâncă la aceeași masă cu noi, dar vorbește puțin: atât cât trebuie pentru a nu fi considerat mut sau prost crescut, în timpul zilei rămâne mereu de-o parte, absorbit de gânduri. Nu l-am văzut niciodată surâzând. Am încercat de mai multe ori să-i vorbesc, dar mereu, sub pretexte pline de curtenie, s-a sustras. Nici de la profesorul Carr nu am putut afla nimic precis despre acest oaspete melancolic.

- Este un actor obosit, spunea el, un muzician ratat, un poet în vacanță.

Toate aceste definiri evazive nu-mi spuneau nimic. Ieri, în sfârșit, pentru a obține de la mine promisiunea unei subvenții grase, Carr s-a decis să-mi spună adevărul.

- Acest tânăr, mi-a spus el, este un reproducător uman, care servește unor scopuri științifice. Știți că în America

metoda fecundării artificiale este din ce în ce mai răspândită. Entuziasmul anumitor biologi pentru acest experiment și dezgustul anumitor femei pentru contactul sexual direct, îl favorizează și îi dau posibilitatea să se extindă în continuare. Există multe femei care doresc cu ardoare să devină mame, dar care refuză ideea unei îmbrățișări bărbătești, de obicei impetuoase și puțin cam bestiale. Astfel că s-au gândit să le vină în ajutor prin aceste metode de fecundare artificială, cu care s-au, obținut bune rezultate în selectarea raselor de bovine.

Bineînțeles că aceste femei doresc să aibă copii frumoși, sănătoși și puternici: de aici importanța alegeri seminței. Pe de altă parte, biologii, preocupați pe drept de degenerescenta fizică progresivă a speciei umane, încurajază aceste experiențe fără contact direct, fiindcă ele permit o selecție rațională și igienică a taților colectivi.

O comisie de fiziologi, ginecologi și higieniști caută în toată țara masculi reproducători, considerați ca cei mai apti să furnizeze un lichid seminal de bună calitate. H.B. a fost descoperit de această comisie și, pentru a servi unui ideal, dar mai ales din motive financiare, a acceptat să facă parte din această rezervă de reproducători umani. El a furnizat voluntar sămânță pentru câteva sute de femei pe care nu le-a văzut și nu le-a cunoscut niciodată; după statisticile comisiei, el posedă toate calitățile fizice și intelectuale pentru obținerea unor excelente exemplare de *Homo Sapiens*. Într-adevăr, așa cum mi se spune, fiii și fiicele provenite din sămânța sa au satisfăcut din plin pe necunoscutele sale neveste, dacă le pot numi astfel. Cu

toate astea, nici una din ele nu a vrut să-l întâlnească și toate au refuzat să-i arate produsele colaborării sale.

Înțelegeți acum motivele profundeii sale tristeți. Are o sută de copii, iar el e singur; a transformat în mame o sută de femei, și nici una nu-l iubește. În ultima vreme melancolia sa a devenit atât de neliniștitoare încât medicii, patronii săi, mi l-au încredințat pentru îngrijire; se află aici pentru o perioadă de repaus absolut. Simptomul cel mai grav e dat de faptul că s-a îndrăgostit de o femeie care nu-și dorește nici bărbat, nici copil. De-abia însănătoșit, va trebui să revină la meseria lui de reproducător cu diplomă. Mi-e teamă, totuși, că depresia sa sentimentală să nu-i fi alterat facultățile genitale.

În această dimineață, l-am întâlnit pe H.B. L-am privit insistent dar nu am îndrăznit să-i vorbesc. Solitarul tată a o sută de copii mi s-a părut mai abătut decât în celelalte zile. De-abia m-a văzut, mi-a adresat un gest distrat de salut și a dispărut.

UN PIANIST CELEBRU

New Parthenon, 29 septembrie,

Acum câteva seri, acasă, am trăit o aventură neobișnuită care merită să fie consemnată în acest jurnal.

Pentru a-mi distra oaspeții de vacanță, am invitat și pe unul din cei mai celebri pianiști ai lumii, aflat în trecere prin Stalele Unite. Un german, maestrul Rudolf Ebers, un om la patruzeci de ani, cu o coamă a la Liszt și cu o înfățișare austeră și rezervată. Vorbea puțin și nu se apropia nici în treacăt de enormul Steinway de concert aflat în salonul central al vilei mele.

Se afla printre noi de trei zile și nu ne făcuse să auzim nici măcar un acord. În acea seară conversația lâncezea iar mesele de joc, nu știu de ce, rămâneau goale. O doamnă foarte frumoasă, soția celui mai bogat proprietar din Maryland, o femeie înaltă, brună, puțin creolă și foarte agresivă îl rugă pe maestrul Ebers să ne cante ceva. Toți oaspeții mei - vreo treizeci de persoane - se alăturară frumoasei doamne implorându-l pe maestru să le ofere un eșantion al celebrului său talent. Dar neamțul se apăra și refuza. Susținuse multe concerte în cele mai mari orașe ale Americii, spunea el, și avea nevoie de un repaus absolut. "Să fie scuzat, să i se ierte, să mai aibă răbdare câteva zile."

- Astă seară sau niciodată! țipă frumoasa creolă, strângând mâinile uscate ale muzicianului care se sbătea să scape

- O singură sonată!, insistau ceilalți, o singură nocturnă! câteva note! o improvizație!

Până în acel moment, eu nu scosesem nici o vorbă pentru ca bietul om să nu creadă că vreau să profit de autoritatea mea de stăpân al casei. Dar toți musafirii mei, lăsându-l pe maestru, mă înconjurară, insistând să mă alătur rugăminții lor.

M-am apropiat de Ebers și l-am privit insistent. Nu mi-a lăsat timp să pronunț nici măcar un cuvânt. Sărind din fotoliul său, alergă spre masa strălucitoare a pianului, îl deschise, se așeză pe taburet și, fără să spună nimic, începu să cânte.

Toți cei din jur tăcură pentru a-l asculta pe celebrul pianist.

Se auzeau urcând și coborând acordurile magice ale *Appassionatei*. Celor care o cunoșteau li se păru o revelație. Când termină, izbucniră aplauze, dar maestrul nici măcar nu se întoarse și atacă, fără pauză, *Sonata Lunei*. Ultimile note ale acestei capodopere mai pluteau încă în aer, când Ebers scotea deja din instrumentul său acordurile patetice ale unei *Nocturne* de Chopin. Am ascultat apoi o *Sonată* de Debussy, o *Suită* de Albeniz și, la sfârșit, celebrele *Fioretti ale sfântului Francisc* de Liszt.

După această beție de capodopere, care durase aproape două ore, am crezut că celebrul virtuos, de acum sigur că și-a mulțumit auditoriul, va închide pianul și va pleca la culcare.

Nu a fost așa. Părea că Ebers fusese captivat de maiestuosul și strălucitorul meu Steinway și nu se mai

ocupa de nimeni.

Execută alte sonate pe care nu le cunoșteam, apoi, cu un elan redublat, începu să improvizeze.

Invitații mei, care îl angajaseră în această încercare, păreau acum mai obosiți decât el. Începură primele dezertări. Una dintre primele persoane care părăsi sala, cu ochii încercănați de somn și fața contractată de căscaturi reținute, a fost chiar frumoasa doamnă care îl stârnise pe acest demon muzical. Alții o urmară în vârful picioarelor, în timp ce eroicul pianist, mereu mai exaltat, se dăruia unor improvizații delirante. Eram așezat lângă pian și îl priveam. Nu dădea nici un semn de oboseală: mâinile sale agile și delicate, foarte albe, neobosite, alergau pe claviatură, mereu mai repede, mereu mai sigure. Figura sa gravă și austeră era transfigurată. Devenise aprinsă, ca sub o febră violentă; ochii săi, pe jumătate închiși, priveau în sus, ca și când ar fi ascultat acordurile și temele unei muzici cerești, concepută de un zeu.

Părea atât de răpit, de posedat, de extaziat, încât nimeni nu îndrăznea să se apropie sau să-i vorbească.

Se făcuse două noaptea și aproape toți ascultătorii, sătui și adormiți, dispăruseră. Nu mai rămăseseră decât doi melomani fanatici în fundul sălii, un tânăr și o tânără ce păreau imobilizți pe scaune de această vrăjitorie sonoră. Cu toate acestea, după ora trei, chiar și aceștia găsiră forța să se ridice și să plece.

Din acest moment, cu toate că mă simțeam zăpăcit de acest fluviu de muzică, am rămas unicul ascultător al

celebrului pianist. Ebers, în ciuda a ceea ce spusese la începutul serii, nu părea deloc obosit. Mâinile sale subțiri continuau să mângâie și să lovească clapele, ca și când numai cu câteva minute înainte s-ar fi așezat la pian. Din acest instrument perfect, el continua să scoată melodii angelice, cavalcade drăcești, chemări de bucurie, dulci tânguiri de o pioasă duioșie. Fața lui Ebers era din nou transfigurată: semăna acum cu un tânăr halucinat, palid, suferind și consumat de o dragoste zadarnică.

Nu mai puteam; am adormit în fotoliul meu: un minut, o oră? Când m-am trezit, splendoarea răsăritului intra prin marile ferestre ale salonului, iar Ebers cânta în continuare, inspirat, dement. L-am atins încet umărul cu mâna. Numai atunci se trezi, apoi se prăbuși, cu fruntea sprijinită de pian din care ieși un ultim geamăt; apoi imedit adormi. Ai fi zis că este un om asasinat, căzut pe treptele unui catafalc negru.

IGNORETICA

New York, Waldorf Astoria, 1iunie.

La prima audiență de după-amiază, mi s-a prezentat dr. Horeb Naim, care îmi cerea trei sute de mii de dolari pentru a înființa o nouă catedră la universitatea din New Mexico. Îmi scrisese de mai multe ori, dar niciodată nu-mi spusese despre ce știință sau despre ce disciplină era vorba. Astăzi, în fine, l-am obligat să-mi vorbească limpede.

- Știți că în țara d-voastră, începuse dr. Horeb Naim, există deja catedre pentru toate științele cunoscute și posibile și, de asemenea, multe specialități, subdiviziuni ale acestor științe, chiar și pentru învățământul practic în care se aplică acestea, cum ar fi bucătăria sau viața conjugală.

Dar știți, de asemenea, că toate aceste cunoștințe acumulate de om și aflate în posesia sa nu reprezintă decât o minusculă parte din tot ceea ce ignoră chiar și cei mai savanți dintre oameni. Astfel, în ciuda nenumăratelor catedre care fac fala colegiilor și universităților noastre, una lipsește, poate cea mai importantă: cea care să trateze ceea ce încă nu știm sau nu vom ști niciodată.

Această știință a ignoranței, eu am botezat-o "Ignoretica". Vă cer protecția pentru crearea a cel puțin unei catedre, unde ea să poată fi predată. Și îmi permit să adaug că nimeni nu este mai bine pregătit decât mine pentru a o putea ocupa.

- Minunată idee! am exclamat; vă mulțumesc că m-ați ales tocmai pe mine ca mecena al ignoreticei, pe mine care sunt mult mai bogat în bani decât în cunoștințe. Cu toate astea, aș vrea să-mi satisfaceți o mică curiozitate, de altfel legitimă: dacă Ignoretica se ocupă de tot ceea ce noi nu știm, cum veți putea învăța pe alții ceea ce toată lumea ignoră?

Doctorul Horeb Naim își mângâie mica sa barbă sură, scoase din buzunarul vestei o oglindă rotundă în care își contemplă fața măslinie pe care grațioase riduri desenau arabescuri, apoi zâmbindu-mi îmi spuse:

- Dragă domnule Gog, curiozitatea d-voastră confirmă utilitatea proiectului meu. Recunosc că nu v-am spus destul, dar mai am încă multe săgeți ascunse în tolba mea. Ignoretica, așa cum am explicat-o eu într-un manual încă inedit, are în față un foarte vast câmp de cercetare. Nu de material duc lipsă pentru viitoarele mele prelegeri.

Mai întâi va trebui să fac un inventar minuțios a tot ceea ce nu știm. Asta poate părea o inițiativă disperată, dar o vom duce la capăt. Chiar științele cele mai avansate sunt încă pline de mistere și de întrebări fără răspuns. Chiar și ipotezele cele mai probabile rămân numai niște tentacule care pipăie în întuneric. Astronomia a făcut niște progrese extraordinare, dar noi nu avem încă o idee clară și sigură asupra originii și structurii universului; medicina a făcut miracole în ultimii cincizeci de ani, dar noi nu știm încă adevăratele funcțiuni ale anumitor organe sau despre diferitele dispoziții ale trupului nostru. Biologia a căpătat un rol de seamă printre științele autentice dar, cu toate

acestea, ne rămân necunoscute cauzele care au determinat nenumăratele forme de viață vegetală și animală.

După realizarea acestui inventar, Ignoretica își propune să rezolve o altă problemă, aceea de a împărți subiectele necunoscute în două mari categorii: cele pentru care se întrevade o mare probabilitate de a fi descoperite într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat și cele ce probabil nu vor fi niciodată cunoscute, fie pentru că se referă la întrebări absurde sau greșit puse, fie pentru că inteligența omenească nu dispune de mijloacele necesare pentru a le descoperi.

Ignoretica mai are și o altă sarcină, aceea de a căuta, în decursul istoriei științelor, în ce fel și prin ce metode au fost aflate acele adevăruri care în trecut erau necunoscute chiar și oamenilor de geniu. Este o activitate cu caracter istoric și analitic, care nu va fi cu nimic mai puțin utilă decât celelalte două.

Voi adăuga, numai pentru lămurirea d-voastră, că includerea Ignoreticii în învățământul oficial va avea mari repercusiuni până și în domeniul moralei. Demonstrând că lucrurile necunoscute sunt mult mai numeroase decât cele cunoscute, vom trezi în mințile oamenilor, și în special ale tinerilor, o umilință salutară. Iar pe de altă parte, arătând cum mintea omenească a putut transforma necunoscutul în cunoscut și cum o va putea face și mai bine în viitor, Ignoretica va întări îndreptățitul orgoliu al omului gânditor. Presupun că acum am spus îndeajuns pentru a răspunde întrebării d-voastră și pentru a vă obține consimțământul.

Trebuie să mărturisesc că doctorul Horeb Naim a reușit să mă cucerească. Poate m-am arătat nițel cam prea darnic, dar nu m-am putut împiedica să-i ofer un cec de trei sute de mii de dolari, pe care mi-am pus semnătura.

DE LA FORȚA FIZICĂ LA SPIRIT

New Parthenon, 30 martie

Mi-a trecut prin minte o mică observație; o notez în acest jurnal pentru a nu o uita.

Pentru a-și putea păstra viața și pentru a se apăra de amenințările și ostilitățile mediului în care trăiesc, oamenii au recurs totdeauna la forță, adică la o formă mai mult sau mai puțin directă a energiei fizice. La început, la forța musculară proprie, apoi la forța musculară a animalelor, când au ajuns să le domesticească. Forța vântului, timp de multe secole, nu a fost decât un auxiliar limitat și nesigur.

Grație revoluției din secolul al XIX-lea, omul a putut avea la dispoziție forța vaporilor care părea atunci - și de fapt a fost - o cucerire miraculosă. Curând însă, în ultimii ani ai secolului, folosirea vaporilor a fost depășită prin apariția combustibililor minerali și a acestei energii multiforme, invizibile, misterioase și ascultătoare care este electricitatea. Astăzi putem presupune că, în câțiva ani, toate sursele de energie utilizate de om până în prezent vor fi înlocuite de o energie încă și mai misterioasă și mai puternică, accesibilă întregii lumi: energia atomică.

În linii generale se poate vedea clar această trecere de la forțe individuale neevolute și în același timp slabe, la forțe tot mai universale, imateriale și extraordinar de puternice. Dar ne vom opri oare la folosirea energiei atomice? Nu dispune omul de o energie puțin cunoscută

dar prodigioasă pe care o numim în mod obișnuit „spirit”, care la anumiți oameni și în anumite momente s-a dovedit capabilă să producă efecte surprinzătoare, care până în prezent nu pot fi obținute cu ajutorul nici unei mașini? Nu ar fi posibil ca într-o bună zi, oricât de îndepărtată ar fi ea, această energie spirituală, folosită până acum de noi numai pentru gândire, să poată ajunge ca printr-o bună educare, dezvoltare și dirijare să producă tot ce e necesar vieții omului, prin simplă emanație sau radiație a voinței sale? Bâjbăielile în magie ale primitivilor nu erau decât iluzii, dar în următorul mileniu nu ar putea ele deveni realitate?

VIZITĂ LA LIN-YUTANG

(sau: DESPRE PERICOLUL GALBEN)

Cambridge (Mass), 29 octombrie

În sfârșit am ajuns să-l cunosc personal pe Lin-Yutang; este chinezul cel mai inteligent pe care l-am întâlnit vreodată. Am citit cu un viu interes unele din operele sale și vroiam să aflu ultimile sale păreri despre țara sa.

Lin-Yutang este un om deschis și cordial, în purtarea sa nu găsești nimic pedant sau ceva care să scoată în evidență profesorul sau diplomatul; surâde adesea, chiar când discută lucruri serioase. A răspuns cu bunăvoință cererii mele lăsând de-o parte obișnuitele precauții și preambuluri.

- Poporul chinez, mi-a spus el, este cel mai periculos popor din lume; din acest motiv este destinat să stăpânească pământul. Timp de secole și secole a rămas închis între frontierele imensului său imperiu, crezând că restul lumii nu are nici un fel de importanță. Dar europenii și mai târziu japonezii, i-au deschis ochii, urechile și mintea. Au vrut să ne scoată cu forța din această izolare; ei vor plăti scump lăcomia și curiozitatea de care au dat dovadă. De un secol încoace chinezii așteaptă să se răzbune, și se vor răzbuna.

Revolta Boxerilor din 1900 a fost o primă tentativă, rău condusă și ratată. Dar poporul chinez este șiret și răbdător; el a luat o altă cale. În 1910, s-a convertit la democrație republicană, în 1948, la comunism. În realitate

chinezii nu sunt nici conservatorii, nici democrați, nici comuniști. Ei sunt pur și simplu chinezi, adică o specie umană aparte, care vrea să trăiască și să supraviețuiască, care se înmulțește și se răspândește în întreaga lume, mai mult din necesitate biologică decât ca urmare a unei ideologii politice.

Poporul chinez este nemuritor, el este mereu egal cu sine, indiferent de cine îi sunt stăpânii. Nici tătarii, nici japonezii, nici americanii și nici rușii nu au reușit să-l schimbe; el puiază și se întinde ca o imensă colonie de polipi, îndărătnică, greoaie, pe care nici o putere străină n-o poate știrbi.

Invaziile nu l-au făcut să se supună, războaiele pierdute nu l-au învins, foametea nu l-a decimat, epidemiile nu l-au slăbit, opiumul nu l-a abrutizat, revoluțiile nu l-au zdruncinat. Nici un alt popor nu poate spera să-l supună sau să-i restrângă întinderea. Este un popor abil și crud, un popor de negustori și de escroci, de tâlhari și de călăi, care știe să-și atingă scopul fie prin înșelăciune, fie prin brutalitate. De aceea el va deveni stăpânul lumii, pentru că celelalte popoare sunt mai naive și mai bune decât el. Îi va trebui timp pentru asta, dar viitorul îi aparține.

Când acum cincizeci de ani, împăratul Wilhem al II-lea, prevestea „Pericolul Galben”, asta s-a dovedit a fi cea mai genială idee pe care a avut-o în întreaga sa viață. La acea vreme, această pasăre imperială rău prevestitoare a fost luată în derâdere; dar istoria se pregătește să-i dea dreptate.

Chinezii au început să-și trimită avangărzi în toate țările

lumii: în Malaezia, în Indonezia, în aproape toate țările Asiei. Există cartiere chinezești în San Fransisco și în New York, la Londra și la Paris. După primul război mondial, au apărut chinezi nomazi pe străzile Berlinului și ale Romei, la Madrid și la Cairo, sub pretext că vând perle false. Nu erau de fapt decât primii mesageri ai marii invazii.

Chinezii s-au servit de republica lui Sun Yat-Sen pentru a scăpa de paraziții vechiului imperiu Manchou; s-au servit de bolșevism pentru a-i înlătura pe paraziții republicii burgheze; se vor elibera, mai devreme sau mai târziu, de paraziții comunismului, sub un alt drapel care le va conveni... Este un popor fără scrupule care se servește de idei, dar care refuză să se supună lor: vă spun, cu timpul, pământul le va aparține.

Pentru imensa masă a chinezilor, esențialul este să zămislească copii și să aibă destul orez pentru a-i hrăni; tot restul este fantezie, deghizare, pretext. Țara lor e mare dar săracă; astfel vor fi împinși puțin câte puțin să ocupe alte țări. Tibetul, Coreea, Indochina, peninsula Malacca vor constitui primele înghițituri. Dar pofta vine mâncând. Din momentul în care vor dispune de cantități suficiente de arme moderne, nimeni nu va putea opri cele 500 de milioane de flămânzi, șireți și cruzi; nici chiar cele 200 de milioane de slavi. Altădată, în Evul Mediu, mongolii au cucerit Rusia și au ajuns până la frontierele Italiei; în noul Ev-Mediu care se pregătește, ei vor inunda toată Europa; America va reuși să scape, dar nu pentru totdeauna. „Pericolul Galben” va deveni în câteva generații „Imperiul

Galben".

Voi occidentalii considerați că galbenul este culoarea invidiei și a urii: galbenii nu pot suporta ideea că ar exista rase superioare rasei lor; ei le vor supune. Dominația lor nu va fi blândă și nici ușor de suportat; din păcate, Imperiul Soarelui Răsare va deveni într-o zi, oricât de îndepărtată ar fi această zi, Imperiul în care Soarele nu răsare și nu se culcă niciodată.

- Vorbiți serios? I-am întrebat pe Lin-Yutang.

- Nimic nu poate fi mai serios, Mr. Gog, îmi răspunse genialul chinez, apoi izbucni în hohote de râs, atât de vesele și de nestăvilite încât m-a înfricoșat. N-a mai putut spune o singură vorbă; când am plecat, el râdea încă.

CĂLĂII VOLUNTARI

Tung Kwang, 6 octombrie

Știam că în acest frumos oraș există un obicei care nu se practică în nici o altă țară din lume și care merită să fie semnalat. Toți condamnații la moarte din provinciile vecine sunt trimiși și adunați la Tung Kwang, unde există o mare închisoare, una dintre cele mai moderne din China.

Aici, execuțiile, în cazul pedepselor capitale, nu sunt încredințate unor călăi de profesie, ci unor persoane private, care nu numai că se oferă voluntar să facă această treabă de înaltă justiție, dar chiar plătesc o sumă, adesea considerabilă, pentru a li se oferi plăcerea și onoarea de a pune în aplicare sentința cu propriile lor mâini.

Aceste execuții au loc în anumite zile, de trei ori pe săptămână, dar folosindu-se procedee diferite. Lunea este destinată spânzurărilor, miercurea împușcării, iar vinerea scaunului electric. Există amatori pentru fiecare din aceste sisteme, dar sunt unii care doresc să încerce când unul când altul din aceste mijloace de a lua viața criminalilor.

În aceste timpuri de tulburări și de războaie civile, condamnările la moarte sunt numeroase; în fiecare săptămână se pot vedea curgând către Tung Kwang adevărate convoaie de rebeli, de tâlhari, de trădători, de dezertori și de speculanți. Am fost asigurat că în fiecare zi sunt aduși cel puțin treizeci de condamnați. Călăul șef, care conduce execuțiile, împarte condamnații în trei

grupe: politiciii trebuie împușcați, tâlharii spânzurați iar ceilalți criminali de mai mică importanță sunt destinați scaunului electric, considerat ca metoda cea mai puțin dureroasă.

Cetățenii care doresc să îndeplinească oficiul de călăi voluntari trebuie să se înscrie cu o săptămână înainte și să plătească suma stabilită de lege. Există mai mulți amatori decât este nevoie; asta face ca la ușa călăului șef să fie mereu coadă; cei veniți mai târziu trebuie să se resemneze și să aștepte două sau trei săptămâni pentru a se bucura de acest divertisment. Am observat că printre ei erau oameni de toate vârstele și de toate condițiile; mi s-a povestit că cei săraci recurg la împrumuturi ruinătoare pentru a-și procura suma necesară, care este de obicei foarte mare. Chiar și femeile sunt admise, cu condiția să fi depășit douăzeci de ani și să fie robuste; mi s-a spus că adesea sunt mai entuziaste și mai îndemânate decât bărbații.

Am întrebat un bătrân literat, care vorbește engleza și care profesează taoismul, care este rațiunea acestui obicei ieșit din comun.

- Este vorba, mi-a declarat el, de o stratagemă foarte înțeleaptă, imaginată de guvernatorul nostru pentru a ameliora moralitatea publică. Știți desigur că există în poporul nostru o pornire pe cât de răspândită pe atât de profundă: nevoia de a ucide. Or, instictele prea des refulate, conform doctrinei Tao, se răzbună; noi am găsit mijlocul de a canaliza, măcar parțial, această obsesie de a ucide. Evitând spaimile și remușcărilor date de

asasinatele clandestine, noi satisfacem periodic acesta obsesie fără a dăuna celor inocenți. Bărbații și femeile care simt cel mai puternic această nevoie întâlnită atât de frecvent în natura noastră, pot să și-o satisfacă fără a fi pedepsiți; în loc să omoare la întâmplare, după capriciile dușmăniilor personale, ei își oferă concursul pentru pedepsirea celor răi, ale căror crime merită moartea. Noi am deschis astfel, unui instinct vital, o ieșire legală, care nu dăunează nimănui, ci dimpotrivă devine utilă comunității.

I-am atras atenția că dacă această metodă și-ar face din plin efectul, adevărații asasini ar dispărea încetul cu încetul, iar numărul condamnărilor la moarte ar scădea simțitor. Această remarcă nu l-a tulburat deloc pe interlocutorul meu.

- Noi nu condamnăm la moarte numai asasinii, răspunse el, ci și hoții, rebelii, violatorii, profanatorii. Astfel de oameni vor fi întotdeauna din abundență. Și nimic nu ne împiedică să modificăm legea și să impunem pedeapsa capitală pentru crime care astăzi sunt pedepsite numai cu închisoarea. Gândiți-vă numai la beneficiile pe care le-ar aduce Tezaurului. Nu numai că guvernul scapă de salariile pe care ar trebui să le asigure călăilor, dar condamnările la moarte chiar îi procură un beneficiu important.

Pasiunea tuturor cetățenilor de toate categoriile pentru aceste macabre servicii costisitoare este atât de populară, atât de puternică, încât un jurnal din Tung Kwang face în acest moment campanie împotriva judecătorilor,

acuzându-i de o excesivă indulgență și chiar de corupție. Ar părea că acești magistrați nu pronunță suficiente condamnări la moarte; din asta rezultă că mulți călăi amatori nu reușesc destul de des să cumpere dreptul de a-și ucide semenii în deplină legalitate.

PIAȚA DE COPII

Ming Po, 15 iunie

Prietenul meu taoist a dorit să mă însoțească în vizita pe care am făcut-o la cel mai straniu și mai renumit magazin al orașului, plasat pe strada principală a cartierului periferic oriental.

La intrare se leagănă o firmă obișnuită din tablă, acoperită cu șiruri verticale de ideograme roșii.

Prăvălia în care am intrat este o galerie lungă care are în mijloc, pentru circulația cumpărătorilor, un coridor strâmt mărginit de două panouri din scânduri paralele, care ajung până la înălțimea pieptului; de-o parte și de alta, între aceste panouri și zidurile sălii, sunt amenajate două galerii strâmte și lungi, unde se afla marfa pusă în vânzare.

Aplecându-mă peste aceste parapete de lemn am putut vedea, ghemuiți pe jos, sau așezați pe scăunele, sau întinși pe rogojini de bambus, zeci de copii de diferite vârste, între șase și zece ani, nemișcați și tăcuți, semănând mai curând a obiecte inerte decât a creaturi umane; cei mai mulți mi s-au părut slabi și obosiți, unii dimpotrivă dolofani dar umflați și cu o culoare rea. Aproape toți aveau ochii închiși; nu îi deschideau nici la zgomotul pașilor sau al vocilor. Din cele două galerii închise, pline cu trupuri de copii, se ridica o duhoare acră de sudoare și de excremente.

În acel moment, în prăvălie nu erau decât doi

cumpărători, un bătrân și o bătrână. Cu toate astea amicul meu filosoful îmi spune că negustoria de copii este prosperă și fructoasă, în așa măsură încât proprietarul prăvăliei a putut cumpăra toate terenurile dintr-un sat vecin.

- Dar de ce oamenii cumpără copii?

- Din diverse motive, îmi răspunse el. Sunt oameni care nu au copii și care doresc să aibă unul care să le aparțină. Cei bogați cumpără câte unul pentru a dăruia fiicelor lor niște jucării vii, în locul păpușilor de cârpă sau de porțelan. Cerșetorii își folosesc economiile cumpărând un copil descărnat și bolnăvicios care poate stârni mila în inima trecătorilor. Există, de asemenea, unii care folosesc din când în când copii în practicile lor de magie neagră și care îi sacrifică în ascuns unor divinități infernale. Există, în fine, cu toate că mai rar, antropofagii care apreciază în mod deosebit carnea fragedă de copil. Și se spune, dar nu există probe, că anumiți vicioși se folosesc de copiii cumpărați aici, pentru a-și satisface rușinoasa lor perversiune.

Scârbit, am întrebat: dar părinții? ei știu toate astea și continuă să-și vândă copiii?

- La țară mizeria este înspăimântătoare, foametea este frecventă din cauza secetei și a lăcustelor. Există tați care au o turmă de copii și care nu știu cum să-i hrănească. Vând doi sau trei, de obicei pe cei mai mici, iar cu banii luați cumpără puțin orez pentru a-i ține în viață pe cei mari. Câteodată mamele se revoltă și plâng, dar frica de bărbat și nevoia le fac să se supună.

Din fundul întunecos al magazinului, atras de prezența unui client străin, veni spre noi surâzător și slugarnic, josnicul patron, purtând o frumoasă tunică de mătase albastră, înainte de a se opri în fața noastră ploconindu-se până în pământ, i-am întors spatele și am părăsit în fugă această oribilă prăvălie. Prietenul taoist mă ajunse în stradă și mă întreabă cu glas liniștit:

- Nu v-a plăcut, poate?

VIZITĂ LA OTORIKUMA

(sau: DESPRE PARADOXURILE RĂZBOIULUI)

Tokio, 3 aprilie.

Otorikuma este astăzi considerat ca cel mai genial istoric al Japoniei, cu toate că nu a mai publicat de mulți ani nici o lucrare nouă.

Este un bătrânel de șaptezeci și cinci de ani, modest, care trăiește retras dând lecții particulare studenților.

L-am vizitat cu speranța să aflu de la el ce gândește astăzi despre lume elita intelectuală japoneză. Dar Otorikuma nu vorbește cu plăcere despre țara sa.

- În ceea ce mă privește, îmi spuse el într-o engleză impecabilă, am fost împotriva ultimului război, și asta din mai multe motive, unele bune, altele rele. Japonia a învins prima dată un colos: China; a doua oară un alt colos: Rusia. Dar era vorba de doi giganți îmbătrâniți, rămași în Evul Mediu. Nu trebuia să se măsoare cu al treilea colos aflat în plină creștere a forțelor și a ambițiilor sale, cum erau Statele-Unite.

Când ți-au reușit două lovituri, este o nebunie să riști o a treia și o a patra. Vezi Napoleon: a cucerit Germania și Italia dar n-a reușit cu Anglia, iar campania în Rusia l-a ruinat.

În 1853, Americanii au obligat Japonia, sub amenințare, să-și deschidă porțile civilizației occidentale; iar noi, în loc să rezistăm, am devenit elevii și imitatorii Europei și ai Statelor Unite. Excelenți elevi; dar e foarte greu ca elevii

să-și depășească maestrul continuând să lucreze în aceleași domenii cu cei de la care au primit învățătura. Noi am fi putut poate continua, în ciuda amenințărilor, să fim un popor de samurai, de artiști și de poeți, în loc de asta noi am vrut să devenim un popor de industriași, de ingineri și de navigatori. Noi am trădat vechiul spirit al tradițiilor naționale; pentru asta ne-am primit răsplata.

Dacă un popor de privighetori, invidios pe vultur, încearcă să semene cu uliul, el sfârșește prin a deveni victima condorului. Dar, vă rog, să renunțăm la acest subiect prea dureros pentru bătrâna mea inimă.

- Ce gândiți despre recenta tragedie trăită de omenire?

- Dacă într-adevăr este o tragedie, ea nu se poate termina decât printr-o catastrofă. Cu toate astea s-ar putea să fie o tragi-comedie și atunci se poate încheia printr-un contract de căsătorie. Dar eu sunt istoric, nu profet. Pentru că aveți bunăvoința să mă ascultați aș vrea mai curând să vă vorbesc despre anumite paradoxuri foarte stranii care s-au petrecut după ultimul război.

În alte vremuri și în alte civilizații, națiunile învinse erau forțate să cedeze teritorii și să plătească pagube, dar conducătorii acestor țări și cu atât mai puțin șefii militari nu erau judecați de învingători. Câteodată, monarhii abdicau, dar din inițiativă proprie; generalii învinși puteau fi pedepsiți de propriul guvern, nu de învingători: durerea și rușinea înfrângerii erau deja o pedeapsă destul de grea. Astăzi, dimpotrivă, șefii politici și militari ai țărilor învinse sunt considerați criminali și sunt judecați și pedepsiți. Este un fapt cu totul nou în istoria modernă. S-a vorbit despre

"criminali de război"; dar toate armatele aflate în război comit "atrocități". Dacă învinșii ar fi fost învingători, ar fi putut, folosind aceleași pretexte, să-i declare criminali chiar pe cei care azi le sunt judecători. În felul acesta, mâine, dacă am avea un nou război, orice general din orice țară își asumă riscul de a muri împușcat sau spânzurat, dacă nu are fericirea, câteodată cu totul întâmplătoare, să aparțină taberei învingătorilor.

Dar mai există un alt paradox încă și mai surprinzător, învingătorii sacrifică milioane de vieți și cheltuiesc alte sute de miliarde pentru a hrăni popoarele învinse, pentru a le furniza mijloacele necesare reparării efectelor războiului, pentru a le repune pe picioare industriile, pentru a le ajuta să redobândească un standard de viață mai bun și o mai mare prosperitate. Acest spectacol unic, l-am putut vedea după 1918, dar iată-l din nou și mult mai spectaculos. Omul de pe stradă ar putea gândi că este mult mai simplu să fie cruțate miliardele destinate distrugerii și, ca urmare, și celelalte miliarde consacrate reconstrucției, miliarde care provin de la combatanții și contribuabilii popoarelor victorioase.

Dar iată un paradox și mai de necrezut, neverosimil, învingătorii au sacrificat viețile omenești și miliardele pentru a distruge forțele armate ale adversarului: abia obținut acest rezultat, ce părea de o importanță vitală pentru ei, și iată-i că se grăbesc să furnizeze puști, tunuri, avioane și miliarde popoarelor învinse, pentru ca mâine acestea să devină aliatul lor într-un război probabil cu unii dintre aliații lor de ieri. Este ca și cum poliția, după ce a

dezarmat o bandă de tâlhari, se ocupă să le pună în mâini arme mai perfecționate decât cele pe - care le aveau înainte și îi invită să lupte împotriva poliției auxiliare care a contribuit la capturarea lor.

Aceste paradoxuri nu sunt invenții absurde ale imaginației mele, le puteți găsi confirmate în jurnalele oricărei țări. Există fără îndoială o necesitate dialectică în aceste paradoxuri; dar recunoașteți că este o dialectică a demonilor sau, mai bine zis, a alienării. Adevărul este, după părerea mea, că neamul omenesc este atins, din 1914, de o formă foarte gravă de nebunie colectivă; cum această nebunie este generală și universală, nu este observată, ea nu este recunoscută ca o autentică alienare. Ceea ce s-a petrecut în ultimii ani nu este considerat ca rezultatul unei febre, al unui delir, așa cum este de fapt, ci pur și simplu ca un fapt ce decurge din evoluția firească a vieții oamenilor. Deci nimeni nu se gândește și nu poate gândi la vindecarea acestei maladii; delirul, obsesia par a fi stări normale; nimeni nu-și dă seama de paradoxurile smintite în care sunt antrenați oamenii.

Această boală, ca toate bolile mintale, are o evoluție capricioasă, sau chiar ciclică. Acceselor de furie ucigașă din 14-18 și 39-45, le urmează perioade mai puțin violente, dar în timpul cărora mania persecuției, mania grandorii, mania sinuciderii sau distrugerii și alte manii la fel de periculoase, apar în întregime evident; ele sunt premergătoarele altor accese de furie. Omenirea ar avea urgent nevoie de o cură drastică, radicală; dar unde să-i

găsești pe acei psihiatri giganți care ar putea să o îndeplinească? Când întreg pământul este un azil de nebuni, chiar medicii și infirmierele nu pot fi decât spectatori neputincioși, dacă nu devin și ei nebuni ca și ceilalți. Acest delir colectiv, nevindecabil, ne va conduce probabil la sinucidere. Numai divinitatea ne-ar putea reda rațiunea și sănătatea, dar Dumnezeu până acum a tăcut și această tăcere a sa poate însemna cea mai teribilă condamnare pentru oameni.

Otorikuma își întrerupse aici discursul și mă privi; trebuie să-și fi dat seama după expresia figurii mele că spusele sale m-au tulburat și întristat: îmi luă mâna dreaptă în mâinile sale mici și mi-o strânse cu putere, apoi mă conduse plin de politețe până la ușă.

REVANȘA SĂLBATICULUI

Apia (Arhipelagul Samoa), 4 octombrie.

Cea mai frumoasă amintire pe care o voi păstra despre aceste insule, este o conversație purtată, acum câteva zile, cu un bătrân polinezian, pe veranda casei unui pastor metodist la care mă aflam în vizită.

Cum am putut afla mai târziu de la pastor, bătrânul, unul dintre cele mai frumoase exemplare ale rasei sale, cu o figură deschisă și delicată, se convertise la creștinism și voiajase în Europa și în Statele Unite; se numește Wukaawa, are în jur de șaptezeci de ani și vorbește cu ușurință o engleză de bună calitate.

Discutam despre civilizația anglo-saxonă, despre cuceririle și erorile sale și, printre altele, despre distrugerea aproape totală a raselor considerate primitive, operă a burgheziei creștine din Londra și New-York.

- Forma cea mai gravă de orbire a acestor domni, îmi spuse Wukaawa, o constituie faptul că ei se consideră "Civilizați", în comparație cu noi ceilalți, "Sălbatici". Dacă acești oameni ne-ar cunoaște un pic mai bine și ar cunoaște istoria propriilor lor popoare, și-ar da seama cu stupoare, rușine și remușcări, că această distincție, atât de utilă intereselor lor și măgulitoare pentru orgoliul lor, nu există în realitate. "Civilizații" au printre ei un număr mare de "Sălbatici" sau, și mai exact, așa zișii "Sălbatici" seamănă așa zișilor civilizați în tot ce ține de viața obișnuită. Îmi sunt suficiente numai câteva exemple

pentru a demonstra că nu jonglez cu paradoxuri și că nu sunt altceva decât un observator cinstit a tot ceea ce se petrece în lume.

Să începem cu războiul - unul dintre evenimentele fundamentale ale istoriei omenirii. La triburile sălbatice războiul are ca scop jaful; or, la fel se întâmplă - dar de proporții mult mai mari - și la popoarele "Civilizate" care atacă alte națiuni pentru a-și însuși teritorii, orașe, bogății și alte prăzi.

Se reproșează că intră în război pe neașteptate, prin surprindere, fără declarație prealabilă. Dar același lucru s-a întâmplat, cam peste tot, în ultimul război mondial, și asta au făcut-o "Civilizații". Tot ei, ca și primitivii, și-au omorât prizonierii învinși sau i-au transformat în sclavi.

Astăzi, în toate țările așa zise "progresiste" se încearcă prin diferite mijloace, pașnice sau violente, să se stabilească o comunitate de bunuri, numind aceasta comunism sau socialism. Dar se uită că la vechile triburi sălbatice proprietatea privată nu era cunoscută; absolut tot aparținea clanului, altfel spus comunității.

Popoarele civilizate se laudă că au ajuns, după lupte seculare, la democrație. Dar în toate societățile primitive, guvernarea era exercitată de un consiliu al bătrânilor, care trebuia să dea seamă de actele sale adunării adulților.

Se afirmă că sălbaticii nu au nici un fel de cunoștiințe în afara magiei. Poate, dar sir James Frazer a demonstrat profunda asemănare între știință și magie. Amândouă își propun să pună în slujba omului forțele naturii, acționând asupra esenței universale a lucrurilor, pe care noi o

numim *mana* și pe care d-voastră o numiți materie sau energie. Iar dacă vorbiți de vrăjitoarele noastre, mi-e suficient să amintesc că marile orașe ale Occidentului, chiar în zilele noastre, sunt pline de magi masculi și femele, de prezicători și de ocultiști, de vrăjitoare și necromanți, și că toți acești oameni fac afaceri excelente. Chiar Hitler se sfătuia, înainte de a lua o decizie, cu specialiști în științele oculte. Se spune, în plus, că religiile primitivilor se limitau adesea la cultul străbunilor. Dar același lucru se întâmplă astăzi națiunilor ce se laudă a fi cele mai inteligente și mai înclinate spre pozitivism. Religiile, care au ca izvor revelația, se mărginesc din ce în ce mai des la niște resturi de simboluri și ritualuri, fără un adevărat conținut de credință vie, în timp ce cultul morților este astăzi unul dintre cele mai des îmbrățișate, chiar și de atei și de indiferenți. Gândiți-vă la mumia lui Lenin de la Moscova, devenită obiect de adorație; ea probează că acest cult al morților și al relicvelor lor este singurul care a rezistat contestărilor scepticismului și materialismului.

Distrațiile preferate ale oamenilor, săraci sau bogați, din țările civilizate - mă refer la abuzul de băuturi obținute prin fermentație, dansurile delirante, petrecerile cu măști, muzica zgomotoasă și animalică - sunt identice celor întâlnite la sălbatici.

Cât despre promiscuitatea sexuală, reproșată câteodată primitivilor și de cele mai multe ori pe nedrept, mai bine să nu vorbim. Frecvența adulterului, înmulțirea tuturor felurilor de prostituție, mereu crescândul succes al invertiților și pervertiților, arată că, în materie de corupție

sexuală, civilizații îi depășesc cu mult pe sălbatici.

Sălbaticii umblă goi, câteodată datorită climei, altădată din sărăcie. Dar e destul să vizitezi, vara, plajele de pe malul mării, să asști la exhibiționismul unor făpturi pe jumătate goale în teatre sau stadioane, să te apropii de coloniile de nudiști care înfloresc azi în țările nordice, pentru a înțelege că civilizații, chiar și pe acest tărâm, seamănă cu cei mai detestați dintre sălbatici.

Chiar și ciudățeniile modei feminine fac să semene perfect bogatele civilizate cu sărmanele sălbaticе, la fel de inconștiente de ridicolul lor. Unele doamne din Paris sau din New York ne par nouă, sălbaticilor, la fel de extravagante și de comice, cum li se par extravagante și comice vizitatorilor europeni femeile din Nigeria sau indigenele din Tasmania.

Chiar și tatuajele polinezienilor au ajuns foarte la modă printre criminalii Italiei sau ai Franței, printre femeile de proaste moravuri și printre filfizonii din Anglia și din Statele Unite.

Aș vrea să știu, concluziona Wukaawa, care sunt de fapt diferențele esențiale și substanțiale între așa zișii "civilizați" și așa zișii "sălbatici". Aparențele exterioare, deghizările, accesoriile, vocabularul sălbăticiei civilizate sunt în mare parte diferite - putem spune chiar mai ipocrite și mai periculoase - dar structurile intime ale existenței, gusturile, moravurile, miturile sunt peste tot aproape identice. Civilizatului care îl disprețuiește pe primitiv își bate joc de propria sa sosie, se condamnă pe sine.

Înțeleptul polinezian nu mai spuse altceva, dar nici eu,

nici pastorul metodist n-am fost în stare să adăugăm o vorbă de contestare a *faptelor* de netăgăduit expuse de Wukaawa.

INSTITUTUL REGRESULUI

Honolulu, 6 martie

Institutul științific pentru regresul uman se află într-o mică vale împădurită la optsprezece mile de oraș. Directorul său, bine cunoscutul biolog australian, Austen Finlay, mi-a scris în mai multe rânduri, rugându-mă să vizitez acest institut, unic în lume, care are deja mai mulți ani de existență, în final i-am putut accepta invitația și nu-mi pare rău că am făcut drumul până aici numai pentru această vizită. Dr. Finlay m-a primit cu o distinsă politețe, lucru surprinzător pentru un om care la prima vedere pare aspru, morocănos și greu accesibil. Este complet chel și complet ras, cu ochi mari cenușii, cam bulbucați, un mare nas cârn și buze palide și cărnoase. Este îmbrăcat ca un fermier în vacanță, cu o cămașă albastră decoltată și pantaloni scurți din velur negru.

- Prima mea lectură din tinerețe, îmi spuse el, a fost *Insula doctorului Moreau* a lui Wells, care m-a impresionat enorm: cartea asta m-a decis să studiez biologia. Visam ca mai târziu să transform în realitate ceea ce Wells visase cu bogata sa imaginație de profet științific. Desigur, cunoașteți această lucrare: vă amintiți că doctorul Moreau încearcă să transforme în oameni, animale adunate de el într-o insulă pentru a le educa și a le metamorfoza. Imediat ce am terminat, la Cambridge, studiile mele de zoologie comparată și de biologie generală, m-am întors în patrie unde am găsit cu ușurință fondurile necesare

pentru marea mea experiență. Această încercare, urmată cu tenacitate timp de mulți ani, s-a terminat, ca și cea imaginată de Wells, printr-un eșec răsunător. Chiar și câinii și maimuțele, care păreau a fi animalele cele mai ușor de umanizat, s-au dovedit îndărătnice. Se puteau obține câini savanți și maimuțe îmblânzite, dar numai de o manieră cu totul superficială, cumva automată și mecanică. N-am obținut nimic care să semene, măcar pe departe, cu inteligența și cu atât mai puțin cu sufletul omului. Felinele, în special, s-au arătat cu îndărătnicie refractare la toate eforturile mele de a le aduce la rangul de antropoide.

Acest eșec mi-a răsturnat complet concepțiile și m-a pus pe gânduri. Numai lui Dumnezeu îi este permis să transforme ființele trecându-le dintr-o stare inferioară într-o alta superioară, așa cum o demonstrează teoria transformistă, acceptată acum de toți biologii, chiar și de cei ce aparțin Bisericii creștine.

Dar omul, demiurg începător și mult prea îndepărtat de puterea divină, poate și el reuși cu condiția să facă drumul invers: el poate face ca ceea ce este superior să regreseze spre inferior. Treaba asta e desigur mult mai ușoară, pentru că nu cere să adaugi, deci să crezi, ci să iei, deci să sărăcești și să reduci, operații care sunt posibile chiar și pentru maimuțele Domnului.

Această idee m-a făcut să înființez, acum paisprezece ani, *Institutul științific pentru regresul uman*: asta m-a costat o osteneală imensă și mari cheltuieli, dar mi-a permis să ajung aproape în întregime la scopul propus.

Știți că mulți oameni sunt desgustați, până la greață, de condiția lor de oameni care gândesc și sunt responsabili. De la cinicii greci și până la materialişti secolului al XVII-lea, numeroși oameni au invidiat animalele pentru pacea și simplitatea vieții lor. În loc să urmez exemplul doctorului Moreau, am preluat, prin metode practice și științifice, mitul vrăjitoarei Circe: vă amintiți că însoțitorii lui Ulisse, transformați în porci, n-au acceptat toți, de bună voie, să redobândească condiția de oameni.

În consecință, nu a fost greu să găsesc o duzină de oameni dispuși să se supună cu bucurie experiențelor mele de abrutizare metodică. Cu toate astea am exclus sălbaticii, pentru că transformarea lor în veritabile animale ar fi dat ocazia unor malițioase comentarii. Exemplarele alese de mine aparțin rasei albe din lumea civilizată: printre alții, am chiar și un profesor de filosofie, sătul și obosit de acrobațiile verbale ale înaintașilor săi.

Trebuie să mărturisesc că n-am reușit, de o manieră satisfăcătoare, toate metamorfozele pe care le-am încercat; dar cele care mi-au reușit cel mai bine - șase în total - sunt proba de netăgăduit a justeței teoriei mele: nu pot fi aduse animalele la stadiul de om, dar pot fi foarte bine aduși oamenii la stadiul de animale, chiar și fără intervenția biologilor. E adevărat că a trebuit să mă mulțumesc cu animalele-model cele mai comune, ce pot fi descoperite ușor, *in nuce*, în cei mai mulți dintre semenii noștri. Astfel am putut obține un urs, un lup, un porc, o hienă și chiar un șacal. Cu toate astea, capodopera institutului meu este omul-gorilă, care în afară de câteva

particularități fiziologice, este o minunată imitație a acestui simpatic primat.

Dar vreau să judecați singur perfecțiunea acestor facsimile. Acești șase foști oameni sunt perfect sănătoși, au renunțat la facultățile lor umane, ca de exemplu la limbajul articulat și aproape tot timpul sunt bine dispuși. Ei țin să-mi arate, prin mormăituri așa zice afectuoase și chiar dragăstoase, recunoștiința lor de a-i fi făcut să regreseze treptat spre această nouă stare mai puțin penibilă. Aceste rezultate au o importanță decisivă pentru progresul biologiei; dar din punct de vedere moral pot fi considerate ca o contribuție neașteptată la acest pios deziderat: diminuarea necazurilor oamenilor.

Profesorul m-a condus apoi să văd pe cei șase ex-oameni ai săi aflați în diferitele țarcuri, metodic dispuse de-a lungul văii. În primul am putut vedea ...*(în manuscrisul jurnalului lipsește ultima parte a relatării anunțate de Gog).*

ABRUTIZAREA PROGRESIVĂ

Calcutta, 29 noiembrie

Într-o revistă publicată la Bombay în limba engleză, intitulată *Maya*, am găsit o corespondență de la Nisa, semnată Aurananda; mi s-a părut demnă de toată atenția. Autorul, care pare a fi un tânăr indian dintre cei mai cultivați, susține că popoarele occidentale, europene și americane, după ce multe secole au fost deținătoarele celei mai înalte inteligențe creatoare, dau astăzi impresia unei abrutizări totale, aproape înfricoșătoare, care devine pe zi ce trece mai vizibilă și mai gravă. După ce notează, cu o imparțială luciditate, simptomele și probele decadenței generale, Aurananda enumera principalele cauze ale acestui fenomen neașteptat. După părerea sa, acestea sunt următoarele:

1) Hebdomadarele ilustrate, care se ocupă aproape numai de scandalurile mondene, de crime și de întâmplări stranii, cu o excesivă predominantă a fotografiilor și o lipsă cronică de idei și de discuții critice.

2) Cinematograful, care abrutizează sistematic marea masă, compusă din clasa de mijloc și din proletariat, prin spectacole de o bestială ferocitate, de un sentimentalism idiot, de falsă opulență și, în general, de un mod de viață imbecil, artificial și cu pretenții. Cinematograful contribuie în mod periculos la înlocuirea lui "a gândi" cu "a vedea".

3) Sportul, care face, din păcate, să fie supraevaluate

valorile pur fizice și musculare, în detrimentul valorilor morale și intelectuale.

4) Răspândirea din ce în ce mai mare, în toate straturile societății, a stupefiantelor (opium, cocaină, morfină, heroină etc.), care duc la atenuarea și slăbirea facultăților superioare ale sufletului și la nașterea unor generații de maniaci, de ramoliți și de neurastenici.

5) Abuzul mereu crescând de băuturi alcoolice și de excitante, în special la adolescenți și la tineret.

6) Moda, devenită universală, a dansurilor și a muzicii de origine primitivă, care zăpăcesc mințile, slăbesc voința și produc un paroxism afrodisiac ruinător pentru sănătate. Chiar și dansurile clasice sunt un stimulent muscular și sexual dăunător activităților intelectuale superioare.

7) Radioul, care transmite în special muzică, cel mai adesea muzică proastă, obișnuindu-i pe oameni cu visări obositoare și bolnăvicioase, îndepărtându-i de studiu, de meditație, de exercițiul unei gândiri active.

8) Importanța exagerată acordată astăzi în Occident tinerilor, femeilor și muncitorilor manuali, cei trei stăpâni ai epocii noastre, adică acelei părți din omenire cea mai puțin dotată pentru o gândire profundă și susținută.

Aurananda se miră că guvernele Europei și Americii nu sunt deloc preocupate de această abrutizare continuă a popoarelor lor și nu se ocupă în nici un fel să o stăvilească sau să o întârzie. Experiența mea din ultimii ani, acumulată cu ocazia vizitării acestor țări, confirmă în întregime concluziile articolului apărut în nr. 76 al revistei *Maya*. Dar cine se gândește, la Paris și la New York, să

citească această mică revistă editată de niște tineri indieni?

ARMATA LUI BAADUR

Nippur (India), 24 ianuarie.

Iată ce mi-a povestit ieri seară un bătrân cu barbă scurtă, adept al religiei rig-vedice, cerșetor hoinar povestitor de legende care, spunea el, parcursese toate țările Asiei Centrale.

Armata sultanului Baddur își părăsi tabăra din Valea Neagră la sfârșitul lui martie. O armată imensă, ce urma să cucerească Cașmirul; ea era total diferită de toate celelalte armate care se confruntaseră până în aceea zi, și nu semăna cu nici o alta recrutată de vreun regat sau vreun imperiu al oamenilor.

Sultanul Baadur, convertindu-se la doctrina profetului Muni, era de părere că războiul nu se potrivește demnității speciei umane, creată de zei și așezată mult deasupra celorlalte specii. Oamenii, spunea înțeleptul Baadur, au obligații și rosturi mult mai grave decât acelea de a lua viața semenilor lor. Să muști, să sfășii, să gâtui, să otrăvești sunt fapte ce se potrivesc majorității animalelor, care au fost dotate cu arme naturale cum sunt dinții, coarnele, ghearele, glandele ce produc venin. Iar sultanul Baadur - fie-i numele lăudat - a fost primul prinț care a avut ideea să realizeze o armată compusă numai din animale educate pentru război.

Armata care, într-o dimineață de martie, se depărta de Valea Neagră, avea în frunte o haită de lupi înfomețați, care forma avangarda. Urma o legiune de leoparzi ținuți în

lesă, un batalion de urși păroși și feroci, o turmă de tauri sălbatici, un regiment compact de lei trufași și, în fine, un lung șir de elefanți, care urmau să calce în picioare și să strivească dușmanii pe care celelalte fiare numai i-ar fi rănit.

Pentru a conduce și a supraveghea aceste detașamente de bestii, îmblânzite și antrenate pentru război, era necesar și un număr de oameni. Înțeleptul Baadur nu permisesese ca pentru această sarcină ingrată și primejdioasă să fie folosiți oameni liberi și inocenți: el scosese din închisori toți condamnații pentru crimă sau pentru tentativă de crimă, acordându-le libertatea dacă acceptau să instruiască fiarele în arta războiului și să le conducă împotriva inamicului. Cu toate acestea, el interzisese acestor oameni să ia parte la bătălii; ei aveau numai obligația de a supraveghea și de a întărâta animalele puse sub conducerea lor. Baadur spunea că a ucide nu este permis nici asasinilor.

Unii din acești oameni aduceau, în căruțe trase de catâri, un mare număr de șoimi cu glugă; în timpul bătăliei li se scotea gluga și, așa cum fuseseră învățați, aceștia se repezeau și scoteau ochii dușmanilor. Alți criminali grațiați purtau, în mari coșuri închise, șerpi din cei mai veninoși care, în momentul dorit, erau eliberați și trimiși să răspândească moartea în armata dușmană.

Așa arăta armata pe care o porni din Valea Neagră, într-o dimineață de martie, puternicul sultan Baadur, prietenul oamenilor. Și armata înainta prin munți și păduri, timp de zile și zile, și toate viețuitoarele fugeau din calea

sa de cum auzeau urletul lupilor, răgetul leilor, mormăitul urșilor, mugetul taurilor și strigătul elefanților. Și armata de fiare intră în Cașmir și se aruncă asupra apărătorilor înspăimântați, oameni simpli și slabi înarmați cu sulite și săgeți. Furibunda armată de animale înfometate împrăștie și devoră puternica armată a regelui Cașmirului. Dar când toți acești nefericiți războinici fură omorâți sau goniți, se întâmplă un lucru teribil, un lucru pe care înțeleptul Baadur nu-l prevăzuse... Fiarele îmbătate de măcel și de sângele vărsat, nu mai ascultară nici de ordinele, nici de amenințările paznicilor. Cu strigăte amenințătoare, pocnind din bice, folosind măciuci cu cap de fier și țepușe ascuțite, aceștia încercară să aducă fiecare animal la locul său, dar degeaba. Nici chiar șoimii nu mai răspundeau semnalelor de întoarcere, nici șerpii nu mai ascultau chemarea fluierelor fermecate. Urmă un alt înspăimântător masacru. Mulțimea de fiare dezlănțuite, înnebunită de tumult și de libertatea câștigată, se aruncă - asupra nefericiților îmblânzitori și, în câteva clipe, îi făcură bucăți. După care, sătule, animalele se împrăștiară și se ascuseră în imensitatea junglei.

Așa se încheie rapida cucerire a Cașmirului, așa sfârși armata de animale a înțeleptului Baadur, a marelui sultan care nu voia să trimită oameni pentru a omorî oameni.

Am ascultat povestea bătrânului în liniște, cu gravitate, așa cum se cuvine într-o țară din Orient, dar în mine clocotea un hohot de râs greu de stăpânit. Ori bătrânul cu barbă scurtă inventase această poveste de la un capăt la altul, ori înțeleptul Baadur fusese cel mai nebun dintre

sultani.

ZBURĂTORUL SOLITAR

Cape-Town, 22 septembrie

Alaltăieri seară l-am cunoscut pe faimosul Zburător solitar, pe care o pană de motor l-a obligat să se oprească, pentru o zi, la Cape-Town. Este un bărbat brunet de douăzeci și cinci de ani, cu o frumoasă față ovală, față de femeie sau de poet, cu ochi migdalați și privire catifelată ca cea a îndrăgostiților sau a sfinților. Se numește Udai Sinagh; de trei ani el trăiește aproape numai în aer. Zboară cu avionul său personal de la un continent la altul, de la ocean la deșert, fără odihnă; nu e însoțit decât de un servitor, ascultător și taciturn, care se pricepe la mecanică.

Alaltăieri seară, în marea sală a hotelului, l-am observat cu atenție, fiindcă mi se vorbise deja despre el. Era trist, cuprins de acea tristețe închisă în sine, care ascunde disperarea: frumoșii săi ochi umezi te făceau să crezi că plânsese.

Mi-am luat inima în dinți și m-am îndreptat spre el cu gândul să-l consolez într-un fel.

- Mr. Udai Singh, i-am spus, știu cine sunteți și cum vă petreceți viața. Presupun că această oprire forțată vă supără. Vă asigur că vă bucurați de întreaga mea simpatie și vă doresc ca mâine să vă puteți relua zborul spre Ocean.

- Vă mulțumesc pentru simpatia pe care mi-o arătați, îmi răspunse aviatorul, și vă mărturisesc că aveam nevoie de

ea. Coborârea și oprirea pe pământ este pentru mine un adevărat blestem. Nu mai pot trăi în noroi sau pe teren ferm; nu mai pot suporta viața și agitația semenilor mei. Nu suport pământul decât văzut de sus: găurile craterelor, coamele munților, apele lacurilor, șerpii arginți ai fluviilor. Iar pe oameni, pe acești oameni nefericiți și agitați, de acolo de sus nu-i văd, sau îi văd ca pe niște insecte mișcătoare și anonime.

Nu sunt fericit decât când mă înalț singur spre cerul fără margini. Soarele este însoțitorul meu devotat, norii sunt insulele și reperele mele, ceața este ascunzătoarea mea, iar vântul muzica mea. Când mă aflu la câteva mii de metri deasupra acestei scoarțe locuite, mă simt stăpânul lumii și, în special, posesorul de necontestat al propriului meu suflet. Dumneavoastră, sclavi ai pământului, nu vă puteți imagina puritatea și nebunia beției de care sunt cuprinși navigatorii cerului. Acolo sus, gândurile devin mai limpezi și mai senine, spiritul mai liber, inima mai puternică, sufletul mai aproape de divinitate. Un arhipelag de ciruși în apus de soare reprezintă paradisul meu; acvilele cu aripile desfășurate sunt frații mei; imensa oglindă a mării, care reflectă imensitatea cerului, devine ecranul viziunilor mele. Numai în atmosfera înălțimilor îmi regăsesc cadența respirației și ritmul ființei mele. Întregul cer îmi aparține pentru că sunt în întregime al lui.

Străbunii mei fugeau de înșelăciunea falsei realități vizibile refugiindu-se în contemplarea Unicului, Ființei Nedefinite, lui Brahma. Ei reușeau să evadeze, să fie absenți, dar mereu legați de pământ. Infamiile pe care le

comit popoarele, mizeriile pe care le suportă oamenii, toate astea îmi repugnă; m-am hotărât să trăiesc acolo unde nu le mai pot vedea fețele întunecate, nici auzi glasurile lor smintite

Adesea trebuie să cobor pe pământ pentru a mă alimenta, eu și motorul meu. Dar fiecare coborâre printre oameni mă înspăimântă și de aceea mă străduiesc ca ele să nu dureze mai mult de câteva minute. Acolo sus mă pot lipsi de somn timp de mai multe nopți în șir. Când oboseala mă doboră, credinciosul meu servitor îmi ia locul.

În drumurile mele întâlnesc multe furtuni și cicloane, dar ele mă sperie mai puțin decât vacarmul și duhoarea orașelor. Traversez cu plăcere mările, a căror monotonie îmi inspiră mai puțin desgust decât uscaturile locuite. Deasupra Atlanticului există o zonă groaznică, în care domnește permanent obscuritatea, ceața și furtunile; este numită "Groapa Tenebrelor". Aviatorii o evită atât cât pot; eu, dimpotrivă, o survolez cu sălbatica voluptate a pericolului; când mă arunc în acest neguros haos mugitor, mă simt în uterul înfricoșător al unei lumi care își așteaptă încă Demiurgul. Am traversat-o de patru ori și de fiecare dată am ieșit din ea cu starea de spirit victorioasă a unui reînviat care tocmai a văzut cu ochii săi preludiul creației.

Udai Singh, pe măsură ce vorbea, se înflăcărase; ochii îi străluceau iar fața i se luminase, în acest moment a apărut servitorul său care îi spusese că e nevoie de el la aeroport.

Voi putea pleca mâine! strigă tânărul indian. Mă salută

În fugă și dispăru în noapte.

AFRODITELE URÂTE

Mozambic (Africa Orientală), 28mai.

Aici am făcut cunoștință cu un foarte bogat negustor portughez, armator care își petrece mai multe luni din an în Mozambic pentru a-și supraveghea afacerile. Se numește Francisco de Azevedo. Este un om amabil, cu maniere alese; dispune de mult bun gust și este un om cultivat. Acum câteva zile m-a invitat la cină în reședința sa din afara orașului; aici trăiește numai în compania servitorilor, femei și bărbați de culoare. După ce am luat cafeaua și am aprins o țigară, amabila mea gazdă mi se adresa cu aerul că îmi face o mare confidență:

- În ciuda aparențelor nu duc o viață prea veselă. Femeia pe care o iubeam a murit; fiicele mele s-au măritat și trăiesc în America. Nu mai am pe nimeni și nu mai pot iubi pe nimeni. Femeile și bărbații care trăiesc în această insulă, indiferent de rasă sau de culoare, sunt oribili, de o urâciune încărcată de grosolănie: nu au păstrat nici măcar trăsăturile autentice primitive, monstruoase dar care au în ele și ceva magic. Nu am găsit aici decât bastarzi sau metiși, contaminați de viciile civilizației și de mizeria barbariei, îi suport dar mă fac să sufăr. Pentru a atenua această scârbă produsă de cusurile umanității, ca să alung urâtul acestei lumi urâte a trebuit să-mi găsesc o cale de evadare. Am să vă arăt la ce soluție am recurs.

Am traversat două sau trei încăperi goale, apoi, cu o cheie de areint, gazda mea a descuiat o mare ușă de

lemn, construită dintr-un mozaic de esențe rare. Aprinse luminile ascunse în plafon și ne aflară într-o vastă sală rotundă, cu pereții vopsiți într-un roșu închis, pompeian, plină cu siluete albe, imobile.

- Vedeți, îmi spuse Francesco de Azevedo, aici se află, poate, cea mai mare colecție de Afrodite din întreaga lume; am vrut să adun aici copiile perfecte ale tuturor Afroditelor ce pot fi admirate în muzeele și palatele lumii vechi. Am profitat de șederea mea în cele mai mari orașe ale Europei și am pus pe cei mai buni artizani ai locului să-mi facă reproduceri după cele mai celebre statui ce reprezintă idealul frumuseții. Cum vi se par?

Am recunoscut, într-adevăr, cele mai celebre statui ale Afroditei, ale căror originale avusesem prilejul să le văd în cursul voiajelor mele prin lume: Venus din Milo, Venus din Cirene, Venus Capitolina, Venus a lui Cellini, cea a lui Canova și încă multe altele pe care nu le știam. Unele erau fără cap, altele fără mâini, dar toate ofereau un piept înfloritor, un dulce scut a pântecului, un contur perfect al picioarelor.

Era un spectacol deconcertant și chiar stânjenitor să vezi adunate la un loc aceste femei albe și goale, una lângă alta, unele în poze lascive, altele ghemuite și pudice, cele mai multe drepte și mândre, cu un aer îmbietor și sfidător în același timp. Sub lumina puternică a reflectoarelor, această mulțime imobilă și albă, aceste plete coafate cu grijă, acești sâni bine modelați, aceste șolduri frumos curbate, aceste brațe rotunjite, nimic din toate acestea nu inspira senzația de dragoste sau de

dorință; mă încerca mai curând o stare neplăcută, oarecum asemănătoare rușinii. Nu știam ce să spun și ca urmare am tăcut.

- Vă înțeleg tăcerea, îmi spuse Francesco de Azevedo. Ați sesizat imediat ceea ce eu, dintr-un instinct de apărare, nu am simțit decât mult mai târziu. Când contemplăm în sălile muzeelor, una din aceste celebre statui, izolată în propria sa splendoare, trăim iluzia că ne aflăm în fața unui miracol al frumuseții antice. Când am văzut pentru prima oară la Roma, la muzeul Termelor, celebra Venus din Cirene, în mica sală în care este expusă singură, am simțit extazul pur pe care îl produce frumusețea perfectă. Dar când am putut reuni aici, ca într-un templu, toate aceste Afrodite, nu am mai putut regăsi acea bucurie la care sperasem. Așteptam ca aceste întruchipări eterne ale eternului feminin să mă consoleze pentru obligația de a vedea în fiecare zi numai ființe degradate și dizgrațioase. Dar aceste statui, strânse acum laolaltă, nu mi-au mai dat acea stare de exaltare intelectuală, nu carnală, pe care mi-a procurat-o fiecare dintre ele privită separat. O îngrămădire de trupuri, fie ele chiar perfecte, provoacă sațietate, aproape silă.

Anul acesta am fost silit să fac o descoperire dureroasă. Chiar și cele mai frumoase Afrodite sunt urâte. Femeia ni se pare frumoasă atâta timp cât rămâne o promisiune de plăcere și de voluptate. Dar dacă cineva, devenit bătrân și înțelept, ar ști să privească aceste zeițe ale frumuseții cu detașarea unui zoolog care examinează un exemplar oarecare din fauna terestră, și-ar da seama că și aceste

Afrodite nu sunt decât niște animale deloc admirabile și deloc minunate: această mică trompă care este nasul, această sălbatică crăpătură care este gura, aceste două umflături alimentare care sunt mamelele, aceste fese indecente care te fac să te gândești la defecație... Dar nu vreau să mai insist: poate că am făcut rău că v-am arătat aceste femele de mamifer din marmură, cărora artiștii au încercat să le dea o altă înfățișare, în care au căutat o armonie abstractă, cu intenția de a ne oferi o despăgubire pentru femelele mult mai respingătoare pe care le vedem zilnic în carne și oase.

Iartă-mă, Mr. Gog, și să ne întoarcem alături pentru a mai lua un pahar de Porto. Cu toată colecția mea de Afrodite, viața mea rămâne tristă și pustie; pentru a uita de mine, sunt obligat să recurg la muncă, așa cum alții recurg la jocuri de noroc sau la război.

Din acea seară nu l-am mai revăzut pe negustorul portughez și nici nu am poftă să-l mai revăd.

ELOGIUL NOROIULUI

Cairo, 2 februarie

Profesorul Denis Poissard, cel mai original dintre egiptologii în viață, m-a invitat să particip la o conferință pe care urma să o țină la Liceul Francez din Cairo. Mai mult decât oratorul, care de altminteri este un om plin de resurse, mă atrăgea subiectul: *glorificarea noroiului*.

Profesorul și-a început discursul printr-un viguros protest împotriva sensului peiorativ ce se dă în general cuvântului: noroi. « A arunca cu noroi », înseamnă astăzi a acuza sau a calomnia un om sau un popor; « ridicarea din noroi », în jargonul catonilor și puritanilor noștri, este un mod de a denunța proliferarea corupției în viața politică și în moravuri.

Cu accente emoționante, profesorul Poissard declară că asemenea expresii sunt o insultă la adresa adevărului. Chiar și formele inerte ale materiei au dreptul, după părerea sa, la respect și la justiție. Noroiul, spunea el, nu poate fi considerat ca sinonim al rușinii și al murdăriei, pentru simplu motiv că civilizația umană nu ar fi fost posibilă fără el.

O mare parte a edificiilor noastre, pe întreg pământul, sunt construite din cărămizi, care nu sunt altceva decât bucăți de noroi întărite și arse în foc. Căsuțele atât de curate ale Olandei ca și zgârie-norii trufași ai New York-ului nu sunt altceva decât grămezi de noroi ars în cuptor, în Babylonul antic, cărămizile s-au bucurat de un și mai

mare prestigiu, fiindcă ele au ținut locul pergamentului și hârtiei pentru a transmite posterității, cu ajutorul caracterelor cuneiforme însemnate pe ele, poemele zeilor și faptelor de vitejie ale regilor.

Una dintre artele cele mai nobile și mai utile, sculptura, nu ar fi fost posibilă fără lut, adică fără noroi. Nu numai lucrările din lut ars, migălite cu atâta grije de mâinile artiștilor, dar chiar și cea mai mare parte a statuilor din marmură sau din bronz au fost modelate mai întâi în lut, înainte de a fi reproduse în materiale mai rezistente, însuși Michelangelo, pe care imaginația posterității îl prezintă ca pe un titan ce-și scotea statuile din marmură, cu violente lovituri de daltă, recurgea întotdeauna la nămolul din Arno sau din Tibru pentru a-și construi modelele creațiilor sale. Nu se spune chiar în Geneză că primul sculptor și cel mai mare: Jehovah, l-a făcut pe Adam din « țărâna pământului ».

Țara Lotofagilor, descrisă de Homer, ne amintește că unele popoare primitive foloseau noroiul ca aliment. De altfel, ce altceva sunt unele alimente, dacă nu noroi transformat și rafinat de lumina și căldura solară? Fabuloasa fertilitate a Egiptului antic se datora, scrie Herodot, nămolului adus de Nil. Căci dacă stratul de noroi era câteodată prea subțire, supușii faraonului erau condamnați la foamete.

Noroiul a avut din totdeauna o legătură strânsă cu ceea ce bem și mâncăm, întreaga veselă a Antichității, adesea împodobită cu picturi, ca și o mare parte a ulcelor de azi, comoară a oamenilor săraci, nu sunt decât bucăți de noroi

trecute prin roata olarilor și prin cuptor. Amforele grecești și etrusce, alcazarele spaniole, acele *huacos* peruviene, faianțele din Renaștere împodobesc vitrinele muzeelor din întreaga lume.

Dar un deosebit merit al noroiului, cel mai remarcabil, cel mai revelator, a scăpat până acum observației istoricilor.

Am descoperit, exclamă profesorul Poissard cu un aer triumfător, că cele mai mari civilizații ale omenirii au luat naștere și au înflorit în noroi. Nomazii africani care au făurit imperiul faraonilor, și-au ales ca loc de așezare valea Nilului, inundată de noroi. Imperiul Asirian și cel Babilonian și-au construit orașele printre mlaștinile formate de fluviile Mesopotamiei. China și-a așezat prima sa vatră civilizată în lacurile lui Hoang-Ho. O mare parte din Țările de Jos este construită pe un teren nisipos cucerit din mare.

Cele mai cunoscute orașe ale Europei sunt copii ai noroiului. Valea în care s-a născut Florența era o vastă mlaștină între Arno și muntele Fiesole. Parisul s-a ivit pe malurile nămolose ale Senei: vechiul său nume, Luteția, înseamnă chiar nămolos, noroi. Veneția s-a ridicat pe micile insule de nămol ale lagunei; Berlinul, între lacurile nămolose ale râului Spree; Petersburgul, în estuarul noroi al Nevei.

Istoria universală, concluziona profesorul Poissard, ar putea fi rezumată prin această formulă: civilizațiile se nasc în noroi și dispar în sânge.

La sfârșitul conferinței aplauzele au fost rare. Singur eu,

care m-am distrat foarte bine, am avut curajul să mă apropiu de catedră pentru a strânge mâna ingenuosului glorificator al noroiului.

UN CĂLUGĂR ÎȘI PUNE ÎNTREBĂRI

Mănăstirea Zographos (Muntele Athos), 9 iulie

De câțeva vreme mă simt atras de locașurile sfinte, fără să prea înțeleg de ce. Am vrut deci să vizitez și această celebră mănăstire, unde, după câte mi s-a spus, trăiesc schivnici ce își consacră existența contemplației, asemănători celor atât de des întâlniți în Evul Mediu. Însoțit de un bun interpret, cu cunoștințe de teologie, mi-am petrecut câteva zile în această fortăreață sacră, cățărata pe munte - fără însă a vedea nimic foarte diferit de ceea ce mai văzusem. Oameni cu glugi, aproape toți bătrâni, aproape toți cu bărbii sure sau albe, absorbiți de gânduri și taciturni, dar cu fețe luminoase.

Numai că astă noapte am trăit o aventură stranie. Eram găzduit în clădirea pentru vizitatori a mănăstirii; promisem o cămăruță ai cărei pereți erau acoperiți cu icoane aurite de o calitate mediocră. Era miezul nopții și încă nu adormisem, poate datorită numeroaselor cești de cafea băute în cursul zilei. Dintr-o dată am auzit deschizându-se încet ușa camerei mele și am zărit o lumină. Un pic speriat, m-am ridicat în capul oaselor pe marginea patului și am văzut intrând un bătrân călugăr, înalt și bărbos care ținea în mână un felinar. S-a apropiat încet de patul meu și m-a pironit cu privirea sa arzătoare, fără să spună o vorbă. Mărturisesc că am rămas înmărmurit și nițel înfricoșat, căci figura sa îmi amintea de alte fețe văzute de mine, acum câțiva ani, într-un sanatoriu de boli mintale.

Călugărul și-a așezat felinarul pe o poliță fixată în perete și, rămânând în picioare și cu ochii pironiți în ochii mei, m-a întrebat într-o engleză aleasă:

- Este adevărat? Este în întregime adevărat? Sunteți cu adevărat sigur?

În primul moment n-am înțeles despre ce adevăr vorbește și nu am răspuns; eram din ce în ce mai tulburat de această vizită necuviincioasă.

- ...Veniți de departe, a continuat călugărul, ați voiajat în diferite zone ale lumii, ați vorbit cu mulți oameni aparținând tuturor raselor și tuturor religiilor și înțeleg că sunteți atras de problemele religioase. De asta vă întreb tocmai pe d-voastră, dacă credeți că ceea ce învață și profesează religia noastră este adevărat, absolut adevărat.

I-am răspuns că nu sunt nici teolog, nici sfânt și că nu mă simt capabil să rezolv, așa în fugă, o asemenea problemă. Am adăugat că, la această întrebare, fiecare trebuie să-și răspundă singur, în funcție de ce știe și de propriile sale experiențe spirituale.

Ca și când nu m-ar fi înțeles, călugărul relua din ce în ce mai aprins:

- Poate nu înțelegeți de ce vă întreb cu atâta neliniște. Trebuie să înțelegeți că sensul vieții mele, întreaga sa valoare, depinde de răspunsul d-voastră. Când eram copil, eu am crezut tot și, în dorința mea de a duce o viață exemplară care să mă apropie de Dumnezeu, m-am făcut călugăr. Gândiți-vă că sunt șaiszeci de ani de când duc această viață, o viață de singurătate, de renunțări, de

sacrificii, de umilință și de rugăciuni. Or, în ciuda solidității vocației mele monahale, de câțva timp mă simt asaltat de îndoieli groaznice. Dacă această credință a mea nu corespunde adevărului, dacă viața de apoi este numai o născocire a speranțelor noastre, dacă nu voi primi ca răsplată fericirea eternă... Gândiți-vă la asta! Se cheamă că am făcut cel mai absurd schimb din câte se pot imagina; că am refuzat unicele bunuri reale pe care mi le-a oferit această unică viață ce mi-a fost acordată; că am dat totul fără să obțin nimic. Nu am cunoscut nici una din bucuriile care alină necazurile muritorilor. M-aș fi putut bucura de dragostea femeilor, de mândria de a fi tată, de cunoașterea altor țări sau a artelor, poate de bucuriile pe care le oferă puterea sau faima. Nu am trăit ca un om viu, ci ca un automat în serviciul Domnului. Dar dacă Dumnezeu nu ar exista? Dacă nici una din promisiunile făcute nu ar fi respectate? Am dus timp de șaizeci de ani o viață monotonă, închisă, săracă, melancolică, având ca singură garanție o credință care acum se clatină și câteodată se stinge de tot, aruncându-mă în brațele disperării. Nu aș vrea să mă fi înșelat, nu aș vrea să fi dat o livadă aurită pe un pumn de cenușă uscată. Nu aș vrea ca temeiul vieții mele de prizonier visător să se fi sprijinit pe neant. De aceea merg noaptea la toți cei ce vin de departe, din lumea oamenilor și-i întreb dacă tot ce am crezut și am sperat eu până acum este adevărat, absolut adevărat. Răspundeți-mi în numele lui Dumnezeu, sau în numele Satanei.

În sfârșit, am înțeles că am de-a face cu un nefericit

delirant urmărit de o obsesie.

Sperând să-l liniștesc, m-am străduit să-l conving că, în orice caz, alegerea sa a fost cea mai bună, că viața între oameni te face să plătești prea scump cele câteva clipe de plăcere imaginară pe care ți le oferă; o viață izolată și liniștită, ferită de decepții și de trădări, este prin ea însăși o mare recompensă, chiar dacă după moarte nu vei obține nici o recompensă.

Călugărul mă asculta cu îndoială clătinându-și capul. Fața sa căpăta o expresie mai răătăcită și mai crispată, ca cea a unui condamnat care își ascultă sentința. Apoi, fără să spună o vorbă, își luă felinarul și dispăru fără a mă saluta. Avea pretenția să-i demonstrez în câteva formule, *more geometrico*, existența lui Dumnezeu și realitatea Mântuirii? Numai un nebun putea avea o asemenea pretenție.

Trebuie să recunosc că nu mi-am putut reveni după tulburarea pe care mi-a produs-o această neobișnuită vizită: nu am închis ochii toată noaptea. Voi părăsi chiar azi Muntele Athos.

MUZEUL REBUTURILOR

Istambul, 8 martie

În această dimineață, un amabil preot maronit, pe care l-am cunoscut acum câteva zile și căruia i-am devenit simpatic, mi-a spus:

- Acum se cheamă că ați văzut toate obligatoriile minuni ale Constantinopolului, de la Sfânta Sofia până la Marele Bazar. Dar nu ați văzut încă cea mai ciudată dintre curiozitățile acestui surprinzător Bizanț: Muzeul Rebuturilor.

- N-am auzit niciodată vorbindu-se de el.

- Sunteți disponibil? Putem merge acolo chiar acum. Proprietarul muzeului, Muzaffer, îmi este prieten.

- Să mergem.

Într-una din străzile cele mai vechi și mai întortochiate din cartierul imperial, bunul maronit m-a introdus pe o portiță ce dădea într-o frumoasă curte interioară pavată, în mijlocul căreia, într-un havuz, apa susura vesel. După puțin timp coborî și stăpânul casei, un turc venerabil îmbrăcat după moda veche, corpulent și slugarnic; el ne conduse imediat în micul și straniu său muzeu.

- Prietenul meu Muzaffer, îmi spuse preotul, a dorit să adune aici aceste diverse obiecte pe care, de obicei, oamenii le aruncă cu dispreț.

În prima sală erau expuse, în vitrine elegante, ochelari de toate formele și toate culorile - vechi ochelari cu rame din fier sau din corn, alții din ebonită; mulți aveau lentilele

tulburi, opacizate ,sparte sau deloc

Alături erau expuși ochi de sliclă, albaștri ,căprui, verzi cu privire imobilă și sinistră.

Se putea vedea apoi o bogată colecție de plăci dentare, cu suporți de aur vechi și plăcile lor din gulta-percha; păreau să provină de la niște cranii schimonosite.

Urmau perucile, pentru bărbați și pentru femei, negre ca periile de ghetă, sau blonde ca mătasea porumbului, sau albe, de un alb murdar și îngălbenit, asemănătoare cozilor tăiate ale cailor bătrâni în ruină. Aproape toate erau roase de molii și năpârlite - mizerabile trofee de cochetării defuncte.

Într-o altă sală era o frumoasă expoziție de mamele de cauciuc, de burtiere elastice, de centuri herniale unsuroase și roase, într-o mare vitrină erau aliniate cârje de toate formele și de toate mărimile, mâini artificiale, brațe mecanice, picioare ortopedice, corsete din piele și din metal pentru paralitici.

În o a treia cămăruță se putea vedea o calotă de argint care înlocuise o parte dintr-un craniu, un rinichi artificial, o canulă pentru trahee, un nas din ceară și chisr un falus foarte bine imitat.

Muzaffer ne urma fără să spună un cuvânt. Se mulțumea doar să întindă mâna grăsuță pentru a ne arăta obiectele care i se păreau mai remarcabile. Dar toate aceste bagatele mi se păreau mai curând dezgustătoare decât curioase.

În sfârșit, ieșirăm. Preotul maronit și-a dat seama că eram decepționat.

- Dacă Muzeul Rebuturilor nu v-a plăcut, îmi spuse el, asta este numai din vina d-voastră; nu sunteți obișnuit cu meditația creștină asupra vremelniceii vieții și victoriei morții. Aceste sărmăne resturi ale imperfecțiunilor și necazurilor omenești pot, cu toate astea, inspira gânduri izbăvitoare, ca cele pe care bătrânii puscini le obțineau contemplând un craniu. Și poate chiar gânduri și mai profunde, pentru că sunt mai dureroase; căci un craniu reprezintă totuși o arhitectură, operă a lui Dumnezeu, pe când fleacurile pe care le-am văzut sunt succedanee stângace și pline de melancolie, pe care omul le inventează - fără a reuși totdeauna - în speranța de a atenua sau ascunde mizeriile propriului său trup. În ce mă privește, eu vin adesea să vizitez muzeul prietenului Muzaffer: el îmi servește de decor pentru exercițiile mele spirituale, îmi dă oarecă de umilință și de resemnare și îmi reamintește de ceea ce un poet italian numea "vanitatea fără margini a tuturor lucrurilor".

UNIVERSITATEA CRIMEI

Tanger, 12 februarie.

Știam de multă vreme că în acest oraș există o școală superioară pentru formarea de asasini dar, în ciuda marilor recompense pe care le promisesem mai multor persoane, nu reușisem să pătrund încă în ea. O telegramă, într-un limbaj dinainte convenit, m-a făcut să revin la Tanger; cel care mi-a trimis-o, un marocan care avea o cafenea rău famată, a venit imediat să mă găsească și mi-a comunicat că, în seara următoare, putea să mă însoțească acolo unde doream atât de mult să ajung.

Universitatea Crimei este instalată în cartierul oriental al orașului, într-o casă mare cu un aspect foarte modest. O placă mare din cupru anunța publicul, în mai multe limbi, că acolo este sediul unei agenții de închiriere și plasare.

Marocanul, care părea un obișnuit al locului, spuse câteva vorbe în arabă portarului, un gigant gras cu aer pașnic, și pătrunserăm într-o curte interioară dalată în care răspundeau mai multe uși ale clădirii. Ghidul meu ciocăni de trei ori într-o mică ușă întredeschisă, din spatele căreia o voce răspunse: "intrați!"

Era cabinetul rectorului universității, un om uscat și energic, îmbrăcat în alb, cu o cicatrice roșie pe obrazul drept. N-a vrut să-mi spună numele și m-a avertizat politicos că dacă voi dezvălui și altora ceea ce voi vedea și auzi acolo, el nu va mai da nici un ban pe viața mea. I-

am răspuns la fel de politicoasă, că doream cu tot prețul să vizitez *Universitatea Crimei*, dar că nu doream deloc să fiu asasinat.

Rectorul mă invită să stau pe un taburet așezat lângă masa sa și îmi spuse:

- Cred că, înainte de toate, ar fi bine să vă dau lămuriri în privința institutului nostru. Știți desigur că asasinatul este pe cale de a ocupa primul loc între factorii dominanți și determinanți ai vieții moderne. Cu fiecare zi crește setea de răzbunare, setea de îmbogățire, setea de putere politică; deci, în fiecare zi crește numărul omorurilor, căci suprimarea vieților omenești este unul din mijloacele cele mai rapide de a ne satisface pasiunile, atât în dragoste cât și în politică.

Veți fi observat, cu toate astea, că acestei creșteri a numărului de crime nu îi corespunde un progres științific al tehnicilor de ucidere. Mulți asasini nu reușesc decât să-și rănească victimele, câteodată doar ușor; alții lasă urme simple de recunoscut; alții nu sunt capabili nici să ascundă cadavrele, nici să se sustragă cercetărilor. Aproape totdeauna este vorba de tineri capabili, dar fără experiență - novici, care încă nu știu că o crimă perfectă este de fapt o operă de artă, care trebuie realizată cu metode științifice. Pare paradoxal, dar este perfect adevărat. Trebuia deci venit în ajutorul acestor aspiranți-ucigași, debutanților. Din acest motiv o societate a veteranilor crimei a decis crearea institutului pe care am onoarea să-l conduc. În această școală de înalte studii, noi vrem să ne ocupăm de instruirea profesională și de antrenamentul

practic al tinerilor ce doresc să se consacre subtilei arte a asasinatului, tineri care deocamdată nu cunosc decât soluții nesigure. De asemenea, am inițiat un curs superior pentru perfecționarea criminalilor recidiviști, deci pentru oamenii maturi care au deja o oarecare experiență personală.

Cursurile durează în medie doi ani, deoarece materiile predate sunt numeroase și studiul lor nu este deloc ușor. Mai întâi, avem o catedră de anatomie, pe care o ocupă un medic evadat din ocnă; ea este foarte utilă pentru cunoașterea organelor vitale cele mai vulnerabile. De asemenea, există o catedră de psihologie, unde se studiază în mod special diversele caractere umane și modul lor de a reacționa în situații de mare pericol.

Avem apoi o catedră de toxicologie, pentru cei care preferă să se servească de otrăvuri cu efect sigur și cu cele mai mari șanse de a nu fi descoperite. Bineînțeles, nu lipsește catedra de balistică, unde se învață tot ce se referă la armele de foc, în special cele moderne, și modul util de folosire a acestora.

Catedra de metalurgie se ocupă de armele albe, săbii și arme de brâu, pumnale și cuțite; maniera de folosire și de păstrare a acestora.

Cursul de gimnastică este la noi, puțin diferit de cel predat în școlile obișnuite. Aici se fac exerciții de salturi și de târâre, cursuri de karate și de lupte japoneze; dar, în special, ne ocupăm cu inițierea elevilor în tehnica strangulării și a sufocării, în arta - deloc simplă - de a îneca un om, de a târî un cadavru fără mare efort și fără a

face zgomot.

Vă veți mira poate să aflați că avem și o catedră de chimie, consacrată studiului acizilor și dizolvanților, foarte utile pentru a face să dispară integral cadavrele. Artă disimulării, atât de importantă în ingrata noastră meserie, este încredințată unei catedre speciale, care inițiază elevii în domeniul trucajelor și al travestirii și în diversele tehnici rapide de îndepărtare a petelor de sânge și a amprentelor. Avem, de asemenea, o catedră de istorie universală a asasinatului, unde sunt prezentate și comentate faptele celor mai celebri ucigași din lume și metodele folosite de fiecare din aceștia, în fine, cu toate că pare fără rost, există o catedră de anti-morală, unde un abil filozof expune justificările filozofice și sociale ale actului de suprimare a oamenilor și unde sunt respinse doctrinele etice ale antichității și ale evului mediu, astfel încât elevii să se debaraseze - dacă mai e nevoie - de scrupule, lașitate sau milă. Și acum, dacă doriți, putem arunca o privire în sălile de curs.

Ieșirăm toți trei din cabinetul rectorului și vizitarăm, în primul rând, Muzeul Retrospectiv, unde am putut vedea arme ucigașe din toate epocile și de toate felurile: de la cele din piatră, ascuțite de oamenii preistorici, până la *bumerang*, de la iatagane până la *navajas*, ca și portretele unor faimoși asasini: Stenka Razin, Cartouche, Lacenaire, Pranzini, Bonnot și alții pe care nu i-am putut recunoaște.

Trecurăm apoi în bibliotecă unde, bineînțeles, nu lipseau: *Asasinatul considerat ca una din artele-frumoase*, de Thomas Quincey, *Femeia ucisă cu duioșie* de

Heywood, *Omul criminal* de Cesare Lombroso, *Homicidul* de Ottolenghi, *Poetul asasinat* de Apollinaire, *Tragedia americană* de Dreiser, *Ravaillac* de frații Tharaud și o mare monografie despre Gilles de Retz.

M-a introdus apoi în sălile de curs, destul de asemănătoare celor dintr-o mică universitate de provincie. Elevii nu aveau fețe patibulare și sinistre, așa cum mă așteptam, iar profesorii aveau aspectul auster și respectabil al unor savanți nerealizați.

Am fost dus apoi într-o sală imensă populată cu păpuși - bărbați și femei - foarte bine executate, pe care, mi s-a spus, studenții se antrenează ca pe ținte vii.

I-am pus rectorului câteva întrebări cu privire la elevii înscriși la această stranie școală.

- Avem - îmi spuse el - studenți din aproape toate țările lumii, fiindcă un astfel de institut nu mai există nicăieri. Universitatea noastră este într-adevăr internațională; cursurile se țin în mai multe limbi: franceză, engleză, italiană și spaniolă. Taxele de înscriere sunt modeste, dar primim mari subvenții din partea foștilor elevi care, după urmarea cursurilor noastre intensive, au făcut avere. Și sper ca d-voastră, chiar dacă numai simplu vizitator, să nu fiți mai puțin generos.

Am ascultat cântecul și i-am dat rectorului un plic cu cinci sute de dolari în bilete de bancă. Rectorul îi numără cu un aer satisfăcut.

- Dacă doriți să asistați la unul sau altul din cursurile noastre, îmi zise el, ușa vă va fi întotdeauna deschisă. De aici înainte vă considerăm unul din prietenii universității

noastre. Lecțiile se țin noaptea, de la douăsprezece până la cinci dimineața. Vă vom da o legitimație de liberă trecere. Vă mai avertizăm că, din motive lesne de înțeles, noi nu putem acorda diplome de nici un fel.

Rectorul mă conduse până în curtea interioară, iar marocanul mă scoase din clădire. Mii de stele străluceau pe cerul african. Am avut impresia că respir mai ușor și mai liber.

- Sunteți mulțumit? m-a întrebat marocanul.

- Foarte mulțumit, i-am răspuns. I-am plătit suma promisă și am mers să mă culc. Dar întreaga noapte mi-a fost tulburată de vise oribile.

SIHĂSTRIE PE APĂ

Philadelphia, 8 august

Iarna anilor 33-34 s-a dovedit dezastruoasă pentru nervii și plămânii mei. Nu puteam sta locului, totul mă agasa. Oamenii îmi produceau dezgust, orașele mă oboseau, munții mă striveau. Nu am nici o stimă pentru medici dar, cu toate astea, îi consultam doar pentru a mă amuza de încurcătura în care îi puneam. Unul dintre ei, mai puțin idiot decât ceilalți, îmi înțelese jocul și îmi zise: "Mare și singurătate".

Am parcurs toate coastele Floridei, ale Provenței și ale Greciei, căutând o casă izolată pe malul mării. Am vizitat multe, dar nici una nu mi-a plăcut. Toate se aflau în vecinătatea unei șosele, unei plaje sau a unui oraș: ar fi trebuit să văd și să suport curiozitatea unor oameni pe care nu îi alegeam eu. Atunci m-am gândit să-mi cumpăr o casă plutitoare și cu care să pot chiar naviga, în care să pot locui liniștit, aproape singur, în mijlocul mării. Din întâmplare, am găsit ce căutam la Reykjavik, în Islanda. Era un vas mare de agrement, echipat de formă cu catarg și pânze, ce dispunea de un comod apartament, situat la proră (un dormitor, un salon și o cameră de lucru), separat de cabinele căpitanului și ale echipajului. Am găsit un căpitan de vas și un echipaj format din șapte oameni dispuși să semneze un lung contract de îmbarcare. Mi-am luat cu mine un secretar, un valet și un bucătar. Am încărcat la bord mari cantități de provizii, o bibliotecă, cărți

de joc, câteva sute de butelii de vin bun și de lichior, o pisică siameză, o chitară, o farmacie și un aparat de proiecție.

Am plecat în primele zile ale lunii mai. Consemnul era acesta: vasul va naviga fără încetare, schimbându-și direcția după bunul meu plac și după sezon. Toată vara am petrecut-o în mările nordului, în preajma cercului polar arctic. Primăvara, am coborât spre Mediterana, în timp ce iarna am navigat între oceanul Indian și Pacific.

Nu aveam nici o țință precisă; n-am vrut să debarc în nici un port și în nici o insulă. De trei sau de patru ori într-un an, a trebuit să facem escale în apropierea unui oraș pentru a ne aproviziona cu apă potabilă, motorină, cărbuni și carne proaspătă. Dar opririle erau cât mai scurte posibil, iar eu nu am coborât niciodată pe uscat. Chiar și în orele când eram ancorați într-un port, lăsam perdelele cabinei pentru a-mi feri privirea de urâciunea caselor și a fețelor oamenilor.

Chiar cu echipajul aveam foarte puține contacte; mâncam singur, aveam o mică punte rezervată numai mie, unde puteam face câțiva pași și de unde contemplam dispozițiile schimbătoare ale mării, plictisit în perioadele de calm și excitat în timpul furtunilor.

Numai căpitanului și secretarului le era permis accesul în apartamentul meu, pentru scurte conversații sau pentru lungi partide de bridge, îmi petreceam orele citind sau fumând și, în special, dormind. Adesea mă plictiseam - mai mult decât aș fi crezut - cu toate astea mă simțeam ciudat de fericit. Acest vagabondaj fără constrângeri, pe

mări fără sfârșit, acest cămin rătăcitor, aerat și tăcut, îndepărtarea de duhoarea și zgomotul junglei urbane, această viață placidă și solitară, fără a mai pune piciorul pe pământ, fără a mai vedea figuri noi și monumente odioase, toate acestea îmi plăceau mai mult decât o pot spune, chiar dacă această profundă plăcere trebuia plătită cu o mare doză de melancolie. Dar melancolia, nu este ea, poate, o formă de manifestare a bucuriei?

Câteva luni au fost suficiente pentru a-mi vindeca plămânii și nervii. Am petrecut un an întreg în această sihăstrie plutitoare, brăzdând în lung și în lat cele mai frumoase mări ale globului, și mă gândeam ca de aici înainte să-mi petrec tot restul vieții în această confortabilă închisoare, pe imensitatea sărată a mărilor.

Dar, la începutul celei de a două veri, am fost cuprins de dureri atroce de pânțece; cu leacurile pe care le adusesem nu le-am putut calma. Spre marele meu regret, a trebuit să debarc la Philadelphia și să mă internez într-o clinică, lăsându-mă pradă chirurgilor.

MOARTEA INSULEI

Oceanul Antarctic, 18 aprilie

Cataclismul cel mai distrugător la care am putut asista în decursul călătoriei mele solitare pe mări și oceane, a fost dispariția insulei Desdichada¹, la sud de Țara de Foc.

Această insulă, cu aspect sinistru, era pustie din cauza celor șapte vulcani, de mărimi diferite și aproape permanent în erupție, ce se ridicau în mijlocul său.

Cei câțiva rari arbuști, pe jumătate arși, reprezentau singura vegetație rămasă în viață între două scurgeri de lavă.

Chiar și păsările de mare, oricât de obosite de zborul lor spre pământul austral, evitau să se așeze pe aceste înălțimi abrupte, pe aceste cratere acoperite de cenușă și incandescente.

Câteodată vulcanii se odihneau timp de câteva săptămâni; în loc de flăcări și pietre, din gâtlejurile lor erau scuipate enorme ciuperci de fum; în aceste perioade insula era scuturată de cutremure de pământ care deschideau prăpăstii în coastele munților și făceau să dispară în valurile furioase enorme bucăți de faleză.

S-ar fi zis că insula, cu ajutorul vulcanilor și a cutremurelor, dorește să se distrugă, să dispară de pe suprafața oceanului. Toate elementele naturii: suflarea impetuoasă a vântului, focul din adâncuri, furia îndârjită a

¹ Insula nenorocită , nefericită (spaniolă)

mării, toate acestea o puneau în pericol, o biciuiau, o măcinau; această insulă blestemată părea a fi condamnată să devină victima unei catastrofe.

Adesea părea că toți acești dușmani ai insulei se încăierau între ei. Dezlănțuirea valurilor îneca imense bucăți de faleză, dar vulcanii cei mai apropiați de maluri vomitau fluvii de lavă care coborau până în mare, ca și cum ar fi vrut să repare și să acopere pagubele suferite cu puțin înainte. Ploi torențiale reușeau să stingă, pentru câteva zile, erupția unui vulcan și să-i transforme craterul într-un lac clocotitor și noroios; dar peste puțină vreme, un ciclon venit din nord alunga norii de ploaie, usca craterele iar râurile de lavă fumegândă începeau din nou să curgă.

Cine poate ști de câtă vreme insula Desdichada era teatrul acestei lupte alternative între giganticele forțe ale naturii? Cu toate astea, așa bătută, scuturată și rănită, insula era mereu acolo, cu crestele sale vineții, cu pâniile sale infernale, cu crăpăturile sale pe cale de prăbușire, cu văile sale deșerte, cenușii, cu falezele sale crăpate și gata să se surpe.

Dar, într-o zi, bătrânul Ocean furios și-a pierdut răbdarea și a hotărât să pună capăt tragediei. Până atunci, el se înverșunase împotriva insulei folosind monstroșii curenți ai mareelor, uragane distrugătoare, cicloni devastatori, însă insula, impasibilă, rezistase și răspunsese prin mugetele vulcanilor săi. Atunci Oceanul își adună toate puterile și dezlănțui o înfiorătoare furtună. Toate cele ce o precedaseră nu fuseseră, prin comparație, decât slabe și scurte răbufniri de furie. În acea zi, din

depărtări se iscă un vânt atât de violent și de învântejit încât reuși să îngroape munții, să spargă falezele de parcă ar fi fost niște dune de nisip. Nu se auzea decât urlatul oribil al vântului și mugetul Oceanului înfuriat.

Marea furtună a durat trei zile și trei nopți; fără odihnă oceanul ridica înalte ziduri verzi de apă cu creste înspumate; încetul cu încetul ele inundară văile, demolară munții, împrăștiară stâncile, înecară și stinseră craterele și în final acoperiră totul cu bale de spumă.

Când furtuna se sfârși, din insula Desdichada nu mai rămăseseră decât câteva vâltori acoperite de ceață și amintirea unei supreme pedepse.

ASCENZIA

Țara de Foc, 21 octombrie

Nu am putut rămâne mai mult de douăzeci și patru de ore în acest neobișnuit oraș, unde toți străinii sunt considerați spioni și dușmani. Un om în serviciul regelui nu m-a lăsat singur nici măcar un moment, nici chiar în timp ce dormeam.

Locuitorii, din câte am putut înțelege, sunt împărțiți în șase caste; fiecare castă este îmbrăcată într-o anumită culoare obligatorie. Preoții se îmbracă toți în alb; conducătorii poporului toți în roșu; bogații și negustorii toți în galben; meseriașii și muncitorii toți în gri; profesorii și artiștii toți în verde; servitorii și sclavii toți în negru; femeile, de orice condiție și de orice rang, se îmbracă în violet până la patruzeci de ani și în maron după această vârstă.

Cel care încalcă această regulă strictă este dezbrăcat și expus, gol cum l-a făcut Dumnezeu, într-o cușcă de fier, în marea piață a orașului. Fiecare cetățean, bărbat sau femeie, trebuie să poarte pe piept un dreptunghi de stofă, pe care sunt scrise, vizibil, numele și prenumele, adresa și data nașterii. Astfel, fiecare poate afla imediat, văzând îmbrăcămintea și eticheta, casta, numele prenumele și vârsta celui care trece pe lângă el, sau se așează alături de el, sau intră într-un birou sau într-un magazin. Nimeni nu poate ascunde cine este. Incognito-ul este considerat delict.

Sistemul de guvernare din Ascenzia este o democrație pură, dar de o formă diferită de altele. Numele cetățenilor între 25 și 65 de ani sunt înscrise pe niște buletine care sunt introduse într-o mare urnă. La fiecare șapte zile, un copil trage un buletin cu un nume; cel al cărui nume este scos din urnă va fi rege al cetății timp de o săptămână. În același fel sunt extrase o sută de nume care formează, pe aceeași durată, parlamentul.

I-am cerut omului care mă însoțea să-mi explice această absurdă metodă. Mi-a răspuns că în democrații, cum înaintașii lor au putut observa, toți oamenii aspiră să comande și să guverneze. Sistemul adoptat satisface cu prisosință această dorință, căci în cursul unui an mai mult de cinci mii de cetățeni pot participa direct la guvernarea statului, în plus, în acest fel se evită pericolul clientelismului și al camarilelor: nimic nu este mai funest pentru libertate decât un guvern care rămâne mult timp la putere.

I-am atras atenția că, în felul acesta, dispar "alegerile", adică desemnarea celor mai buni.

Această remarcă nu a reușit să-l tulbure deloc pe ghidul meu.

- Ar trebui să știți că în republici, persoanele cele mai inteligente și mai cinstite evită din instinct să ia parte la viața politică, pe care o consideră murdară și putredă, așa fel încât electorii sunt puși în situația de a alege dintre cei mai puțin distinși și mai puțin integri. În sistemul nostru, din contră, nimeni nu se poate sustrage de la datoria sacră de a-și guverna, fiecare la rândul său, concetățenii,

și se întâmplă adesea să fie trași la sorți oameni stimați pentru spiritul și virtuțile lor, ceea ce nu se întâmplă în alte republici, în același timp se evită risipa de bani și de înșelătorii care decurg din alegerile obișnuite.

- Dar nu este prea scurtă durata mandatului?

- Acest obicei are avantajele sale. În cazul că persoanele alese prin tragere la sorți sunt proaste sau rele, nu pot produce mare pagubă în șapte zile. Dacă, din contră, sunt oameni drepți și pricepuți, scurtimea timpului avut la dispoziție îi mobilizează să realizeze imediat și fără întârzieri tot ceea ce cred că este util pentru binele comun.

Cu toate astea, o asemenea metodă de guvernare, oricât de stranie ar părea, este mai puțin șocantă decât religia dominantă din Ascenzia. Aproape toți locuitorii acestei țări sunt adepții doctrinei antice a lui Zarathustra, adică ei cred într-o divinitate creatoare și în același timp perfectă, în luptă cu o divinitate distructivă și detestabilă. Or, prin această doctrină, credincioșii ajung la niște concluzii neașteptate și de necrezut: rugăciunile, ritualurile, sacrificiile, se adresează numai divinității malefice, adică Diavolului. Toate sanctuarele sunt consacrate Demonului, toți preoții sunt în slujba Satanei. Motivele la care au recurs pentru a justifica această diabolică adorație, merită să fie prezentate, în ciuda aparenței de paradoxuri infernale pe care o sugerează.

"Bunul Dumnezeu, afirmă teologii noștri, este un tată iubitor; prin natura sa, care este eternă, el nu poate să nu iubească și să nu ierte. El nu are nevoie nici de ofrande, nici de rugăciuni; el știe mai bine decât noi ce ne trebuie

În fiecare moment și nu poate face altceva decât să-și protejeze fiii. Dumnezeu cel rău, dimpotrivă, are nevoie să fie lingușit, adorat, implorat pentru a-l face să nu se dezlănțuie prea tare împotriva noastră. Se fac daruri monștrilor, li se plătește un tribut, în speranța că ne vor cruța: noi facem același lucru cu Diavolul. Cel mai mare păcat al Demonului, este orgoliul: în felul acesta cultul exclusivist pe care i-l acordăm, felul nostru de a-i lăuda puterea, umilul nostru respect îl flatează, îl îndulcesc, îl fac maleabil. Rezultatul este că noi suntem, mult mai puțin decât alte popoare, victimele răzbunării sale. Dumnezeu cel bun, în infinita sa bunătate, are milă de frica și de slăbiciunile noastre: el știe foarte bine că dacă credința noastră de suprafață se adresează Diavolului, dragostea noastră profundă i se adresează lui."

Omul regelui, care mi-a dat aceste lămuriri, refuză să mă lase să intru în unul din templele orașului, cu toate că i-am oferit mult aur. A trebuit să părăsesc Ascenzia, zăpăcit încă de mirare și chinuit de curiozitate.

CONGRESUL PANCLAȘTILOR

Setebos, 5 martie

Congresul Panclaștilor, adică, așa cum o arată și numele, congresul Distrugătorilor Universalii, trebuia să înceapă la ora 5, dar eu am mai întârziat în tabăra țiganilor și am ajuns cu o oră întârziere.

Congresul era găzduit de un circ ecvestru, aflat în trecere. Intrând sub cupola marelui cort impermeabil, simțai că te sufocă duhoarea de grajd și de măcelărie. Scaunele grosolane, dispuse în cerc, erau toate ocupate de oameni de toate vârstele și de toate culorile, figuri sinistre și stranii; figuri de condamnați la moarte care au fost grațiați în ultimul moment; figuri de disperați scăpați din azil, de epileptici vicioși, de femei dubioase, cu aspect fanatic, care nu au putut fi niciodată fete. Ici și colo câteva măști de negri cu părul alb, de indieni având culoarea pământului ars și crăpat, de chinezi de culoarea untului ranced, fără gene și fără buze. În mijlocul arenei, o ladă mare servea de estradă și de tribună. Când am intrat, am putut vedea, îmbrăcat numai cu o cămașă de noapte care îi cădea până în călcâie, un bătrân corpulent care urla și gesticula.

- Trebuie să se termine o dată pentru totdeauna, striga el, cu această mârșavă glumă. Nu mai vrem să fim excroați și înșelați. Ni s-a promis libertatea, toate libertățile, și suntem, dimpotrivă, mai sclavi ca niciodată. Libertatea cuvântului, libertatea presei, libertatea

întrunirilor, libertatea conștiinței sunt toate libertăți parțiale și de început, libertăți homeopatice, bune pentru minorități de burghezi și de intelectuali; ele nu ne sunt suficiente nouă; pentru noi ele sunt de-abia aperitivul marelui banchet al celor înfometăți de o libertate absolută și totală. Voi știți că, pe lângă aceste firimituri de libertate, rămân, mai aspre ca niciodată, vechile interdicții ale moralei și antica sclavie a legii.

Conform doctrinei noastre, toate aceste limitări, chiar mărunte, a celor mai naturale instincte, a dorințelor celor mai comune ale speciei, sunt ofense la adresa libertății omului. Știți bine care sunt dorințele esențiale ale omului: să-și însușească tot ce îi este util, chiar dacă acel ceva aparține altuia; să ia viața tuturor celor care îi amenință interesele sau se opun plăcerilor sale; să posede toate femeile care îi plac, virgine sau femei măritate. Acestea sunt instinctele secrete și profunde ale tuturor oamenilor de toate rasele și de toate condițiile, chiar și ale celor care inventează și aplică legea, fie ei judecători, gardieni sau călăi.

Suntem încă sclavii unor coduri care interzic și pedepsesc furtul, jaful, omorul, adulterul și incestul, adică exact acțiunile care constituie adevăratul fond al naturii noastre, acțiunile din care omul, comițându-le, obține maximum de plăcere, în consecință, nu este legea cea mai odioasă dintre violentările aduse libertății oamenilor? Cei care au curajul să se revolte împotriva acestor reguli arbitrare sunt etichetați ca răufăcători și sunt crud pedepsiți cu închisoarea sau cumoartea. Ce vin ei să ne

povestească despre libertăți publice? Noi cerem toate libertățile și, înainte de toate, libertățile individuale și private. O libertate înconjurată de restricții și de interdicții nu este o adevărată libertate; ea este o sclavie camuflată de șarlatani și de trădători. Nu vom fi liberi decât în ziua când vor fi suprimați ultimii legislatori, ultimii judecători, ultimii polițiști.

O furtună de aplauze și de urlete întrerupse pe oratorul în cămașă de noapte.

- Moarte deputaților!
- Moarte miniștrilor!
- Moarte polițiștilor!
- Moarte stăpânilor!
- Moarte ofițerilor!
- Moarte tiranilor!
- Moarte tuturor! Trăiască anarhiștii!

Când liniștea a fost cumva restabilită, se auzi tunând din nou vocea indignată a corpolentului bătrân.

- Tocmai am auzit un "trăiască anarhiștii", și nu pot să nu-mi exprim mirarea în fața unei astfel de naivități. Anarhiștii, în comparație cu noi, Panclăștii, sunt niște vulgari reacționari. Acești fricoși propovăduitori ai compromisului visează o societate idealistă, bazată pe fraternitate și dragoste. Pentru ei, ca și pentru tiranii tuturor timpurilor, furtul și asasinatul sunt crime. Sărmani orbi imbecili, ei își imaginează că suprimarea proprietății private și formarea de grupuri muncitorești autonome vor putea transforma principalele și permanentele trăsături ale firii oamenilor. Omul, chiar și

după dispariția tuturor regilor și tuturor președinților, va rămâne ceea ce susținem noi: un animal de pradă, un animal erotic. Maxima filozofului englez¹ va fi întotdeauna adevărată: *homo homini lupus*; ca și definiția filozofului francez: *l'homme n'est qu'un gorille lubrique et feroce*. Anarhiștii lichidează stăpânii dar păstrează legea, care reprezintă cea mai rea dintre tiranii. Numai noi, Distrugătorii Universali, care ducem până la capăt principiile noastre, noi suntem singurii care putem deveni liberatorii umanității. Numai noi vom putea proclama adevăratele Drepturi ale Omului. Nu formulele goale ale burghezilor francezi din 1789, ci Drepturi ale Omului realiste, efective, drepturile omului autentic și sincer: dreptul de a fura, de a ucide și de a viola.

Aceste ultime cuvinte fură primite cu aplauze furtunoase. Dar imediat după asta, pe lada-tribună se repezi ca un tigru asupra prăzii, o femeie cu părul despletit și îmbrăcată în zdrențe negre care începu să vocifereze cu furie, în ciuda tumultului care îi acoperea vorbele. Era foarte palidă, foarte slabă, cu ochi de vrăjitoare a cărei privire fixă semăna cu orbitele unui cap de mort. Abia se liniști uraganul de aplauze și femeia își făcu auzit glasul.

- Mi se pare că prietenul Cerdial n-a insistat suficient asupra libertății noastre, a femeilor. El a spus mari adevăruri, dar este bărbat și mentalitatea sa a rămas prea masculină; el a pledat pentru dreptul bărbaților de a posedea orice femeie le place, dar n-a spus o vorbă despre

¹ Eroare intenționată a lui Papini . Maxima îi aparține lui Plaut în Asinaria.

dreptul femeilor de a fi posedate de orice bărbat pe care ele îl doresc. Trebuie recunoscut că, în ciuda religiei, a moralei și a legilor, bărbații se bucură deja de destule drepturi, cu toate că pentru asta trebuie să recurgă la tot felul de expediente și de viclenii. Dar pentru noi, femeile, această libertate este mult mai dificilă și mai primejdioasă. De exemplu, prostituatele trebuie să accepte orice client care plătește, chiar dacă este respingător, și invers, ele trebuie să plătească pe omul pe care îl doresc. Fetele nu-și pot alege decât un singur bărbat; femeile măritate, de obicei, nu ajung să aibă mai mult de trei sau patru amanți, și asta folosind tot felul de subterfugii și adesea punându-și viața în pericol. Și chiar urâtele și bătrânele, nu au și ele dreptul la plăcerile amorului de care trupul lor are nevoie? Trebuie terminat odată cu această stare de inferioritate; dacă vom fi învingători, i se va pune capăt. O dată cu Drepturile Omului, clar enunțate de prietenul Cerdial, noi cerem o Declarație a Drepturilor Femeii. Aceste drepturi sunt în număr de trei: dreptul la amorul liber, dreptul permanent la infidelitate, dreptul la avort.

Dubioasele și sinistrele femei din sală, numeroase în această adunare, se ridicară dintr-un salt și înconjurară tribuna, țipând și râzând, cu mâinile întinse spre curajoasa interpretă a gândurilor lor.

Am profitat de delirul acestor ciume obsedate pentru a ieși din cortul cercului fără a fi văzut. Știam de acum destul despre programul Panclăștilor; nu mă simțeam deloc în siguranță în mijlocul acestor turbați.

MOARTE MORȚILOR!

Orașul Mexic, 25 aprilie

- Domnule, îmi spuse tânărul îmbrăcat în negru care stătea alături de mine în sala pustie a barului Revoluției, aparțineți partidului celor vii sau partidului morților?

În loc de răspuns, l-am privit cu atenție, fiindcă până atunci nu-i remarcasem prezența. Avea o figură prelungă ca cea a unora din modelele lui El Greco; brun și descărnăt, cu mustăți scurte și negre, doi ochi de obsedat ca cei ai unei pisici sălbatice care își pândește prada. Aspectul său avea ceva ciudat: ceva de bandit și în același timp, ceva de poet; prin unele trăsături amintea de strămoși indieni.

La început am crezut că băuse prea mult și mi-am amintit că bețivilor trebuie să le vorbești cu sinceritate. L-am răspuns că nu înțeleg prea bine întrebarea.

- Sunteți bătrân, afirmă el cu dispreț; ar trebui să știți mai bine decât mine că morții îi domină și îi subjugă pe cei vii în mii de feluri. Morții sunt morți, fie, dar ei sunt infinit mai mulți decât cei vii, și în războaie superioritatea numerică triumfă. Morții nu au nimic de pierdut, ei sunt siguri de imunitatea lor și de faptul că nu pot fi pedepsiți. Morții sunt tiranici, vicleni, răi: vai de cel care nu știe să se apere de morți. Cu ei nu poți decât pierde. Amintiți-vă vechea formulă a dreptului francez: *Le mort saisit le vif* Morții au un aliat atotputernic: frica și superstițiile celor vii. Mă urmăriți?

- Vă urmăresc, dar nu înțeleg bine ce doriți să demonstrați și unde vreți să ajungeți.

- Nu sunteți faimosul Mr. Gog? Mi s-a spus că nu sunteți numai bogat dar și inteligent, ceea ce este excepțional pentru un om bogat. Poate m-au informat greșit și, în acest caz, vă cer scuze că v-am ținut un discurs ce depășește inteligența unui simplu proprietar de dolari.

- Un pic de răbdare, prietene. Poate voi ajunge să înțeleg ceva dacă vei avea bunăvoința, să adaugi câteva clarificări mai precise. Orice idee mă atrage, nici una nu mă sperie.

- Vă voi consacra încă zece minute, nu mai mult, fiindcă nu am timp de pierdut. Vă voi spune că vreau să proclam și să conduc cea mai formidabilă revoluție pe care pământul a putut-o vedea de la potop încoace. Revoluția celor vii împotriva morților. Noi avem naivitatea să credem că morții nu există. Dimpotrivă, de veacuri ei invadează pământul pe care trăim, ne fură timpul, ne stăpânesc gândurile, ne tiranizează cu imaginația și voința lor. Morții sunt stăpânii celor vii. Trebuie pus capăt acestei viclene și permanente sclavii.

Uitați-vă la școlile noastre: o mare parte a timpului este cheltuită cu învățarea și cunoașterea treburilor, aventurilor, necazurilor și teoriilor morților. Istoria, devenită idolul epocii moderne, nu este decât o lungă și plictisitoare Carte a Morților.

În politică, suntem obligați să dăm ascultare unor constituții, unor legi, unor obiceiuri și unor formule care, aproape toate, sunt testamente ale morților, în viața

noastră privată trebuie să respectăm ceea ce se cheamă ultimile dorințe ale morților, scrisorile lor, testamentele lor. În țările catolice preoții sunt zilnic ocupați cu oficiali și ceremonii destinate mântuirii sufletelor morților. Muzeele noastre sunt pline cu opere ale morților deveniți celebri; prestigiul vechimii lor îi impresionează pe tineri; ele slăbesc spiritele și, cât le stă în putință, împiedică nașterea noului. Mulți artiști se supun și acum canoanelor sculpturii grecești, vechi de douăzeci și cinci de secole, ca și preceptelor unor pictori morți de acum cinci sute de ani.

În piețele noastre publice se lăfăie defuncții iluștri, când călare, învârtind o sabie amenințătoare, când așezați, absorbiți de gânduri, împopoțonați în haine ieșite din modă.

În toate țările lumii există mii de imbecili, de spiritiști, de magi, de metafizicieni care pretind că pot chema morții sau cel puțin că pot avea unele raporturi misterioase cu ei.

În fine, pe deasupra, morții ocupă o imensă suprafață de teren. Cimitirele, care se înmulțesc și se largesc în fiecare zi, devin un pericol, în permanentă creștere, de înfometare a celor vii. Populația crește și, în același timp, suprafețele cultivabile, care procură hrana celor vii, sunt invadate de "locurile de veci ale morților". Dacă necropolele antice nu ar fi fost distruse cu timpul, astăzi nu ar mai exista nici un hectar liber pe care să putem cultiva grâu. Dar au rămas încă prea multe morminte, prea multe movile și coloane funerare, prea multe cimitire și capele. Ori noi îi vom omorî din nou pe morți, ori va trebui

să murim peste câțva timp înfometați ca niște câini.

Veți înțelege acum, sper, necesitatea - ce spun eu - urgența revoluției pe care încerc să o provoc. Trebuie, cât mai repede posibil, să schimbăm actuala stare a lucrurilor, care se manifestă prin dominația celor dispăruți asupra celor vii. Cuvântul de ordine? I-am găsit: Moarte morților! Trăiască cei vii!

Vreți să mă ajutați cu banii d-voastră? Vor trebui sume considerabile pentru propagarea ideilor noastre, pentru distrugerea monumentelor și cimitirelor, pentru suprimarea tuturor trădătorilor, complici și partizani ai morților, care se află printre noi. Doriți să fiți unul dintre susținătorii noștri sau una din victimele noastre?

- În sfârșit, am răspuns, am înțeles foarte bine sensul și scopul discursului d-voastră. M-ați convins că morții sunt mai puternici decât cei vii: tocmai din acest motiv, pentru că sunt deja bătrân, cum ați avut amabilitatea să remarcați, prefer să aparțin partidului celor mai puternici.

Tânărul îmbrăcat în negru rămase un moment buimăcit: am profitat de încurcătura sa pentru a ieși din bar și a mă sui în mașina care mă aștepta afară.

PREDICA DESPRE ORGOLIU

Bogota, 26 august

Cățarat în munte. Bogota este un oraș frumos, prietenos și plin de prospețime. Aici lenea nu dă remușcări și gândirea nu obosește. Plimbându-mă într-o seară pe o stradă lungă, strâmtă și puțin circulată, m-am trezit într-o piață în formă de triunghi isoscel, acoperită cu iarbă. Pe latura bazei, care era și cea mai mare, se vedea un edificiu în care, după câteva momente de incertitudine, am putut recunoaște o biserică. Cu toate astea, era o biserică total diferită de toate cele pe care le mai văzusem.

O foarte înaltă fațadă, pătrată, fără ferestre sau alte deschizături. Centrul acestui enorm pătrat era acoperit cu un mozaic ce-l reprezenta pe Isus, al cărui cap încoronat cu spini atingea marginea de sus a fațadei. Nu era pironit pe cruce, ca de obicei, ci cu brațele ridicate, părând să cheme la el trecătorii. M-am oprit să-l contemplan și atunci mi-am dat seama că sub picioarele sale, la suprafața solului, se deschidea o mică ușă strâmtă, care, după cât se părea, era singura intrare a acestei bizare biserici. M-am apropiat de această poartă: era atât de scundă încât a trebuit să-mi aplec capul și umerii pentru a intra.

Mă găseam într-un spațios atrium dreptunghiular, pavat cu marmură neagră și luminat de lampadare cu șapte brațe care atârnavă de plafon.

Acesta era pustiu, fără altar și fără icoane, dar pereții erau ocupați de confesionare în formă de piramidă,

Închise și întunecate ca niște morminte. Privind mai bine am putut distinge, în fund, chiar în fața mea, primele trepte a două scări care ar fi trebuit să conducă, spre o biserică subterană. Am coborât pe scara din dreapta și, într-adevăr, am ajuns într-o biserică mare cu trei naosuri, luminate prin două rânduri de ferestre rotunde, ce se deschideau spre cerul limpede. Pereții, sub aceste ferestre, erau acoperiți cu mozaicuri în stil bizantin, cu mult albastru și mult aur. Coloanele masive și maiestose, erau din marmură roză, cu vine negre, în capătul naosului central, dar la o oarecare distanță de altar unde străluceau sute de lumânări aprinse, era ridicat, puțin deasupra solului, un amvon din lemn alb, foarte modest, chiar sărăcăcios. Naosul era plin de oameni ce stăteau în picioare: femei cu eșarfe pe cap, bătrâni cu chelie sau cu părul alb, tineri bruneți în haine de culori deschise, indieni care căscau tot timpul etalându-și dinții strălucitori. Toți aveau aerul că așteaptă ceva sau pe cineva; m-am rezemat de o coloană și am așteptat și eu alături de ei.

La un moment dat am auzit timbrul de argint al unui clopoțel și am văzut urcând în amvon un preot înalt, cu capul acoperit de un voal negru brodat care îi acoperea fața până la gură.

El recită câteva rugăciuni în latină, apoi, într-o excelentă castiliană, cu o voce sonoră, își începu predica.

- Frați și surori, spuse el, am văzut împreună zilele trecute, felul și gravitatea fiecăruia din cele șapte păcate capitale. Astăzi aș vrea să vă vorbesc despre un adevăr pe care nimeni nu l-a spus până acum creștinilor. Aș vrea

să proclam în această biserică, închinată Umilinței Maicii Domnului, că aceste șapte păcate se reduc de fapt la unul singur: păcatul trufiei.

- Să ne gândim, de exemplu, la motivele mâniei: acest oribil păcat nu este altceva decât o formă de exprimare a orgoliului. Orgoliosul nu suferă să fie contrazis, orgoliosul se simte ofensat de cea mai mărunță opoziție a cuiva, de cel mai justificat reproș, orgoliosul vrea mereu să aibă ultimul cuvânt în fața celor pe care îi consideră ca inferiorii săi; din acest motiv el se lasă pradă injuriei, furiei și turbării.

Gândiți-vă la un alt păcat, la fel de odios și de blestemat: invidia. Orgoliosul nu poate concepe ca altul să aibă calități și șanse mai mari decât ale sale; trăind cu iluzia superiorității sale față de ceilalți, orgoliosul nu poate suporta să vadă pe alții ajunși mai sus decât el, mai onorați și mai lăudați, mai puternici și mai bogați. Invidia nu este decât o consecință și o manifestare a orgoliului.

Orgoliul se manifestă clar și în cazul respingătorului păcat al desfrâului. Bărbatul desfrânat este cel care dorește să supună voinței sale și plăcerii sale un număr cât mai mare de femei docile și binevoitoare. Femeia desfrânată este cea care vrea să supună dorinței și vanității sale un număr cât mai mare de bărbați și să-i sustragă drepturilor și dorințelor celorlalte femei. Frenezia posesiunii trupești are la origine iluzia dominării reciproce, altfel spus acel *libido dominandi*, care este adevărata sursă a orgoliului. Posesiunea carnală dă senzația de a fi stăpânul celui alt, adică superior acestuia; a fi iubit

înseamnă a fi preferat celorlalți, altfel spus, o creatură privilegiată. Toate astea nu sunt altceva decât semnul unui orgoliu orb.

Este mai dificil de recunoscut orgoliul în mârșavul păcat al lăcomiei. Dar aici, ca întotdeauna, ne vine în ajutor Sfânta Scriptură. Când șarpele, simbolul orgoliului, a vrut să o ispitească pe Eva, de ce mijloc s-a folosit, în afară de promisiunile sale înșelătoare? I-a oferit femeii un fruct atrăgător ca aspect și plăcut la gust. Amintiți-vă, de asemenea, că Domnul Nostru Isus Hristos, cu ocazia ultimei Cine, a oferit trădătorului pâine muiată în vin, adică cea mai tentantă dintre bucate, după ce spusese că Satan, adică orgoliul pusese stăpânire pe Iuda. Astfel, cei ce găsesc voluptate umplându-și burta și depășind nevoia de a-și astâmpără foamea se înrudesesc cu cei orgolioși; ei încearcă să-și dovedească bogăția și talentul în arta de a gusta și de a înghiți, adică superioritatea, prin această bravură animalică.

Chiar zgârcenia, iubiții mei frați, adică aviditatea de bani și de alte bunuri pământești, este strâns legată de trufie. Zgârcitul este cel care vrea ca tot ce există să-i aparțină, cel care refuză să cedeze celorlalți măcar o fărâmbă din comoara lui. Visul său este să devină cel mai bogat om, înconjurat de o gloată de săraci, știind că cel bogat, în această lume stupidă și perversă, este respectat, lăudat, onorat, implorat și servit ca un monarh. Pentru avar, bogăția este, înainte de toate, mijlocul de a-și satisface dorința de a domina.

Nu ne mai rămâne acum decât să aruncăm o privire

asupra rușinosului păcat al lenei. Dacă vă gândiți bine, leneșul este cel care speră, care pretinde să trăiască de pe urma muncii altora, ca și cum ceilalți ar trebui să-i plătească acest tribut pentru inferioritatea lor în raport cu el, sau ca și cum munca ar fi un lucru nedemn pentru trufașa sa superioritate. Leneșul este cel care nu face nimic, care nu întreprinde nimic pentru a-și ameliora sufletul sau condiția, și e ușor de dedus din asta că el se consideră deja perfect, mai bun decât cei din jur; or, veți recunoaște în această atitudine afirmarea omni-prezentului orgoliu.

Sper să vă fi demonstrat, chiar dacă sumar, justetea tezei mele, că nu există decât un singur păcat ce se manifestă în șapte feluri; păcatul diavolesc al trufiei. Din ceea ce v-am spus putem trage o groaznică concluzie: Creștinilor li se cere să urmeze exemplul lui Hristos care, înainte de toate, a fost sublimul simbol al umilinței, pentru că El, un Dumnezeu, a ajuns până acolo încât să se coboare pe pământ luând înfățișare de om. Dar Creștinii, cel puțin o mare parte din ei, sunt păcătoși și, în această postură de păcătoși, ei îmbracă diferitele veșminte ale trufiei, crima capitală a lui Lucifer. Deci ei renunță să-l imite pe Isus pentru a-l imita pe diavol. Astfel, noi toți, sub numele de Creștini, nu suntem altceva decât imitatorii Satanei.

În acest moment, predicatorul își ridică voalul ce-i acoperea fața și i-am putut vedea obrajii brăzdați de lacrimi. El îngenunche pe podeaua anvonului și continuă.

- În situația că eu, expunându-vă această doctrină pe

care o consider plină de adevăr și în același timp nouă, voi fi căzut în păcatul trufiei, așa cum ni se întâmplă tuturor, cer în genunchi iertare lui Hristos, Domnul și Stăpânul meu și vouă tuturor, frați și surori, care m-ați ascultat cu umilă răbdare.

Cuvintele ciudatului preot se întrerupseră în hohote de plâns. Alte hohote, gemete și suspine se auziră din rândurile auditoriului.

M-am desprins de coloana de care mă rezemasem, am urcat scara, am traversat atriumul, m-am aplecat ca să pot trece prin mica ușă așezată la picioarele Mântuitorului și am ieșit în piața pustie acoperită cu iarbă. Am simțit că respir mai liber, dar mărturisesc că eram nespus de bucuros că ascultasem această predică.

SFÂRȘITUL PERSECUTORILOR

Buenos-Aires, 6 iunie

Într-o mică revistă catolică ce întâmplător mi-a căzut în mână, am descoperit un curios articol, nesemnat, pe care vreau să-l copiez pentru a-l trimite unuia din prietenii mei americani căruia îi place să cerceteze legile și misterele istoriei. Articolul se intitula "Sfârșitul persecutorilor".

Sub acest titlu, în secolul IV d. Hr, celebrul Lactanțiu scria un tratat, pe care raționaliștii moderni îl consideră ca pe o simplă fantezie apologetică. Cu toate astea, adevărurile expuse de Lactanțiu, și anume că dușmanii creștinismului sunt aproape întotdeauna pedepsiți printr-o moarte tragică, au fost confirmate până în zilele noastre prin nenumărate exemple. Să ne mărginim a ne reaminti cum au pierit, în secolul XIX și în secolul nostru, cei mai faimoși adversari ai religiei și în special cei ai Creștinismului.

Marchizul de Sade, care n-a fost numai un romancier obscen și pervers, dar și un ateu declarat, așa cum o demonstrează *Dialogul între un preot și un muribund*, a murit nebun la Charenton în 1814.

Celebrul poet Shelley, care scrisese în tinerețe *Necesitatea ateismului*, carte de tristă celebritate, a murit înecat în marea Tireniană, în 1822, la vârsta de numai treizeci de ani.

Ilustrul filozof german Hegel, care se lăuda a fi "depășit" religia cu filozofia sa idealistă, a murit de holeră în 1821,

în deplinătatea puterilor, puțin după cincizeci de ani.

Criticul rus Belinski, dușman neîmpăcat al creștinismului, a murit de tuberculoză în 1848, la treizeci și opt de ani.

Creatorul pozitivismului, Auguste Comte, care și el a "depășit" și a negat religiile revelate, a căzut pradă unei nebunii delirante în ultimii ani ai vieții, încheiată la cincizeci și nouă de ani, în 1857.

Isidore Ducasse, cunoscut sub pseudonimul de conte de Lautreamont, autor al blasfematoriului "*Chant de Maldoror*", una dintre cele mai nebunești acuzații aduse Creatorului, a avut o moarte groaznică, poate asasinat, în 1870, la numai treizeci de ani.

Profetul supraomului, Friedrich Nietzsche, autor al *Antihristului*, înnebunește în 1888 și moare în 1900.

Foarte popularul romancier francez Emile Zola, care în operele sale a scos la iveală un materialism josnic și care a denigrat catolicismul în *Lourdes și Roma*, a murit asfixiat în somn, în 1902.

Robert Ardigo, preot care a renunțat la sutană și la credință pentru a se consacra filozofiei pozitivistice, și-a luat singur zilele în 1920.

Lenin, care a aprobat și a încurajat Societatea celor Fără-Dumnezeu, a fost lovit de o paralizie progresivă în 1920 și s-a stins în 1924.

Prietenul și însoțitorul său, Troțki, și el, de asemenea, dușman și persecutor al Bisericii creștine, a fost asasinat în 1940 de dușmanii săi politici.

Adolf Hitler, care a vrut să readucă în Germania vechiul păgânism anticreștin, s-a sinucis în 1945, în momentul

înfrângerii sale.

Alfred Rosenberg, prietenul și colaboratorul său, teoreticianul rasismului anti-semit și anti-creștin, a fost spânzurat la Nurenberg în 1946.

Continuând cercetările în istoria ultimelor secole și a vremurilor mai îndepărtate, s-ar găsi ușor și alte exemple de sfârșituri tragice ale celor care, prin actele sau scrierile lor, și-au propus să dărâme credința creștină. Se poate vedea din enumerarea făcută de noi, că nu este vorba de oameni obscuri sau lipsiți de importanță, ci dimpotrivă de personalități celebre care și-au lăsat numele în istoria literaturii, filozofiei și politicii. Această listă înspăimântă și credem că oricum trebuie meditat asupra sa, căci ea confirmă teza susținută în anul 317 de savantul scriitor care a fost Firmian Lactanțiu.

TINEREȚEA LUI DON QUIJOTE

Granada, 7 aprilie

În prețioasa colecție de manuscrise cumpărată de mine acum câteva luni, la Londra, de la lordul Everett, am găsit, printre altele, o ciornă a acelor *Mocedades de Don Quijote*, ciornă autografă a lui Miguel Cervantes, rămasă până acum necunoscută tuturor specialiștilor în literatura castiliană. Am angajat un tânăr profesor din acest oraș care să se ocupe de descifrarea lui, să-l transcrie și să-l traducă; astfel, am putut în fine citi această inedită preistorie a faimosului Cavaler al Tristei Figuri.

Celebra operă a lui Cervantes ne prezintă, așa cum toți știm, un Don Quijote de aproximativ cincizeci de ani, retras în locuința sa de la Argamasilla de Alba unde citea romane cavalerești. În cele două părți ale operei sale publicate până azi, nu ni se spune nimic, sau aproape nimic, despre viață dusă de el până în acel moment. Cu toate astea, se pare că Don Miguel a avut intenția să istorisească și tinerețea eroului său: moartea însă l-a împiedicat să dea o formă literară ciornei pe care o am acum în față.

Conform acestui manuscris, Don Quijote se trăgea dintr-o familie nobilă dar căzută în declin; din copilărie el se dovedi un suflet îndrăzneț și un spirit neliniștit. De cum ajunsese băiat mare și învăță cu un preot al locului, o leacă de latină și de teologie, tatăl său îl trimise la faimoasa universitate din Salamanca, unde, la început, fu atras de

profesorii de filozofie. Dar, după doi ani pierduți cu studiul acestei plictisitoare discipline, tânărul nostru Alonso Quijana - acesta era adevăratul său nume - se scârbi de aceste aride acrobații spirituale și de acest steril divertisment dialectic. El se îndreptă spre studiul literaturii și chiar scrise cu plăcere *romances* și *redondillas* cu subiecte amoroase. Între timp se îndrăgosti de o frumoasă tânără, fiica unui judecător, care - chiar dacă numai prin surâsuri și ocheade - îi dădu de înțeles că răspunde timidei și violentei sale pasiuni, în fine, într-o seară, el reuși să-i vorbească câteva minute; domnișoara, tremurând în întuneric, îi promise că va fi a lui și numai a lui. Tânărul cavaler, nebun de fericire, începu să bată câmpii; el scrise pentru ea versuri atât de arzătoare încât - ne spune Cervantes - hârtia pe care scria mirosea a fum. Dar veni o tristă zi când tânărul îndrăgostit află că logodnica sa se căsătorise cu un doctor în drept, prieten cu tatăl său.

Don Quijote înțelese atunci din ce aluat sunt plămădite femeile, chiar și cele care seamănă îngerilor, și prinse ură chiar și pe poezie. Disperarea sa fu atât de mare încât ceru și obținu intrarea într-o mănăstire carmelitană. Din copilărie el fusese un creștin pios; acum, după trădarea iubitei, s-a convins că numai Dumnezeu merită întreaga sa dragoste. El rămase în această mănăstire mai mult de un an, încercând să atingă cel mai înalt grad al perfecțiunii spirituale. Dar spectacolul pe care i-l ofereau călugării, tineri și bătrâni, erau pentru sufletul său curat altceva decât un bun exemplu. Cei mai mulți se dovedeau leneși

și indiferenți, legați numai prin obiceiuri mașinale de îndatoririle de suprafață ale credinței. Unii se arătau aroganți, răi și ipocriți. Alții chiar erau abrutizați de băutură și se țineau de femei. Viitorul Don Quijote avu curajul să se plângă de acest spectacol oribil șefului novicilor; din acel moment, acesta din urmă ajunse să-l dușmănească și să-l copleșească cu pedepse nedrepte.

Într-o dimineață fu chemat de starețul mănăstirii, care îi declară că nu este sigur de vocația sa religioasă: tânărul novice fu obligat să-și lepede haina călugărească și să plece. Grație protecției unuia dintre unchii săi, tânărul fu primit ca gentilom în Cameră, la Curtea din Madrid. Cervantes ne face să înțelegem că acesta a fost cel mai nefericit episod din viața eroului său. Avea aproape treizeci de ani, mintea sa se maturizase datorită amplelor lecturi și lungilor meditații. Or, tot ce vedea în jurul său îl făcea să sufere. Corupția marilor doamne, trufia nobililor, lăcomia miniștrilor, intrigile curtenilor, abjecția subalternilor erau izbitoare și răneau în fiecare moment sufletul său sensibil. Neputând rezista duhorii acestei cloace aurite, el ceru și obținu permisiunea Majestății Sale de a pleca în Lumea Nouă, în calitate de ofițer al unuia din vice-regate. De la început tânărul castilian încearcă o imensă plăcere parcurgând călare munți și păduri, printre popoare sălbatice, atât de diferite de locuitorii patriei sale. Totuși, cu timpul, această nouă experiență avu un sfârșit la fel de dureros ca și precedentele. În calitatea sa de creștin și gentilom, viitorul apărător al celor sărmani nu putu suporta să vadă atrocitățile și nedreptățile la care erau supuși

nefericiții *Indios*. Cruzimea și insolența conchistadorilor, lăcomia și corupția funcționarilor guvernamentali, violențele și proastele moravuri ale soldaților îl umplură de dezgust și de oroare.

În cinstita sa naivitate, el avu nefericita idee să denunțe aceste orori Consiliului Indiilor, care își avea reședința la Sevilla. A fost trimis din Spania un inchișitor al regelui, care, cumpărat cu aur de vice-rege, scrisese în raportul său că seniorul Alonso Quijana nu era decât un vizionar, un calomniator, un „*desatinado loco*” și, ca urmare, puse să fie arestat. Readus în patrie, el fu închis în închisoarea Alba de Tormes; aici zăcu câțiva ani fără a fi judecat. Nefericitul, tulburat de această nedreptate infamă, căzu într-o formă de delir melancolic, de care nu s-a mai putut vindeca niciodată. În sfârșit, s-a considerat că este un bolnav nepericulos și a fost pus în libertate. Ieșit din închisoare, n-a mai încercat să reînceapă o viață nouă; revenit în casa părintească, unde toți ai săi muriseră, el încercă să se consoleze uitând urâciunea realităților care i se înfățișaseră în atâtea feluri; el se refugie în regatul fanteziei eroice și poetice, în acele poeme cavalierești romanțioase în care își regăsea idealul său de cavaler creștin, îndrăgostit și neînfricat.

Cum l-au captivat aceste lecturi efectuate în singurătate și ce s-a întâmplat cu el după aceea, fiecare o știe, dacă a citit capodopera lui Miguel Cervantes. Mi se pare totuși că, în opera abia schițată pe care o am în față, se află adevărata cheie și justificarea fantezistelor fapte ale lui Don Quijote de la Mancha. Se poate înțelege, în fine, de

ce bătrânul gentilom decepționat, întristat și obsedat, s-a izolat în propria casă, citind aceste cărți de aventuri imaginare - singurele care îl puteau consola după aspra și murdara realitate care îl făcuse să sufere până atunci. Cine nu cunoaște tinerețea lui Alonso Quijana nu-l poate înțelege pe Don Quijote de la Mancha, omul matur, și extravagantele sale pline de generozitate.

CONVERSAȚIE CU GARCIA LORCA

(sau: DESPRE CORIDE)

Madrid, 8 aprilie

Ieri am mers în Plaza de Toros; un prieten spaniol care mă însoțea mi-a prezentat un tânăr cu o înfățișare masculină și o figură spiritualizată, cu numele de Garcia Lorca; este deja cunoscut ca poet și pictor atât aici cât și în America. Prin aerul său mândru, cumva sălbatic, acest tânăr mi-a făcut o impresie extraordinară; după coridă am intrat toți trei într-o cafenea din Pombo. Cum se întâmplă adesea în această țară, conversația a alunecat spre tauromahie; am vrut să aflu de la Garcia Lorca ce gândește despre străinii care văd, în aceste jocuri sângeroase, o probă de cruzime a poporului spaniol.

- Nu toți străinii se dovedesc atât de stupizi, mi-a răspuns tânărul poet; cu toate astea, majoritatea celor ce vin aici sunt atrași și, în același timp, dezgustați de spectacolul oferit de coridele noastre. Asta se datorează în mare măsură faptului că avem de-a face cu filistini, lipsiți de un veritabil simț poetic, chiar și când e vorba de oameni cultivați. Sunt pe cale să scriu un poem despre Ignacio Sanchez Mejias, unul dintre toreadorii noștri cei mai faimoși; sper să fac înțeleasă frumusețea eroică, păgână, populară și mistică în același timp, a luptei dintre om și taur. Cred că nimeni n-a știut să explice străinilor sensul profund, sublim, aș spune supraomenesc, al sacrificării taurului.

În ciuda scenografiei sale de spectacol acrobatic, corida reprezintă în realitate un mister religios, un rit sacru. Toreadorul, ca și acoliții săi, reprezintă un fel de preot din timpuri precreștine, dar pe care Creștinismul nu-l poate condamna. Ce reprezintă taurul în conștiința oamenilor? Energia primitivă și sălbatică și, în același timp, excesul forței de fecundare. El reprezintă bruta cu întreaga sa forță oarbă, masculul cu întreaga sa forță sexuală.

În același timp omul, dacă dorește să fie într-adevăr om, trebuie să conducă și să disciplineze forța prin inteligență și să înnobileze sexul prin dragoste. El trebuie să înlăture din el animalitatea primitivă, el trebuie să supună bruta din el. Și simbolul cel mai evident al acestui antagonism, în efortul său de purificare, este taurul. Omul trebuie să-și ucidă pornirile taurine aflate în el: adorația forței musculare, cu tendințe agresive, și forța erotică, de asemenea agresivă.

Corida este punerea în scenă, în mod public și solemn, a victoriei virtuții umane asupra instinctului bestial. Toreadorul, prin rapiditatea și subtilitatea inteligenței, prin ușurința mișcărilor sale sprintene și elegante, domină, învinge și doboară masa musculară, oarbă și violentă a taurului. Această victorie asupra bestiei senzuale și feroce, este proiecția exterioară vizibilă a unei victorii interioare. Astfel corida este simbolul pitoresc, agnostic, al superiorității spiritului asupra materiei, a inteligenței asupra instinctului, a eroului surâzător asupra monstrului îmbăloșat de furie - dacă vreți, a înțeleptului Ulissee asupra crudului Ciclop. Deci, toreadorul este instrumentul

sângeros al unei ceremonii cu substrat spiritual, spada sa înlocuiește cuțitul sacrificator al preoților antici. Și pentru că creștinismul cere oamenilor să se lepede de pornirile bestiale, nu e nimic straniu în faptul că un popor catolic ca al nostru se îmbulzește să participe la aceste jocuri sacre, chiar dacă nu le înțeleg clar semnificația spirituală. Ș-ar putea aminti că ritualul de inițiere al vechiului cult a lui Mithra - această religie care, la un anumit moment, a compromis triumful creștinismului - constă în sacrificiul taurului, care se numea *taurobole*. Dacă aceste ființe umane, acești puritani, care în general sunt niște mărginiți, ar fi capabili să descopere sensul ascuns al tauromahiei, ar judeca altfel coridele noastre.

Prietenul meu spaniol se ridică și-l îmbrățișa pe Garcia Lorca. Chiar și eu, fără a arăta un asemenea entuziasm, am recunoscut că ingenioasa și paradoxala sa teorie merită o meditație atentă.

PRIMUL ȘI ULTIMUL

(de MIGUEL DE UNAMUNO)

Madrid, 29 mai

Pasiunea mea pentru manuscrise originale crește pe zi ce trece. Nemulțumindu-mă cu cumpărarea colecției Everett, care conține atâtea capodopere încă necunoscute, am pornit în căutarea altor manuscrise ale unor autori celebri. Zilele acestea am avut șansa să găsesc la un bătrân gazetar ajuns în mizerie, începutul unei opere a lui Miguel de Unamuno.

Ea se intitulează *Primul și Ultimul* și cuprinde numai schița primei scene. Subiectul acestei opere este cu totul original; n-am reușit încă să-mi dau seama dacă este vorba despre o operă de tinerețe sau dacă acest mare gânditor și poet a scris-o în ultimele sale zile. Înclin să cred că ea reprezintă concepția unui bătrân tulburat de ideea decadenței creștinismului.

Acțiunea începe în momentul ce corespunde sfârșitului lumii; viața a dispărut de pe pământ, în imensa singurătate, două ființe - supraviețuitoare sau înviate? - se întâlnesc și se recunosc: primul om, adică Adam, Ultimul Om, care nici nu are nume; este un fel de automat viu; ca semn al identității sale el poartă, spânzurată pe piept, o plăcuță pe care este gravat: W.S. 347-926.

Aceste două creaturi, atât de profund diferite, se privesc în tăcere: omul perfect așa cum a ieșit din mâinile lui Dumnezeu și omul mecanic, devenit, cu ajutorul științei și

al spiritului de gloată, un simplu număr, un atom. Ființa asemănătoare îngerilor și omul care a devenit aproape o mașină. La început nu știau ce să-și spună; se priveau cu neîncredere și cu antipatie. Ei reprezintă, unul în fața celuilalt, începutul și sfârșitul istoriei omenești; cu toate acestea se simt atât de străini, atât de îndepărtați, atât de diferiți unul de celălalt, atât de opuși încât nu știu cum să înceapă dialogul.

De aici, spune Unamuno, se naște tragedia, înfricoșătoarea tragedie: primul părinte nu știe ce să-și spună ultimului dintre fiii săi.

Între acești doi taciturni apare dintr-o dată un gigant păros: este Hanuman, zeul maimuțelor și prietenul oamenilor. El le reproșează celor două creaturi strania lor tăcere, în fața sa, asistat de îngerul Ariel și de demonul Belphegor, cei doi vor trebui să-și susțină cauza. Adam este obligat să vorbească. Bătrânul patriarh, înveșmântat doar cu un șorț din piele de leu, declară că ar fi vrut să-l acuze pe degeneratul său descendent, dar remușcărilor propriiei sale greșeli l-au oprit să o facă. «Când am cedat devorantei ispite, spuse el, aceea de a ști, de a cunoaște, de a deveni asemeni lui Dumnezeu, deja în această dorință exista în germene ceea ce toți descendenții mei au numit știință și mai ales, această nebunie de a se substitui Creatorului. Tocmai pentru că au încercat să-l zeifice pe om, descreierații mei descendenți au ajuns la renegarea umanului, la adevărata cădere, definitivă a omului. Nu am deci dreptul să port pică acestui avorton degradat și dezumanizat».

Totuși Ariel protestă: «Tu uiți, Adame, că păcatul tău a fost răscumpărat, că prin sacrificiul său Dumnezeu a redat omului o parte din ceea ce greșeala ta l-a făcut să piardă. Tu ai deci dreptul să acuzi și să condamni».

- Nu, replică Belphegor rânjind, Dumnezeu nu a reușit să-i redea omului demnitatea sa inițială și adevărata sa perfecțiune. Chiar după venirea Fiului, urmașii lui Adam au rămas slabi și nestatornici, orbiți de sânge și de orgoliu. Ei au fost obligați să se ostenească pentru a recuceri, cu slabele lor forțe, înțelepciunea și puterea. Dumnezeu i-a blestemat și i-a pedepsit, i-a lăsat pe mâna Diavolului, și atunci ei ne-au chemat să-i ajutăm. Noi, demonii, ne-am răzbunat; sunt gata să-l apăr pe ultimul om, care este opera noastră.

Atunci W. S. 347-926 ceru cuvântul. «Tot ce bălmăjiți voi aici nu este altceva decât un șir de absurdități, exprimate într-un limbaj rudimentar, depășit, de neînțeles și găunos. Pentru noi noțiunile de Dumnezeu, de greșeală, de mântuire, de păcat, de bine și de rău, nu mai au de secole și de secole, nici o semnificație. Omul a devenit adevăratul și unicul stăpân al lumii și nu avea altceva de făcut decât să se ocupe de exploatarea resurselor planetei pentru a-și asigura existența. Noi am suprimat toate vechile fantasmagorii idealiste, toate mitologiile, toți idolii erelor primitive; toate acestea au fost uitate. Liberul arbitru era o iluzie, dragostea, o ridicolă pierdere de vreme, virtutea, un vis plictisitor, individul, nimic altceva decât un atom, un număr, iar Dumnezeu, un concept inutil și absurd. Viața automatizată, viața colectivă

a distrus toate sentimentele stupide, emoțiile chinuitoare, gândurile zadarnice, suferințele idioate, iubirile inutile. Toate aceste copilării, toate aceste superstiții au fost la modă în epocile de barbarie ale culturii, din timpurile ce duc de la Platon la Dante și de la Milton la Kant.

În orice caz, singurul care ar avea dreptul să mă judece este Hanuman: pe el, nu pe Adam al vostru îl recunosc ca primul meu părinte.»

Din păcate, ceea ce se poate citi din manuscris se oprește aici. Celelalte pagini conțin note răspândite, prescurtări, nume ale altor personaje, începuturi de frază din care nu se poate reconstrui urmarea tragediei. Este și opinia prietenului meu Ernesto Gimenez Cabalero, desăvârșit cunoscător al literaturii castiliene vechi și moderne.

REVOLTA ACTORILOR

Toledo, 8 iunie

Ieri seară, în marele teatru al acestui oraș, am asistat la un incident care nu cred să se mai fi petrecut vreodată de când există teatre și actori.

Văzusem un afiș care anunța reprezentația piesei *Moartea lui Danton*, de Büchner; nu știam cum să-mi petrec seara și nu văzusem niciodată această tragedie: am mers deci la acest spectacol.

Am ajuns un pic prea devreme; parterul era pustiu iar în loji nu se afla nimeni, încet-încet începură să vină spectatorii: dar numai bărbați. La ora de începere a spectacolului, în sală se aflau răspândite vreo treizeci de persoane. Am presupus că numele autorului trebuie să fie aproape necunoscut în această țară, cu toate că *Woyzeck* al său îl făcuse deja celebru; fără îndoială că subiectul nu mai putea prezenta atracție pentru un public care n-a manifestat niciodată un entuziasm special pentru eroii Revoluției Franceze.

Din când în când, mai intra câte un spectator melancolic; în fine, cu o jumătate de oră întârziere, se ridică cortina.

Nu sunt un cunoscător al subtilităților acestei foarte frumoase limbi care este spaniola; dar cum citisem de curând tragedia lui Büchner, am putut înțelege tot; mi-am dat seama că actorii erau excelenți, toți, nu numai cei din rolurile principale, cum se întâmplă adesea.

Cu toate astea, puținul auditoriu, împrăștiat ici și colo în fotoliile de catifea roșie, lăsa să se vadă că spectacolul nu place; unii începură să râdă în surdină, alții șușoteau între ei manifestându-și nerăbdarea prin gesturi. Anumite replici cinice și paradoxale ale lui Danton și ale prietenilor săi erau primite cu proteste de indignare sau cu accese de tuse simulată. Totuși primul act se termină fără prea mari proteste, dar căderea cortinei fu urmată de fluierături turbate și de exclamații ironice.

Odată cu începerea celui de al doilea act, începu cea de a doua tragedie, adică scandalul violent între sală și scenă. Cu toate că erau puțini, spectatorii păreau din ce în ce mai iritați, fie că nu puteau suporta tonul ironic și dezinvolt al dialogului lui Büchner, fie că nu le erau pe plac actorii și actrițele. Râsetele nu mai erau înăbușite, ci ostentativ zgomotoase; unii spectatori se agitau ca apucații ridicând glasul și arătându-și bastoanele; zgomotul comentariilor insultătoare ajunsese să acopere glasurile actorilor. Un bătrân cu barba albă, care părea mai dezlănțuit decât ceilalți, se apropie de rampă și aruncă spre Danton bastonul său cu mâner de fildeș.

Atunci se petrecu ceva de necrezut. Protagonistul tragediei, înalt și masiv, așa cum cerea rolul, luă de jos bastonul, îl ridică deasupra capului și cu un gest hotărât comandă camarazilor săi să întrerupă spectacolul. Apoi, cu o voce iritată, le spuse ceva ce nu am putut înțelege. Din culise au apărut alți actori îmbrăcați în soldați sau în oameni din popor; apoi apărură mașiniștii și ceilalți angajați ai teatrului: unul dintre aceștia aduse o scară pe

care o așeză între scenă și sală, după care, folosind această cale, toată această mulțime, fără să spună o vorbă, dar hotărâtă, se năpusti spre fotolii alungându-i pe spectatori.

Cei din trupă, la care se adăugaseră și întăririle venite din culise, erau mai numeroși decât nefericiții spectatori: aceștia, aiuriți și speriați de acest *pronuciamiento* neprevăzut, nu opuseră aproape nici o rezistență.

Am înțeles repede cum se va sfârși această poveste și, profitând de confuzia provocată, m-am strecurat pe un culoar lateral; cum ușa unei loji era deschisă, m-am furișat înăuntru și m-am ascuns cum am putut mai bine în spatele unei perdele. Unii dintre spectatorii urmăriți încercau totuși să se opună acestei brutale expulzări, dar degeaba, fiindcă asediatorii erau mai numeroși și beneficiau de avantajul surprizei.

În câteva minute sala a fost golită de rebeli; porțile teatrului au fost blocate iar actorii, bucuroși de triumful revoltei lor improvizate, au revenit pe scenă. Am crezut că vor întrerupe reprezentația și vor stinge luminile. Spre marea mea uimire lucrurile nu se opriră aici. Figuranții și mașiniștii dispărură în culise; actorii și actrițele își reluară locul în scenă.

Danton, "palid și enorm", li se adresă cu glas puternic, înainte de a-și relua rolul:

- Acești imbecili nu înțeleg nimic; voiau să împiedice reprezentarea acestei capodopere; pentru prima oară în istoria teatrului, actorii, care sunt artiști și interpreți ai poezilor, s-au revoltat și au învins. Acum, că am alungat

aceste animale, ne putem relua lucrul în liniște, în fine, vom putea juca după bunul nostru plac.

Reprezentăția fu reluată, mai cu viață, mai sincer decât prima oară, ca și când actorii s-ar fi atlat în fața unui public atent și receptiv.

Sala era întunecată și pustie ca un câmp de luptă la miez de noapte. Cuibărit în spatele perdelei mele am putut asculta până la ultima sa scenă originala și sinistrua tragedie a lui Büchner. La sfârșit nu m-am putut abține și am aplaudat zgomotos.

- Suntem descoperiți! strigă Danton. Cine e intrusul rămas acolo?

Am ieșit din lojă, am alergat în avanscenă, am explicat prezența mea acolo și mi-am declarat admirația pentru Büchner și pentru întreaga trupă. Ca urmare, am primit și eu aplauze înainte de căderea cortinei. După câteva clipe eu și actorii eram prieteni; am mers împreună să încheiem noaptea într-o tavernă din apropierea teatrului, unde am comentat cu veselie prima "revoltă a actorilor" petrecută în istoria teatrului.

VIZITĂ LA SALVADOR DALI

(sau: DESPRE GENIU)

Barcelona, 26 iunie

Am fost să văd o expoziție a lui Salvador Dali, sperând ca acolo să-l pot întâlni pe celebrul pictor catalan. Era într-adevăr acolo, în capătul ultimei săli, cu lungile sale mustăți în furculiță, de o parte și de alta a gurii, ca cele ale mandarinilor manciurieni, în mijlocul unui cerc de tineri imbecili și de bătrâne doamne vopsite și revopsite. Era, se spune, auditoriul său preferat: cei care încă nu au început să trăiască și cele care deja au încetat să trăiască. Prin secretarul expoziției, l-am rugat pe Dali să-mi acorde o audiență de câteva minute. Pictorul mă privi cercetător un moment apoi îmi spuse:

- Vă cunosc, știu cine sunteți. V-am citit jurnalul și sunt mirat că ați așteptat atâta vreme până să mă căutați. Câteva vorbe schimbate cu mine v-ar fi scutit de plictiseala, ca să nu zic supliciul inutil de a asculta mii de povești fără miez și lipsite de sens. Acum e prea târziu. Mergeți și adresați-vă imbecililor cu eșapamentul mereu deschis și papagalilor dumneavoastră.

Am încercat să mă scuz cum am putut mai bine, dar Dali rămase necruțător; mustățile îi tremurau de gâfăiala unei furii greu stăpânite.

- Plecați, plecați, Mr. Gog. Nu sunt omul pe care îl căutați. Nu ați putea înțelege nici măcar un singur gând al meu. D-voastră vă plac oamenii originali, dar eu mă afl

deasupra originalității: eu reprezint noul în eternitate. D-voastră căutați oameni inteligenți: eu sunt deasupra inteligenței, pentru că eu sunt geniul absolut, geniul *tout court*. Refuz să vorbesc unor ființe ca d-voastră care se bălăcesc în banalitate. Lucrul meu este prea important ca să-mi pot permite să pierd chiar și numai un minut pentru a repara această pendulă stricată care este mintea d-voastră.

- Dar, domnule Dali...

- Ați vrea să știți ce sunt pe cale să fac? E prea complicat pentru d-voastră. Sunt pornit să transform, exprimând-o în alte forme și alte noi simboluri, întreaga realitate umană și divină. Sunt pe cale de a răsturna lumea cunoscută, revelându-i cealaltă parte - reversul; căci adevărul este ca luna care nu ne arată decât una din fețele sale. Numai geniul meu este capabil să impună o a doua viziune a universului, mai autentică. Dumnezeu a lăsat creația pe jumătate terminată: lui Salvador Dali îi revine sarcina de a o termina. Pentru asta sunt obligat să-l refac pe Dumnezeu - vreau să spun ideea eronată și josnică pe care oamenii și-au făcut-o despre Dumnezeu. Dali nu este un artist ca cei de până acum, ci un creator care trebuie să deschidă calea celei de a doua ere din istoria umanității, înainte de Dali și după Dali. Dali este ultimul mântuitor iar pictura lui reprezintă evanghelia sa. Cum ați putea dori să pierd un singur minut cu d-voastră? Plecați, sau de nu, voi pune îngerul meu păzitor să vă gonească!

Într-adevăr, mă săturasem. Cunoșteam acum persoana

lui Dali și mania sa. Mi-a spus chiar mai mult decât aș fi dorit să aflu. Am ieșit din expoziție fără a-l mai saluta și am intrat imediat într-o cafenea din Rambla unde am savurat pe îndelete o oranjadă rece.

LA VENGANZA

Arbuela tras los montes, 12 aprilie

Un avocat din Toledo mi-a spus că într-un târgușor basc, ascuns între munți, are loc de secole, în Vinerea Mare, o ceremonie foarte stranie, numită *la Venganza*. Este vorba de o slujbă neobișnuită, creștină, dar exclusiv laică, fără clerici - unică în lume. Puțini oameni știu de ea chiar în Spania; ea este total ignorată de vizitatorii străini.

Am ajuns la Arbuela în Joia Mare și a trebuit să-mi petrec noaptea la un negustor de cai, unicul hotel al locului fiind în întregime ocupat. În dimineața următoare, în zori, în piața mare, erau deja adunați actorii acestei ceremonii, ceva mai mult de o sută de persoane. Nu erau decât bărbați, aproape toți în floarea vârstei; nu am văzut nici adolescenți, nici bătrâni.

Toți acești oameni aveau fața vopsită cu un roșu-stacojiu intens și purtau mantale lungi de culoarea cenușii; toți călare pe măgari suri, cu harnașamente sărăcăcioase, cum se obișnuiește în această țară. La semnalul răgușit al unei trompete, cavalcada se puse în mișcare; am urmat-o și eu călare pe un măgar.

În capul cortegiului flutura un stindard pe care se putea vedea pictată imaginea albă a unui schelet. Se urca pe un drum de catări abrupt și stâncos, mărginit de tufe scunde de ienupăr. Nimeni nu vorbea și nu cânta. Din când în când se auzea zbieratul unui măgar; acest suspin dezagreabil se pierdea în aerul umed al dimineții.

Urcușul dură cam o oră. Lungul șir de măgari și de oameni cu fețe grave și roșii urca încet trecând peste praguri și pante tot mai sărace și mai dezgolite. Dintr-o dată convoiul se opri pe un vast platou, unde alți oameni așteptau. La umbra unei stânci înalte se putea vedea o mare masă de piatră, sprijinită pe patru coloane de stejar necojit, iar pe masă se aflau - din cât puteam să-mi dau seama șapte cuferașe acoperite cu postav alb. În spatele mesei așteptau șapte bărbați, cu obrazul vopsit în roșu, ca cei care sosiseră. Aproape de masă era o grămadă mare de crăci uscate, căreia i se dăduse foc și începuse deja să ardă. Spectacolul avea ceva misterios și maiestuos. De jur împrejur se înălțau, ascuțite și înspăimântătoare, crestele Sierrei Negra. Doi ulii planau la mare înălțime în lumina gălbuie a soarelui.

Pelerinii descălecară în liniște și se așezară în semicerc în fața mesei de piatră. În ciuda vopselei roșii care îi făcea să semene cu niște paiețe, fețele lor păreau gânditoare și austere. Începu ceremonia. Unul din bărbații care așteptau lângă masă, dezveli primul cufăr și îl deschise. Scoase din el un cocoș, un cocoș mândru și trufaș, cu o frumoasă creastă de culoarea sângelui. Bărbatul îl apucă de gât și i-l rupse dintr-o smucitură, apoi spuse:

- Tu, cocoș, tu reprezinți orgoliul nostru. Focul să te înghită. Și cocoșul, zbatându-se încă, fu aruncat pe rugul aprins.

Un al doilea bărbat scoase din al doilea cufăr un câine cu o privire rea care începu imediat să latre. Cu un pumnal cu plasele de argint omul îi tăie beregata.

- Tu, câine, tu reprezinți furia noastră, focul să te distrugă. Și javra însângerată fu aruncată în foc.

Al treilea om deschise cu grijă al treilea cufăr și scoase din el un porumbel alb care se zbătea, îi zdrobi capul cu o piatră și spuse:

- Tu, porumbel, tu reprezinți desfrâul nostru. Focul să te prefacă în scrum.

Bietul porumbel sfârși, ca și celelalte victime, în cărbunii rugului. Cel de al patrulea bărbat scoase din al patrulea cufăr un șobolan enorm, îl gâtui cu mâinile sale noduroase și declară:

- Tu, șobolan, tu reprezinți lăcomia noastră. Focul să te mistuie.

Al cincilea om scoase din al cincilea cufăr un mic șarpe negru și, cu un cuțit ordinar, îi reteză capul.

- Tu, șarpe, reprezinți invidia noastră. Focul să te mănânce.

Cel de al șaselea om luă din cel de al șaselea cufăr o coțofană care scotea țipete stridente, agitându-și frumoasele aripi albastre. Dar cel destinat să o sacrifice îi rupse gâtul cu ambele mâini și o aruncă în flăcări.

-Tu, coțofană hoată, tu reprezinți zgârcenia noastră. Focul să te spulbere.

Al șaptelea bărbat scoase din ultimul cufăr o pisică enormă, într-o secundă, omul o sugrumă și strigă:

- Tu, pisică, tu reprezinți lenea noastră. Focul să te transforme pentru totdeauna în cenușă.

Atunci omul care purta stindardul pe care era pictat scheletul, se apropie și puse pe foc acest simbol funebru.

Din acel moment toți pelerinii își scoaseră mantalele cenușii și lăsară să se vadă că pe dedesubt erau îmbrăcați cu frumoase tunici albe brodate cu aur. Apoi, unul câte unul, fugiră la un izvor din apropiere unde se spălară și-și curățiră fața de vopsea. Acum puteau fi văzute adevăratele lor figuri, fețe cinstite și aspre de țărani cu pielea arsă și ridată, de meșteșugari uscățivi, de burghezi palizi.

Când toți au fost gata, în veșminte albe și cu fețele curate, încălecară din nou pe măgari; cortegiul se puse în mișcare întorcându-se spre sat, lăsând în urmă platoul pustiu, rugul fumegând și cele șapte victime arse.

În contrast cu urcușul, coborârea fu zgomotoasă și grăbită; toți vorbeau și râdeau; unii mai tineri cântau o veche romanță. Printre stâncile drumului de catări, cu o grabă voioasă, măgarii porniră în trap; în mai puțin de o jumătate de oră ajunserăm în piața din Arbuela, iar pelerinii reintrară în case.

Cu toate astea aș fi vrut să aflu mai mult despre această ceremonie pe jumătate păgână, pe jumătate creștină. M-am adresat unui bătrân preot care asistase la întoarcerea noastră; i-am cerut părerea despre ceea ce avusesem ocazia să văd.

- Este un obicei foarte vechi, îmi spuse el, care s-a păstrat numai la Arbuela; este, fără îndoială, ceea ce a mai rămas dintr-un ceremonial religios practicat în evul mediu, care vrea să simbolizeze, în ziua crucificării Domnului, moartea celor șapte păcate capitale. Oamenii își vopsesc fața cu roșu pentru a simboliza rușinea

resimțită pentru păcatele lor; încalecă numai pe măgari, pentru a imita umilința Mântuitorului; aruncă cele șapte animale simbolice pe rug, care reprezintă focul iadului. Cum toți cei care participă la această solemnități sunt buni catolici, noi preoții o tolerăm; dar clerul, din ordinul episcopului, refuză să participe; ni se pare că această ceremonie are în ea ceva ridicol și naiv. Ea se numește *la Venganza*. Dar nu se prea înțelege dacă este vorba răzbunarea lui Dumnezeu, sau de răzbunarea oamenilor împotriva păcatelor. Poporul numește această procesiune, probabil nu fără ironie "urcușul măgarilor".

I-am mulțumit bătrânului preot, dar i-am mărturisit că nu sunt de acord cu sensul dat de el acestui vechi obicei, în ce mă privește, chiar și numai din punct de vedere estetic, eu sunt foarte mulțumit că am luat parte la acest spectacol magic și sălbatic, de o grandioasă simplitate.

UN MARE ÎNȚELEPT

Napoli, 19 februarie

Câțiva napolitani mi-au spus că la Castellamare di Stabia trăiește un bătrân înțelept, care în obiceiuri, în principii, în toate, este opusul contemporanilor săi și ai noștri, într-atât încât ai zice că a fost scos, ca statuia unui filozof antic, dintre ruinele acoperite de Vezuviu. În această lume de nevropați și de surescitați, înțelepciunea este ceva așa de rar încât nu am putut rezista tentației de a-l cunoaște.

Mr. Gersole afirmă că are optzeci de ani, dar poate o spune din cochetărie, căci are părul încă negru, dantura aproape intactă și tenul încă proaspăt.

L-am întrebat cui datorează, după părerea sa, acest aer tineresc la o vârstă atât de înaintată.

- Prietenii mei, îmi răspunse el, vorbesc mereu despre înțelepciunea mea, demnă de gânditorii antichității. Eu îi las să vorbească, în realitate, înțelepciunea mea constă în faptul că am refuzat orice formă de viață. N-am vrut să studiez pentru că am știut, din instinct, că se uită foarte mult din ce ai învățat, că unele lucruri pe care le afli te întristează, că aproape întreaga știință este nesigură și înșelătoare. Nu am fost niciodată îndrăgostit, căci această stupidă nebunie, care te face să preferi o singură faptură tuturor celorlalte, a fost mereu pentru om un motiv de agitație, de neliniști, de delir, de deziluzii și de furii ucigașe. De aceea am considerat amorul ca o simplă

nevoie fiziologică, la fel de pașnică și de naturală ca tentația de a mânca o piersică coaptă sau nevoia de a debarasa intestinul de materiile care îl încarcă.

Așa m-am pus la adăpost de neajunsurile familiare și de nenumăratele necazuri, griji și obligații ce provin din faptul de a avea nevastă și copii.

Nu am vrut să mă implic nici în politică. Dragostea de patrie este una din înfumurările absurde și funeste ale omului modern. Dragostea de patrie ne inoculează invidia, orgoliul, mânia și alte păcate capitale; este un focar de ură, adică de moarte. Pentru mine nu contează dacă sunt guvernat de roșii dau de negri, de albi sau de albaștri. Știu foarte bine că și unii și ceilalți îmi rod libertatea și-mi tund cât pot averea. Oricare ar fi partidul la putere, cetățeanul cinstit este condamnat să trăiască într-o cușcă și să plătească impozite.

Cât despre religie, am refuzat să o privesc prea de aproape pentru a nu mai adăuga noi motive de zbucium. Aici nu există decât două alegeri rezonabile: sau să negi fără să discuți, sau să accepți totul cu ochii închiși. Din diverse motive de comoditate, personale și sociale, eu am ales soluția a doua și mă simt bine. Cred tot, dar nu mă gândesc niciodată la nimic: e bine să lași misterul să planeze asupra a tot ce este misterios.

Am fost sfătuit, pentru a-mi petrece mai bine timpul, să citesc poezie și romane. Am încercat, dar m-am oprit aproape imediat. Poeții îmi amintesc de copiii abulici plecați la vânătoare de iluzii. Romancierii îmi spun povești despre anumiți bărbați sau anumite femei pe care, dacă

din întâmplare i-aș întâlni în viață, stăpâniți de aceleași mizerii și aceleași nebunii ridicole, m-ar face să fug ca dracul din fața crucii.

Dispun de o mică rentă care mi-e suficientă pentru a trăi fără lux dar și fără greutate; astfel Dumnezeu - fie-i numele binecuvântat - m-a scutit de umilitoarea sarcină de a munci și de blestemul, și mai greu de suportat, de a căuta, de a acumula, de a păstra și de a administra bogății.

Acesta este, domnule Gog, adevăratul meu secret. Eu resping mereu totul, sunt un încăpățânat demisionar al vieții. Evitând toate iluziile și toate ocupațiile, toate lanțurile și toate capcanele, am atins această liniște a trupului și a spiritului pe care agitații și obsedații o numesc înțelepciune, în asta constă tot secretul meu.

- Dar, făcând un bilanț, l-am întrebat cu oarecare nerăbdare, sunteți fericit, da sau nu?

Marele înțelept închise un moment ochii; își trecu mâna dreaptă prin păr, apoi deschizând ochii și privindu-mă, spuse:

- Nu, nici chiar eu nu sunt fericit. Aflați că adevărata înțelepciune nu are de-a face cu fericirea, ci mai curând cu moartea.

SINGURUL LOCUITOR AL LUMII

Positano, 10 februarie

Am închiriat o vilă la marginea mării pe această minunată coastă, în speranța că aici mă voi putea odihni. Ieri seară, întorcându-mă acasă pe întuneric, m-am împiedicat de un corp omenesc întins în fața grilajului casei mele. M-am retras speriat și dezgustat; dar nu era vorba de un mort, căci din acest trup întins pe nisip se făcu auzită o voce:

- Ești încă viu? Tu ești proprietarul?

Omul se ridică. Mi-am aprins lampa de buzunar iar cu cealaltă mână mi-am pipăit revolverul. Aveam înaintea mea fața abrutizată a unui cerșetor de aproximativ treizeci de ani, sau poate mai mult, tencuită cu țărână și acoperită de o barbă zbârlită.

- Cine ești dumneata? Ce dorești? Omul surâse stupid și mă întrebă:

- Nu ai un loc unde să pot dormi? Un grajd, un fanar, o pivniță? N-ai o bucată de pâine, o căpățână de usturoi, două nuci...?

Am înțeles că am de-a face cu un vagabond amărât; îmi părea inofensiv. Fără să spun nimic l-am dus în grădină, apoi în camera servitorilor, unde am pus să i se aducă mâncare. Refuză supa și carnea și acceptă niște brânză și câteva nuci. Când își mai veni în fire, îl întrebai cine este și de ce bate drumurile în această stare. Era îmbrăcat în pânză de sac prost cusută iar pe cap purta o ghirlandă de

frunze uscate; în picioare purta sandale din pai, împletite cu neîndemânare.

- Mă numesc Eugen, răspunse el, și am fugit pentru a aștepta răzbunarea. Oamenii sunt răi, oamenii se omoară între ei și se vor omorî până ce Dumnezeu îi va face să moară, pe toți până la ultimul. Ei m-au închis într-un fel de închisoare dezgustătoare, unde oameni îmbrăcați în alb îmi spuneau: « Eugen, tu ești bolnav! Eugen, tu ascultă-ne pe noi și noi te vom vindeca. » Dar eu nu voiam să-i ascult pe acești oameni răi, îmbrăcați în alb, ca bărbierii din țara mea. Am fugit din închisoare și umblu prin lume așteptând răzbunarea lui Dumnezeu.

- Răzbunarea? Ce răzbunare?

- Oamenii sunt răi, niște asasini, ei se vor distruge unii pe alții. Dumnezeu va permite să moară toți, până la ultimul, spre a-i pedepsi pentru răul pe care mi l-au făcut. Eu singur nu voi muri, eu singur voi rămâne în viață și voi fi stăpânul tuturor lucrurilor; lumea va fi a mea, în întregime a mea. Asta este răzbunarea. Oamenii au vrut să facă război, dar eu nu am vrut să-l facă și atunci ei m-au băgat la închisoare. Dumnezeu va face ca ei să moară iar eu singur voi rămâne: iată răzbunarea pe care o aștept.

- Dar când vei rămâne singur pe pământ, ce vei face? Ce vei mânca?

- Voi mulge oile și voi face brânză, apoi voi mânca brânza, care este albă dar este bună. Voi merge la câmp și voi culege cireșe, apoi voi mânca cireșe, care sunt roșii dar sunt bune. În casele celor morți voi găsi atâta vin încât

Îmi va ajunge pentru trei sute de ani, și voi bea vinul care este alb și roșu, dar este bun. Și voi fi stăpânul lumii și voi merge unde îmi va plăcea și nu vor mai fi copii care să arunce cu pietre și nu vor mai fi nici jandarmi care să-mi ceară actele. Nu va mai fi nimeni fiindcă toți vor fi morți, morți asasinați, pentru că au fost răi cu Eugen și cu Dumnezeu.

N-am mai putut scoate nimic de la acest vagabond nebun, pe care l-am trimis să doarmă în căsuța paznicului. În dimineața asta m-am dus să-l caut pentru a-i afla intențiile, dar fugarul Eugen deja dispăruse. Spusele acestui cerșetor nebun m-au făcut să reflectez asupra unei probleme la care nu m-am gândit niciodată. Dacă într-o bună zi nu ar rămâne pe pământ decât un singur om, cum ar putea el trăi?

Ar reuși să supraviețuiască multă vreme? Ar fi fericit că este liber, sau disperat că este singur?

OPTIMISMUL LUI LEOPARDI

Napoli. 5 martie

Într-o prăvălie cu cărți de ocazie, din apropierea portului, am găsit două file autografe ale celebrului poet Giacomo Leopardi; toți specialiștii din Napoli m-au asigurat că sunt în întregime inedite. Scrisul este fără îndoială al său, m-am putut asigura de asta chiar eu, comparând cele două file cu manuscrisele aflate în Biblioteca Națională. Cu toate astea conținutul lor pare să contrazică sau cel puțin să atenueze pesimismul obstinat și absolut al marelui poet. Transcriu aici, pentru a nu le uita, două din gândurile sale.

- Cei care timp îndelungat gândesc și scriu despre nefericirea de a trăi, așa cum eu am făcut-o încă din tinerețe, pot fi ușor acuzați că vin în contradicție cu ei înșiși. Căci scriitorul care nu se mulțumește numai să aștearnă pe hârtie, cât de cinstit și de elegant poate, gânduri care exprimă disperarea, dar care, în plus, le tipărește și le pune în vânzare pentru a fi citite, cugetate și admirate de iubitorii de literatură și de filosofie morală - acela care se apucă să scrie și să-și publice lamentările - acela demonstrează că nu este un contestatar disperat al fericirii, așa cum ar vrea să-i convingă pe cititorii săi. Această afirmație o voi proba cu două argumente:

- Primul ar fi, după părerea mea, următorul: dacă scriitorul de care vorbeam, care nu contenește să afirme

că omul nu poate găsi alinare pentru necazurile și durerile sale și care se străduie să exprime, în cea mai perfectă proză sau poezie, stările sale melancolice și nemulțumirea sa în fața neplăcerilor vieții - el lasă să se vadă, dacă eu nu mă înșel, că cel puțin în asta el găsește un mod de a face ca necazurile sale să fie mai puțin penibile și mai ușor de suportat. Un om cu adevărat disperat poate plânge, poate striga sau poate tăcea, dar, cunoscând totala și permanenta inutilitate a tuturor ocupațiilor omenești, el nu s-ar gândi niciodată să pună mâna pe condei ca să aștearnă pe hârtie, cu atâta interes și grijă de a scrie bine, lamentările sale asupra mizeriilor vieții. Ceea ce înseamnă, mi se pare, că dorința de a se exprima în scris, grija pentru perfecțiune, osteneala pe care și-o dă să fie înțeles de ceilalți îi procură o anumită plăcere sau, cel puțin, o atenuare a supliciului zilnic.

- Al doilea argument ar putea fi acesta: cel care scrie și publică arată că dorește să fie citit și, cu toate că o anumită pudoare îl împiedică să o mărturisească, vrea să fie înțeles și admirat. De aici rezultă că el îi consideră pe oameni capabili să găsească plăcere în citirea a ceea ce el a scris; că ei sunt în stare chiar să-i înțeleagă gândirea și să depășească obișnuita simplitate a spiritului și orbirea generală. Scriitorul cu pricina arată apoi că el crede în valoarea reală a inteligenței umane pe care, mereu și cu dreptate, totuși a disprețuit-o; în fine, el mărturisește că îi place să fie lăudat de acești oameni, chiar dacă ei nu dispun de nimic care să merite a fi stimat sau lăudat. Astfel, aceste speranțe și aceste dorințe vin în

total contrast cu adevărurile pe care el le consideră certe și incontestabile. Dacă omul este o creatură mizerabilă și stupidă, ce nu are în el nimic care să-i aparțină numai lui, și nimic etern, ce ar putea el să înțeleagă? Ce greutate, ce valoare ar putea avea aprobarea sau aplauzele sale?

- Scriitorul de care vorbim - și care ar putea foarte bine să fie cel care scrie aceste rânduri - mărturisește astfel, fără voia sa, că este mai puțin un sclav al durerii decât o spune și o repetă în operele sale. În realitate, el lasă să se înțeleagă că efortul de a-și expune gândurile ordonat și cu eleganță merită făcut, că el crede că această osteneală constituie o plăcere sau o ușurare a suferințelor sale, că oamenii, în ciuda imbecilității lor, sunt capabili să înțeleagă și să aprecieze scrierile sale; și că, în sfârșit, această înțelegere și această aprobare sunt bucurii și consolări pe care și le dorește. Dimpotrivă, cel ce neagă cu adevărat fericirea, cel care este cu adevărat nefericit, fiindcă are conștiința infinitei nimicnicii a lucrurilor, nu se lasă niciodată sedus de puerilele iluzii pe care le oferă literatura și inteligența umană. Dacă el cedează unor astfel de satisfacții înșelătoare, ca mulți alți stupizi literați și filozofi, este cert că el nu crede, în adâncul sufletului său, în ceea ce el afirmă și repetă până la obsesie, anume că viața nu oferă decât necazuri, dureri și nenorociri.

- Și fiindcă îmi dau seama că și eu sunt unul din acești scriitori cu două fețe - și poate, astăzi, singurul din această speță din întreaga Italie - vreau să recunosc sincer contradicțiile gândirii mele, cu toate că încă nu am curajul de a-mi mărturisi în public rușinea.

Iată cel de al doilea gând care mă frământă: el poate fi formulat mai scurt:

Mi s-a întâmplat adesea ca, în scrierile mele, să regret „plăcutele înșelăciuni” care dădeau celor din antichitate iluzia fericirii, făcându-i să creadă în protecția divinităților, în binefacerile naturii, în dragoste și în glorie. Dar, când îmi amintesc apoi de catastrofele, de calamitățile, de masacrele, de toate faptele smintite și scelerate care, după spusele istoricilor și ale poezilor, au abundat în acele vremuri îndepărtate, ca și în epoca noastră atât de plină de bestialități și de cruzimi cum se dovedește a fi, încep să am mari îndoieli asupra primei mele opinii. Chiar și cele mai plăcute înșelăciuni - se poate vedea asta la cei tineri - nu sunt suficiente pentru a-l pune pe om la adăpost de necazuri și de toate formele pe care răul le îmbracă. Va trebui deci să fim rezonabili și să concluzionăm că printre iluziile omenești trebuie să le numărăm și pe acelea care ne fac să considerăm ca binefăcătoare anumite iluzii comune tuturor.

VIZITĂ LA MARCONI

(sau: DESPRE SFÂRȘITUL MIȘCĂRII)

Roma, 25 septembrie

Cu mulți ani în urmă, la New York, i-am fost prezentat lui Marconi, în casa unor prieteni; dar în acea zi celebrul italian era atât de asaltat de doamne, încât conversația noastră nu a putut dura mai mult de o jumătate de minut. Dar, acum câteva zile, am reușit să obțin o întrevvedere și, în această dimineață, ilustrul om m-a primit la palatul Farnesine, sediul Academiei italiene al cărui președinte este.

Am fost introdus într-o splendidă sală, în care Sodoma a pictat întâlnirea dintre Alexandru cel Mare și Roxana. Guglielmo Marconi, în ciuda gloriei și a însemnatei sale averi, este un om blând și modest, cu un aer de mare senior, cordial dar puțin rezervat, un amestec de bonomie italienească cu oarecare rezervă englezească. Mi-a adus în minte imaginea unui gentelman obosit care, după ce a salutat pe toți participanții la petrecere, ar dori să mergă la culcare. După ce am schimbat câteva vorbe despre prietenii comuni din America, am avut îndrăzneala să-l întreb ce este adevărat din ceea ce se spune despre noua sa descoperire.

La această întrebare nobila figură a lui Marconi se întunecă: pupilele clare ale ochilor săi părură un moment că se tulbură; nu răspunse și rămase pe gânduri câteva secunde. Apoi cu o voce blândă și domoală îmi spuse:

- Această descoperire, pe care n-am destăinuit-o nimănui, este ultima dintre tragediile vieții mele; ea poate îmi va grăbi moartea. Sunt grav bolnav de câțeva vreme și covârșitoarea problemă de conștiință care mi se pune îmi mărește neliniștea.

Marele inventator tăcu din nou și mă privi insistent, ca și cum ar fi vrut să-mi pătrundă în cele mai ascunse cute ale sufletului.

- Dacă îmi veți face marea onoare de a-mi destăinui ceva, am spus eu, puteți fi sigur că nu voi repeta nici măcar un singur cuvânt din spusele d-voastră cuiva.

- Vă cred, reluă Marconi; de altfel nu pot și nu vreau să vă spun ceea ce trebuie să rămână un secret pentru întreaga lume. Dar descoperirea despre care se vorbește atâta în Italia este totuși reală și confirmată din plin de experiențele făcute până acum.

Profanii și gazetarii pălăvrăgesc despre o "rază a morții". Este o prostie și o eroare, dar ceea ce am descoperit nu este mai puțin înspăimântător. Am inventat un sistem simplu dar infailibil de a opri pe neașteptate, chiar la o distanță de mai mulți kilometri, orice fel de motor, și întrevăd deja un mod de a imobiliza orice fel de mașină și orice formă de mișcare, chiar mersul omului sau bătăile inimii.

Înțelegeți desigur consecințele dezastruoase ale acestei invenții. Până în prezent am reușit să opresc toate automobilele care, la o anumită oră, se apropiau de Roma. Mai târziu am vrut să opresc, deasupra Toscanei, două avioane în plin zbor; acestea s-au prăbușit și cei doi

piloți au fost grav răniți. Înțelegeți ce primejdioase aplicații ar putea fi date descoperirii mele în caz de război, astăzi când toate armatele se deplasează și luptă folosind mijloace motorizate. Tancurile, trenurile electrice, automobilele, ambulanțele, toate mijloacele de transport și de luptă ar fi oprite, paralizate. Pentru armata dotată cu aparatele mele nu ar fi decât un joc de copii să-și masacreze dușmanii imobilizați pe neașteptate. Lucru și mai groaznic, toate avioanele s-ar prăbuși în flăcări iar pasagerii ar fi carbonizați.

Și, ca urmare, dacă se va ajunge, așa cum cred, să fie împiedicată orice mișcare, chiar și cea a corpului omenesc, nu va mai exista scăpare pentru cei loviți care vor deveni pe loc statui imobile, trupuri neînsuflețite. Fără să fie o veritabilă armă, dispozitivul meu paralizant ar deveni instrumentul unor uriașe hecatombe.

În fața unei asemenea perspective mă simt tulburat. Sunt creștin și știu că Dumnezeu dorește fraternitatea fiilor săi și nu fratricidul. Sunt fizician și știu că mișcarea este esența și sufletul universului: a opri mișcarea este o crimă împotriva naturii, în fine, sunt om și știu că mașinile inventate de inteligența oamenilor servesc la bunăstarea acestora și fac să crească puterea lor creatoare: oprindu-le, comiți o crimă de vătămare a umanității. Punându-mă de-a curmezișul legilor divine și umane, nu aș putea adăuga nimic renumelui meu. Cu toate astea, gândul de a lua cu mine în mormânt secretul acestei descoperiri mă tulbură, îmi strânge inima. Tentația e puternică, dar și responsabilitatea este enormă. Conștiința mea de catolic,

m-a decis să renunț la acest ultim triumf și să tac. Sunt sigur că înțelegeți sentimentele omenești, care îmi fac atât de dificilă această tăcere și atât de dureroasă această renunțare. Credinciosul și patriotul, savantul și omul cu suflet se luptă în mine fără încetare. Neliniștea acestei tragedii interioare îmi răpește somnul, pacea, seninătatea. Am presentimentul că nu voi mai putea trăi multă vreme. Sunt sigur că nu mă veți mai revedea vreodată.

Orice cuvânt de consolare s-ar fi transformat într-o bâlbâială stângace. Luându-mi rămas bun am remarcat că mâna lui Marconi era umedă de sudoare și tremura ușor.

OMENIREA DE MARMURĂ

Carrara, 19 mai

Ce fericită zi, veselă și memorabilă! Debut și promisiune a împlinirii visului meu alb!

De foarte mulți ani visam, cu ochii deschiși sau închiși, la acest proiect gigantic. Credeam că el va rămâne pentru totdeauna fructul zadarnic al imaginației mele și al delirului meu zilnic. Dar astăzi totul este gata pentru a-l transpune în piatră compactă. Pentru asta vor fi necesare câteva milioane de dolari și cinci ani de muncă, dar voi putea vedea, în fine, ceea ce nici unul din semenii mei nu a îndrăznit să-și imagineze.

Iată visul meu: un cub de marmură albă, cu latura de 33 de metri. Pe cele patru fețe laterale ale acestui cub va fi sculptată, în basoreliefuri paralele și suprapuse, istoria neamului omenesc. Pe prima față, originile civilizațiilor, destinele marilor imperii din Africa și din Asia. Pe cea de a doua, faptele eroice din istoria Greciei și a Romei, de la egeeni și etrusci până la invaziile barbarilor. Pe cea de a treia față, protagoniștii spirituali și împărăteștii actori ai epopeii divine și umane a aceluia ev-mediu „*enorme et deticat*”. În fine, pe cea de a patra față, tragica și miraculoasa aventură a timpurilor moderne, de la caravela lui Cristofor Columb până la bomba de la Hiroșima.

În mijlocul plăcii superioare a acestui cub, pe un pedestal ornamentat cu fiare sălbatice și flori, două statui imense: Adam în toată frumusețea sa originală, puternic și

viril și Eva în carnala și spirituala sa splendoare maternă. Capetele celor doi părinți ai omenirii vor depăși cu cel puțin cincizeci de metri pe cele ale urmașilor lor.

Opera concepută de mine este titanică; ea nu poate fi executată decât în Italia, mai precis pe aceste țărâmurî dominate de Alpii Apuani, unde Michelangelo, vicar provizoriu al Creatorului, mergea să caute trupurile gigantilor săi.

Am recrutat doisprezece sculptori excelenți, cei mai celebri și cei mai curajoși din câți sunt astăzi în Italiă; pentru a putea termina la termenul stabilit basoreliefurile ce le-au fost comandate, fiecare dintre ei va avea sub ordinele sale câte zece lucrători cu experiență și experți care să taie în marmură scenele acestei epopei, acestei tragedii a omenirii.

Deja aproape toate blocurile au fost scoase din cariere și multe dintre ele au ajuns pe șantiere sau în ateliere, contractele cu cei doisprezece artiști sunt deja semnate, unii dintre ei mi-au putut deja arăta primele modele în argilă ale vastelor scene concepute de ei. Sute de oameni, mineri, muncitori și sculptori vor lucra timp de cinci ani buni pentru a ridica, pe fondul albastru al Mării Toscanе, acest fabulos monument dedicat muncii și gloriei omului. Las aici, să mă reprezinte și să supravegheze această imensă operă, un poet de mare profunzime sufletească și un arhitect de mare onestitate.

În cinci ani, dacă Dumnezeu mă va ajuta să trăiesc până atunci, voi putea, în fine, contempla, în enorma sa masă albă, visul care mă urmărește devenit piatră și

frumusețe. Mi se pare deja că zăresc, în această primă zi, imensa formă geometrică a giganticului zar sculptat, îl zăresc ridicându-se undeva foarte sus în lumina dulce a cerului Italiei, sub soarele arzător al verii, între respirația mării și maiestatea munților. Acest formidabil donjon, ornamentat cu trupuri de dimensiuni supraomenești, va aminti timp de mii de ani dacă până atunci pământul nu se va transforma în pulbere - istoria glorioasă și ticăloasă a speciei noastre temerare și disperate.

URÂȚIREA ITALIEI

Milano, 20 noiembrie

Am ținut să vizitez din nou Italia, să-i revăd cele mai mari și mai populate orașe, uimitoarele sale capitale de provincii, peisajele sale de vis încărcate de glorie: de la Taormina până la Borromeo.

După trei luni și jumătate de vagabondaj și opriri diferite, iată-mă cuprins de o stranie tristețe, atât pentru rezultatele acestei vizite cât și pentru această țară.

Am văzut pentru prima dată Italia acum cincizeci de ani, când era deja angajată și scufundată pe calea așa-zisei civilizări moderne; cu toate astea, ea rămânea frumoasa patrie a oamenilor umani. Avea încă orașe și regiuni rămase intacte, unde se putea respira încă atmosfera preafericitului secol XIX, într-un decor al secolului XIV sau XVI. Italia era săracă, dar italienii erau încă posesorii acestor bogății de care nici o bancă nu poate dispune: dragostea, cordialitatea, gentilețea, buna dispoziție. În unele din provinciile sale, ea se prezenta murdară, dar de o murdărie antică și sănătoasă, firească și autentică, una ce nu ofensează frumusețea naturii și nu-i răpește aerului puritatea. Italia era incomodă, nițel primitivă și lipsită de confort, dar își despăgubea vizitatorii prin liniștea străzilor, amplexarea aerată a piețelor, seninătatea micilor sale orașe, liniștea unei vieți umile și active, prețioasa simplitate a moravurilor, surâsul blajin al nobililor, care erau din popor și al oamenilor din popor, care erau nobili.

Erau și atunci tâlhari, escroci, cerșetori și fete, dar într-o măsură tolerabilă, cu aspect distinct, ușor de recunoscut. Vechii tâlhari aveau ceva de cavaleri medievali și de gentilomi, pe când astăzi hoții și borfașii nu sunt decât niște brute care au transformat crima într-o mare industrie organizată, lipsită de orice poezie. Cerșetorii păreau a fi o fracțiune legitimă a creștinătății, ei păreau niște paznici pitorești ai bisericilor și palatelor. Astăzi ei se numesc șomeri și trăiesc pe seama celor ce muncesc; ei îi detestă pe oamenii mai inteligenți și mai activi decât ei.

Escrocii formau o categorie aparte, un fel de artiști simpatici ai înșelăciunii, care se mulțumeau cu câștiguri modeste. Astăzi escrocheria s-a răspândit pretutindeni, în industrie, în prăvălii, în serviciile statului, ca și pe stradă. Fetele trebuiau căutate în cartierele rău famate: astăzi chiar și - domnișoarele de familie și doamnele cu blazon știu să beneficieze de prostituția clandestină.

Adio, bătrână și scumpă Italie. Adio *scugnizzi e lazzaroni*¹ din Napoli. Adio trăsurilor cu birjari și cântăreților de serenade din Florența. Adio muzicanți ai străzii, flautiști, *ciociare* și vânzătoare de flori ale Romei. Adio gondolieri și eșarfe negre ale Veneției. Adio pescari din Capri și păpușari din Palermo. Adio Italie a bucuriilor populare, ingenioasă și genială Italie, în ultimii ani, după cel de al doilea război, chiar și dulcele paradis Italian a devenit un infern de tip Yankeu. Civilizația americană, civilizația dolarului și a automobilului au invadat vechea și

¹ Ticăloși și vagabonzi (dialect napolitan).

splendida peninsulă, pentru a o „civiliza” după chipul și asemănarea sa.

Străzile, în general strâmte, făcute pentru pietoni și călăreți, sunt înțesate de automobile zgomotoase, de insuportabile biciclete cu motor, în aceste locuri unde nu auzeai decât melodioasele refrenuri ale vânzătorilor ambulanți, cântecele fetelor și ale băieților, veselele hohote de râs ale cumetrelor ieșite la porți, pocnituri de bici, astăzi nu mai auzi decât zgomot de fiare, mugetul automobilelor, scârțâit de roți, rateurile eșapamentelor deschise, sforăitul motoarelor, urletele claxoanelor, coruri cacofonice, asurzitoare de gramofone și difuzoare. Drumurile Italiei au devenit cele mai zgomotoase și mai periculoase din întreaga Europă. Italienii se comportă ca și cum zgomotul ar fi o afirmare indispensabilă a mișcării, a vitezei, a luxului, a orgoliului și a vieții însăși. Nu mai este posibil să te oprești într-o piață pentru a admira în liniște o fațadă sau o statuie. Creierul este năucit, abrutizat de zgomote, oamenii sunt permanent amenințați să fie răsturnați și făcuți bucăți. Chiar mai rău decât oamenii, mașinile au împrumutat temperamentul italienilor. Toate sunt grăbite, toate au glasuri aspre, fețe triste sau disprețuitoare.

Odată cu zgomotele, se răspândesc și duhorile, nu numai în furnicarul străzilor, dar chiar și pe șoselele litoralului, pe străduțele cetăților din evul-mediu, în parcurile publice și pe colinele înflorite, până și pe unele drumuri de țară; plăcutele miresme aduse de briză sunt alungate de duhoarea de benzină, de motorină, de ulei ars

și de toate sufocantele mirosuri de gaze nearse.

Asta a mai rămas din dumnezeiasca Italie a tinereții mele. Astăzi pare mai bogată, mai activă, mai „modernă”, în realitate a devenit mai săracă și mai urâtă decât odinioară.

Noile locuințe sunt niște mari cazărmi anonime, vulgare, care nu au măcar grandoarea zgârie-norilor și te fac să regreți umilele căsuțe de altă dată, cu grădini și bolte de flori, lipsite bineînțeleas de ultimile invenții ale hidraulicei, dar înfrumusețate de verdeață și de patina vremii.

Tot ce s-a făcut nou în Italia în ultimile decenii este mai pretențios, dar incomparabil mai urât. În orașe s-au distrus fără milă grădinile răcoroase, pentru a le înlocui cu cazărmi din beton armat, odioasă adunătură de celule în care trăiesc mici rentieri imbecili.

Pe marile șosele, în lungul lacurilor și al munților, privirea ți-e atrasă și rănită de mari panouri publicitare, bălțate în culori strigătoare, care laudă virtuțile unui lichior sau ale unui săpun de bărbierit. Peste tot se taie arbori și se defrișează păduri. Patria sfântului Francisc și a lui Leonardo nu mai poate suferi frumusețea vegetației și cântul păsărilor, în fiecare Italian se cuibărește, cu putere, sufletul unui măcelar și a unui vânător. Nicăieri ca în Italia, nu se poate vedea o asemenea pasiune pentru distrugerea vegetației și pentru uciderea vânatului cu pene. Blazonul Italiei ar trebui să cuprindă, ca embleme simbolice, o secure și pușcă.

Vin dintr-o țară în care „modernitatea”, cu mașinile sale, este triumfătoare și necontestată, iar eu nu sunt un

dușman a ceea ce cheamă "progres". Dar, în America, înainte de invazia europenilor, nu existau decât prerii pustii și corturi ale pieilor roșii. Italia, dimpotrivă, este un venerabil muzeu a trei sau patru civilizații; ea ar avea dreptul și datoria să salveze, pentru binele și bucuria tuturor, formele și frumusețile sale.

Or, Italia devine pe zi ce trece mai zgomotoasă, mai rău mirositoare, mai vulgară, mai urâtă, adică mai greu de admirat și mai puțin locuibilă.

În cincizeci de ani, dacă voi mai trăi până atunci, grația și splendorile „grădinii Europei”, vor fi depășite, degradate și îngropate sub o proastă copie a „civilizației barbare” - creație a acestui secol dement.

VIZITĂ LA PICASSO

(sau: DESPRE SFÂRȘITUL ARTEI)

Antibe, 19 februarie

Cu mulți ani în urmă, am cumpărat la Paris șase tablouri de Picasso, nu pentru că mi-au plăcut, ci pentru că erau la modă și mă puteam servi de ele oferindu-le doamnelor care mă invitau la masă. Dar, de curând, aflându-mă pe Coasta de Azur și neștiind cum să-mi petrec vremea, mi-a venit ideea de a-l vedea personal pe autorul acestor picturi. Locuiește foarte aproape de aici, într-o vilă pe malul mării, împreună cu o foarte tânără și înfloritoare soție. Are, cred, 65 sau 66 de ani, dar sănătosul său sânge catalan îl menține viguros și robust, cu o culoare bună și bine dispus.

La început am vorbit despre unele cunoștințe comune, dar foarte repede conversația a deviat spre pictură. Pablo Picasso nu este numai un artist fericit, dar se dovedește și un om inteligent, căruia nu-i este teamă să suradă, când e cazul, vorbind despre teoriile admiratorilor săi.

- Nu sunteți nici critic nici esthet, mi-a spus el, și deci vă pot vorbi fără rezerve. În tinerețe - ca orice tânăr - mi-am făcut din artă, din marea artă, o religie. Mai târziu, trecând anii, mi-am dat seama că arta, așa cum era înțeleasă la sfârșitul secolului al XIX-lea, este de aici înainte sfârșită, muribundă, condamnată, și că așa-zisa „activitate artistică”, pe cât de abundentă a devenit, nu este de fapt decât multipla manifestare a agoniei sale. În ciuda unor

aparențe ce ar părea să contrazică, oamenii sunt tot mai dezinteresați de pictură, de sculptură și de poezie. Oamenii de astăzi au la inimă cu totul alte lucruri: mașinile, descoperirile științifice, bogățiile, stăpânirea forțelor naturii, cucerirea de teritorii pe acest glob. Ei nu percep arta ca pe o nevoie vitală, ca o necesitate spirituală, cum se întâmpla în secolele trecute. Mulți dintre ei continuă să-și exercite meseria de artist, să se ocupe de artă, dar din motive care nu prea au de-a face cu arta adevărată: vreau să spun că o fac din spirit de imitație, din atașament la tradiție, din inerție, pentru a ține pasul cu moda sau din calcul. Obișnuința sau snobismul îi fac să trăiască în trecutul apropiat, dar cei mai mulți dintre ei, fie din elită, fie din popor, nu mai dispun de o pasiune sinceră și fierbinte pentru artă; ei văd în ea cel mult o distracție, un divertisment, un ornament. Puțin câte puțin noile generații, captivate de mecanică și de sport, mai sincere, mai cinice și mai brutale, vor lăsa arta în seama muzeelor și a bibliotecilor, ca pe niște resturi ale trecutului, de neînțeles și inutile.

Ce poate face un artist care, ca mine, își dă seama de acest apropiat sfârșit al artei? Să-și schimbe meseria, ar fi o hotărâre greu de luat, de altfel periculoasă, existând riscul de a nu se putea nici măcar hrăni. Pentru un astfel de om nu există decât două căi de urmat: să încerce să se amuze și să încerce să facă bani.

De vreme ce arta nu mai este hrana celor mai buni, artistul poate da frâu liber, după voie, tuturor încercărilor de noi formule, tuturor fanteziilor, tuturor practicilor de

șarlatanism intelectual. Poporul nu caută în artă nici înălțare, nici exaltare; iar publicul rafinat, cei bogați, cei fără ocupație, căutătorii de subtilități, aceștia caută noul, originalul, extravagantul, scandalosul. În ce mă privește, chiar de la început, eu i-am satisfăcut pe acești domni și pe critici cu toate bizareriile care mi-au trecut prin minte: cu cât m-au înțeles mai puțin, cu atât mai mult m-au admirat. Grație acestor jocuri amuzante, acestor dansuri pe sârmă, acestor ghicitori, acestor cuvinte încrucișate, acestor arabescuri, am devenit foarte celebru. Pentru un pictor celebritatea înseamnă vânzări, câștig, bunăstare, avere. Astăzi, cum bine știți, sunt celebru și bogat. Dar când sunt singur, față în față cu mine, nu îndrăznesc să mă consider artist în vechiul și profundul sens al cuvântului. Giotto și Tițian, Rembrandt și Goya au fost adevărați pictori: eu nu sunt decât unul din cei ce amuză publicul, unul care și-a înțeles epoca și care a exploatat cât a putut imbecilitatea, vanitatea și lăcomia contemporanilor. Destăinuirile pe care vi le fac sunt amare, mai dureroase decât puteți crede, dar au meritul să fie sincere. *Et après ça, conchise Pablo Picasso, allons boire.* Conversația noastră a durat mai mult, dar nu am răbdarea să notez celelalte paradoxuri cinice ieșite din gura bătrânului pictor catalan.

VIZITĂ LA VORONOF

(sau: DESPRE TRANSFORMAREA OMULUI)

Nisa, 17 martie

Bătrânul rus întinerit mă conduse într-o vastă cameră de zi, unde se afla și tânăra sa soție.

- Nu e nimic de făcut cu dumneavoastră, îmi spuse Voronof râzând, de cum ne așezarăm. Nu, chiar nimic. Nu vreți să redeveniți tânăr, nu vreți să fiți transformat în geniu. Atunci, nu înțeleg de ce ați vrut să ajungeți la mine.

I-am răspuns că cercetările și experiențele sale mi-au trezit curiozitatea, fără să am vreun interes personal, și că sunt dispus să ofer o substanțială contribuție în dolari Institutului său de Ameliorare a Omului.

Imediat Voronof deveni mai amabil.

- Vă mulțumesc mult, Mr. Gog, pentru onorabila și inteligenta dumneavoastră intenție, în ce privește clinica de întinerire, nu-mi lipsește nimic, cu excepția câtorva maimuțe sănătoase. Clienții mei sunt foarte bogați și nu se uită la cheltuieli. Dar oferta d-voastră îmi este teribil de prețioasă pentru experiențele de metamorfozare a cretinilor și idioților. Acești nefericiți sunt atât de stupizi încât nu pot pricepe nici măcar necesitatea vindecării lor și cu atât mai puțin că ar trebui să cheltuie mulți bani pentru a deveni altceva decât ceea ce sunt.

L-am întrebat dacă primele sale experiențe în acest domeniu erau mulțumitoare și dacă îndrăzneată operație de transformare reușise să dea primele sale rezultate.

- Îmi veți permite, răspunse Voronof, să păstrez pentru moment secretul asupra acestor rezultate, căci altfel ar trebui să fac publice numele câtorva celebrități contemporane, nume care v-ar stupefia. Trebuie să știți că experiențele mele în privința obținerii geniului - sau a ceva asemănător - dintr-un cretin, sunt anterioare operațiilor de întinerire, care m-au făcut celebru în întreaga lume. Asupra acestei prime inițiative, am păstrat tăcerea până în ultima vreme, cu toate că sunt mult mai mândru de această realizare, iar pentru mine ea a reprezentat un mult mai mare divertisment. A da unui bătrân anumite caractere ale tinereții este o operație mai curând ușoară, iar ea servește numai individului care a suportat grefa - și doar la prelungirea activității sale sexuale - iar rezultatele nu sunt de lungă durată. Cazul cretinismului este cu totul diferit. Aici putem lucra pe trupuri foarte tinere, de obicei pe copii și când, după ani, mutația s-a produs, noile genii pot fi utile nu numai lor , ci întregii umanități. Anumiți scriitori celebri, anumiți artiști la modă, anumiți gânditori de faimă nu erau, în copilărie, decât niște sărmani înapoiați mintal, pe care i-am cules din ospicii. Ei au devenit ceea ce sunt astăzi numai după ce au trecut prin mâinile mele.

- Nu-mi puteți spune măcar un nume, un singur nume?

- Îmi este cu adevărat imposibil, Mr.Gog. Aș trăda secretul profesional și aș da pe mâna mulțimii, invidioasă pe intelectuali, un om celebru care îmi datorează tot ce el valorează. Cu toate astea, dacă sunteți un bun observator, ar trebui să-l puteți recunoaște.

Mulțumită cunoștințelor și răbdării mele, am realizat ceea ce profanii numesc un miracol. Totuși trebuie să mărturisesc că opera mea nu a ajuns aproape niciodată la perfecțiune. Rămân totdeauna, în acești cretini deveniți genii, unele urme, adesea foarte evidente, ale imbecilității lor inițiale. Datorită muncii mele, cretinismul este sublimat printr-o stare de exaltare împinsă până la nebunie, printr-o supraestimare a „eului”. O anumită căutare a originalității cu orice preț, unele ciudățenii infantile și pungășești, unele accese de imbecilitate pretențioasă care pot fi observate la unii oameni celebri contemporani, evidențiază - pentru un ochi format - josnicile și obscurele origini ale acestei genialități artificiale. Am putut face mult, într-adevăr foarte mult, dar natura rămâne vicleană și tenace: sărăcia primară a spiritului iese, din păcate, la iveală din spatele acestei fabricate grandori intelectuale, și asta foarte adesea. Pândiți cu ochi suspicioși aceste celebrități ale zilei și poate veți descoperi unele din imperfectele mele capodopere. Nu vă puteți imagina ce plăcere ironică mă încearcă să regăsesc, la unii din elevii mei norocoși semnele de întoarcere la vechea lor stare de cretinism. Cu toate astea publicul, obișnuit să-i considere ființe superioare, aplaudă și stă cu gura căscată, chiar și atunci când revenirile la imbecilitate sunt evidente și chiar scandaloase. Trebuie să aveți înțelegere, este vorba de primele încercări, modelate cu mult timp în urmă, când nu dispuneam de toate resursele tehnicii mele. Geniile care acum sunt în curs de formare, folosind niște idioți lamentabili, vor fi cu mult mai reușite.

- Nu-mi puteți spune nimic despre metoda folosită?

- Regret, dar îmi este practic imposibil; tehnica de transformare a unui imbecil într-un geniu de mare clasă este atât de complexă încât nu ar ajunge câteva fraze pentru a vă face să înțelegeți principiile de la care am pornit. Dar vă pot spune, mai curând, ideea de bază după care m-am ghidat toată viața. Din tinerețe am fost înspăimântat de spectacolul oferit de semenii mei, de existența lor mediocră și animalică. Gândeam că evoluția speciei s-a oprit, deoarece ultima sa treaptă, care ar fi trebuit, printr-o voință conștientă, să se substituie naturii, nu-și va mai face griji în această privință de aici înainte. Ca urmare, omul cu inteligența sa, putea și trebuia să se amelioreze pe sine și pe celelalte animale.

Principală mea problemă a fost deci aceea de a realiza transformarea oamenilor. Această transformare a fost încercată și de preoți, de filosofi, de moraliști, de profesori, de oamenii politici, dar efectele au fost mereu sporadice și precare. Era nevoie de știință, și numai biologia putea fi capabilă de a reface omul. Mi-am propus deci, pentru început, să le redau bătrânilor virilitatea și să-i fac geniali pe imbecili. Și am reușit. Acum îmi propun să transform criminalii în sfinți, pe pitici în giganți, să-i fac feroci pe cei blânzi și timizi, să dau copiilor înțelepciunea bătrânilor, să transform nebunii în ființe normale și femelele în masculi.

Nimic nu este imposibil în știință, nimic nu este dificil sau absurd în biologie, în medicină, în chirurgie. Lumea oamenilor trebuie zdruncinată din temelii, răsturnată. A sosit ceasul alungării milenarei monotoniei în care trăiește

această rasă ovină, a venit ziua mării revoluții biologice, unica revoluție radicală demnă de noi și de secolul nostru. Dacă unii oameni prost inspirați încearcă să se opună acestei revoluții, îi voi transforma în niște animale smintite sau în niște roboți fără grai. Doriți deci Mr.Gog, să deveniți binefăcătorul cel mai generos al Institutului meu de Ameliorare a Omului? Vom fura de la Nietzsche deviza noastră: «omul nu este decât o punte între maimuță și supraom ».

Ajunși aici, profesorul s-a ridicat în picioare, cu fața aprinsă, strigând și gesticulând ca în delir. Soția sa aleargă spre el și îi spuse câteva cuvinte într-o limbă necunoscută mie. Apoi se întoarse către mine și mă conduse până la ușă.

- Vă mulțumesc mult, Mr. Gog, pentru promisiunea făcută soțului meu. Vă voi telefona să vă spun când veți putea reveni.

ABATELE ȘI PĂCĂTOASELE

Montpellier, 6 martie

Acum câteva zile, dr. Gr., care mă îngrijise cu câțiva ani în urmă, pe timpul uneia din crizele mele de depresie melancolică, mi-a spus:

- Știu că, în încercarea de a vă alunga plictiseala, alergați din oraș în oraș în căutarea unor oameni ieșiți din comun. De ce nu încercați să-l cunoașteți pe abatele d'Espagnac, preotul cel mai bizar din întreaga diocază? Nu are enoriași și nu slujește; aparține unei familii foarte bogate și locuiește într-un castel ce îi aparține, unul din cele mai frumoase și mai vechi din Montpellier și unde dispune de o capelă privată, o frumoasă grădină și o bibliotecă aleasă care îl ajută să suporte mieroasa antipatie a confrăților săi și a înaltei societăți.

- Dar în ce constă ciudățenia sa?

- Mergeți să-l vedeți și o veți afla; nu vreau să vă răpesc plăcerea surprizei.

Cu o mică scrisoare de recomandare mâzgălită de dr. Gr., astăzi am fost condus la abatele d'Espagnac.

Palatul în care locuiește este așezat într-unul din cele mai agreabile locuri din Montpellier; el datează, din cât mi-am putut da seama, din secolul al XVI-lea; este înconjurat de o mare grădină în stil italian, cu garduri vii de merișor, grupuri de cedri sau de pini și vase de marmură răspândite printre boschete de trandafiri.

Cu o amabilitate de aristocrat și totodată de cleric,

abatele d'Espagnac m-a primit în bibliotecă, unde, din capul locului, atenția mi-a fost atrasă de un mare tablou în stil venețian, reprezentând pe Maria-Magdalena ștergând picioarele Mântuitorului cu bogatele sale plete blonde.

- Doctorul Gr. îmi scrie, spuse curtenitorului abate, că vrei să afliți cărei misiuni mi-am dedicat viața sacerdotală. V-o pot mărturisi de îndată, fără ocolișuri ipocrite: de foarte multă vreme m-am consacrat mântuirii postume a sărmanelor păcătoase, acelor femei frumoase și nestatornice pe care istoria le-a făcut celebre în această lume, dar care acum, în lumea de dincolo, plâng și suferă.

Aceste prime vorbe m-au nedumerit și l-am privit mai cu atenție pe abatele d'Espagnac. Trebuie să fi depășit șaizeci de ani, dar este încă un bărbat frumos, cu trăsături nobile, luminate de pletele-i albe și dese și de doi ochi angelici, blânzi și albaștri.

- Poate, reluă el, sunteți mirat că un preot catolic, slugă respectuoasă a Sfintei Biserici Romane, a avut vocația de a-și dedica existența salvării acestor nefericite, mai celebre prin păcatele lor decât prin frumusețea lor. Totuși, trebuie să reflectați și să înțelegeți că fiecare din noi, creștinii, avem sfânta datorie de a-L imita, atât cât e posibil, pe Mântuitorul. Dar ne este imposibil, nouă muritorilor, să imităm în toate privințele acest sublim model; trebuie să alegem o anumită latură, un episod, unul din acele acte particulare care pun mai bine în lumină infinita sa bunătate. În ceea ce mă privește, am avut mereu în minte, încă din tinerețe, întâlnirea sa cu Magdalena. Aș fi putut, așa cum unii clevetesc, să mă

consacru convertirii femeilor pierdute, celor în viață; dar înțelegeți că o asemenea cale ar fi putut deveni extrem de riscantă, chiar periculoasă, pentru un tânăr preot sănătos și fără diformități. Țineam prea mult, chiar de atunci, să rămân fidel legământului făcut și sfintei ungeri a preoției.

M-am gândit atunci că, în trecutul îndepărtat sau recent, au existat păcătoase vestite, cărora o parte din oameni le păstrează amintirea numai dintr-o curiozitate istorică sau din dragoste pentru tot ce este scandalos; dar nimeni nu intenționează să facă ceva, în măsura posibilului, pentru nefericitele lor suflete. Cred cu convingere că cele mai multe dintre aceste femei sărmene nu au fost aruncate în tenebrele infernului, cum se crede, ci așa cum ne asigură cuvintele Mântuitorului adresate Magdalenei, ele se află în Purgatoriu. Or, Biserica noastră, interpretă fidelă a spiritului de iertare care alimentează sfânta noastră religie, ne învață că cei în viață se pot ruga pentru scurtarea suferințelor celor aflați în Purgatoriu. Comuniunea Sfinților, care este una din cele mai minunate dogme ale Catolicismului, ne dă speranța că putem ușura pedepsele morților, dacă aceștia nu au fost condamnați pentru eternitate. Rugăciunile, implorările și în special slujbele pot grăbi ridicarea sufletelor penitente la binefacerile Raiului.

Aceasta este opera de caritate pe care mi-am propus să o îndeplinesc și care dă suport vieții mele solitare. Știți cât de multe au fost aceste păcătoase de renume, chiar și numai în istoria țării mele, favorite ale regilor și ale prinților, ca Gabrielle d'Estrées, M-me de Montespan, M-

me du Barry; sau curtezane de lux ca Ninon de Lenclos sau această Marie Duplessis, pe care pana lui Dumas a imortalizat-o. Totuși, eu nu mă ocup numai de ele, cu toate că îmi sunt mai aproape de inimă. Eu fac slujbe pentru Vannozza, amanta lui Alexandru al VI-lea, pentru frumoasa Imperia, pentru Tullia de Aragon, pentru Perichole, despre care aflăm din scandaloasa cronică a vechiului Peru, pentru Emma Liona și pentru Lady Hamilton, pentru contesa Walewska, amanta lui Napoleon Bonaparte, pentru Lola Montez, care a pus în pericol tronul regelui Bavariei, pentru Contesa de Mirafiori, concubina lui Victor-Emmanuel al II-lea, pentru Maria Vetzera, amanta arhiducelui Rudolf de Habsburg care a avut la Mayerling un sfârșit tragic și, în fine, pentru Caterina Schratt, cea care îl consola în secret pe Frantz Josef.

Aș putea numi multe altele, sunt o mulțime. Am studiat cu grijă biografia fiecăreia și documentele ce se referă la ele; aproape că am senzația că le cunosc personal. M-am convins că aproape toate au iubit cu sinceritate, cel puțin o dată, și dau crezare, în această privință, cuvintelor Mântuitorului adresate Magdalenei: *Iertate îi vor fi multe, fiindcă ea mult a iubit*. Și, de altfel, unele dintre ele nu au iubit numai muritori ci, cel puțin câteva ore din viața lor, ele l-au iubit pe Fiul Omului, da, chiar pe Omul Dumnezeu. Pentru aceste preafrumoase creaturi, care au păcătuit dar au și suferit, eu celebrez, în cursul anului, cele mai multe slujbe, atâtea cât îmi sunt permise de canoanele bisericii; pentru salvarea lor adresez milei lui

Dumnezeu rugile mele, sacrificiile mele zilnice, sărmanele mele merite de preot și de om. Pot să vă asigur, cu fruntea sus și fără să roșesc, că ceea ce mă atrage la ele, nu sunt produsele lascive ale imaginației mele sau ceea ce teologii noștri numesc « *delectation morose* » - ci o mare milă pentru aceste suflete abandonate și neglijate de chiar cei care câștigă bani povestind aventurile lor galante. Ceea ce eu consider o încercare de « *mântuire postumă* » nu mi se pare nedemnă de un creștin, nici de un preot. Confraților mei le face plăcere să-și bată joc de ceea ce ei numesc o extravagantă manie, dar eu sunt sigur că Mântuitorul nu mă condamnă pentru asta și, poate, dacă orgoliul nu mă orbește, El nu disprețuiește umilele mele rugăciuni. Nu s-a coborât El printre oameni pentru a-i salva, și înainte de toate pe cei păcătoși? Fiecare din aceste nefericite nu aveau și ele un suflet care a fost răscumpărat ca și celelalte prin vărsarea prețiosului său sânge?

Crezusem, făcând această vizită, că voi întâlni una din acele ciudățenii vizibile care să-mi poată oferi un divertisment capabil să-mi alunge plictiseala. Dimpotrivă, am ieșit din castelul abatelui d'Espagnac aproape convins și chiar nițel emoționat.

DORIȚI PACEA?

Avignon, 18 februarie

Îmi place teribil acest oraș papal rămas atât de provincial. De fiecare dată el mi-a rezervat o plăcută surpriză. Iată ultima dintre ele: acum câteva seri, în apropierea celebrului pod, mi-a atras atenția un afiș imens, scris de mână în culori vii. El anunța:

CETĂȚENI DIN TOATE PARTIDELE!
PRIETENI! DUȘMANI!
BĂRBAȚI SI FEMEI AI FRANȚEI!
BĂRBAȚI ȘI FEMEI DIN ÎNTREAGA LUME!

DORIȚI PACEA?

NU VĂ ÎNCREDEȚI ÎN NIMENI.
PORUMBELII SUNT FĂCUȚI PENTRU A FI FRIPTI.. MEDALIILE
SUNT FĂCUTE PENTRU REDINGOTELE CAVALERILOR.
DACĂ VREȚI SĂ AFLAȚI **REMEDIUL SIGUR** PENTRU A
ÎMPIEDICA TOATE RĂZBOAIELE VENIȚI MIERCURI SEARA
LA ORA 9 și 30.

LA MAREA CAFENEA MOGADOR
PENTRU A ASCULTA DISCURSUL LUI
PIERRE-LOUIS GOURJAT ASUPRA ACESTUI **SUBIECT:**
DORIȚI PACEA?

Biletul de intrare: 300 frs. (cuprinzând și consumația)
PREZENTUL ANUNȚ ESTE DESTINAT ÎN MOD CU TOTUL
SPECIAL PERSOANELOR INTELIGENTE
Miercuri seara, am fost unul dintre primii care a intrat în

sala cafenelei Mogador. O sală mare, dar în care nu se afla decât cel mult o duzină de persoane, aproape toate în vârstă. La 9 și 30, jumătate din locuri erau încă goale. La ora zece apăru, pe estrada destinată oratorului, d-l Pierre Gourjat, un bărbat îndesat, trecut de cincizeci de ani, cu o barbă neagră atârându-i pe piept, îmbrăcat într-un palton negru cu guler de astrahan. Nu voi reproduce aici, din lungul său discurs, decât anumite părți care mi-au rămas în memorie.

- Nu vă lăsați înșelați, a spus d-l Gourjat, de obișnuitele sloboziri oratorice care repetă fără încetare, zilnic, cu o monotonie suspectă, cuvântul « pace ». Dacă ar fi să ne încredem în cuvintele gramofonelor noastre politice, reproduse de ziare și de radio, toate guvernele doresc pacea, toți cei cu răspunderi, inclusiv generalii și amiralii nu visează decât la pace. Nu vă încredeți în aceste pălăvrăgeli ipocrite, în aceste declarații de rea credință. Le-am mai auzit, asemănătoare celor de azi, în 1914 și în 1938; ele au fost preludiul, prologul celor mai oribile și mai lungi războaie care au răscolit lumea. Când conducătorii politici și militari vorbesc prea mult despre pace, puteți deja tremura de frică.

Chiar astăzi, dacă ascultăm cântecele oficiale și oficioase, am zice că preocuparea dominantă a fiecărui popor și a fiecărui partid este pacea universală și definitivă. La nord și la sud, la vest și la est, la negri și la roșii, la cenușii și la albaștri, nu există nimeni care să nu dorească pacea, care să nu predice pentru pace. Tocmai această unanimitate mă înspăimântă.

În rarele perioade când cu adevărat a dominat pacea, nimeni nu a pomenit de pace; s-a vorbit mai curând de războaie, de războaie ale unui trecut trist.

Știți în ce fel președinții și miniștrii noștri, din toate țările lumii, pregătesc pacea. Metoda lor este să fabrice mereu cât mai multe și cât mai ucigătoare arme, să inițieze un număr cât mai mare de oameni în arta de a-și suprima semenii. De fapt ei acționează ca unul care ar declara că cel mai sigur mod de a evita incendiile este să aduni laolaltă, într-o uzină de explozivi, paie, câlți și petrol. Știți cu toții că atunci când se adună, aproape unele de altele, cantități mari de muniții, este suficient un chibrit - adică o neînțelegere, un pretext, o fulgerare de nebunie - pentru a declanșa o conflagrație mondială.

Pentru a înlătura acest formidabil pericol, pentru a împiedica un nou război, care ar însemna sfârșitul civilizației și poate dispariția întregii omeniri, nu sunt suficiente manifestele propagandistice, nici afișele, nici congresele, nici procesiunile și steagurile decorate cu simboluri pacifiste. Există două mijloace, numai două, ambele eficace și radicale, pe care nimeni nu are curajul să le propună.

Primul ar fi o transformare profundă și totală a sufletului omenesc - înțeleg prin asta sufletele tuturor oamenilor - transformarea inteligenței și a sentimentelor, astfel ca, în final, toți oamenii, indiferent de rasă și de religie, să fie convinși că recurgerea la violență și la asasinat colectiv, este modul cel mai absurd, cel mai ticălos și cel mai bestial din câte se pot imagina, pentru a pune de acord

națiunile între ele. Dar o astfel de muncă de ameliorare a spiritelor ar cere - pe lângă o puternică autoritate și o tehnică adecvată - sute de ani, pe când pericolul catastrofei este, din păcate, iminent.

De aceea este necesară folosirea unui alt mijloc, mai ușor de realizat și mai rapid. Și am în minte două fapte, ușor de observat și care nu pot fi combătute. Nu ar fi posibil să se construiască armele necesare distrugerii noastre, fără ajutorul nenumăraților tehnicieni și muncitori care lucrează în acest sector. Cel de al doilea fapt este acesta: tehnicienii și muncitorii sunt mereu gata să-și suspende lucrul pentru tot felul de motive: probleme de salariu sau de disciplină, proteste politice sau ideologice, adesea chiar pentru cauze fără importanță.

Proiectul meu, simplu ca oul lui Columb, se bazează pe aceste două fapte. La un moment dat, printr-o decizie sindicală, acceptată și executată de muncitorii din întreaga lume, toți cei care lucrează, direct sau indirect, în industria de război, ar trebui să-și întrerupă lucrul, să părăsească șantierele și uzinele și să declare grevă universală în numele păcii. Este absolut necesar ca această grevă sfântă să fie declanșată simultan în toate țările, în est și în vest, în toate uzinele care produc materiale de război.

La grevă vor participa muncitorii necalificați, cei cu calificare, inginerii și funcționarii, toți cei care contribuie la fabricarea puștilor și tunurilor, bombelor incendiare și bombelor atomice, tancurilor și explozivilor, cuirasatelor și submarinelor, avioanelor cu reacție și elicopterelor, săbiilor și baionetelor, căștilor și pumnalelor, fără a se uita

nimic. Astăzi acești muncitori sunt gata să facă grevă pentru mărirea salariului sau pentru reducerea orelor de muncă. Prin comparație, greva pe care o propun eu ar fi pentru ei mult mai importantă. Ar trebui să se gândească la faptul că aceste monstruoase instrumente de luptă pe care ei le construiesc, vor fi folosite mâine chiar împotriva lor, împotriva copiilor lor, împotriva caselor și orașelor lor. Continuând să lucreze, ei colaborează cu toate forțele de care dispun la distrugerea a tot ce au mai scump: familia lor, casa lor, viața lor. Cine ar putea refuza să adere la această idee, oricât de puțin capabil ar fi să reflecteze?

Și în fața unei asemenea conjurații, ce ar putea face guvernele și statele majore? Poate fi înăbușită o grevă parțială, o grevă ce se limitează la o industrie sau la o regiune, dar cum să împiedici sau să învingi greva a milioane de oameni, care ar fi declarată, în aceeași zi, în toate țările lumii?

Această grevă universală va obliga guvernele să reflecteze și să cedeze. Revolta unanimă a tuturor popoarelor ar duce ușor la distrugerea tuturor armelor deja fabricate; s-ar putea astfel pune în afara legii fabricarea tuturor mijloacelor de distrugere a vieților omenești, indiferent de felul acestora. Vasele de război ar fi transformate în pacheboturi, fabricile de armament vor fi folosite la producerea de instrumente utile vieții civile; puști și tunuri, mitraliere și bombe, explozivi și tancuri vor fi aruncate în mare, prilejuind ceremonii solemne și mare veselie. Numai cu această condiție și numai în acest fel, cuvântul pace ar putea corespunde unei stări veritabile de

înțelegere între oameni. Ar fi suficient să se reia, doar cu o mică modificare, faimosul apel al lui Karl Marx: « Muncitori din industriile de război ai întregii lumi, uniți-vă, dacă doriți cu adevărat pacea ».

Poate că unii dintre d-voastră cred că pot respinge cu ușurință acest proiect, aducând această obiecție: cum vor trăi în timpul grevei și după aceasta milioanele de muncitori care în prezent își câștigă existența pregătind moartea? Această observație nu mă surprinde, dar nici nu mă sperie. Tot restul umanității, care trăiește coșmarul exterminării, este interesat ca această colosală grevă să reușească, ca o promisiune sigură a salvării sale. Toți vor fi bucuroși să ofere bani și ajutoare lucrătorilor din industria de război și familiilor acestora. Iar după victoria acestei revolte pentru pace, din ziua în care guvernele și cetățenii nu vor mai avea de suportat imensa greutate a cheltuielilor militare, va fi ușor să se creeze noi industrii orientate spre bunăstarea generală, unde vor fi folosiți, pentru obiective mai umane și mai raționale, lucrătorii utilizați până în prezent în industriile morții și ale distrugerii. Este pentru noi toți o chestiune de viață și de moarte. Eu ofer singurul mijloc practic de a face să triumfe viața asupra morții. Vom vedea dacă proletariatul și șefii săi vor fi capabili să priceapă și să pună în aplicare proiectul meu. Doriți cu adevărat pacea? Distrugeți pentru totdeauna tot ceea ce servește războiului!

Spre marea mea surprindere, înflăcăratul discurs al d-lui Pietre Gourjat nu păru să emoționeze prea tare micul auditoriu din marea cafenea Mogador. Apaluzele au fost

slabe și rare, iar câțiva domni bătrâni surâdeau sau rânjeau. Unul dintre ei spuse cu voce tare: « Acest domn Gourjat halucinează; autoritățile ar trebui să-l încredințeze psihiatrilor ».

UCIS DE DRAGOSTE

Biarritz, 6 septembrie

L-am cunoscut pe Runo Elodial acum câțiva ani, în atelierul unuia din prietenii mei, pictor. Era atunci un frumos tânăr blond, de o prospețime aproape copilărească, vibrând de dorința de a vedea, de a înțelege, de a admira. Ochii săi de un verde albastrui se pironneau pe picturile din atelier ca și când ar fi vrut să se cufunde în ele sau să le devoreze. Acest entuziasm de adolescent pasionat mi-a rămas imprimat în memorie - el este rar chiar și la cei foarte tineri !

Am ieșit împreună, am traversat Sena și am intrat într-o cafenea pe Champs-Elysees; și aici Runo Elodial nu conținea nici un singur moment să-și arate bucuria de a trăi, de a privi, de a descoperi, de a se emoționa în fața frumuseții nebanuite a fiecărei bucățele din această lume. El culese o frunză dintr-un arbore și îmi atrase atenția asupra finei granulații a acestei stoffe verzi, asupra armoniei desenului nervurilor, asupra perfecțiunii proporțiilor conturului, asupra grației primăvăratice a creștăturilor. O fetiță se opri lângă noi; l-am văzut atunci extaziat de expresia acestor buze întredeschise, de transparența tenului trandafiriiu, de grația rochiței de culoarea verdelui marin. Iar figura lui Runo Elodial, în timp ce-mi mărturisea încântarea sa, era permanent iluminată de un surâs pur, ca cele a preafericitorilor îngeri.

- Lumea este prea frumoasă, îmi spuse el deodată, eu

nu știu cum oamenii pot suporta fără teamă o asemenea fericire. Poate că nu-și dau seama; poate se apără trăind în orbire, poate nu sunt capabili să iubească. Eu, dimpotrivă...

Apoi nu mai spuse nimic. De atunci nu l-am mai revăzut pe Runo Elodial, dar nu l-am putut uita.

Acum câteva seri, plimbându-mă pe o stradă din Biarritz, am văzut venind spre mine o umbră costelivă și palidă, pe care, pentru moment, nu am recunoscut-o. S-a oprit la un pas de mine și mi-a spus:

- Nu mă mai recunoașteți? Sunt Runo Elodial cu care ați petrecut câteva ore la Paris, cu ani în urmă.

Am rămas înmărmurit și mut. În ciuda bunei mele memorii vizuale, nu reușeam să fac vreo legătură între imaginea spectrului descărnat pe care îl aveam în față și cea a adolescentului înfloritor și plin de viață pe care îl întâlnisem al Paris. Părul era tot blond, dar mai rar și mai cenușiu; ochii erau scufundați în orbite; umerii erau puțin curbați; frumosul surâs angelic nu mai era decât un rictus obosit al buzelor sale aproape albe. Când mi-a dat mâna am avut senzația că ating corpul umed al unei meduze moarte.

În fine i-am spus că îl recunosc, dar am făcut-o mai mult din milă, fiindcă abia îmi venea să cred.

- Ce s-a întâmplat? I-am întrebat. Cum de v-ați schimbat atât de mult?

- Vă rog să mă scuzați, îmi spuse el, dar nu pot sta prea mult în picioare. Veniți la mine și vă voi răspunde.

Mica sa casă înconjurată de flori, era în apropierea

mării. Se prăbuși într-un fotoliu și bău lichidul rămas într-un pahar așezat aproape de el.

- Sunteți bolnav?

- Boala mea, spuse el, este ignorată de tratatele de medicină. Totuși ea are un nume foarte cunoscut: ea se cheamă dragoste.

- V-a trădat o femeie? Sau cumva a murit?

- Am iubit multe femei și cred că și ele m-au iubit, dar nu aceste amoruri m-au adus în pragul morții. Poate vă amintiți cele câteva vorbe pe care vi le-am spus la Paris, în acea cafenea. Ceea ce mă îngrijora s-a întâmplat. Eu sunt victima extraordinarei frumuseți a lumii, a frumuseții universului. Sunt măciant și ucis de o sensibilitate mereu trează, de un entuziasm de neînvins, de un neînfrânat eretism intelectual, prin dragostea fără limite pe care o acord tuturor ființelor și tuturor lucrurilor.

Merg pe stradă, intru într-un muzeu sau într-o pădure, într-un palat sau într-o tavernă, în piața unui sat, sau în grădina unui cartier periferic și mă minunez într-una, mă extaziez fără încetare. Totul mă captivează, totul mă extaziază, totul mă surprinde, înțelegeți-mă bine: totul, fără excepție, tot ce văd mă obligă să admir și să iubesc. O piatră cioplită, o floare pălită, o adolescentă înfloritoare, o sărmană prostituată fanată, un arbore desfrunzit, petele și mușchiul unui zid vechi, o cugetare stranie și cutezătoare, un bust de marmură înnegrit, un desen de copil, o oaie lungită pe iarbă, spuma mării, un nor în apus de soare, o stea în noapte - toate aceste aspecte infinite ale universului mă emoționează, mă inundă de fericire, mă

obligă să-mi împart în mii de fărâme această inimă de permanent îndrăgostit.

Și nu vă mai vorbesc despre artă, care are asupra mea o putere irezistibilă, sfâșietoare. Am voiajat mult dar, neputând rezista unui îndemn neașteptat, de mai multe ori mi s-a întâmplat să plec în grabă pentru a merge să văd „La Sainte Chapelle”, sau „Învierea” lui Pietro della Francesca, sau „Primarul satului” din muzeul din Cairo, sau „Galatea” lui Rafael, sau tablourile lui Goya din Prado, sau sculpturile din Olimpia, sau un portret a lui Bronzino sau a lui Rembrandt. Eram ca un amant căruia depărtarea îi tulbură neliniștea, care este dispus să facă mii de mile pentru a revedea, chiar numai pentru câteva clipe, acei ochi, acea gură, acel păr, acea mână care l-au vrăjit.

Simt profund și de aceea iubesc profund, nebunește. Și am, de asemenea, blestemata pasiune de a-i face și pe alții să simtă ceea ce simt eu, să-i conving să iubească ceea ce eu iubesc. De aceea sunt mereu înflăcărat, în același timp fericit și sfâșiat de amintiri și de așteptare, mereu înflăcărat, mereu torturat, mereu în mișcare pe acest pământ, mereu agitat, bucurându-mă și vorbind.

Nu vă puteți imagina ce cheltuială de energie, ce risipă de nervi și de sânge îmi cere această perpetuă dragoste. De foarte mulți ani, aproape că nu mai ajung să dorm și adesea uit să mănânc. Pentru cel care iubește cu disperare dragostea, fiecare oră de somn sau de absență devine un păcat, o rușine, un martiraj. Dacă universul oferă o permanentă posibilitate de a face descoperiri

minunate, dacă viața este un miracol continuu, dacă dragostea dezinteresată și devotată, este singura ocupație demnă de om, indiferența și uitarea sunt păcate de neispășit îndreptate împotriva spiritului și împotriva lui Dumnezeu. Cu toate astea, această flacără interioară m-a consumat, m-a distrus cu încetul, m-a ucis. Simt că nu mai pot rezista, că de acum am ajuns în pragul sfârșitului. Hercule putea să-și smulgă de pe trup veșmântul de foc, dar focul meu se află în interior, el mă mistuie, clipă de clipă, până la ultima fibră. Iertați-mă dacă nu vă pot spune mai mult despre mine. Poate nu ne vom mai revedea. Amintiți-vă de mine. Dragostea m-a copleșit toată viața, dragostea mă ucide.

Adio!

Două zile mai târziu am sunat la poarta micuței case a lui Runo Elodial, pentru a afla noutăți. O bătrână îmbrăcată în alb îmi spuse că tânărul om a murit în seara precedentă.

ÎNVIEREA MATERIEI

Biarritz, 3 august

L-am întâlnit pe plaje pe vechiul meu amic Dodsworth (din Minneapolis); era însoțit de un tânăr brunet cu ochi strălucitori, care părea a fi metis de sânge indian. Amicul meu Dodsworth mi-l prezintă. Se numește Curro, Alcimillo Curo; din câte se pare, este brazilian.

- Mr. Curro, spuse Dodsworth, este savantul cel mai fantastic din câți am cunoscut; îmi vorbea tocmai despre teoria sa asupra învierii materiei. Va avea, cred, bunăvoința să ți-o expună și ție.

Tânărul Curro nu se lăsă rugat. Se putea vedea destul de ușor că avea înclinații de apostol. Am intrat într-un bar și, în fața a trei pahare de whisky, pornirăm conversația..

- Cunoașteți, mă întrebă Curro, teoria lui Preyer?

A trebuit să-mi recunosc ignoranța; era prima oară când auzeam acest nume.

- Preyer, reluă apostolul, a fost un savant din secolul al XVIII-lea, pe care, cum se întâmplă adesea, cei din epoca sa nu l-au înțeles. Știți că știința, cu toate eforturile făcute de mecaniciști, n-a reușit niciodată să explice cum a izvorât viața din materia inertă, din materia anorganică. Pe această temă Preyer a avut o idee demnă de geniul său. El s-a gândit că dacă trecerea de la materie la viață era de neconceput, pentru că viața prezintă caracteristici absolut noi, ce nu pot fi reduse la fenomene fizice, dimpotrivă, trecerea inversă de la viață la moarte este ușor de

imaginat și chiar este firească. Se poate trece de la complex la simplu printr-un proces de disociere, de decadență; pe când inteligența noastră nu poate concepe apariția neprevăzută a noului și a complexității în corpuri elementare și oarecum omogene. În natură noi asistăm zilnic la transformarea corpurilor vii în materie moartă, în timp ce toți biologii sunt de acord și declară că generația spontanee este imposibilă, deci că o vietate nu poate apare decât dintr-un germen sau dintr-o altă vietate mamă.

Preyer susține o ipoteză care poate părea îndrăzneată, dar care, după mine, este foarte solidă. După el, întregul univers a fost inițial în totalitate viu, în întregime constituit din ceea ce noi numim Viață. La început a fost Cuvântul și Cuvântul s-a încarnat în Viață. Această concepție, mai mult decât oricare alta, este compatibilă cu demnitatea Creatorului. Cum ar fi putut crea Dumnezeu, care reprezintă spiritul pur, o lume formată din materie inertă, altfel spus dintr-o substanță atât de inferioară și de diferită de a Sa? Dimpotrivă: El a creat viața, numai viața, această viață care, chiar în formele sale cele mai umile, este asociată cu manifestări ale spiritului.

Cu toate astea, viața, ca și cum și-ar ispăși superioritatea sa divină, este obiect al morții și iată, în fine, revelarea misterului care de secole frământă mințile oamenilor. Materia nu este altceva decât imensul cadavru al vieții de la început. Nu materia dă naștere vieții, așa cum pretind materialistii, fără a aduce nici o probă valabilă, ci viața este cea care, stingându-se încetul cu

Încetul, a format ceea ce noi azi numim materie. Cu alte cuvinte, ființele vii nu ar fi decât ultimile supraviețuitoare ale vieții totale, victorioase care constituia la început universul. Astăzi universul a devenit un cimitir fără limite, unde viețuitoarele, ultimile resturi ale creației, apar ca niște vizitatori rătăciți și amenințați, rari și pierduți în mijlocul unei lumi care, în cursul a mii de ani de paralizie și anemie, a devenit inertă și anorganică.

Celebrele experiențe ale lui Bose au venit să confirme intuiția lui Preyer: chiar în metale, chiar în pietre există urme, chiar dacă slabe și greu de perceput, ale unor caracteristici ale vieții, de exemplu sensibilitatea și îmbolnăvirea.

Dacă această concepție este adevărată - și eu cred că ea poate fi demonstrată științific atunci omului, cel mai conștient dintre moștenitorii vieții universale, îi revine această gigantică sarcină de a reînvia materia. Dacă materia, la origine, a fost în întregime vie, noi trebuie să o readucem în starea sa primitivă, la superioara sa demnitate. Pietrele pe care călcăm, munții pe care îi contemplăm cu mirare, stâncile, apele, au fost la început ființe asemănătoare nouă, capabile să simtă, să iubească, să gândească, să zămislească. Sunt, în concluzie, frații noștri cufundați în frigul imobil al morții. Este de datoria noastră să-i reînviem, să-i readucem din nou la viață. Numai atunci va fi posibilă perfecțiunea supremă: reîntoarcerea vieții, în întregul său la starea de spirit pur, purificarea universului până la identificarea cu Dumnezeu. Spiritul în gradul său cel mai înalt, adică Dumnezeu, a creat viața; viața la rândul său, decăzând și stingându-se,

s-a transformat, într-o foarte mare măsură, în materie. Noi acum trebuie să facem drumul invers: să dăm viață materiei, întregii materii; apoi să transformăm viața, întreaga viață, în spirit și astfel să ajungem la contopirea universului cu Creatorul său.

Aici Curro se opri și-și bău whiskyul. Fața sa de mulatru era inundată de sudoare; pupilele sale negre se dilataseră într-atât încât acopereau aproape în întregime suprafața ochilor; gâfâia ușor, iar gura îi era împietrită într-un surâs de beatitudine.

L-am întrebat cu timiditate dacă s-a gândit la mijloacele prin care s-ar putea obține această înviere a materiei. Curro își șterse încet fața de sudoare și răspunse după o scurtă tăcere:

- Întrevăd deja metoda care ar conduce cu siguranță la reînviere. Dar ar fi necesare instalații colosale care ar pretinde cheltuieli enorme. Eu sunt sărac și nu sunt ascultat: cei mai binevoitori mă consideră nebun, cei mai răi mă cred escroc. M-am adresat savanților și guvernelor multor țări, dar nimeni nu vrea să-mi dea nimic. D-voastră sunteți bogat, fabulos de bogat, cred. Ajutați-mă. Este vorba de o operă uriașă care va schimba fața lumii și destinul speciei umane.

- Mă voi gândi la asta, i-am răspuns. Dar acum trebuie să vă părăsesc; cineva mă așteaptă la hotel și sunt deja în întârziere. M-am ridicat, am salutat pe amicul Dodsworth și pe tânărul Curro, și am ieșit din bar cu atâta grabă încât am uitat să-mi plătesc whisky-ul.

CONVERSAȚIE CU PAUL VALERY

(sau: POEZIE ȘI FILOZOFIE)

Paris, 20 martie

Paul Valery, membru al Academiei franceze, este un bărbat mic, cu aspect modest, slab la față, cu părul alb; el amintește de unii distinși funcționari ai ministerelor franceze, ajunși la vârsta pensiei.

Pe oamenii pe care nu-i cunoaște îi tratează cu o amabilitate oarecum distrată; totuși, cu toate că este considerat, împreună cu Alain, ca « gânditorul național », el vorbește cu plăcere oricui îl ascultă cu plăcere.

Nu am avut curajul să merg să-l caut, dar l-am întâlnit din întâmplare la un dineu al unor prieteni comuni și am putut sta de vorbă cu el câteva minute.

Când a aflat că sunt cetățean american, crezând că-mi face plăcere, mi-a amintit imediat de Edgar Poe.

- Poe, mi-a spus el, a fost unul din marii maeștri ai marelui meu maestru Mallarmé; chiar eu am scris un eseu despre *Eureka*: eu consider că această carte a fost prea disprețuită de oamenii de litere, care sunt extrem de ignoranți în materie de tot ce ține de știință și gândire. Ceea ce nu presupune, adăuga el cu un surâs malițios, că ar fi prea competenți în propria lor meserie. Poe, ca și mine, a fost poet și filozof - folosesc aceste cuvinte în sensul lor etimologic cel mai modest.

L-am întrebat cum pot fi reunite în același om, două îndeletniciri considerate de profani ca incompatibile între

ele.

- Profanii, spuse el, nu pot vorbi decât ca profani, deci ca oameni care nu știu nimic în privința lucrurilor despre care vor să vorbească. Adevărata poezie, de la greci până la noi, este totodată și gândire, iar pe de altă parte filozoful nu devine cu adevărat filozof decât când dispune de oleacă de imaginație, care este urzeala secretă a poeziei. Atât poeții cât și gânditorii scriu ceea ce le dictează zeii, care sunt, cum bine știți, avari și geloși, și nu dictează poetului decât primul vers, iar filozofului doar primul paragraf.

L-am întrebat atunci care dintre aceste două activități i-a procurat cele mai mari bucurii.

- Nici poetul, nici filozoful nu sunt în căutare de bucurii. Poezia nu este un vin generos, iar filozofia nu este un gaz ilariant. Aceste două jocuri superioare ale minții, de care se lasă furate spiritele nobile sunt aproape totdeauna penibile și descurajatoare. Când poezia tinde să atingă absolutul, se află în fața inexprimabilului. Când gândirea încearcă să fie stăpână în întregime pe sine, se lovește de zidul imposibilului.

Adevărata, unica tragedie a omului este cea pe care eu însumi am trăit-o și am jucat-o până la ultima sa scenă. Orice om ieșit din comun descoperă că cea mai înaltă înfăptuire este aceea a gândirii dezinteresate, care nu se înjosește să servească dogmele statului sau să consoleze pe cei slabi de ceea ce îi terorizează. Dar gândirea pură este un microscop care arde și consumă ceea ce ar trebui să ne facă să vedem. Datorită analizei, aprofundării, criticii

și descompunerii, gândirea cea mai independentă și mai curajoasă se macină, se subminează pe sine, devine conștientă de propria-i fragilitate și inutilitate, destramă și distruge obiectul studiului. Orice gândire care nu cunoaște frica sfârșește totdeauna prin a se sinucide. Singura activitate umană care merită osteneala de a te cultiva conduce la disperare și la zădărnicie. Cei care nu știu, sau care nu admit asta...

Din păcate, în acest moment, o tânără și frumoasă doamnă, cu un fermecător surâs, mai tentant decât orice vorbe, se apropie de Paul Valery și « gânditorul național », cu un gest de scuză, lăasă neterminat durerosul său discurs. Nu am mai reușit să mă apropiu de el toată seara.

URA

(de STENDHAL)

Paris, 30 martie

Am profitat de șederea mea la Paris pentru a da la descifrat unui stendhalian pasionat ciorna inedită care îi este atribuită lui Henri Beyle în catalogul colecției Everett. Astfel am căpătat confirmarea absolutei autenticități a acestor fragmente, care urmau să servească la redactarea unei cărți despre *Ură* și care ar fi trebuit să fie urmarea celebrei, chiar foarte celebrei, *Despre Dragoste*.

Este vorba de nouă file intitulate *Despre Ură*; citirea lor s-a dovedit foarte dificilă. Renumitul specialist căruia mă adresasem n-a reușit să le transcrie integral, din cauza scrierii mărunte, plină de abrevieri și de cuvinte englezești și italienești. Redau aici, pentru plăcerea mea, pasajele cele mai demne de reținut.

« Ura este mai puternică și mai durabilă decât dragostea. Ura născută din decepție sau din trădare în dragoste este mult mai profundă decât prima pasiune. *Che ben ama ben odia* ».

« Specii și varietăți ale urii numită cartagineză (jurământul lui Hanibal). *Odium theologicum* și necazurile pe care le-a adus după sine (Calvin la Geneva). Dușmăniile familiale; dușmănia dintre frați; soții ce se urăsc și adulterul comis ca urmare a urii. »

« Creștinismul definit de Tacit *Odium humani generis*; explicația acestei stranii judecăți: adevăratul creștin

trebuie să se urască pe sine, să își urască propria carne păcătoasă. *Le moi haissable* a lui Pascal. Ura a inspirat mai multe episoade din poemul lui Dante. Masacrul chatarilor etc... »

« Plăcerile date de ură comparate cu cele oferite de dragoste. Dragostea cu chinurile sale și ura cu plăcerile sale. Greșelile și necazurile celui urât ne produc voluptate, mai mult chiar decât moartea sa ».

« Se spune despre ură că este oarbă, dar același lucru se spune și despre dragoste. Nu există decât o diferență: ura este incapabilă să vadă părțile bune; dragostea este incapabilă să perceapă părțile rele. Din punctul de vedere al relațiilor interumane această deosebire este notabilă, dar analizând lucrurile în esența lor, ea de fapt nu există. Cei ce nu văd albul, ca și cei care nu văd negrul au vederea la fel de proastă ».

« Efectele urii: iertarea și răzbunarea. Sufletele slabe și timide aleg iertarea. Sufletele orgolioase și netemătoare recurg la răzbunare. Dar răzbunarea cere răbdare și efort: uneori trebuie să aștepți ani întregi pentru a te răzbuna. S-ar putea demonstra că iertarea nu este decât o formă -- poate cea mai crudă; a răzbunării. Disprețul total pentru cel pe care ne răzbunăm. Actele sale nu mă ating în nici un fel (orgoliu?). Răzbunarea este lăsată în seama lui Dumnezeu și va fi cu atât mai grea ».

« Utilitatea urii. Ea îl ferește pe cel urât (care se știe supravegheat de dușmanul său) de o seamă de prostii și de pași greșiți. Ura, ca toate pasiunile, dă obiectului său o importanță mărită și dezvoltă în aceasta sentimentul

valorii sale. Cei mediocri nu au dușmani. Fără voia sa, cel ce urăște devine un binefăcător ».

« *Odio il peccato e non il peccatore* spun italienii. Dar păcatul nu are o existență proprie, abstractă, impersonală. El este încarnat în unii oameni construiți din carne și din oase. Cel care urăște păcatul, este obligatoriu condus să-l urască pe păcătos, adică pe aproapele său, și astfel cade el însuși, fără să vrea, în păcat ».

«Câteodată, ura poate muri, dar atunci ea se transformă, de cele mai multe ori, în dragoste. Sufletele pasionate nu cunosc disprețul - care este negația urii - nici indiferența: ele se îndreaptă mereu spre extreme ».

TOTUL TREBUIE REFĂCUT

Saint-Moritz, 28 iulie.

Mă aflu de cincisprezece zile în acest hotel, singur cu secretara mea indiană, timp în care nu am vrut să primesc sau să cunosc pe nimeni. Cu toate astea mi-am dat seama că un domn bătrân, după înfățișare scandinav, mă urmărea și mă supraveghea, ca și cum ar fi căutat un prilej să-mi vorbescă. În salon, în bar, pe verandă, în holul de la intrare, în parc, îl vedeam mereu pe lângă mine, neslăbindu-mă din privire. L-am evitat mereu: nu îmi plăcea, nu era deloc atrăgător la vedere. Era un om mare cu aspect bolnăvicios, cu doi ochi de un albastru spălăcit, tiviți cu riduri albicioase; pielea sa avea o culoare verde-pământie, ca cea a unei reptile ieșite dintr-o mlaștină, încercam să nu îl privesc, evitându-i ochii. Totuși nordicul personaj a ajuns să-mi vorbească ieri seară. Greșeala s-a datorat secretarei mele, pe care reptila a reușit, nu știu cum, s-o corupă. Eram singur, așezat cu fața către munți; m-am trezit cu ea însoțită de el, a pronunțat numele acestuia, apoi a dispărut. Eram obosit și nu am găsit forța necesară să fug după ea și să o admonestez.

- Vă voi spune imediat, îmi spuse, într-o excelentă engleză, omul bolnăvicios cu fața pământie, de ce am ținut să stau de vorbă cu dumneavoastră. Am citit într-un jurnal al d-voastră, publicat în Statele Unite, anumite păreri tranșante și mușcătoare asupra unor capodopere ale literaturii universale. Mi-au plăcut foarte mult, le-am

învățat pe de rost și am reflectat adesea asupra lor. Ele mi-au inspirat proiectul unei opere gigantice care comportă o foarte mare urgență. Mă ascultați?

- Vă ascult pentru că am urechi și nu pot face altfel. Vă ascult pentru că nu am nici dorința și nici forța să mă ridic din acest fotoliu. Continuați deci, dar uitați-vă la ceas, pentru că într-o jumătate de oră va trebui să fiu în pat.

- Merită osteneala să ascultați, reluă omul reptilă, o idee născută din cartea d-voastră. Dumneavoastră m-ați convins că vechea literatură a omenirii trebuie total refăcută sau, cel puțin, are nevoie de o îndrăzneată restaurare. De câțiva ani îmi consacru tot timpul, inteligenta și cunoștințele acestei opere titanice. Din vremea lui Homer și chiar de la Goethe până azi, lumea s-a transformat profund, în timp ce aceste opere celebre au rămas cu obstinație neschimbate. De aceea aceste cărți vechi sunt în parte greu de înțeles, în parte neplăcute cititorului de azi. Chiar forma lor, care părea perfectă strămoșilor noștri, trebuie ameliorată și retușată după gustul vremurilor noastre. Ceea ce trebuie în special schimbat, sunt situațiile, peripețiile și catastrofele. Asta presupune o muncă istovitoare dar pasionantă.

Cunosc cele mai importante limbi ale lumii, le stăpânesc bine, pot lucra pe originale. Cum era și firesc, am început cu poemele homerice, care par azi atât de naive și de grosoloane. Am suprimat din Odiseea toate legendele infantile și le-am înlocuit printr-o povestire instructivă asupra unui periplu în jurul Mediteranei antice. *Masacrul Peștorilor* mi s-a părut nedemn de înțeleptul Ulise: l-am

tăiat; am imaginat că *Peștorii* au fost trimiși în exil, iar fiul lui, Laerte a plecat într-o nouă călătorie dincolo de coloanele lui Hercule.

Oedip a lui Sofocle mi s-a părut excesiv și inuman. Am făcut astfel încât Oedip să-și recapete miraculos vederea iar Antigona să facă o căsătorie fericită.

A trebuit să refac aproape în întregime Divina Comedie. De la moartea lui Dante au trecut mai mult de șase sute de ani și în acest timp au apărut mulți alți păcătoși și răufăcători, care meritau un loc în infern, în plus, am eliminat toate dulcegăriile teologice pe care le conține poemul; ele nu sunt numai plicticoase dar, ceea ce e mai rău, ele nu mai corespund datelor actuale ale filozofiei pozitivistice.

Hamlet, de asemenea, mi-a dat mult de lucru: Shakespeare, dornic să satisfacă gustul pentru cruzime al publicului, a rezervat majorității personajelor sale o moarte violentă. Eu am rezolvat acest neajuns: Hamlet își omoară unchiul adulter, dar el reușește să scape numai cu câteva zgârieturi; Ofelia este salvată cu ajutorul respirației artificiale și, în ultima scenă, reușește să se căsătorească cu prințul său iubit.

A trebuit să rescriu cel puțin jumătate din *Don Quijote*. Eroul reconcept de mine are momente de luciditate ce alternează continuu cu accese de nebunie, care dau naștere unor întâmplări foarte amuzante și unor formidabile aventuri.

Faust de Goethe mi-a dat, de asemenea, multă bătaie de cap. Am suprimat cea de a doua parte, artificială și

ermetică, dar am îmbunătățit mult prima parte. Mefisto recunoaște că diavolii sunt o invenție grotescă a spiritului omenesc; ei se evaporă ca un vis odată cu răsăritul. Margareta este achitată de judecători iar Faust o ia de nevastă și revine la catedra din Wittenberg.

Cu toate astea nu sunt decât la începutul acestei opere de ameliorare literară. Acum lucrez la *Moby Dick* a lui Melville și la *Saison en Enfer* a lui Rimbaud...

A trebuit să-l întrerup. Nu mai puteam răbda. Dezgustul și indignarea mi-au dat puterea să mă ridic în fața omului reptilă, într-o atitudine amenințătoare. Expresia privirii mele trebuie să fi fost teribilă, căci necunoscutul restaurator al marilor creații ale spiritului uman tresări de frică. Bâlbâi câteva cuvinte de scuză și dispăru în întunericul grădinii.

ÎNTOARCEREA

(de FRANZ KAFKA)

Praga, 27 martie

Un librar din Praga, care îmi cunoștea pasiunea pentru manuscrisele scriitorilor celebri, s-a oferit să-mi vândă schița inedită a unei nuvele de Franz Kafka. Cu câțva timp în urmă citisem traducerea engleză a cărții sale *Procesul*; lectura sa, în parte m-a plictisit, în parte m-a entuziasmat. Din acest motiv am vrut să arunc o privire asupra acestui manuscris - șase pagini de note în germană - înainte de a plăti prețul exagerat cerut de librar.

Întoarcerea - titlul ce figurează pe prima pagină - este rezumatul unei povestiri pe care Kafka nu a vrut sau nu a avut răgazul să o dezvolte. Un agent de asigurări, d-l W.B., trebuie să facă o lungă călătorie de afaceri în Boemia; el e nevoit să o lase singură pe tânăra sa soție în casa lor de vacanță, situată cam la o sută de kilometri de Praga. Îi vine greu s-o părăsească, fiindcă sunt căsătoriți de curând și este încă foarte îndrăgostit; dar datoria și interesele îl obligă să plece. Călătoria trebuie să dureze șase săptămâni, dar din motive pe care Kafka nu le explică, d-l W.B., este obligat, să lipsească două luni. În sfârșit, vine mult-visata zi a întoarcerii: către seară coboară în gara cea mai apropiată, unde îl așteaptă o mașină comandată telegrafic. Dl. W.B. este bucuros: afacerile i-au mers bine, iar gândul că, după atâta vreme, o va îmbrățișa pe buna și frumoasa lui Maria îl face fericit.

Ajunge în fine la liziera de arbori din jurul grădinii sale; s-a întunecat; grădinarul vine să-l întâmpine și să-i lumineze drumul cu un felinar. Privește în jur: nimic nu s-a schimbat, dar totul îi pare nou. Bătrânul său câine alb îl recunoaște și își manifestă bucuria; bătrâna bună care l-a crescut, îl așteaptă în pragul casei, îi surâde, îi urează bun venit și îl ajută să-și scoată pelerina.

- Nimic nou?

- Nimic nou, domnule.

- Și doamna?

- Iată-o, coboară.

Și într-adevăr pe scara de stejar care urcă la etaj, coboară o femeie care îl salută cu bucurie pe d-l W.B. Dar când femeia se apropie, acesta are un gest de uimire și, în loc să o îmbrățișeze, se retrage fără să spună o vorbă. Această tânără femeie, îmbrăcată în catifea, nu este Maria lui, nu este soția sa. Maria este brună ca o meridională, pe când aceasta are părul blond-cenușiu; Maria este de talie mijlocie, puțin grasuță; aceasta este înaltă și sveltă. Nici la ochi nu seamănă: necunoscuta care vrea acum să-l îmbrățișeze are ochii de un albastru atât de deschis încât par cenușii, în timp ce ochii Mariei, întunecați și strălucitori, seamănă cu cei ai unei creole.

Totuși, femeia aceasta cu glas mângâietor îi spune pe nume, îl întreabă dacă este sănătos și se interesează de felul cum a decurs călătoria. Ea îi ia mâna, îl trage spre ea și cu buzele sale fierbinți îl sărută pe ambii obraji; lui i se pare că nu se află în propria sa casă, ci într-o lume de vis; ar fi vrut ca cineva să-l trezească. Dar, exceptând această

nouă soție, totul pare normal. Casa este aceeași, mobilele sunt cele lăsate la plecare, grădinarul care i-a adus valizele așteaptă ordinele stăpânei; camerista se poartă cu această necunoscută ca și când ar fi Maria, soția lui; chiar și câinele, țopăie în jurul ei și latră așa cum făcea cu stăpâna sa. Ce s-a putut întâmpla? Cum se face că nimeni, în afară de el, nu-și dă seama că această femeie nu este Maria?

Mereu tăcut, d-l W.B. o urmă pe necunoscută și urcă scara de lemn spre dormitorul conjugal. Aici, de asemenea, totul era ca înainte. Masa de toaletă a Mariei era aceeași, cu flacoanele și obiectele sale pe care le cunoștea foarte bine; hainele Mariei se aflau la locul lor, atârinate în aceleași cuiere; propriul său portret era la locul lui pe noptiera soției. Noua Marie profită de tulburarea sa și îl sărută pe gură. Simți același parfum, exotic și intens, atât de cunoscut lui, dar trupul era altul.

- Ești obosit? îl întrebă femeia. Vrei să te odihnești puțin înainte de cină? Îmi pari foarte straniu. De ce te porți atât de rece cu mine, care te aștept de atâta vreme? Ți s-a întâmplat ceva neplăcut? Nu te simți bine? Poate vrei un pahar din lichiorul tău? Am păstrat sticla aici pentru ziua întoarcerii...

- Nu-mi trebuie nimic, spuse în sfârșit d-l W. B., aș vrea doar să mă odihnesc un moment și să mă pot gândi la ceea ce se petrece. Nu pot încă înțelege. Lasă-mă singur un moment.

- Cum dorești, spuse cu blândețe femeia. Cobor la bucătărie să văd când e gata cina. Am pus să

pregătească ceva ce știi că-ți place.

Ea îi strânse mâna, îi surâse și ieși din cameră. Dl W.B. se trânti pe pat îmbrăcat, simțindu-se cuprins de amețeală. Nu reușea în nici un fel să înțeleagă extraordinara întâmplare în care intrase. Consternat, el încerca degeaba să găsească o explicație care l-ar fi putut satisface. Ce oare s-a putut petrece? S-a schimbat el, în aceste două luni de absență, în asemenea măsură încât să nu-și mai poată recunoaște soția iubită? Sau Maria sa a devenit încet-încet, fără ca nimeni să-și dea seama, cu totul alta decât cea dinainte? Sau - supoziție încă și mai absurdă și mai înspăimântătoare - adevărata Marie fusese dată afară cu forța, poate asasinată, cu complicitatea servitorilor, și o altă femeie - una pe care nu o văzuse niciodată dar care poate îl iubea - îi luase locul?

Toate aceste ipoteze i se părură nejustificate și încercă să și le alunge din minte. Dar oricât s-ar fi chinuit, el nu ajungea să găsească altele mai firești și mai convingătoare. Dl. W.B. nu era un romantic și nu avea nici o simpatie pentru povestirile lui Hoffman sau pentru cele ale lui Edgar Poe. În final, bunul simț învinse. Se hotărî să dea impresia că nimic nu s-a întâmplat și să se adapteze, cel puțin în aparență, acestei situații de neînțeles. Își va juca rolul până la capăt, va accepta și va trata această femeie necunoscută ca și când ar fi fost cu adevărat Maria lui. Poate, cu timpul, și observând cu atenție ceea ce se petrece în jur, va reuși să descopere adevărul. Această hotărâre îi domoli agitația, dar fără a-i potoli tulburarea interioară. Când falsa Marie reveni în cameră, d-l W.B. se

ridică din pat: o nouă speranță îl cuprinse, în semiîntinericul camerei i se păru că este ea, cea pe care o lăsase la plecare. Dar asta nu dură decât o secundă: nu, era cealaltă, *intrusa*.

Reuși să se stăpânească și o prinse de braț. Își dădu seama cu stupeoare că acest braț calduț pe care îl simțea sub mâneca subțire, îi amintea de cel al Mariei - și se simți cuprins de remușcări. Noua sa soție părea afectuoasă, grăbită, veselă și elegantă ca și prima. Experiența pe care se pregătea să o facă i se părea acum mai puțin dificilă, mai puțin penibilă. Coborâră împreună pentru cină...

Aici se întrerupe brusc schița lui Kafka; este imposibil de imaginat deznodământul acestei situații enigmatice, atât de caracteristice, de altfel, spiritului ciudat al scriitorului. Tocmai datorită ciudățeniei sale am plătit cu plăcere cele două sute de coroane cerute de librar.

BĂTRÂNI ȘI COPII

(de LEV TOLSTOY)

Praga, 24 octombrie

Profesorul Feodor Kuzmanioff, care predă rusa la o școală din Praga, a tradus pentru mine o mică nuvelă inedită, de Lev Tolstoi, pe care am găsit-o printre documentele autografe ale colecției Everett. O copiez aici fără modificări.

„Se povestește că, odată, țarul Alexandru, îngrozit de răutatea oamenilor maturi și a adulților aflați în preajma sa, s-a gândit să profite de puterea sa pentru a face o experiență ciudată. El a observat că instinctele rele și pasiunile murdare care zac în sufletele oamenilor sunt mai puțin puternice la cei de vârste extreme: la copii și la bătrâni. Copiii mici se află mai aproape de inocența primitivă, fiindcă impulsurile desfrâului și ale cupidității nu s-au putut încă instala în sufletele lor. Bătrânii, pierzând din puteri și căpătând, prin experiență, conștiința zădărnicii zbuciumului omenesc, sunt într-un fel purificați de apropierea morții și astfel, după un lung și dureros drum, revin la inocența copilăriei. Numai adultul se strică și devine corupt; el rămâne în această stare din clipa când în el pornește seva tinereții, când este numai senzualitate și ardoare, până în ziua în care maturitatea sa, vârsta a viciilor și a ambițiilor, începe să decadă. Omul nu este pur decât la începutul și la sfârșitul vieții: perioada de mijloc nu este decât întunecare și putreziciune.

Inspirat de această descoperire, Alexandru ordonă ca, într-o insulă din Marea Neagră, până atunci populată numai de arbori și de păsări, să fie construit un oraș din lemn și din marmură - o sută de căsuțe cu un singur etaj, răspândite printre flori și boschete. Când aceste locuințe au fost gata, el puse să fie transportați în acest loc plăcut, cu climat blând, o sută de bătrâni și o sută de copii, aleși din toate regiunile imperiului conform anumitor instrucțiuni; acolo urmau să trăiască în pace și fericire. Copiii nu trebuiau să aibă mai mult de doisprezece ani iar bătrânii mai puțin de șaptezeci; fiecărui bătrân i se repartiza câte un copil care să-i servească de ajutor și de însoțitor; fiecare copil avea un bătrân ca tată și ca învățător. În această insulă a inocenței nu se muncea. În fiecare dimineață un vapor încărcat cu pâine, fructe și lapte, aducea pe insulă, din ordinul țarului și pe cheltuiala sa, hrană sănătoasă și potrivită vârstei lor, celor două sute de creaturi fericite. Copiii trebuiau să-i servească pe bătrâni, să vegheze la curățenia locuinței lor, să pregătească masa. La rândul lor, bătrânii trebuiau să-i învețe pe copii adevărurile credinței, înțeleptele precepte ale vieții, să-i facă să cunoască condițiile și moravurile acelor adulți corupți în mijlocul cărora, când vor mai fi mari, vor trebui să-și petreacă viața. Pe insulă nu exista o școală propriu-zisă, fiecare învățător neavând decât un elev iar fiecare elev un unic profesor. Predarea lua forma unor conversații agreabile și familiare, care de obicei aveau loc în aer liber, la umbra unui platan, pe malul înierbat al unui torent sau pe una din rudimentarele bănci de stejar. Odată cu

ultimele raze ale soarelui deasupra mării, toți, bătrâni și copii, intrau în căsuțele lor, pentru o cină frugală și o noapte de somn odihnitor.

Cei două sute de copii și de bătrâni petrecură zile și ani fericiți în această insulă senină și însorită. Dar, pe neașteptate, țarul Alexandru muri; succesorul acestuia, pe care tatăl său îl oprise să meargă în insula binecuvântată, dori să o viziteze. El ceru să fie însoțit, așa cum se obișnuiește, de demnitarii curții; în timp ce parcurgeau micul oraș și puneau întrebări unor bătrâni și unor tineri, unul din miniștrii se adresă tânărului împărat spunându-i:

- Marea înțelepciune a veneratului vostru tată a făcut mult pentru fericirea acestor copii și acestor bătrâni. Dar, dacă Majestatea Voastră îmi permite să-mi spun părerea, mai este încă mult de făcut aici. Aceste două sute de suflete nu dispun de un preot care să îndeplinească oficiile divine; ei nu au pe nimeni care să le repare încălțăminte ruptă și hainele sfâșiate; și este nefiresc pentru atâtea copii să trăiască fără grija maternă a câtorva femei. Rog pe Majestatea Voastră să dea ordinele necesare; fericirea acestor creaturi inocente va fi și mai mare.

Tânărul împărat, care nu avea încă experiența acestei lumi, urmă nefericitul sfat. A fost trimis în insulă un popă cu soția sa; au fost trimiși câțiva meseriași: cizmari și croitori, tâmplari și fierari; au fost aduse tinere servante și tinere doici. În scurt timp, viața liniștită de altădată s-a schimbat pe de-a întregul. S-au construit noi case, s-au doborât arborii bătrâni, pentru fabricarea de mobilă sau

pentru foc; meseriașii se încăierară pentru fete, tinerele servitoare îi ademeniră pe cei mai mari dintre adolescenți și pe bătrânii cei mai robuști; strigătele și certurile noilor veniți tulburară conversațiile liniștite de odinioară. Câtiva bătrâni muriră de boală sau de tristețe; elevii acestora, lăsați de capul lor, trăiră împreună cu meseriașii și își însușiră viciile acestora. După câțiva ani, toți bătrânii erau morți și toți copiii deveniră adulți, adică răi și corupți, cum sunt aproape toți adulții.

Acesta a fost sfârșitul mizerabil al experienței împăratului Alexandru; astfel stupiditatea unor falși înțelepți puse capăt acestei inocente comunități de bătrâni și de copii, calmului acestei insule preafericite.”

ISTORIA UNIVERSALĂ ÎN CÂTEVA CUVINTE

Jena, 2 noiembrie

Mi s-a spus că în această celebră universitate, unde însuși Friedrich Schiller a predat istoria, există acum un istoric cu un talent extraordinar, discipolul lui Vollgraf și adversarul lui Toynbee; cursurile sale atrag un public foarte numeros, din care studenții propriu-ziși reprezintă o minoritate neînsemnată. Am vrut și eu să-l ascult. Profesorul Eselstein este un om voinic, masiv, cu fața rotundă, cu o coamă de păr roșu. Vorbește cu o voce blândă și subțiratică, ceea ce contrastează straniu cu corpolența sa.

A început prin afirmația că toate periodizările istoriei universale folosite astăzi sunt prostești, superficiale și greșite. Cea mai puțin stupidă, după Eselstein, este cea care se întemeiază pe apă, și care împarte istoria omenirii în trei epoci: epoca fluvială, epoca mediteraneană și epoca oceanică. Totuși chiar această împărțire are mai mult o valoare spațială și geografică decât una temporală și istorică; trebuie deci să se renunțe la ea, ca la toate celelalte. Definirea perioadelor istorice trebuie făcută, după profesorul Eselstein, ținând seama de factorul esențial, dominant și permanent al istoriei, așa cum s-a desfășurat ea până în prezent. După părerea sa, este de acum limpede faptul că factorul constant și determinant, atât în istoria internă a fiecărei națiuni cât și în raporturile între popoare, nu este altul decât voința de a

suprima un număr cât mai mare de adversari, înăuntru pentru a-și asigura puterea, în afară pentru a pune mâna pe teritorii noi și pe noi bogății. Războiul, războiul înainte de toate, războiul mai mult decât orice altceva, războiul de cucerire sau războiul civil, acesta este factorul de origine pe care un adevărat istoric nu trebuie să-l scape din vedere. Dar războaiele nu se fac fără arme; victoria statelor, hegemoniile succesive ale civilizațiilor au depins aproape întotdeauna de descoperirea și folosirea unor arme mai perfecționate, adică mai ucigătoare.

Istoria trebuie deci împărțită în tot atâtea epoci succesive, câte revoluții în perfecționarea armamentului au avut loc, adică în găsirea celor mai eficace mijloace de exterminare a oamenilor.

Prima epocă, epoca preistorică, se caracterizează prin folosirea pietrelor ascuțite și a pietrelor rotunjite.

A doua epocă începe cu folosirea metalelor, ceea ce a permis inventarea securii și a săbiilor, mai ușor de mănuit și mai eficiente decât pietrele, arme mai grosolane.

Totuși, adevărata revoluționare începe cu cea de a treia epocă, odată cu apariția lancierii și a arcului. Cu aceste arme, îndeosebi cu cea de a doua, ia sfârșit primitiva luptă corp la corp a combatanților; odată cu săgeata apare un principiu important, care s-a afirmat din ce în ce mai mult: posibilitatea de a-ți ucide dușmanul de la mare distanță.

A patra epocă, începe odată cu descoperirea catapultelor și a proiectilelor de incendiere a navelor; acestea constituie o altă mutație, care prefigurează timpurile moderne.

Dar revoluționarea decisivă, hotărâtoare, apare în secolul al XV-lea, odată cu descoperirea artileriei; ea marchează cu adevărat începutul erei moderne, mult mai mult decât descoperirea Americii sau Reforma. De la archebuză la mitralieră, de la tunurile de mână la tunurile cu mare rază de acțiune, de la gloanțele dum-dum la puternicele bombe incendiare lansate din avion, toate acestea au reprezentat un progres, ascensiunea triumfală către arta de a omorî în masă, însoțită de o relativă siguranță a atacatorilor, aflați la o distanță din ce în ce mai mare de cei atacați.

Azi, în sfârșit, am intrat zgomotos în cea de a șasea epocă, epoca bombei atomice, care acum poate distruge, fără niciun pericol pentru cel care o declanșează, un oraș întreg cu locuitorii săi cu tot, dar care, mâine sau poimâine, datorită neobositului geniu distructiv al omului, ar putea, în puține clipe, să distrugă viața în imense regiuni locuite.

Și nu înseamnă, a conchis profesorul Eselstein, că era atomică trebuie să fie ultima și cea mai îngrozitoare. În ciuda efemerelor minuni ale civilizației, dorința fundamentală a omului rămâne întotdeauna aceeași: să omoare cât mai mulți oameni, în felul cel mai sigur și în timpul cel mai scurt. Iar savanții, în tăcuta hidoșenie a laboratoarelor, sunt pe cale să inventeze principii și mijloace capabile să creeze arme care vor face să pălească actuala glorie a bombei cu hidrogen.

Din această trecere rapidă prin istoria universală, reiese o lege care ar putea fi enunțată astfel: distrugerea

dușmanilor trebuie să fie realizată cu arme cât mai groaznice, într-o măsură cât mai covârșitoare, într-un timp din ce în ce mai scurt, de la o distanță din ce în ce mai mare și cu riscuri minime.

Această lege, dragi ascultători, este esența, rezultatul milenarelor experiențe pământești.

Un tunet de aplauze întâmpină ultimele vorbe ale profesorului Eselstein. În ce mă privește, mărturisesc, nici nu voiam, nici nu puteam să aplaud; am ieșit din universitate ceva mai preocupat decât intrasem.

VIZITĂ LA HITLER

(sau: DESPRE DICTATURĂ)

Berlin, 10 august

Audiența la cancelarie era fixată pentru ora zece seara, dar a trebuit să aștept mai mult de o oră, într-un salon cu mobila îmbrăcată în piele, în fața unui enorm portret al tiranicului Frederic al II-lea al Prusiei. Mi s-a spus că Führer-ul, în ultimul moment, a convocat un consiliu cu generalii.

Când, în sfârșit, am fost condus la cabinetul său, am avut surpriza să-mi apară în față un om care semăna mai degrabă cu un polițist cumsecade în civil, decât cu stăpânul absolut al unui imperiu. Faimoasa meșă de pe frunte nu-i dădea nici acel aer romantic ajuns proverbial, nici unul războinic. Mă privi câteva clipe în tăcere, apoi spuse:

- Știu totul despre dumneavoastră. Și cum nu sunteți nici diplomat, nici ziarist, nici preot, pot să vă vorbesc deschis, în tradiția loialității germanice. Ați venit aici mânat de curiozitatea de a cunoaște mai îndeaproape un tiran de modă nouă și pentru a încerca să descoperiți taina puterii sale. Vreau să vă fac imediat pe voie, fără a pierde timpul cu vorbe ipocrite.

Sunt un om din popor și știu mai bine decât marii seniori și decât politicienii care sunt toanele și ranchiunele poporului. Păcatul cel mai mare care subminează azi statele moderne este invidia, fie invidia unor state față de

alte state, fie între clasele din interiorul fiecărei țări. În democrații, din cauza prea numeroaselor corpuri legislative, consilii și comitete, cei care comandă sunt prea mulți, deși nu destui. Masa de oameni, care stă în afară, este roasă de invidie. Dacă puterea este însă în mâinile unui singur om, această invidie se micșorează și aproape dispare. Țăranul, muncitorul, micul funcționar, modestul comerciant știu că trebuie să se supună, dar mai știu că stăpânii lor de ieri - bancherii, politicienii, demagogii, nobilii - sunt îngenunchiați, ca și ei, de o putere unică. Dictatura restabilește deci o anume dreptate egalitară și micșorează suferința, tortura invidiei. Așa se explică șansa de acum a dictatorilor, admirația, aproape adorația, de care aceștia se bucură în cele mai diverse țări.

Se opri o clipă și buzele sale schițară intenția unui surâs.

- După cum știți, reluă cu o voce mai puternică, teologii noștri afirmă că trecerea de la politeism la monoteism a reprezentat un adevărat progres. Totuși, teologii "principiilor nemuritoare" consideră că aceeași trecere, dar aplicată în politică, este o greșeală și o rușine.

Dacă aș vrea să vă dezvălui adevărata mea gândire politică, v-aș spune că pentru mine regimul ideal este totala libertate a tuturor, adică anarhia. Dar ca anarhia să fie posibilă, ar trebui ca natura umană să treacă printr-o transformare radicală. Societatea ideală ar trebui să fie formată din oameni cinstiți și inteligenți, conduși de un sfânt genial. Dar știți că, la toate popoarele și în toate timpurile, cinstea, bunătatea și inteligența sunt foarte rare

și fragile. Știți de asemenea că nu prea există sfinți și, chiar dacă ar fi, nu ar vrea să fie conducători de popoare; ei au preferat totdeauna renunțarea pe acest pământ, în schimbul fericirii de pe lumea cealaltă.

Dacă omenirea ar fi fost radical transformată, n-ar fi nevoie de conducători și cu atât mai puțin de stăpâni de felul meu. Dar virtuțile înțelepților din Antichitate n-au reușit să schimbe lumea; nici măcar creștinismul, în decursul a două milenii, n-a reușit. Dacă filosofii, înțelepții, educatorii, apostolii, preoții ar fi schimbat brutele omenești în ființe capabile de dragoste, sau cel puțin rezonabile, n-ar mai fi fost nevoie de monarhi, președinți, magistrați și cu atât mai puțin de tirani.

Oamenii au rămas egoiști și cruzi. Pentru a stăpâni fiarele este nevoie de vorbele magice ale vrăjitorului și mai ales de biciul dresorului. Nu cu raționamente și sentimente pot fi conduse comunitățile omenești. Istoria antică și cea modernă ne arată că este necesar să stârnești imaginația și să provoci frica. Omul-animă nu se supune decât dacă îi zgândărești reacțiile de animal de pradă, sau dacă îl ameninți cu pierderea libertății și a vieții. Nu este vina mea dacă materia primă a politicii este de calitate atât de proastă. Triumful dictatorilor este consecința a trei eșecuri: cel al filosofiei, cel al religiei și cel al capitalismului liberal, însoțite de minciunile, încetinile și invidiile lor. Filosofii, preoții, parlamentarii condamnă dictatura, înfiorați de dezgust, dar nu observă că ei înșiși sunt, în cea mai mare parte, răspunzători de apariția tiraniei. Dacă ar fi fost mai capabili, mai puternici, dacă ar fi avut mai mult noroc, eu

n-aș mai fi aici. Și pentru că am încredere, iar unui străin pot să-i spun ceea ce niciodată n-aș dezvălui unui compatriot, vă mărturisesc că aș fi fericit să nu mai îndeplinesc această aspră meserie de dictator. Puterea, sau orice altceva am dori, pare mult mai frumoasă și mai atrăgătoare atâta timp cât nu e dobândită. Vă asigur că obligația de a reflecta, de a vrea, de a decide, de a vorbi în numele a milioane de sclavi amuțiți, implică o oboseală îngrozitoare. Fără să mai vorbim de ambiția foștilor camarazi, de imbecilitatea executanților, de ipocrizia prietenilor, de răutatea dușmanilor, ca să nu mai amintesc de alte pericole pe care le concentrează împotriva sa puterea centralizată a autocraților. Vă asigur că sunt obosit, dezgustat și chiar mă căiesc. Există în viața mea momente încărcate de griji atât de insuportabile încât am vrut - fapt pentru care roșesc - să mă sinucid. Cei care mă judecă greșesc, cei care mă urăsc sunt nedrepti, dar cei care mă invidiază sunt idioții idioților. Sunt atât de nefericit încât în una din zile voi declanșa un nou război, mai groaznic decât precedentul, ca să ies din tenebrele mizeriei mele secrete. Dacă înving voi deveni împăratul pământului, adică ceva superior unui simplu dictator local; dacă pierd, voi fi omorât, deci eliberat de apăsarea sarcinii plină de răspundere a conducerii.

În schimbul sincerității mele, vă rog să nu repetați nimănui vreo silabă din ceea ce v-am spus, cel puțin până la moartea mea. Dacă o să mă trădați o să vă găsesc și-n gaură de șarpe. Puteți să plecați. Nu vă spun la revedere deoarece veți părăsi mâine Berlinul pentru totdeauna.

Uluit de toate câte mi-a spus acest om, de-abia am putut să mă ridic și să salut. Un ofițer mă aștepta în anticameră și m-a însoțit până la ușa camerei mele.

REVOLTA ZEILOR

(de WOLFGANG GOETHE)

Weimar, 6 aprilie

În schimbul unei sume enorme am reușit să fotografiez, în arhivele secrete ale casei Goethe, manuscrisul unei opere neterminate a poetului care a scris *Faust*, manuscris pe care moștenitorii, nu știu din ce motive, au vrut să-l țină secret, astfel că nu a fost tipărit niciodată.

Am dat la transcris și tradus, numai pentru mine, acest manuscris inedit, care se intitulează *Revolta zeilor* și este datat în 1810. Bătrânul păgân, care a înțeles Creștinismul puțin sau deloc, își imaginează că zeii decăzuți ai vechilor religii nu au murit, ci trăiesc într-un fel de Olimp, la fel de departe atât de iad cât și de rai. Aceste divinități detronate au pierdut totul: puterea, onorurile, dar nu viața. Ele trăiesc într-o singurătate melancolică, într-un fel asemănătoare cu cea a lui Hades al Grecilor; gândesc încă și discută unii cu alții, aducându-și aminte cu nostalgică resemnare de faptele și gloria lor de odinioară.

Venerabilul Zeus ține încă în mâna sa obosită fulgerele stinse; Junona a devenit o scorpie bolnăvicioasă; Venus este ofilită și ștearsă; Apollon și-a pierdut nimbul său de soare; Minerva, tristă și beteagă, seamănă din ce în ce mai mult a cucuvea; Marte este fără vlagă și moleșit ca un bătrân soldat, ramolit; Neptun, expulzat din oceanul său, pare un monstru marin adus de valuri și aruncat fără viață pe țărm.

Superbii zei ai Greciei, scrie Goethe, seamăna cu o ceată de cerșetori amărâți, văduviți chiar și de speranța unei pomeni. Chiar cele nouă Muze sunt ca niște oi jumulte care se înghesuie una într-alta pentru a se apăra de frigul bătrâneții.

Numai Dionisos, zeul beției și al învierii, mai are niște urme din vechea sa putere. Nu seamănă el, oare, cu noul Zeu victorios, căruia, ca și lui i-a plăcut licoarea viței de vie și a înviat? Într-o zi Dionisos s-a apucat să-i trezească din moleșeală pe confrății săi. Îi strânse pe toți la sfat și, cu vorbele lui înaripate, îi mustră și îi sfătuie:

- A fost condamnarea noastră meritată? De șaisprezece secole sanctuarele noastre au fost închise, statuile noastre doborâte. Au devenit oamenii, între timp, cumva mai virtuoși și mai fericiți? Nu i-am ajutat noi pe muritori în mizerabila lor viață? Zeus, părintele atotputernic, era poreclit Soter, eliberatorul; Hercule îi vindeca pe oameni de teroarea monștrilor; Prometeu le-a adus bunurile neprețuite ale civilizației; Orfeu supunea fiarele și consola omenirea cu cântecele sale. Care a fost destinul oamenilor după înfrângerea noastră? Au plâns și s-au rugat la icoana unui Zeu rănit și însângerat; au invocat-o pe mama sa îndurerată și plânsă; și-au chinuit trupurile și și-au acoperit capul cu cenușă. Cu toate acestea nu sunt mai puțin răi decât înainte, și par chiar mai nenorociți. Palidul galileean, cu toate că i-a iubit și s-a sacrificat pentru ei, nu a reușit să-i facă mai buni pe oameni. Și astăzi încă, după atâtea secole, ei urăsc, suferă, se trădează și se omoară, se lasă învinși de ispite și de

pasiuni. Nu a sosit timpul să fie din nou eliberați? Nu e de datoria noastră să ne revoltăm împotriva condamnării nedrepte care ne-a făcut să devenim neputincioși și răi? Vă chem să ne luăm revanșa, vă chem la revoltă, dacă a mai rămas în sufletul vostru o scânteie-de divinitate?

Discursul zeului bețiv a avut urmări diferite. Semizeii, eroii, satirii și fauni se strânseseră în jurul lui Dyonisos, strigând că-l vor urma, că erau gata de luptă. Dar zeii cei mari rămâneau indiferenți și tăcuți. Dyonisos, mâniat, îi provocă cu vorbe arzătoare. Atunci înțeleapta Atena se ridică și spuse:

- Aburii vinului îți tulbură încă mintea după atâtea secole. Dacă oamenii ne-au părăsit și ne-au renegat, aceasta este dovada că nu erau mulțumiți de noi. Și dacă este adevărat că această trădare a fost din partea lor o rătăcire sau o greșeală, drept este să o plătească cu o suferință de două ori mai mare. Am zis.

După Minerva, vorbi venerabilul Zeus, părintele zeilor și al oamenilor și spuse:

- Discursul tău, Dyonisos, este cel al unui prost pe care durerea nu l-a învățat nimic. Dacă ți-ai aminti exemplele pe care le-am dat oamenilor, n-ai mai fi acum stăpânit de idei nebunești de revanșă. Nu port ură zeului crucificat. El a știut să fie pur pentru a propovădui puritatea, a știut să fie plin de dragoste pentru a propovădui dragostea, a știut să sufere pentru a propovădui învierea. Oamenii aveau nevoie de un zeu care să fie superior umanității; noi am fost omenești și prea fericiți, până într-acolo încât să fim invidioși pe fericirea oamenilor. Află că...

Aici se termină textul inedit al lui Goethe; nimeni nu va putea să ghicească vreodată care a fost sfârșitul acestei ciudate revolte a zeilor.

VIAȚA NU E DECÂT MOARTE

Copenhaga, 6 ianuarie.

Printre manuscrisele colecției Everett, am găsit și un carnet cu note scrise de Kierkegaard, în limba daneză; l-am adus aici, la Copenhaga, pentru a-l da la tradus.

Un tânăr profesor, Olaf Rasmussen, după ce a examinat carnetul, mi-a spus că era vorba de idei inedite de o valoare neprețuită, deoarece, într-adevăr, a putut recunoaște scrierea faimosului Søren Kierkegaard, primul părinte al existențialismului.

Kierkegaard, înainte de a muri, pare-se că dorea să scrie o operă nouă; și poate că aceste note ajunse în posesia mea sunt ultimele mărturii ale gândirii sale. Profesorul Rasmussen a fotografiat toate paginile carnetului și mi-a făcut o traducere foarte îngrijită a conținutului său.

Cartea nefericitului filozof trebuia să aibă următorul titlu: *Viața nu e decât moarte*. Ea începe astfel:

« Platon a scris că filozofia este o pregătire a omului pentru moarte. Ar fi trebuit să spună mai curând că viața însăși, în întregul ei, nu este decât o pregătire, o lunecare înceată către moarte. Ceea ce noi numim viață nu este decât o agonie, mai mult sau mai puțin scurtă, din clipa când apărem din Neant și până în clipa când ne înapoiem în Neant, înțeleg Neantul având un sens material și omenesc. Credința ne asigură că adevăratul său nume este Dumnezeu, dar substratul întrebării nu se schimbă, deoarece existența în infinitul divin, înainte și după apariția

noastră trecătoare pe pământ, rămâne pentru spiritul omenesc o taină, asemănătoare în fond Neantului.

De la naștere începem să murim. După părerea fizicienilor și a medicilor, în fiecare zi câteva particule din noi dispar. Deci, viața nu este o luptă împotriva morții, cum s-ar putea crede, ci acceptarea zilnică a morții, adică nimic altceva decât o formă de moarte.

Când misticul ne spune că pe această lume se moare, nu face altceva decât să repete ceea ce, în realitate, ni se întâmplă tuturor în fiecare zi. A trăi nu este altceva decât să renunți la fiecare clipă, să pierzi încontinuu ceva, să te descompui fără încetare.

Ascetul, misticul, sfântul nu fac altceva decât să încerce să micșoreze durata, să grăbească această descompunere universală a ființelor vii.

Dumnezeu a condamnat omul să se cufunde zilnic în somn, ca să îi amintească acest adevăr folositor și fundamental: că nu există nici o diferență importantă între viață și moarte.

Poate că Dumnezeu a creat-o pe Eva în timpul somnului lui Adam (imitație a morții), tocmai pentru a ne arăta că viața nu se naște decât din moarte.

În *Breviarul roman* se găsește această propoziție: *Media vita in morte sumus*; există o diferență semnificativă între oameni: morții își imaginează că sunt vii, în timp ce unii oameni vii știu cu siguranță că sunt morți de abia ajunși „la mijlocul drumului vieții”¹.

¹ Dante - Infernul – Cântul I :

Mulți oameni consideră ca proprietăți ale existenței dragostea, creația, fericirea: pentru filosof și creștin, acestea par absolut imposibile. Dragostea, care ar trebui să fie *contopirea* a două ființe una cu cealaltă, nu este decât visul a două egoisme singurate; creația, chiar pentru geniile cele mai puternice, nu este până la sfârșit decât o mărturisire de neputință; fericirea nu există decât ca o iluzie din trecut, sau o iluzie pentru viitor. Deci, în realitate viața nu există, ci numai contrariul său: moartea.

Agonia mea, pe care, făcând greșeala obișnuită, am numit-o deseori viață, se va sfârși. Totuși, dacă nu găsim în viață decât moartea, ne este îngăduit să presupunem că starea pe care noi o denumim moarte trebuie să fie, printr-o inversare logică, chiar viața, adevărata viață pe care degeaba am râvnit-o în lunga noastră agonie pe pământ.

Hristos a fost condamnat la moarte chiar de la nașterea sa (masacrele din Bethleem), - ceea ce însemna scopul suprem și ultim al venirii sale: să fie ucis. Între aceste două condamnări la moarte, cea a lui Irod și cea a lui Caiafa, viața lui Isus își găsește rostul, își găsește întreaga sa semnificație. El a murit atât de deplin încât e singurul care are puterea de a învia pe alții și pe el însuși.

Această vorbă a lui Hristos: lăsați morții să-și îngroape

*La mijlocul de drum al vieții noastre
m-am fost găsit într-o pădure-adîncă:
pierdusem drumul drept prin văi sihastre.*

morții¹, este de neînțeles dacă nu se acceptă identitatea vieții cu moartea. Cum ar putea morții (în înțelesul obișnuit al cuvântului) să sape mormintele și să îngroape morții? Hristos a vrut să spună pur și simplu următoarele: atât groparii cât și morții pot purta aceeași denumire pentru că sunt, și unii și alții, în aceeași stare, adică sunt morți.

Morții sunt încă vii: aceasta a fost marea descoperire a oamenilor primitivi. Oamenii vii sunt morți: aceasta este descoperirea recente filozofii existențialiste.

În acest pat în care zac, nu încetez să trăiesc, Doamne, termin de murit, învierea n-ar avea rost...»

Cu această frază întreruptă se opresc gândurile lui Kierkegaard. Celelalte pagini ale carnetului, - cele mai multe, - au rămas albe.

¹ Având în vedere moartea sufletului, adevărata moarte, i-a numit Mântuitorul morți pe toți oamenii din vremea petrecerii Lui pe pământ care nu luau aminte la atotsfânta Lui învățătură, de care este neapărată nevoie pentru mântuire, singurul lucru de trebuință pentru adevărata viață a omului: „Lasă morții să-și îngroape pe morții lor” (Lc. 9, 10), i-a zis El următorului Său care cerea îngăduința să se despartă pentru o vreme de Domnul și de luarea aminte la sfânta Lui învățătură ca să-și îngroape părintele răposat. Morți i-a numit Domnul pe cei vii după trup care erau cu adevărat morți, fiindcă muriseră cu sufletul. Dintre acești morți, cei ce rămân străini de Hristos de-a lungul întregii vieți pământești și pleacă în veșnicie în starea aceasta nu cunosc învierea în tot răstimpul dat pentru această înviere și care este cuprins între cele două venituri ale lui Hristos: între prima, care s-a săvârșit, și ce-a de-a doua, care va să se săvârșească. „Iar ceilalți morți nu au înviat”, spune despre ei văzătorul tainelor, Sfântul Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu, „până ce nu se va sfârși mia de ani” (Apoc. 20, 5).

(**Sfântul Ignatie Briancianinov**, *Cuvânt despre moarte*, Editura Sofia, p. 74-75) (n.m)

NOUL COSMOS

Turku, 10 iulie.

La Turku, mai bine cunoscut sub numele suedez de Abo, există o mare universitate unde se spune că predau foarte buni profesori. Consulul american mi-a propus să-mi prezinte pe cel mai original dintre ei, și l-a invitat să luăm masa împreună.

Profesorul Murmienni este un om de statură potrivită, voinic și bine legat, cu un cap de consul roman și doi ochi cenușii de Viking. Este șeful catedrei de Problematică Generală: o știință cu totul nouă, mi-a spus el, care se predă numai la universitatea din Turku.

Se arată la început rezervat, chiar tăcut, dar către sfârșitul mesei, după ce a băut vin și tot soiul de alte băuturi, a început să vorbească cu o ușurință la care nu m-aș fi așteptat cu câteva clipe mai înainte.

- Vreți să aflați, îmi zise profesorul Murmienni, în ce constă știința pe care o predau. Aș putea să o numesc doctrina a ceea ce ar fi de dorit, opusă cunoașterii inevitabilului, dar prefer, pentru a fi mai clar, să vă ofer un scurt exemplu din cursul meu.

Toată lumea acceptă universul așa cum este, cu limitările, lacunele, scăderile sale; cei mai mulți, din lene sau din resemnare, îl consideră cel mai bun dintre universurile posibile. Problematika, dimpotrivă, nu se mulțumește cu această acceptare necumpănită, în ce mă

privește, mi-am pus această problemă: este universul nostru rațional și perfect în toate domeniile? Este posibil să se imagineze, să se conceapă un univers mai bun decât cel în care suntem obligați să trăim?

Această problemă a fost abia întrezărită, în plin ev-mediu, de către savantul rege al Castiliei, cunoscut sub numele de Alfons înțeleptul. El a avut îndrăzneala să spună în gura mare într-o zi că, dacă Dumnezeu i-ar fi cerut sfatul în clipa creației, lumea care ar fi rezultat ar fi fost mult mai demnă de admirație.

Acest rege înțelept nu greșea prea mult. Priviți de exemplu planeta noastră, cu munții săi prea înalți plini de ghețari și prăpăstii, cu deserturi nesfârșite, sterpe și de nelocuit, cu diferențe de temperatură de neîndurat, astfel că bieții laponi nu cunosc decât două luni de primăvară anemică, în timp ce africanii de la Ecuator trăiesc într-un groaznic cuptor din prima până în ultima zi a anului. Totul pe acest mic glob este neuniform și nerațional: uscaturile, singurele pe care putem viețui, sunt abia o treime din suprafața sa; trebuie să îndurăm o iarnă posomorâtă ca să fim apoi arși de o vară necruțătoare; în timpul anumitor luni, în anumite părți ale lumii, nopțile sunt lungi și reci, zilele foarte scurte și înghețate; anumite țări, ca a noastră, sunt pline de fluvii și de lacuri, în timp ce alții așteaptă însetați, după luni de zile de secetă, să le pice un strop de apă din cer. Se pare că ar fi fost de preferat ca, printr-o variație periodică a orbitei solare, să se ajungă ca pe pământ să domnească mereu o dulce primăvară, într-un permanent belșug de flori și fructe, iar nopțile, dacă ar fi

trebuit să existe, să fie mai scurte decât zilele.

Alt exemplu: omul este condamnat să petreacă o treime din viața sa în inconștiența inutilă a somnului. De ce să nu fi fost creat astfel încât energiile sale naturale să se reînnoiască mereu, fără a mai trece prin starea umilitoare de semi-moarte zilnică?

Dacă studiați corpul omenesc, el apare ca o înspăimântătoare complexitate de organe și funcțiuni, încât sănătatea pare o adevărată minune și, ca orice minune, foarte rară. Gândiți-vă la puzderia de viscere și glande, la încurcatele trasee de vene, de artere, de canalele de toate felurile, mici și mari, la acțiunea continuă a fluidelor și secrețiilor, care prin întrepătrunderile lor delicate și complicate trebuie să producă eliminarea bilei și a ureei, a acidului carbonic din plămâni și a excrementelor intestinelor; care trebuie să asigure circulația ritmică și totală a sângelui, să ducă semnalele nervoase mușchilor celor mai îndepărtați, să permită creierului să perceapă, să imagineze, să-și amintească, să asocieze ideile. Fiecare corp omenesc conține sute de mecanisme, mii de ramificații, milioane de ciocniri și acorduri, cvadrilioane de celule care mor și se refac în fiecare zi.

Complexitatea mașinii noastre fiziologice este atât de periculoasă și de perfidă încât anumiți gnostici au crezut că omul este opera unui demiurg satanic, și nu a adevăratului Dumnezeu. Întrebarea Problematicii este: nu era posibilă crearea unui trup mai simplu, mai rațional, mai puțin vulnerabil?

Spiritul omenesc își propune întotdeauna să obțină cea

mai mare eficiență cu cel mai mic efort; ori, constatăm chiar pe pielea noastră (gândiți-vă la îndepărtarea zilnică a ceea ce este de lepădat, la nenumăratele îmbolnăviri) că rezultatele obținute nu sunt deloc de admirat ținând seama de efortul și de risipa de mijloace folosite, care sunt cu adevărat surprinzătoare.

Nu mai vorbesc de incredibila risipă de forme și specii din regnul vegetal și din cel animal, în cea mai mare parte nefolositoare și nereușite. Există miliarde de ființe vii, deseori urâte și proaste, care par a nu avea alt rost pe lume decât acela de a se ucide și a se devora.

Aș putea să adaug și alte argumente și alte fapte ce vin în sprijinul acestei critici a universului nostru incomod și absurd, pe care abia l-am schițat; dar nu pot să reproduc, pe durata unui prânz, tot cursul pe care îl predau în timpul unui an.

Am să adaug doar că Problematika Generală nu se mărginește la un rechizitoriu negativ. Programul meu constă în alcătuirea ideală a ceea ce eu numesc Noul Cosmos, adică un univers mai ordonat, mai logic, mai binevoitor, de preferat celui în care, din nefericire, trăim acum. Ca să pot descrie Noul Cosmos, chiar numai prin trăsăturile sale cele mai importante, ar dura prea mult. O vom amâna pentru altă seară, dacă îmi veți face onoarea de a lua cina în modesta mea casă.

Am mulțumit profesorului Murmienni pentru conferință și pentru invitația sa, dar din păcate va trebui să plec din Turku peste două zile; mă tem că n-am să aflu niciodată cum este Noul Cosmos imaginat în Problematika Generală.

CONVERTIREA PAPEI

(de ROBERT BROWNING)

Dakar, 6 aprilie

Nici un autograf inedit, dintre cele pe care le am astăzi din colecția Everett, nu-mi trezește dorința de a-l reciti atât de des ca un mic poem al lui Robert Browning. Browning nu este atât de celebru ca Cervantes sau Goethe (în safe-ul meu am și manuscrise ale acestor doi scriitori), dar mă simt mai apropiat de el decât de ei.

Este vorba de un soliloc imaginar, una dintre cele mai fericite născociri ale poetului; mă mir că nu l-a publicat niciodată. Titlul său este aparte: Convertirea Papei. O poveste originală, așa zice.

Cel care vorbește este unicul fiu al șefului unei secte de eretici, necunoscut, născut în Boemia în evul mediu, pe care Browning îl numește Jan Krepuz. Krepuz, pronunțând în public niște vorbe de hulire asupra Mântuirii, a fost prins de Inchiziție, torturat și în final ars de viu într-o piață publică din Praga.

Fiul său, tânărul Aurelian, a fost ascuns în Germania de niște rude îndepărtate; dar el n-a putut să uite niciodată flăcările în care a ars de viu tatăl său. De-abia ajuns adult și liber, s-a hotărât să se răzbune pe Biserica de la Roma - într-un fel cu totul deosebit la care nimeni nu se gândise până atunci.

Sub un nume de împrumut ajunse la o mănăstire din

Milano și ceru să fie acceptat ca frate laic. Supunerea și blândețea i-au adus recompensa dorită: a fost primit ca novice. Zelul său pentru viața monahală și pentru sfânta religie păru atât de sincer, de arzător încât numai după trei ani fu hirotonisit preot. Apoi a fost trimis să propovăduiască adevărul religiei catolice în țările necredincioșilor și ale ereticilor, unde cuvântul și exemplul său reușiră să convertească orașe întregi. A fost condamnat la închisoare de către dușmanii adevăratei credințe, dar a reușit să scape din mâinile lor, ajutat de un înger - cel puțin așa se spunea.

Numele său ajunse la urechile pontifului aflat în scaun, care îl rechemă în Italia și îi dădu în grijă un episcopat. Și ca episcop, își făcu în scurt timp o mare faimă în rândurile populației. Deprinderile sale austere, prin comparație cu cele ale clerului corupt, elocvența convingătoare a verbului său, respectarea principiilor tradiționale în prelegerile sale din învățământul teologic, toate au făcut din el unul dintre cei mai apreciați și iluștri prelați ai secolului său.

Dar toate acestea nu-i ajungeau: avea nevoie de alte sarcini și alte onoruri pentru a duce la capăt răzbunarea pe care o pusese la cale. În timpul veghelor sale, nu uita niciodată rugul pe care a fost ars pe nedrept tatăl său; răzbunarea trebuia să fie diabolică și răsunătoare, în însăși capitala Creștinătății, la Roma, în catedrala Sfântul Petru. Paloarea feței sale subțiate, era atribuită vieții sale ascetice, când de fapt ea nu era decât oglinda îndelungatei sale uri, a unei continui și dureroase

prefăcătorii.

Bătrânul papă muri, iar în locul său a fost ales un altul care îl cunoscuse și îl admirase pe Aurelian și care îl numi imediat cardinal. Aurelian simțea că se apropie de țintă; râvna sa apostolică pentru gloria Bisericii părea că se mărește zi cu zi. În calitate de legat al Sfântului Scaun, ca ierarh în sinod și cardinal de Curie, se dovedea un neobosit apărător al dogmelor și drepturilor Bisericii catolice. Era de acum aproape bătrân, dar gândul răzbunării nu-l părăsea nici ziua, nici noaptea.

Papa, protectorul său, muri și el. În conclavul care urmă, Aurelian a fost ales în unanimitate, vicarul lui Christos. El știu să-și ascundă imensa bucurie sub un văl de melancolică umilință. Ziua cea mare, pe care a asteptat-o și a dorit-o în taină în timpul acestor ani de suferință, în care a fost obligat să joace această comedie, ziua cea mare se apropia. A fost ales la începutul lunii decembrie; el anunță sfântului Colegiu și curții Vaticanului că ceremonia încoronării sale va avea loc în noaptea de Crăciun. De mult timp își imaginase și visase cum va decurge această scenă de necrezut. După ungerea sa ca Pontif, când toate ritualurile încoronării au fost îndeplinite, încărcat cu privilegiile și prerogativele de Magistru suprem, devenit conducătorul necontestat al învățăturii creștine, el se va ridica să vorbească preoțimii și poporului; în tăcerea solemnă a celei mai mari bazilici din lume, el va putea, în sfârșit, rosti înspăimântătoarele vorbe. Va spune că Isus nu a fost un Dumnezeu, că el nu a fost decât un biet bastard, un biet poet amăgit, victimă a

naivității sale, și în sfârșit - aici vocea sa va răsună ca aceea a lui Lucifer sfidând pe Dumnezeu - va proclama cu întreaga sa autoritate sacră, că Dumnezeu nu a murit niciodată pentru că nici nu a existat vreodată.

Care ar putea fi efectul acestei îngrozitoare blasfemii ieșite din gura unui Suveran Pontif? Poate că, după un prim moment de uluire, îl vor încătușa strigând: e nebun! Poate că o să-l sfâșie în bucăți pe mormântul Sfântului Petru? Dar asta nu-l preocupa. Nici un preț nu era prea mare pentru o atât de minunată răzbunare.

Ajunul Crăciunului sosi, veni și seara. Toate clopotele Romei sunau cu bucurie; un fluviu de nobili, de oameni din popor se revărsa către piața Sfântului Petru, se înghesuiau în biserica uriașă asemănătoare unei peșteri uriașe, plină de lumini, în așteptarea fastuoasei ceremonii prin care se sărbătorea în același timp nașterea Domnului și încoronarea reprezentantului său pe acest pământ.

Aurelian, dintr-o cameră a palatului său, privea și asculta. Urmărea această mulțime de credincioși, veseli și încrezători, le asculta cântecele religioase, rugile, imnurile: în toate răzbătea o speranță, naivă dar deplină, în Fiul Domnului, în Salvatorul omenirii, în Mângâietorul celor săraci, nedreptățiți și suferinzi.

Și chiar atunci, în acea cameră în care noul Papă se retrăsese singur, pentru a-și aduna gândurile și puterile - se întâmplă neașteptatul miracol, tănuțit tuturor pentru totdeauna, miracolul providențial. Gândul la toți acești oameni care se îndreptau spre el, care credeau în el, pentru că au crezut și în vorbele sale, îl tulbură, îl

emoționă, îl impresionă, îl copleși. Fu cuprins de un fior care-l făcu să tremure: i se păru că o lumină nemaivăzută invada peștera întunecată a sufletului său. Aurelian se simți dintr-odată cuprins și învins de o blândețe pe care nu o mai cunoscuse niciodată în lunga sa viață, o nesfârșită dragoste pentru toate aceste suflete simple, nefericite și totuși fericite, care credeau în Christos și în vicarul său. Și deodată încâlceala întunecată și apăsătoare a îndelungatei sale dorințe de răzbunare se destrămă, se risipi și se topi într-un plânset disperat care îi ardea ochii și inima, care îl mistuia ca o flacăra. Noul Papă căzu în genunchi pe marmura pardoselii și se rugă, se rugă pentru prima dată din tot sufletul, cu toată sinceritatea, cum nu o mai făcuse niciodată până atunci. Inundat de grația divină se simți doborât și învins în momentul suprem. Chiar durerea remușcărilor, pentru un trecut rușinos de minciună, înșelăciune și ipocrizie, i se părea o consolare nemeritată, o consolare divină. Această aprigă durere îl va însoți până la moarte, dar îl va purifica, îl va salva de o a doua moarte.

Când însoțitorii săi, împreună cu Cardinalul superior, intrară în cameră, îl găsiră pe Papă îngenunchiat, în lacrimi. După ritualul solemn al încoronării, Papa a vrut să se adreseze poporului. Vorbi despre Christos și despre nașterea sa la Bethleem, vorbi despre Fecioara Măria, despre îngeri și păstori - vorbi cu o astfel de tandră și armonioasă căldură încât toți ascultătorii, chiar și bătrânii cardinali, ca niște mumii sub purpura mantiilor, plângeau ca niște copii care și-au regăsit tatăl pe care îl credeau

pierdut. Și multe dintre femeile care ieșeau din biserică în
acea noapte, spuneau că, în sfârșit, după atâtea secole,
un adevărat sfânt a vorbit de la amvonul catedralei
Sfântului Petru.

VIZITĂ LA HUXLEY

(sau:DESPRE MOARTEA INDIVIDULUI)

Londra, 7 ianuarie

Datorită amabilității și încăpățânării unui prieten, s-a împlinit vechea mea dorință de a-l putea chestiona pe Aldous Huxley asupra viitorului omului. Huxley, descendentul unei dinastii de savanți, este un romancier care gândește, deci dintr-o specie destul de rară; îl admir de când i-am citit "*Point Counter Point* și "*Jesting Pilate*".

M-a primit la Clubul său, deoarece trebuia să plece din Londra chiar în acea seară. Este un om politicos, încă tânăr, foarte activ, în ciuda vederii sale slăbite. I-am pus întrebarea care îmi stătea pe inimă:

- Care va fi condiția omului în viitor?

Huxley mi-a zâmbit, cu un zâmbet glumeț și complice, apoi mi-a spus:

- Este problema care mă preocupă acum mai mult decât oricare alta. Am să vă spun ultimele mele concluzii, în speranța că ele se vor dovedi greșite și că m-am înșelat.

Ceea ce numim acum « era atomică » este, mi se pare, trecerea de la starea anarhică a inteligenței umane la starea celulară și gregară căreia îi suntem probabil destinați.

Admirăm de obicei progresele intelectuale făcute de specia noastră din era cuaternară până în secolul XX:

artă, știință, filozofie, tehnică, etc... Dar această rodnicie luxuriantă a spiritului uman nu e, poate, decât un răsfăț copilăresc al rasei omenești, care a pus și pune în pericol - cum se constată limpede astăzi - însăși existența noastră și pe care instinctul de conservare o va opri, pentru a o înlocui cu o formă de viață total diferită.

Inteligența, care la origine a fost pentru om o armă de apărare în fața primejdiilor și amenințărilor naturii, a început, după aproape douăzeci-treizeci de secole, să lucreze pentru sine, în mod capricios și nebunesc, concentrându-se pe două direcții: imaginația și rațiunea. Toate miturile, invențiile, metafizicile, artele, utopiile politice și sociale s-au născut din acest dublu joc al liberei activități mintale. Ele au adus omului bucurii, amuzamente, destinderi trecătoare, entuziasme și momente de euforie; dar, după o experiență de treizeci de secole, rezultatele finale au fost înfricoșătoare, dezastruoase. Omul a creat lumi imaginare, a construit edificii fragile, s-a abandonat unor visări sterile, a fost atras de primejdioase amăgiri intelectuale, a încercat evadări care toate au sfârșit prin a-i dubla înrobirea. Acest colaps a început în secolul al XIX-lea. Romantismul, individualismul, anarhismul, estetismul, satanismul, dezagregând societatea, familia, chiar sufletul, au precedat dezagregarea atomului înfăptuită de fizicieni. Neliniștea morală, o alienare mintală progresivă, un adânc pesimism, instabilitatea socială, dispariția tradițiilor și decăderea religiilor au condus oamenii civilizați de astăzi spre amărăciune, nemulțumire, revoltă, teroare, suicid,

spre perspectiva exterminării totale a speciei umane.

Cu toate acestea, omul, ca toate animalele, mai are încă instinct de conservare; el a căutat să se apere. Asta se poate constata în două fenomene destul de recente, semne ce lasă să se ghicească o răsturnare din temelii a vieții noastre. Aceste fenomene sunt de natură diferită dar concomitente: pe de o parte înlocuirea muncii omenești cu mașini, pe de altă parte înlocuirea sistemelor liberale și democratice cu regimuri totalitare.

Omul este pe cale să devină servantul, complementul mașinilor; popoarele sunt pe cale să devină mase anonime, organizate și nivelate de o putere centrală autoritară și necontrolată.

În secolul nostru încercările de dictatură se pare că au eșuat, cel puțin în parte. Dar că ele s-au produs și s-au înmulțit este un fapt istoric ce nu poate fi trecut cu vederea și care continuă încă. Lenin, Mussolini, Hitler, Pilsudski, Franco, Antonescu, Peron, Stalin pot fi considerați odioși și detestați de cei care iubesc libertatea; ei sunt însă, fără nici o îndoială, precursorii unui sistem social, care pentru îndreptarea greșelilor, întârzierilor, dezordinilor, risipelor, primejdiilor regimului parlamentar, vor transforma națiunile în furnicare și stupi.

Se constată aceeași tendință inconștientă de înlocuire a activităților omenești cu mijloace mecanice, chiar și când e vorba de activitățile mintale. Triumful ciberneticii va suprima ultimele rămășițe de inițiativă umană, în marile uzine americane, care sunt un model pentru întreaga lume, omul nu mai este decât o parte de care mașina inumană

care o cuprinde, nu va mai avea nevoie într-o zi.

În felul acesta omul este pe cale să devină o simplă celulă a Leviatanului politic, un simplu angrenaj al monstrului uriaș, al mașinii omniprezente, atotefăcătoare. Asistăm azi la un eveniment care părea de necrezut acum o sută de ani: suprimarea și moartea individului.

Dezlănțuirea individului a condus la nebulie, la suferință, la dezordine, la războaie, la foamete și la moarte. De acum omul, ca să-și asigure hrana și pacea, este gata să renunțe la toate prerogativele libertății, ale geniului, ale creației, ale riscului. Omul, care până acum era ca un mânz zburdalnic, cu toate capriciile și fanteziile tinereții, devine acum adult, vârsta renunțării, a ordinii, a calmului, a conformismului. Eram liberi ca păsările cerului, fiare libere în junglă; dar am constatat că nu se putea continua așa, costa prea mult și se pune în primejdie însăși existența speciei noastre. Lumea viitoare va fi foarte asemănătoare furnicarelor, stupilor, termitierelor. Eul va fi distrus, imaginația suprimată, individul reprimat și comprimat; vor fi abolite libertatea și inițiativa: umanitatea nu va putea supraviețui decât cu acest preț dureros.

Poate că și furnicile, albinele, termitele, care sunt fără îndoială vietăți inteligente, au avut, în timpuri foarte vechi, o perioadă de liberă originalitate, înainte de a ajunge la condiția lor de acum de societăți instinctive și gregare. O astfel de revoluție are loc acum în societatea umană; în unele țări, ca Rusia, este pe cale de a se și realiza. Trebuie să ne descotorosim de ceea ce părea părinților noștri cea mai de preț comoară a omului: poezia,

libertatea, dezechilibrul geniului, autonomia individului. Nu vom putea evita aceste sacrificii dacă dorim aceste bunuri esențiale și primordiale: pâinea, securitatea, existența.

Chiar în țara mea, care a fost leagănul libertăților civile și intelectuale, constatăm consolidarea unui socialism de stat care, în pofida măștii parlamentare, tinde să aducă viața socială într-o stare foarte asemănătoare comunismului. Individul moare, pentru ca specia să poată supraviețui: acesta este rezultatul observațiilor mele, baza acestor previziuni.

Zicând acestea Huxley se ridică și mă rugă să-l scuz că întrerupe conversația noastră, dar avea programate încă două întâlniri înainte de plecare. I-am mulțumit călduros pentru declarațiile sale, întristătoare dar clarvăzătoare și mi-am luat rămas bun.

MASCULINISMUL

Londra, 18 septembrie

Nu am obiceiul să ascult oratori neortodocși și nonconformiști care zilnic, în virtutea libertății cuvântului, zbiară și țin discursuri în Hyde Park. Azi totuși, traversând parcul, m-am oprit, nu știu de ce, în fața unei estrade pe care se vedea un afiș scris cu litere mari, negre: Masculinismul. Oratorul, un om lung cât o zi de post, între două vârste, cu părul roșcat și zbârlit, cu doi ochi negri de vizionar, nu-și începuse încă discursul din lipsă de ascultători: abia doi sau trei, toți în vârstă. Am așteptat și eu revelația promisă; peste câteva minute omul cu părul roșcat s-a hotărât să vorbească.

- Vă anunț, a zis el, noua doctrină morală, politică, socială care va transforma viața lumii. Vă anunț revoluția Masculinismului.

În capitala în care ne găsim, cu mulți ani în urmă femeile s-au revoltat cu furie împotriva privilegiilor bărbaților și, având în frunte pe Miss Pankhurst, au fondat Feminismul. Astăzi, după cincizeci de ani de lupte și polemici, Feminismul a triumfat. Femeile au toate drepturile civile și politice. Sunt femei în Parlament și în Guvern, femei ambasadoare și femei în armată. Femeile au invadat administrația publică și privată, școlile și uzinele. Foarte bine!

Noi, masculiniștii, nu suntem împotriva victoriilor

continui și crescânde ale feminismului. Masculinismul nu se opune Feminismului: deloc! Scopul său declarat, - și logic - este să ia cunoștință de cuceririle Feminismului; și mai mult, să le dezvolte, să le răspândească, să le facă universale.

Ascultați-mă, domnilor, urmăriți-mă atent. Femeile, în naivitatea lor de gospodine și de provinciale, își imaginau că privilegiul de a guverna popoare, un privilegiu rezervat bărbaților până de curând, era o onoare, o bucurie, o satisfacție. Rivalele noastre se înșelau amarnic. Politica este o artă grosolană și înșelătoare, bazată pe compromis și minciună, pe ipocrizie și cinism. Politica este anevoioasă, murdară și periculoasă. Masculiniștii propun ca puterea să treacă în întregime în mâna femeilor, pentru că, prin natura lor, sunt mai șirete, mai mincinoase și mai lunecoase. Câteva femei deputați sau miniștri nu sunt deajuns: toate parlamentele, toate guvernele trebuie să fie compuse din femei. Ele vorbesc mai ușor decât noi, sunt mai practice, josnicia le impresionează mai puțin: politica li se potrivește femeilor, îndeosebi lor. În fața spectacolului lumii de azi, nu e de temut ca problemele publice să se înrăutățească, - este evident că e imposibil, în ipoteza cea mai nefericită, popoarele vor fi duse spre mizerie și spre moarte, cum se întâmplă și acum; nimic nu se va schimba. Ceea ce în schimb se va schimba, și numai în bine, va fi soarta bărbaților care se vor putea, în sfârșit, consacra unor activități mai nobile.

Ascultați-mă, voi cetățeni-bărbați. Masculinismul își propune să vă scutească de activitățile cele mai dure și

mai ingrate. Până acum femeile au intrat în învățământ, dar și acolo sunt încă în minoritate. Instruirea copiilor și adolescenților - ca să spunem adevărul, - este foarte plicticoasă și obositoare. Scopul elevilor este peste tot același: să învețe puțin și să-și păcălească profesorii. Sigurii elevi care învață cu adevărat ceva sunt cei care studiază din proprie inițiativă, de plăcere. De ce atunci să nu încredințăm femeilor întreg învățământul primar și liceal? Femeile au mai multă răbdare, mai multă îndemânare, o mai mare putere de seducție; se poate paria că elevii vor avea de profitat mai mult decât cu profesori bărbați: aceștia, absolviți de grija școlilor, vor putea în sfârșit să studieze cu seriozitate pentru ei înșiși.

Se poate spune același lucru pentru orice fel de activitate. După Scriptură, munca a fost dată omului ca o pedeapsă. Dar dacă, după aceeași Scriptură, prima și adevărata vinovată a fost femeia, în persoana Evei, drept este ca și pedeapsa să fie îndurată de ea și numai de ea.

Mă veți întreba, prieteni ascultători, ce vor face bărbații în ziua în care revendicările sfinte și legitime ale Masculinismului vor fi obținute? Răspunsul nu e greu de găsit: eliberați de corvezile și plictiselile guvernării și a celorlalte, ne vom putea bucura în liniște de minunata frumusețe a lumii. Scăpând de obligația de a acționa, ceea ce este întotdeauna obositor și primejdios, ne vom putea abandona împreună plăcerilor contemplației. Cele mai elevate activități ale spiritului, azi apanajul unui număr mic de oameni, pentru că majoritatea trebuie să facă față îndatoririlor vulgare ale vieții zilnice, vor fi la îndemâna

tuturor bărbaților. Poezia, pictura, sculptura, cercetarea științifică și speculația metafizică vor fi unicele lor ocupații. Omenirea va fi împărțită în două mari categorii, după sex: una care se va consacra politicii, comerțului, producției materiale, învățământului și administrației publice și cealaltă - a noastră, a bărbaților - care se va putea dedica în întregime artelor, gândirii, descoperirii adevărului și frumosului, de fapt tuturor acelor activități care fac existența agreabilă și de invidiat. Cred că programul Masculinismului, pe care eu vi l-am expus pe scurt, ar trebui să capete sprijinul tuturor bărbaților, pentru că el ne-ar scăpa de toate obligațiile practice, nedemne de superioritatea noastră spirituală.

Și nu vom avea remușcări, deoarece chiar femeile au fost primele care au dorit cu ardoare să preia ceea ce bărbații, sacrificându-se, se resemnaseră să facă. Nu vom face decât să acceptăm consecințele extreme ale revoltei lor. Masculinismul nu este o replică a Feminismului, ci chiar împlinirea acestuia din urmă, pentru fericirea noastră și pentru adevărata dreptate.

Între timp, ascultătorii deveniseră o mică mulțime; mulți din ei aplaudau cu entuziasm. Vorbitorul cu păr roșcat și ochi negri, își ștergea fața transpirată și surâdea cu satisfacție. Iar eu, am luat-o cu pași mari spre Savoy, părăsind Hyde Park.

VÂNZĂTORII DE IMPOSIBIL

Galway, 10 iunie

În acest mic orășel irlandez, târgul din ziua Sfântului Patrick este cea mai mare sărbătoare a anului. Vin din toate colțurile țării negustori, scamatori, acrobați, cântăreți ambulanți și o mare mulțime de țărani.

Târgul ține trei zile; toate străzile, toate piețele sunt invadate de barăci, rafturi, scânduri pentru scenă, într-o hărmălaie continuă, din port până în mahalale. Este o îndrăcită petrecere câmpenească; zi și noapte răsună țipete, muzici, voci, zgomote, fără răgaz și fără odihnă;

Orbii cântă melodii triste pe care nimeni nu le ascultă; negrii dansează și se învârtesc umflându-și obraji; copiii suflă într-una în trompete, tinerii aruncă pocnitori la picioarele adolescentelor, fetele răscolesc grămezile pestrițe de țesături, bătrânii beau, fumează și râd; trăgătorii la țință împușcă; șarlatanii fac reclamă; saltimbancii luptă corp la corp; cârciumarii sunt learcă de sudoare; gramofioanele scârțâie; posturile de radio gem sau fluieră. Altfel spus, vacarmul și dezordinea tuturor bâlciurilor de pe lume.

Moleșit de zgomot și de căldură, m-am îndreptat către câmpie, cugetând la ridicolul semenilor mei: ei numesc sărbători și petreceri aceste răbufniri de turbare colectivă, care rănesc urechile, strică stomacul, tulbură creierul, omoară somnul și înmulțesc bolile de nervi. Aveam nevoie

de singurătate și de liniște.

Dar, înainte de a ieși din oraș, am zărit în dreapta mea, la capătul unei străduțe, o mică piațetă, unde câteva persoane în picioare păreau că ascultă sau privesc pe cineva care nu se zărea. Nu se auzea nici un zgomot din acel loc; m-am apropiat, vrând să văd ce minune mai e și asta.

De fapt nu era o piață, ci o curte mai mare, înconjurată de case înalte, întunecate și cu tencuiala cojită, înegrite de timp și lăsate în ruină. Se însera și locul avea un aer ciudat, vrăjit, în curte era instalată un fel de scenă în aer liber, având ca decor numai niște perdele negre, grele. Pe estradă erau așezate, nu departe una de alta, două mese simple de brad; îndărătul fiecărei mese stătea câte un bătrân: amândoi erau înalți, cu bărbi albe și lungi și cu fețe severe. Unul era îmbrăcat cu o robă de catifea albastră; celălalt cu o haină lungă cafenie care îl făcea să semene a călugăr.

Una din mese era ocupată cu niște obiecte care străluceau în lumina asfințitului; cealaltă era plină cu sticle de diferite mărimi și forme. Bătrânul îmbrăcat în catifea ridică unul din obiectele strălucitoare și-l arătă celor câteva persoane aflate în fața lui. Era o oglindă rotundă:

- Aceasta, zise el, este oglinda care dezvăluie trecutul. Ea vă poate arăta chipul părinților voștri morți, al celor mai îndepărtați strămoși din familie.

Apoi bătrânul îmbrăcat în cafeniu ridică o sticlă de culoarea veninului și spuse:

- În această sticlă este o licoare miraculoasă. Câteva

picături pot reînvia un muribund, chiar un mort. Trebuie să știți însă că reînvierea nu durează decât o singură zi.

Celălalt bătrân luă de pe masă o altă oglindă, deastă ovală, și zise:

- Aceasta este oglinda frumuseții ascunse. Cine se privește în ea după ce a făcut o baie de purificare, se va vedea foarte frumos, chiar dacă este un monstru diform sau dacă are o față respingătoare.

Bătrânul în cafeniu arată o altă sticlă, mică și transparentă.

- În această sticlă se găsește o esență orientală care stârnește tandrețe și voluptate. Dacă o femeie care îți rezistă miroase această esență, ea te va iubi. Dar trebuie să mărturisesc că această minune nu ține mai mult de douăsprezece ore. Dar în douăsprezece ore un îndrăgostit îndrăzneț poate obține multe din ceea ce își dorește.

Bătrânul în albastru, la rândul său, arată o altă oglindă, mare și pătrată.

- Aceasta, zise el, se numește oglinda adevărilor viitoare. Dacă te uiți în ea timp îndelungat, fără întrerupere, îți vor apare înșiruite toate faptele importante care te așteaptă în viitor, până la moarte. Oricare din voi ar putea afla dinainte tot ce i se va întâmpla, bine sau rău.

Bătrânul în cafeniu ridică una din sticlele sale, mare și verde.

- Ascultați domnilor. Această băutură este una din cele mai miraculoase băuturi ce poate fi oferită oamenilor, în special femeilor. Fiecare picătură te poate întineri cu un an; douăzeci de picături te întineresc cu douăzeci de ani.

Dar să știți că tinerețea astfel dobândită dispare după două zile. Dar cine ar refuza să cumpere pentru doi poli. două zile de tinerețe proaspătă și plină de îndrăzneală.

Bătrânul în albastru întoarse către auditoriu o altă oglindă, una triumfiulară.

- Grație acestei oglinzi scrierile cele mai puțin cunoscute, cele mai greu de descifrat, pot fi citite cu ușurință. Așezați această oglindă în fața unei scrieri pline de prescurtări și de pete de cerneală, în fața unei cărți în arabă sau în japoneză, și veți putea citi și înțelege totul în limba maternă.

Celălalt bătrân apucă una din sticlele sale, asemănătoare unui flacon de farmacie și declară:

- Emulsia din această sticlă este una din cele mai uimitoare pe care o pot oferi celor care mă ascultă, înghițită pe nemâncate - două linguri ajung - îi va da celui care o bea geniu politic... Ea se recomandă deputaților și miniștrilor, președinților sau secretarilor de partide și chiar consilierilor municipali; din păcate efectul este de scurtă durată, nu mai mult de patruzeci de minute. Dar în paruzeci de minute un om politic poate lua decizii care pot schimba destinul unei națiuni sau chiar al unui continent.

Fără a mai aștepta, bătrânul în albastru ridică o enormă oglindă hexagonală și spuse:

- Cu această oglindă, domnilor și dragi prieteni, puteți afla ce se întâmplă cu cei ce vă interesează și care sunt departe de dumneavoastră, de casa sau de orașul în care locuiți. Puteți vedea ce face femeia pe care o iubiți, cum se comportă fiul vostru la universitate sau pe nava cu care

străbate mările, ce se întâmplă la curtea împăratului sau în casa prietenilor voștri. Această oglindă se numește „oglanda realităților apropiate”

Nu terminase de vorbit când celălalt arată celor câteva persoane adunate sub estradă o sticlă pântecoasă de culoare albastră.

- Știți fără îndoială, spuse el, că fiecare din noi nu trăiește acum pentru prima dată. Fiecare a avut în trecut alte existențe, alte vieți, în alte epoci. Cine bea un gât din această sticlă poate să se revadă pe sine, așa cum arăta cu secole înainte, atunci când avea o altă înfățișare și un alt destin. Dar acest miracol durează foarte puțin; cinci minute. Vă reamintiți totuși că un om pe moarte poate să-și revadă în câteva clipe întreaga sa existență. Grăbiți-vă, cetățeni, pentru că aceasta este ultima mea sticlă.

Rarii ascultători tăceau, uimiți și nehotărâți. Nimeni nu cumpăra nimic iar cei doi bătrâni nu păreau grăbiți să vândă, înserarea se făcea din ce în ce mai mult simțită: piațeta devenea din ce în ce mai neagră și mai sinistă. Cei doi bătrâni șopteau între ei.

M-am îndepărtat, pornind spre câmpie, pe un drum larg, mărginit de copaci. Dar, după câteva sute de pași, am început să mă întreb:

- Și dacă totul era adevărat? Dacă acești șarlatani nu erau șarlatani?

Am fost cuprins dintr-o dată de o ispită de neînvins: aș fi vrut să fi cumpărat toate oglinzile și toate sticlele. Cu câțiva poli mi-aș fi satisfăcut curiozitatea. *Quién sabe?* spun spaniolii.

M-am întors încet din drum și am regăsit piațeta. Dar locul era pustiu și tăcut. Oamenii dispăruseră, dispăruse și scena cu perdelele sale, iar cei doi bătrâni dispăruseră și ei. Nu rămăseseră decât casele negre, leproase și zăvorâte.

PARADISUL REGĂSIT

(de WILLIAM BLAKE)

Aberdeen, 5 septembrie

Cu toate că este foarte scurt, unul dintre cele mai importante manuscrise inedite ale colecției Everett - fapt confirmat de un specialist de la Cambridge - este cel al lui William Blake, poetul vizionar, autorul poemului „*Unirea cerului cu infernul*”.

Fragmentul pe care îl am în față ar trebui să fie schița unui poem intitulat „*Paradisul regăsit*” ; acest titlu reamintește de „*Paradise Regained*” de John Milton, dar stilul și conținutul sunt total diferite.

Blake începe prin a susține că Raiul despre care vorbește Biblia nu poate să fi dispărut de pe fața pământului, pentru că Dumnezeu este în esența sa un creator și, în nici un caz, nu și-ar fi distrus una din capodoperele sale. Trebuie să-l căutăm, așa cum au încercat și alții să-l găsească în secolele luminilor, adică în evul mediu. Ultimul navigator care a plecat să caute Paradisul Terestru a fost Cristofor Columb: îndreptându-se spre occident, el își propunea să ajungă în orient, unde Dumnezeu crease, pentru primul său oaspete, Adam, faimoasa grădină. Din nefericire, misticul genovez a dat de pământuri care se interpuneau între Europa și Asia și care au devenit pentru el o barieră și o capcană. Cu el s-a sfârșit evul mediu iar căutarea raiului a fost abandonată.

Blake își închipuie că el este noul călător care vrea să parcurgă din nou și în sens contrar, drumul urmat de cei doi exilați, de primul nostru tată și de prima noastră mamă. Ani lungi el călătorește prin deșerturi și păduri, printre lanțuri de munți și râuri, prin văi îmbelșugate și jungle înfricoșătoare, printre dune înșirate de-a lungul mării și pe potecile înierbate ale podișurilor înalte. El întâlnește câmpii înverzite, grădini în floare, păduri inundate de cântul păsărilor, oaze răcorite de palmieri și izvoare; dar nicăieri nu găsește adevăratul Paradis Terestru; pretutindeni el aude gemetele durerii și vede umbra morții.

Într-o seară, obosit și nemângâiat, călătorul adoarme într-o peșteră, culcat pe un pat moale de verdeață. Atunci îi apare în vis un uriaș cu părul alb care îl privește cu ochi strălucitori și poruncitori; cel care dormea crede că recunoaște în acest uriaș pe Creator, cel pictat de Michelangelo în Capela Sixtină. Și bătrânul îi vorbește astfel călătorului disperat:

- Cauți degeaba pe tot pământul locul unde a fost plantată grădina în care trebuia să locuiască Adam. Ca răsplată pentru credința și stăruința ta, îți voi dezvălui adevărul pe care numai câțiva sfinți l-au ghicit. Paradisul Terestru este întreg pământul, nimic altceva decât pământul cu toate colțișoarele sale, pământul cu munții și apele sale. Adam și Eva nu au fost izgoniți dintr-un anume loc, ci au fost orbiți. Săbiile de foc ale îngerilor le-au schimbat vederea, le-au întunecat-o; ei n-au mai recunoscut niciodată leagănul fericirii lor. Ochii lor

împăienjeniți au văzut măracini și spini acolo unde erau flori, pietre grosolane acolo unde scânteiau diamante, un pământ pustiu în locul unui covor înmiresmat de iarbă, o pătură de nori în locul unui cer senin, prăpăstii înspăimântătoare în locul văilor binecuvântate de zâmbetul soarelui. Lumea a rămas așa cum a fost creată în prima zi; dar oamenii, a căror vedere s-a mbolnăvit, nu mai văd în Paradis decât un dureros Purgatoriu și un oribil Infern.

Chiar și auzul le-a fost alterat de larma săbiilor; n-au mai înțeles limba animalelor și mesajul armonios al florilor. Dacă omul și-ar putea recăpăta transparența pupilelor sale arse și vechea sensibilitate a auzului, toate lucrurile i-ar apărea din nou cum sunt ele cu adevărat, cum i-au apărut atunci, în prima zi, înainte de păcat.

Bătrânul atinse cu mâna sa dreaptă ochii celui ce dormea și apoi suflă în urechile sale. La această atingere, călătorul se trezi, cutremurat de o veselă spaimă, și ieși din peșteră. Răsărea soarele și Blake putu să vadă că Domnul nu l-a înșelat: ceea ce i se păruse în seara dinainte un câmp pustiu și plin de bolovani, îi apărea acum cu totul diferit: o beție multicoloră de ierburi și flori, de arbuști cu fructe strălucitoare, de miei ce pășteau în lumina blândă a dimineții. Și deodată, într-o uimire plină de extaz înțelese mesajul ce izvora în jurul său din cântecul mierlelor și al ciocârliilor care, împreună cu el, se bucurau de fericirea regăsită.

Iar eu, încheie Blake, după ce am mulțumit Domnului printr-un imn de slavă, am revenit în orașul meu, la căsuța

mea, și mi-am dat seama că mica mea grădină din Londra nu era altceva decât un colțișor, până atunci necunoscut mie, al Raiului omniprezent, al Paradisului etern.

SFÂRȘIT